



ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ  
Εθνικόν και Καποδιστριακόν  
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Νομική Σχολή

Ενιαίο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Κατεύθυνση: «Ποινικό Δίκαιο και Ποινική Δικονομία»

Ακαδημαϊκό έτος 2017-2018

---

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:**

**«Η ΕΙΔΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ  
ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΗ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΟΥΣΙΩΝ  
ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ»**

**Επιμέλεια:** Αλεξανδροπούλου Βασιλική

[Α.Μ.:7340010917002]

**Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:** Λιούρδη Άγκυ (Αγλαΐα)

Αθήνα, Νοέμβριος 2018

Copyright © [*Αλεξανδροπούλου Βασιλική, Νοέμβριος 2018*]

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

## **ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ**

Για την εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, τους συγγενείς μου καθώς και τις αδελφικές μου φίλες για όλη τη στήριξη που μου παρείχαν τόσο κατά τη συγγραφή της παρούσας όσο και καθ'όλη τη διάρκεια του μεταπτυχιακού. Ευχαριστώ επίσης τους συμφοιτητές μου, την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, αλλά και τους καθηγητές μας για όλη την έμπνευση και τις γνώσεις που παρείχαν σε καθέναν από εμάς ξεχωριστά.

Αφιερώνω δε αυτή την εργασία στον παππού μου, στη γιαγιά μου και στον πατέρα μου, ο οποίος με το δικό του τρόπο με έμαθε διά της απουσίας του να επαγρυπνώ και να προσπαθώ πάντα για το καλύτερο.

## ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Συντομογραφίες.....	7
<b>1. Εισαγωγή.....</b>	<b>9</b>
<b>2. Ιστορική Αναδρομή.....</b>	<b>12</b>
<b>3. Ο ορισμός των ναρκωτικών.....</b>	<b>15</b>
<b>4. Η προβληματική του προστατευόμενου έννομου αγαθού.....</b>	<b>18</b>
<b>5. Η ποινική μεταχείριση του χρήστη ναρκωτικών ουσιών.....</b>	<b>21</b>
Εισαγωγικά.....	21
<u>5.1 Η ποινική μεταχείριση του μη εξαρτημένου χρήστη ναρκωτικών ουσιών.....</u>	<u>25</u>
Εισαγωγικές σκέψεις.....	25
I. Το καθεστώς της ποινικής μεταχείρισης του μη εξαρτημένου χρήστη στην ελληνική έννομη τάξη (Άρ. 29 ν. 4139/2013).....	26
Α.Χρήση -Καλλιέργεια κάνναβης – Προμήθεια – Κατοχή ναρκωτικών ουσιών αποκλειστικά για ίδια χρήση (Άρ. 29 παρ. 1 ν. 4139/2013).....	26
1)Οι νομοτυπικές μορφές της παραγράφου 1 του άρ.29 του ν.4139/2013.....	27
2) Η εισχώρηση ενός Ποινικού Δικαίου του Εχθρού;.....	32
3) Ο ισχυρισμός περί «αποκλειστικά ίδιας χρήσης».....	34
➤ Η ποσότητα που «δικαιολογείται μόνο για ίδια χρήση».....	34
➤ Η αυτοτέλεια του ισχυρισμού.....	37
4) Η υποκειμενική υπόσταση των εγκλημάτων του άρ. 29 παρ.1.....	38
5) Η ποινική κύρωση του άρ. 29 παρ.1.....	40
B. Προβλήματα Συρροής.....	41
Γ. Πράξη «εντελώς περιστασιακή» (Άρ. 29 παρ.2 ν. 4139/2013).....	44
Δ.Μη καταχώριση αποφάσεων στο δελτίο ποινικού μητρώου (Άρ. 29 παρ.3 ν. 4139/2013).....	48
E. Πλαστογράφηση ή χρήση πλαστής ιατρικής συνταγής (Άρ. 29 παρ.4 ν. 4139/2013).....	48
II. Η προβληματική του (μη εξαρτημένου) χρήστη – «μικροδιακινητή» (Άρ. 21 παρ.1 στ. β΄ και παρ.2 ν. 4139/2013).....	51
A. Η προμήθεια οικείου (Άρ. 21 παρ.1 στ. β΄ ν. 4139/2013).....	53
B. Το «κέρασμα» (Άρ. 21 παρ.2 ν. 4139/2013).....	54

<u>5.2 Η ποινική μεταχείριση του εξαρτημένου χρήστη ναρκωτικών ουσιών</u> .....	58
Εισαγωγικές σκέψεις.....	58
I. Η έννοια της εξάρτησης.....	59
II. Η νομική φύση της εξάρτησης.....	62
III. Η διάγνωση της εξάρτησης.....	65
IV. Ο κρίσιμος χρόνος της εξάρτησης.....	75
V. Οι έννομες συνέπειες.....	77
A. Το ειδικό κυρωτικό πλαίσιο για τους εξαρτημένους δράστες (Άρ. 30 παρ.4 και άρ. 21 παρ.1 ν.4139/2013).....	78
1) Η ειδική μεταχείριση του εξαρτημένου χρήστη (Άρ. 30 παρ.4 ν. 4139/2013).....	78
2) Ο εξαρτημένος διακινητής μικροποσοτήτων ναρκωτικών (άρ. 21 παρ.1 περ. α΄ ν. 4139/2013).....	82
3) Ποιος είναι ο αληθής χαρακτήρας των εγκλημάτων που τελούνται από εξαρτημένο δράστη; (Άρ. 30 παρ.5 ν. 4139/2013).....	84
B. Το ειδικό καθεστώς μεταχείρισης του εξαρτημένου δράστη (Άρ. 31-35 ν. 4139/2013).....	87
1) Η ειδική μεταχείριση κατά το στάδιο της προδικασίας (Άρ. 31 ν. 4139/2013).....	90
2) Συμμετοχή σε θεραπευτικά προγράμματα απεξάρτησης εκτός καταστήματος κράτησης – Οι έννομες συνέπειες (Άρ. 32 ν. 4139/2013).....	93
i) Εισαγωγικά.....	93
ii) Γενικές Προϋποθέσεις.....	94
iii) Αναβολή και αποχή από την άσκηση ποινικής δίωξης (Άρ. 32 παρ.1 στ.α΄ ν. 4139/2013).....	95
iv) Αναστολή ισχύος εντάλματος σύλληψης (Άρ. 32 παρ.1 στ.β΄ ν. 4139/2013).....	97
v) Αναστολή εκτέλεσης ποινής (Άρ. 32 παρ.1 στ.γ΄ ν. 4139/2013).....	98
vi) Αναβολή στράτευσης και απαγόρευση σύλληψης για λιποταξία και συναφή εγκλήματα (άρ.32 παρ.2 στ.α΄ και β΄ ν. 4139/2013).....	99
vii) Αναβολή της δίκης και «ειδική» αναστολή παραγραφής (Άρ. 32 παρ.2 στ.γ΄ ν. 4139/2013).....	99
viii) Ένα ιδιότυπο άσυλο (Άρ. 32 παρ.3 ν. 4139/2013).....	105
3) Ολοκλήρωση θεραπευτικού προγράμματος απεξάρτησης εκτός καταστημάτων κράτησης – Οι έννομες συνέπειες (Άρ. 33 ν. 4139/2013).....	106
i) Εισαγωγικά.....	106

ii) Η υποχρεωτική αναστολή εκτέλεσης της ποινής (Αρ. 33 παρ.1 στ.α' ν. 4139/2013).....	107
iii) Μη εγγραφή των καταδικαστικών αποφάσεων στο Δελτίο Ποινικού Μητρώου (Αρ. 33 παρ.1 στ.β' ν. 4139/2013).....	108
iv) Αναγνώριση ελαφρυντικής περίπτωσης κατά την επιμέτρηση της ποινής (Αρ. 33 παρ.1 στ.γ' ν. 4139/2013).....	109
v) Το τεκμήριο εξάρτησης (Αρ.33 παρ.2 ν. 4139/2013).....	110
vi) Η αποδεικτική ισχύς των βεβαιώσεων των θεραπευτικών προγραμμάτων (Αρ. 33 παρ.3 ν. 4139/2013).....	111
4) Η εισαγωγή σε θεραπευτικό ή ειδικό κατάστημα κράτησης (Αρ. 34 ν.4139/2013).....	112
i) Εισαγωγικά.....	112
ii) Γενικές Προϋποθέσεις.....	113
iii) Ο χαρακτήρας των θεραπευτικών προγραμμάτων.....	113
iv) Τα επί μέρους στάδια.....	114
v) Μεταγωγές (Αρ. 34 παρ.3 ν. 4139/2013).....	115
5) Ειδική υφ'όρον απόλυση (Αρ. 35 ν. 4139/2013).....	116
<b>6. Ο ανήλικος χρήστης ναρκωτικών ουσιών και η ποινική του μεταχείριση.....</b>	<b>122</b>
<b>7. Τιμώρηση ή Θεραπεία;.....</b>	<b>127</b>
<b>8. Η αποποινικοποίηση της χρήσης ναρκωτικών ουσιών.....</b>	<b>133</b>
<b>9. Επίλογος.....</b>	<b>142</b>
 Βιβλιογραφία.....	 145

## ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Αιτιολ. Έκθ.	Αιτιολογική Έκθεση
ΑΠ	Άρειος Πάγος
Άρ.	άρθρο
Αρμεν.	Αρμενόπουλος
βλ.	βλέπε
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
Εκδ.	Εκδόσεις
ΕλλΔνη	Ελληνική Δικαιοσύνη
επ.	επόμενα
Εφ.	Εφετείο/Εφετών
ενδεικτ.	ενδεικτικά
κ.λπ.	και λοιποί/ και λοιπά
ΚΠΔ	Κώδικας Ποινικής Δικονομίας
ν.	νόμος
ν.δ.	νομοθετικό διάταγμα
NoB	Νομική Βιβλιοθήκη
νομολ.	Νομολογία
Ολομ.	Ολομέλεια
ό.π.	όπως παραπάνω
παρ.	παράγραφος
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
πρβλ.	παράβλεπε

ΠοινΔικ	Ποινική Δικαιοσύνη
ΠοινΛογ	Ποινικός Λόγος
ΠοινΧρον	Ποινικά Χρονικά
ΠραξΛογΠΔ	Πράξη και Λόγος του Ποινικού Δικαίου
πρβλ	παράβλεπε
π.χ.	παραδείγματος χάριν
σ.	σελίδα/-ες
Σοφρ.Κώδ.	Σοφρωνιστικός Κώδικας
σχετ.	σχετικά
Υπερ.	Υπεράσπιση



## 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Έναν αιώνα σχεδόν μετά το πρώτο εγχείρημα του Έλληνα νομοθέτη με το άρ.5 του ν. 1681/1919 να αναγάγει τη χρήση ναρκωτικών (συγκεκριμένα τη «χρήση χασίς») σε ποινικό αδίκημα, το «φαινόμενο» των ναρκωτικών θεωρείται ως ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα που εξακολουθούν να ταλανίζουν τη σύγχρονη κοινωνική, οικονομική και πολιτική πραγματικότητα. Στην προσπάθεια αντιμετώπισης του «φαινομένου», πλείονα κράτη έχουν προβεί στη σύναψη διεθνών συμφωνιών δυνάμει των οποίων εισήγαγαν στις έννομες τάξεις τους νομοθετικά πλαίσια με άμεσο στόχο να πατάξουν κάθε μορφής συμπεριφορά που δύναται να εμπίπτει στον εγκληματικό κυκλώνα του «φαινομένου» των ναρκωτικών.<sup>1</sup> Στα ίδια πλαίσια κινήθηκε κι ο Έλληνας νομοθέτης, ο οποίος στο ενδιάμεσο διάστημα των 99 ετών έχει προβεί στη θέσπιση πλειόνων νομοθετημάτων, έκαστο εκ των οποίων έχει συνδράμει στη μορφή που έχει σήμερα ο ισχύων νόμος 4139/2013 φέρων τον τίτλο «Νόμος περί εξαρτησιογόνων ουσιών και άλλες διατάξεις».

Ειδικότερα ο Έλληνας νομοθέτης έχει προβεί διαχρονικά στην ποινικοποίηση οποιασδήποτε συμπεριφοράς φέρουσας στοιχεία επικινδυνότητας και η οποία είναι δυνατόν να έχει σχέση με ναρκωτικές ουσίες, οι πιο σημαντικές εκ των οποίων είναι αυτές που σχετίζονται με την καθ'οιονδήποτε τρόπο διακίνηση και χρήση των ναρκωτικών / ψυχοδραστικών ουσιών.

Κι ενώ ο νομοθέτης μας είχε εκ των διεθνών κειμένων και συμβάσεων, που δέσμευαν την Ελλάδα, τη σαφή διακριτική ευχέρεια να τυποποιήσει ως αξιόποινη κάθε συμπεριφορά σχετική με τα ναρκωτικά, στο επίπεδο των προβλεπόμενων κυρώσεων, καταχρώμενος την ευχέρεια

---

<sup>1</sup> Σε διεθνές επίπεδο (ΟΗΕ) οι κρισιμότερες διεθνείς συμβάσεις που διαμόρφωσαν καθοριστικά το νομικό πλαίσιο στο πεδίο των ναρκωτικών ήταν: 1) Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ναρκωτικά του 1961, στην οποία δεν εντάχθηκε η χρήση ναρκωτικών στις προς ποινικοποίηση πράξεις, ενώ προβλέφθηκαν εναλλακτικά μέτρα, όπως αυτά της θεραπείας και της εκπαίδευσης, για τους χρήστες, 2) Η Σύμβαση του ΟΗΕ για τις ψυχοτρόπους ουσίες του 1971, με την οποία επιδιώχθηκε ευρύτερη ποινικοποίηση συμπεριφορών, και 3) Η Σύμβαση του ΟΗΕ κατά της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών φαρμάκων και ψυχοτρόπων ουσιών του 1988 (τέθηκε σε ισχύ στην Ελλάδα με το ν. 1990/1991), στην οποία παρατίθεται μία ευρεία ομάδα προς ποινικοποίηση συμπεριφορών και η οποία μεταξύ άλλων προβλέπει τη δυνατότητα λήψης εναλλακτικών μέτρων (π.χ. θεραπεία, εκπαίδευση, κοινωνική επανένταξη) για τους δράστες αδικημάτων σχετικών με ναρκωτικά διεπόμενων από σκοπό προσωπικής χρήσης, αλλά και αδικημάτων διακίνησης ήσσονος βαρύτητας. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, βασικό κείμενο αποτέλεσε η Απόφαση-Πλαίσιο 2004/757/ΔΕΥ, η οποία συμπληρώνει τις προβλέψεις των συμβάσεων του ΟΗΕ, και με την οποία θεσπίστηκαν ελάχιστες διατάξεις σχετικά με την αντικειμενική υπόσταση των εγκλημάτων, ενώ χαρακτηριστικό είναι ότι δεν καλύπτει τις πράξεις προσωπικής κατανάλωσης καθώς και τις υποστηρικτικές αυτής πράξεις που τελούνται επίσης προς προσωπική κατανάλωση, υπαγορεύοντας στον ενωσιακό νομοθέτη να εστιάσει στην ποινικοποίηση των μείζονος βαρύτητας πράξεων. Αναλυτικότερα, για τα ευρωπαϊκά και διεθνή κείμενα με πεδίο εφαρμογής αυτό της εγκληματικότητας των ναρκωτικών, βλ. σε Γιαννακούλα Αθ. «Η διεθνής διάσταση στον συντονισμό και στην εναρμόνιση των νόμων για τα ναρκωτικά» σε Επιμορφωτικό Σεμινάριο της Εθνικής Σχολής Δικαστών με θέμα «Ναρκωτικά και χρήστες τοξικών ουσιών. Αντιμετώπιση του προβλήματος από την κοινωνική πλευρά και από τον ποινικό νόμο», Θεσσαλονίκη 11-12/5/2017

αυτή, δε συνέπλευσε με την πολιτική των περισσότερων κρατών ως προς την πρόβλεψη κι επιβολή μετριασμένων ποινών. Αντ'αυτού προέβη στην απειλή υψηλότατων ποινών, επιλογή για την οποία έχει δεχθεί οξύτατη κριτική από την πλειοψηφία των εκπροσώπων της θεωρίας, ως προς την κατάφορη παραβίαση των συνταγματικά απαιτούμενων ορίων της αρχής της αναλογικότητας μεταξύ αδίκου και ποινής. Αποτέλεσμα της επιλογής αυτής είναι η ελληνική νομοθεσία να απειλεί και να επιβάλλει διαχρονικά τις υψηλότερες ποινές σε σύγκριση με τις υπόλοιπες νομοθεσίες, τουλάχιστον του ευρωπαϊκού χώρου.<sup>2</sup>

Προσπάθεια εναρμόνισης με τις λοιπές νομοθεσίες διαφαίνεται μόνο στον ισχύοντα νόμο 4139/2013, στον οποίον είναι μεν μειωμένα τα πλαίσια ποινής σε κάποιες περιπτώσεις, ωστόσο και πάλι η πολιτική του Έλληνα νομοθέτη, εστιασμένη στην ποινικο-κατασταλτική αντιμετώπιση του «φαινομένου», πόρρω απέχει από την πολιτική των υπόλοιπων εννόμων τάξεων της Δύσης, οι οποίες, αφ'ενός εστιάζουν στην προληπτική αντιμετώπιση αυτού, αφ'ετέρου προβλέπουν πολύ χαμηλότερες ποινές σε σχέση με αυτές τις ελληνικής νομοθεσίας.

Κι αν όμως στις πράξεις διακίνησης των ναρκωτικών μία υψηλή στερητική της ελευθερίας ποινή φαντάζει στην κοινή λογική ως δικαιολογημένη ενόψει της μεγάλης επικινδυνότητας και κατ'επέκταση απαξίας της πράξης, δε θα μπορούσε να γίνει αποδεκτό ότι το αυτό ισχύει και για τις ποινές που απειλούνται για το έγκλημα της χρήσης και των συναφών με αυτήν πράξεων. Εδώ ο –ομολογουμένως ισχυρός- αντίλογος διαθέτοντας ισχυρά επιχειρήματα στη φαρέτρα του επικεντρώνεται στο θεμελιώδες ερώτημα: Πρέπει η χρήση να συνιστά έγκλημα;

Ωστόσο και παρά την έντονη διχογνωμία που επικρατούσε στους κόλπους των νομικών συστημάτων πλειόνων εννόμων τάξεων, πλέον είναι σαφές ότι τα περισσότερα κράτη οδεύουν ανεπιστρεπτί προς μία νομική πραγματικότητα, στην οποία η χρήση ναρκωτικών ουσιών είτε παύει να συνιστά έγκλημα, με την παράλληλη πρόβλεψη άλλων μορφών κυρώσεων, π.χ. διοικητικών, είτε ποινικοποιείται μεν αλλά απειλείται με τις ελάχιστες δυνατές ποινές.<sup>3</sup>

Προς αυτήν την οδό – και συγκεκριμένα όχι αυτήν της αποποινικοποίησης αλλά αυτήν της πρόβλεψης χαμηλών ορίων ποινών- φαίνεται να κινήθηκε κι ο εγχώριος νομοθέτης, εισάγοντας ρυθμίσεις στον ισχύοντα νόμο, με τις οποίες καταδεικνύεται η κατά πολύ ευνοϊκότερη μεταχείριση από άποψη κυρωτικού πεδίου του χρήστη έναντι του διακινητή ναρκωτικών

---

<sup>2</sup>Βλ. σχετ. σε Αιτιολ. Έκθ. του ν. 4139/2013, όπου επισημαίνεται χαρακτηριστικά ότι σε αντίθεση με τις λοιπές χώρες, στην Ελλάδα «η ανώτατη ποινή της ισόβιας κάθειρξης επιβάλλεται σε αρκετές περιπτώσεις ετησίως». Έτσι και σε Θεολόγη Β., «Η επικινδυνότητα του δράστη (ή του ναρκωτικού) στις νομοτεχνικές επιλογές του νομοθέτη», ΠοινΔικ 2013, 817. Για την αυστηρότητα του Έλληνα νομοθέτη ως προς τις ποινές στο πεδίο της εγκληματικότητας περί ναρκωτικών βλ. και σε Βαθιώτη Κ. «Ειδικά ζητήματα διακίνησης ναρκωτικών ουσιών σύμφωνα με τον νέο νόμο 4139/2013», ΠοινΔικ 2013, 797-798.

<sup>3</sup>Βλ. χαρακτηριστικά σε Κώνστα Ελ., «Ναρκωτικά: Κοινωνιολογική προσέγγιση και προεκτάσεις του προβλήματος», σε Επιμορφωτικό Σεμινάριο της Εθνικής Σχολής Δικαστών με θέμα «Ναρκωτικά και χρήστες τοξικών ουσιών. Αντιμετώπιση του προβλήματος από την κοινωνική πλευρά και από τον ποινικό νόμο», Θεσσαλονίκη 11-12/5/2017.

ουσιών, φτάνοντας μάλιστα στο σημείο της πρόβλεψης του «ατιμώρητου» του χρήστη σε κάποιες περιπτώσεις, στις οποίες ανήκει κι η περίπτωση που ο τελευταίος κριθεί ως «εξαρτημένος».

Από την τελευταία επισήμανση, αναφύεται και η μείζων σημασία της έννοιας της «εξάρτησης», καθ'ότι η διάγνωση της συνδρομής της ή μη προκαθορίζει την ευνοϊκή ποινική μεταχείριση του χρήστη ναρκωτικών ουσιών. Συγκεκριμένα ο νομοθέτης μας προέβη στην θέσπιση πλειόνων ευεργετικών υπέρ του εξαρτημένου δράστη διατάξεων (άρ.30-35 ν. 4139/2013)υποδεικνυομένης με αυτόν τρόπο της αντίληψης του ότι η εξάρτηση συνιστά «ασθένεια»<sup>4</sup>, με άμεση επίδραση στον ίδιο τον καταλογισμό του δράστη, υιοθετώντας έτσι μία εναλλακτική-θεραπευτική προσέγγιση του εξαρτημένου χρήστη. Αρωγός και συγχρόνως προϋπόθεση για την επιτυχία της νέας αυτής προσέγγισης συνιστά η ύπαρξη και λειτουργία εξειδικευμένων προγραμμάτων θεραπευτικού χαρακτήρα. Ωστόσο, όπως θα καταδειχθεί και στη συνέχεια, με την ευθύνη βέβαια να βαραινεί κυρίως τον εφαρμοστή του δικαίου, δεν έχει ακόμα εξαλειφθεί το τιμωρητικό μοντέλο, που επιφυλάσσει η ελληνική νομοθεσία απέναντι στον εξαρτημένο δράστη, καθώς σε αντίθεση με ό,τι ισχύει στις περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες, προκρίνεται ακόμα σαν μέσο αντιμετώπισης του «φαινομένου» η τιμωρία έναντι της θεραπείας, με μόνο κάποια δειλά αλλά σταθερά βήματα να γίνονται προς τον περιορισμό αυτής της ατυχούς πρακτικής.

Τέλος, σαφή μεταστροφή του πνεύματος της ελληνικής νομοθεσίας αποτελεί αδιαμφισβήτητα και το πρόσφατο νομοθέτημα 4523/2018, με το οποίο προβλέπεται η αποποινικοποίηση της παραγωγής, της καλλιέργειας και της κατοχής φαρμακευτικής κάνναβης υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, ένα νομοθέτημα με το οποίο η Ελλάδα υιοθετεί μία ρύθμιση, η οποία αποτελεί ήδη δεδομένη νομοθετική κατάκτηση για τα περισσότερα κράτη της Δύσης.

Με την παρούσα εργασία επιδιώκεται η προσέγγιση κι ανάλυση όλων των επί μέρους διατάξεων, με τις οποίες ρυθμίζεται το ζήτημα της ποινικής αντιμετώπισης του χρήστη ναρκωτικών ουσιών, που τελεί εγκλήματα είτε του νόμου περί ναρκωτικών είτε του κοινού ποινικού δικαίου, τόσο στην περίπτωση που αυτός κρίνεται ως εξαρτημένος, όσο κι όταν δεν συντρέχει περίπτωση εξάρτησης.

Αναλύεται επίσης η έννοια της «εξάρτησης», μίας έννοιας που επιδρά καθοριστικά στη διακριτή ποινική μεταχείριση που επιφυλάσσεται στο χρήστη σε περίπτωση διάγνωσής της, μέσω της πρόβλεψης πλειόνων ευεργετικών διατάξεων.

Περαιτέρω επισημαίνονται όλα τα θετικά βήματα, στα οποία προέβη ο σύγχρονος νομοθέτης, τονίζονται όμως και τα “μελανά σημεία” του ισχύοντος νόμου που χρήζουν

---

<sup>4</sup>Θεολόγη Β., ό.π., σ.817

αναμόρφωσης, καθ'ότι οδηγούν σε ελλειμματική εφαρμογή του ισχύοντος νομοθετικού πλέγματος.

Η εργασία αυτή στοχεύει επίσης σε μία εκ νέου προσέγγιση του ταλανίζοντος ζητήματος αναφορικά με το αν χωρεί μία ποινικοποίηση της χρήσης ναρκωτικών ουσιών μέσα σε ένα κράτος-δικαίου, έχοντας ως κεντρικό άξονα την προβληματική του προστατευόμενου εννόμου αγαθού του εγκλήματος της χρήσης ναρκωτικών.

Η παρούσα όμως εργασία θα στερούταν νοήματος κι ουσίας αν δεν εμπεριέκλειε και προτάσεις, η υιοθέτηση των οποίων θα μπορούσε να οδηγήσει στη βελτίωση του υπάρχοντος συστήματος, με άξονα και στόχο πάντα την ορθή αντιμετώπιση του χρήστη και την προστασία-θεραπεία του, κυρίως όταν αυτός κρίνεται ως εξαρτημένος.

## 2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Το «φαινόμενο» των ναρκωτικών δεν αποτελεί γνώρισμα μόνο της σημερινής εποχής. Οι απαρχές του ως κοινωνικού προβλήματος εντοπίζονται ήδη στις αρχές του περασμένου αιώνα με την εμφάνισή του και τις επιπτώσεις του να εντείνονται έκτοτε διαρκώς. Η διαχρονικότητα αυτή του «φαινομένου» οδήγησε στην υιοθέτηση από μέρους του Έλληνα νομοθέτη μιας πολιτικής ποινικοκατασταλτικής αντιμετώπισής του, η οποία έχει υλοποιηθεί στο πέρας του χρόνου μέσα από πληθώρα ειδικών ποινικών νόμων και κανονιστικών διατάξεων.<sup>5</sup>

Πρώτο εγχείρημα του Έλληνα νομοθέτη αποτέλεσε ο ν. 1681/1919 «περί αλητείας και επαιτείας», με τον οποίον τυποποιήθηκε ως αδίκημα πλημμεληματικού χαρακτήρα η καθ'έξη επίδοση σε “χασισοποτιάν” καθώς και η παροχή χώρου για χρήση τέτοιων ουσιών. Στη συνέχεια θεσπίστηκε ο ν. 2107/1920, με τον οποίον απαγορεύθηκε η –μέχρι τότε- νόμιμη ελεύθερη μαζική παραγωγή και καλλιέργεια ινδικής κάνναβης. Το 1932 θεσπίζεται ο ν.5539/1932 «περί μονοπωλίου των ναρκωτικών φαρμάκων και του ελέγχου αυτών», ο οποίος χαρακτηριζόμενος από μία νομοτεχνική πληρότητα εισάγει για πρώτη φορά έναν πίνακα παράνομων ναρκωτικών και καθορίζει το πεδίο της νόμιμης παραγωγής και διακίνησης ναρκωτικών για ιατρική κυρίως χρήση, ενώ ένα βήμα προς την αυστηροποίηση των σχετικών ρυθμίσεων πραγματοποιείται με τον τροποποιητικό αυτού νόμου 6025/1934 αναφορικά με την αξιόποινη καλλιέργεια, καθώς και με τον α.ν.2430/1940.

---

<sup>5</sup>Ηλίας Ι., «Κωδικοποίηση της ισχύουσας νομοθεσίας για τα ναρκωτικά: αφετηρία νέων αντεγκληματικών προβληματισμών ή το τέλος τους; Νομοτεχνική προσέγγιση του Ν. 3459/2006 «Κώδικας Νόμων για τα Ναρκωτικά» και σημειολογικές επισημάνσεις», ΠοινΔικ 2006, σ.709 επ.

Μεταπολεμικά, καίριας σημασίας υπήρξε η θέσπιση του ν.δ. 3084/1954, προβλέποντας για τις κρίσιμες συμπεριφορές της διακίνησης και της χρήσης ναρκωτικών ουσιών ποινές πολύ αυστηρότερες σε σχέση με τα έως τότε ισχύοντα, ενώ σημαντική καινοτομία αποτέλεσε η για πρώτη φορά θέσπιση του θεραπευτικού εγκλεισμού του «τοξικομανούς» για αποτοξίνωση σε ειδικό «Κρατικό Κατάστημα»<sup>6</sup>. Επόμενο σημαντικό νομοθετικό βήμα αποτέλεσε το ν.δ. 743/1970, χαρακτηριζόμενο από μία ακόμα μεγαλύτερη αυστηροποίηση, τυποποιώντας ως εγκλήματα την κακουργηματικής μορφής διακίνηση, τη διακίνηση από αμέλεια, ενώ όλως καινοτόμως εισήγαγε ως αυτοτελή ρύθμιση την προμήθεια ναρκωτικών “προς ιδίαν αποκλειστική χρήση”. Υπό το καθεστώς του ν.δ., το φαινόμενο των ναρκωτικών αντιμετωπίζεται πια ως «μάστιγα της κοινωνίας» ενώ θεσπίζεται επίσης το ατιμώρητο του τοξικομανούς χρήστη και η επιεικής μεταχείριση του τοξικομανούς διακινητή. Τέλος σε αυτό προβλέφθηκε και η δυνατότητα χορήγησης αναστολής εκτέλεσης ποινής και υφ’όρον απόλυσης. Το σημαντικότερο όμως νομοθετικό εγχείρημα έμελλε να αποτελέσει ο ν. 1729/1987, ένα νομοθέτημα κινούμενο μεταξύ κατασταλτικής και κοινωνικής πολιτικής με άτεγκτη αυστηρότητα στους «θύτες» (εμπόρους) και επιείκεια για τα «θύματα» (χρήστες), για τους οποίους επιφυλάσσεται ειδική ποινική μεταχείριση<sup>7</sup>. Βασικά σημεία του αποτέλεσαν η πρόβλεψη ίδρυσης του ΚΕ.ΘΕ.Α, η εισαγωγή ενός γενικού ορισμού των ναρκωτικών, η διάκριση μεταξύ εμπόρου και χρήστη και η επιφύλαξη ευνοϊκότερης μεταχείρισης για τον τελευταίο, ενώ μεγάλη σημασία αποδόθηκε και στη ίδια την έννοια της «εξάρτησης», η συνδρομή της οποίας οδηγεί σε διακριτή μεταχείριση του εξαρτημένου χρήστη. Βασικοί νομοθετικοί σταθμοί που επέφεραν ουσιώδεις τροποποιήσεις στον ως άνω νόμο ήταν -μεταξύ άλλων- ο ν. 1990/1991, με τον οποίον κυρώθηκε η Διεθνής Σύμβαση της Βιέννης καταρτισθείσα στα πλαίσια του Ο.Η.Ε., ο ν.2161/1993 με τον οποίον ιδρύθηκε ο Οργανισμός κατά των ναρκωτικών (ΟΚΑΝΑ), ενώ τέλος με το ν.2331/1995 ρυθμίζεται το ζήτημα της αντιμετώπισης του φαινομένου του ξεπλύματος «βρώμικου χρήματος» προερχόμενου από ναρκωτικά.<sup>8</sup> Η πληθώρα όμως όλων των τροποποιητικών του ν.1729/1987 νόμων κατέστησε αναγκαία μία κωδικοποίηση, στην οποία θα συμπεριλαμβάνονταν όλες οι ρυθμίσεις του ν.1729/1987, όπως αυτός είχε πια διαμορφωθεί. Η κωδικοποίηση αυτή πραγματοποιήθηκε με το ν. 3459/2006, ο οποίος δεν αποτελεί νέο νομοθέτημα, αλλά κωδικοποίηση της ισχύουσας

<sup>6</sup>Κοτσαλής Λ., «Νομοθετική εξέλιξη των διατάξεων για τα ναρκωτικά: από το χθες στο σήμερα» σε «Αξιολογήσεις Παρεμβάσεων Απεξάρτησης: Από την προδικασία ως την εκτέλεση της ποινής», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2009, σ.45-50

<sup>7</sup>Κοτσαλής Λ. – Μαργαρίτης Μ. – Φαρσεδάκης Ι., «Ναρκωτικά: Κατ’άρθρο ερμηνεία του ν. 4139/2013», Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη 2013, σ 45 επ.

<sup>8</sup>Βλ. σχετικά με την πορεία του ιστορικού νομοθέτη στο πεδίο των ναρκωτικών σε Παύλου Στ.: «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά προβλήματα του ν. 1729/1987», Β’ Έκδ., Εκδ. Π.Ν.Σάκκουλας Αθήνα 2002, σ. 15-31. Επίσης, σε Ζαραφώνιτου Χ., «Ναρκωτικά: Η ποινικο-θεραπευτική αντιμετώπιση ενός κοινωνικού προβλήματος», ΠοινΔικ 2004, σ.1184 επ.

νομοθεσίας.<sup>9</sup> Ωστόσο, ούτε αυτός ο νόμος έμεινε άνευ τροποποιήσεων. Έτσι με το ν.3727/2008, τροποποιήθηκε κατά τέτοιον τρόπο, ώστε να εναρμονίζεται η ελληνική σχετική νομοθεσία με την Απόφαση-Πλαίσιο 2004/757/ΔΕΥ του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Περαιτέρω με το ν. 3811/2009 επιλύθηκε το πρόβλημα του αποδεικτικού μηχανισμού δικαστικής εκτίμησης της συνδρομής της εξάρτησης, καθορίστηκε η ποινική βαρύτητα κι ο ποινικός χαρακτήρας των εγκλημάτων που τελούνται από εξαρτημένους δράστες, ενώ τέλος κατέστη ευνοϊκότερο το καθεστώς της υφ'όρον απόλυσης.<sup>10</sup> Κατόπιν αυτών των τροποποιήσεων, το έτος 2013 θεσπίστηκε ο υπ'αρ. 4139/2013 νόμος, ο οποίος συνιστά τον ισχύοντα στη χώρα μας νόμο στο πεδίο της σχετικής με τα ναρκωτικά εγκληματικότητας. Βασικές ρυθμίσεις του αποτέλεσαν: το μειωμένο πλαίσιο ποινής για την χρήση και τις αναγκαία συνεχόμενες με αυτήν πράξεις που γίνονται προς ίδια χρήση μεγαλύτερη αποδεικτική ευχέρεια ως προς τη συνδρομή της εξάρτησης με τη δυνατότητα σε οποιαδήποτε φάση της ποινικής διαδικασίας παράλληλης εκτίμησης περισσότερων του ενός αποδεικτικών μέσων· μειώθηκαν οι εξαιρέσεις των –τελούμενων προς διευκόλυνση της χρήσης- εγκλημάτων, για τα οποία ο δράστης δεν μπορούσε να τύχει των ευεργετικών διατάξεων του νόμου. Γενικότερα πρόκειται για ένα νομοθέτημα, το οποίο εμφορείται από ένα πνεύμα στροφής προς την θεραπευτική προσέγγιση και απομάκρυνσης από την ποινικοκατασταλτική αντιμετώπιση του φαινομένου, που χαρακτήριζε τα έως σήμερα ισχύσαντα νομοθετικά κείμενα. Ωστόσο ούτε αυτός ο νόμος ξέφυγε από τη μεταρρυθμιστική τάση του Έλληνα νομοθέτη. Μία από τις σημαντικότερες τροποποιήσεις επήλθε με το ν. 4322/2015, με τον οποίον επιδιώχθηκε να ενισχυθεί η θεραπευτική προσέγγιση, που υιοθέτησε ο Έλληνας νομοθέτης ήδη σε μεγάλο βαθμό με το ν.4139/2013, μέσα από ρυθμίσεις που διευκολύνουν την επιλογή της απεξάρτησης αντί της φυλακής, ενώ τελευταία και καίριας σημασίας τροποποίηση επήλθε με τον νεοπαγή νόμο 4523/2018, βασικά σημεία του οποίου είναι η νομιμοποίηση της καλλιέργειας και της κατοχής συγκεκριμένου τύπου φαρμακευτικής κάνναβης, θέτοντας βέβαια αυστηρές προϋποθέσεις και όρους ελέγχου, καθώς και η δυνατότητα εισαγωγής σπόρων και εξαγωγής τελικών προϊόντων του ίδιου είδους κάνναβης.

---

<sup>9</sup>Ηλίας Ι., ό.π.

<sup>10</sup>Βλ. Παύλου Στ., «Ο πρόσφατος Ν.3811/2009 και ειδικότερα οι τροποποιήσεις της νομοθεσίας για τα ναρκωτικά (ΚΝΝ)», ΠοινΔικ 2010, σ. 454επ.

### 3. Ο ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ

Στο σημείο αυτό της παρούσας εργασίας, για λόγους συστηματικής συνοχής και πληρότητας αλλά και για να γίνουν κατανοητές και να αποφευχθούν παρερμηνείες στην ανάλυση των επόμενων ενοτήτων, κρίνεται ως αναγκαίο να παρατεθεί ο ορισμός των ναρκωτικών ουσιών, όπως αποτυπώνεται στο κείμενο του ν. 4139/2013.

Ο εγχώριος νομοθέτης, υπάκουος στη συνταγματική περιοχής αρχή *nullum crimen nulla poena sine lege certa*, όπως αυτή αποτυπώνεται στο άρθρο 7 παρ.1 του Συντάγματος, προβαίνει στην αποτύπωση ενός αυθεντικού ορισμού των ναρκωτικών ουσιών ήδη από το άρθρο 1 παρ.1 του νόμου.<sup>11</sup> Συγκεκριμένα: «*Με τον όρο «ναρκωτικά» κατά την έννοια του νόμου αυτού, νοούνται ουσίες με διαφορετική χημική δομή και διαφορετική δράση στο κεντρικό νευρικό σύστημα και με κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τη μεταβολή της θυμικής κατάστασης του χρήστη και την πρόκληση εξάρτησης διαφορετικής φύσης, ψυχικής ή και σωματικής και ποικίλου βαθμού, καθώς και την ανακούφιση των χρονίως πασχόντων από τα συμπτώματα συγκεκριμένης νόσου, για την οποία αυτές κρίνονται ιατρικά επιβεβλημένες*».<sup>12</sup> Από τον ορισμό αυτό προκύπτει ότι τρία είναι τα βασικά χαρακτηριστικά: 1) η χημική ιδιοσυστασία τους, η οποία επιδρά στο κεντρικό νευρικό σύστημα, 2) η πρόκληση μεταβολής στη θυμική κατάσταση, και 3) η πρόκληση εξάρτησης (ψυχικής ή και σωματικής) ποικίλου βαθμού. Περαιτέρω στη δεύτερη παράγραφο του ίδιου άρθρου, ο νομοθέτης απαντώντας στο ερώτημα ως προς το ποιες είναι οι ναρκωτικές ουσίες, παραπέμπει ρητά στους πίνακες Α', Β', Γ' και Δ' της παρ.2 του άρθρου 1 του ν.3459/2006, διατηρώντας έτσι σε ισχύ την εν λόγω διάταξη του προγενέστερου νόμου. Εν προκειμένω είχε εγερθεί ένας προβληματισμός ως προς το αν η χρήση της λέξης «αδίως» στην ίδια παράγραφο υποδηλώνει ότι η απαρίθμηση των ναρκωτικών είναι ενδεικτική, ή αν αντίθετα είναι αποκλειστική. Λαμβανομένης όμως υπόψη και της παρ.4 του άρθρου 1 του ν.4139/2013, όπου προβλέπεται ότι «*Με Υπουργική Απόφαση [...] μπορεί να προστίθενται ή να αφαιρούνται ουσίες στις κατηγορίες του άρθρου αυτού ή να μεταφέρονται από τη μία κατηγορία στην άλλη ή να μεταβάλλονται οι όροι και οι προϋποθέσεις της διάθεσής τους, ιδίως σύμφωνα με τις διεθνείς*

<sup>11</sup>Έχει επισημανθεί ωστόσο από εκπροσώπους της ψυχιατρικής επιστήμης ότι ο όρος «ναρκωτικά» είναι λανθασμένος και παραπλανητικός. Σύμφωνα με τον Αλεβιζόπουλο Γ., τα ναρκωτικά –με την κυριολεκτική έννοια του όρου- είναι ουσίες που καταστέλλουν, που «ναρκώνουν» τον οργανισμό, ενώ εν προκειμένω αυτό ισχύει μόνο για ένα μέρος των ουσιών που υπονοούνται με τον όρο αυτό. Ο χαρακτηρισμός αυτός ταιριάζει μόνο στα οπιοειδή ή στα ελάσσονα ηρεμιστικά ή στα βαρβιτουρικά, χωρίς όμως να είναι δηλωτικός κι αντιπροσωπευτικός για τις υπόλοιπες ουσίες, ενώ συνεχίζει επισημαίνοντας ότι στην ψυχιατρική επιστήμη, για να προσδιοριστούν όλες αυτές οι ουσίες, χρησιμοποιείται ο όρος “ψυχοδραστικές ουσίες”. Βλ. σχετικά σε Αλεβιζόπουλο Γ., «Εξάρτηση από Ναρκωτικά», ΠοινΧρον 2008, σ.493, ενώ σχετική αναφορά γίνεται και σε Τσόλια Γρ., «Η ποινική αντιμετώπιση του τοξικομανούς δράστη σύμφωνα με τη νομολογία του Αρείου Πάγου και συναφείς προβληματισμοί», ΠοινΔικ 2009, σ. 464 επ.

<sup>12</sup>Συμβατός με τον ορισμό του ν.4139/2013 είναι και αυτός που περιλαμβάνεται στο άρθρο 1 της Σύμβασης του ΟΗΕ του 1988, η οποία κυρώθηκε στη χώρα μας με το ν.1990/1991.

συμβάσεις», η απάντηση που έχει δοθεί –ορθώς– είναι ότι η εν λόγω απαρίθμηση είναι αποκλειστική μεν για τον εφαρμοστή του δικαίου, ενδεικτική όμως για τη διοίκηση.<sup>13</sup> Κατ'επέκταση, τόσο στη θεωρία όσο και στην νομολογία<sup>14</sup> γίνεται δεκτό ότι η τέλεση οποιασδήποτε πράξης του νόμου αυτού με ουσία, που δεν είναι από αυτές που απαριθμούνται στους πίνακες, δεν αποτελεί καν απρόσφορη απόπειρα αλλά ατιμώρητη πράξη.<sup>15</sup> Το ίδιο θα πρέπει να ισχύει και στην περίπτωση που υπάρχουν αμφιβολίες ως προς την ιδιότητα ή την ταυτότητα της ουσίας ως ναρκωτικής.<sup>16</sup>

Ένα ακόμα ζήτημα αιχμής αποτελεί το κατά πόσο η δραστηκότητα της ναρκωτικής ουσίας επιδρά στην ποινική μεταχείριση του δράστη, με άλλα λόγια κατά πόσο θα πρέπει σε κάποια νομοθεσία να γίνεται διάκριση μεταξύ «σκληρών» και «μαλακών» ναρκωτικών. Πρόκειται για ένα ερώτημα διεθνών διαστάσεων εντασσόμενο στη γενική προβληματική της καταστολής της διάδοσης των ναρκωτικών. Ο ισχύων νόμος της ημεδαπής έννομης τάξης συνειδητά αποκρούει τη διάκριση αυτή, με αποτέλεσμα να μη διαφοροποιείται –τουλάχιστον σε επίπεδο νομοθετικής πρόβλεψης– η ποινική μεταχείριση για παράδειγμα του δράστη που κάνει χρήση χασίς από τη μεταχείριση εκείνου που κάνει χρήση ηρωίνης. Η άποψη αυτή ενσωματώθηκε και στην Εισηγητική Έκθεση του ν.2161/1993, όπου αναφέρεται ότι «κάθε ουσία που τροποποιεί και μεταβάλλει την προσωπικότητα του ανθρώπου, δεν γίνεται αποδεκτή, ούτε γίνεται αποδεκτός ο διαχωρισμός των εμπορών σε σκληρούς και μαλακούς, ανάλογα με το τι εμπορεύονται». Σε κάθε περίπτωση, το ζήτημα επαφίεται τελικά στα δικαστήρια της ουσίας, αφού η διάκριση αυτή μπορεί νομοθετικά να μη συνεπάγεται κλιμάκωση ποινής, ωστόσο ο εφαρμοστής του δικαίου οφείλει πάντα να την εκτιμά κατά τη δικαστική επιμέτρηση της ποινής κατ'άρθρο 20 παρ.3 εδ.β' του ν.4139/2013 και κατ'άρ. 79 ΠΚ.<sup>17</sup> Η τελευταία όμως επισήμανση δεν μπορεί να θεωρηθεί επαρκής, καθώς από τη μη διάκριση μεταξύ «σκληρών» και «μαλακών» ναρκωτικών, τίθεται ζήτημα προσβολής δύο καίριων αρχών συνταγματικής φύσης: αυτής της αναγκαίας αναλογίας (άρ.25 του Συντάγματος) και αυτής του σεβασμού της αξίας του ανθρώπου (άρ.2 παρ.1 του Συντάγματος), λόγω του ότι απειλούνται ίσης βαρύτητας ποινές για καταστάσεις που

<sup>13</sup>Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, 4η ενημέρωση, Μάιος 2014. τ. Ι, σ. 42-44, Παρασκευόπουλος Ν., «Η καταστολή της διάδοσης των Ναρκωτικών στην Ελλάδα μετά το ν.4139/2013», 4η Έκδ., Εκδ. Σάκκουλας Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2014, σ. 83. Αντίθετος ο Ανδρέου Φ., κατά τον οποίον η απαρίθμηση είναι ενδεικτική, εκφράζει όμως παράλληλα τις αμφιβολίες του για την ορθότητα της νομοθετικής αυτής επιλογής. Βλ. σχετ. σε Ανδρέου Φ. «Ναρκωτικά ν.4139/2013: Κατ'άρθρο ερμηνεία, νομολογία, βιβλιογραφία», 5<sup>η</sup> Έκδοση 2014, σ. 74

<sup>14</sup>ΣυμβΕφΙωαν 23/2002, ΠοινΔικ 2002, σ.559, ΕφΘεσ 623/2000, Αρμεν.2000, σ.986 επ.

<sup>15</sup>Βλ. Παρασκευόπουλο Ν.-Κοσμάτο Κ. «Ναρκωτικά: κατ'άρθρο ερμηνεία ν. 4139/2013», Γ' Έκδοση, Εκδ. Σάκκουλας Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2013, σ.10. Βλ. ενδεικτικά και ΣυμβΕφΑθ 166/2016, ΠοινΔικ 2017, 440, ΣυμβΕφΘεσ 122/2016, ΠοινΔικ 2016, 607, ΣυμβΕφΙωαν 23/2002, ΠοινΔικ 2002, 599, και ΠεντΕφΘεσ 326-327/1998, ΠοινΔικ 1999, 120

<sup>16</sup>ΠεντΕφΠειρ 57/1994, ΠοινΧρον 1994, 865

<sup>17</sup>Παρασκευόπουλος Ν., ό.π.,σ. 85, Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.Ι, σ. 36



έχουν ποινικά εξισωθεί χωρίς όμως να έχουν το ίδιο μέγεθος αδικού, καθ'ότι δεν προκαλούν ίσης βαρύτητας προσβολή σε έννομα αγαθά.<sup>18</sup> Με βάση τις δύο αυτές αρχές θα έπρεπε να προβλέπεται μία κλιμάκωση στη ρύθμιση των απειλούμενων ποινών, αφ'ενός με βάση την ένταση της προκαλούμενης στο έννομο αγαθό προσβολής και αφ'ετέρου σε συσχετισμό με τις ποινές που απειλούνται για άλλες μορφές προσβολής του ίδιου έννομου αγαθού.<sup>19</sup> Στηριζόμενη στα παραπάνω, στους κόλπους της επιστήμης έχει διαμορφωθεί η επικρότηση μιας *de lege ferenda* νομοθετικής διάκρισης μεταξύ «σκληρών» και «μαλακών» ναρκωτικών<sup>20</sup>. Ωστόσο, όπως ήδη αναφέρθηκε, ο εγχώριος νομοθέτης δεν προέβη στην επιτασσύμενη διάκριση, ενώ θέτει ως πρόσθετη βάση πολιτικής νομιμοποίησης αυτής της επιλογής το ότι «...μια τέτοια διάκριση δεν αποκλείει αργότερα το ενδεχόμενο προσπάθειας διάκρισης κι άλλων ισχυρότερων εξαρτησιογόνων με περισσότερο ορατές και σοβαρές ανεπιθύμητες ενέργειες, ανοίγεται δηλαδή ένας δρόμος, που είναι δύσκολο να κλείσει...»<sup>21</sup>, επιχείρημα, το οποίο στερείται επιστημονικής κι εμπειρικής επιβεβαίωσης.

Ένα άλλο ερμηνευτικό ζήτημα αναφορικά με τον ορισμό των ναρκωτικών ουσιών, που προέκυψε κι εξακολουθεί να αναφύεται μέσα από τις τακτικές των προανακριτικών κυρίως υπαλλήλων, εστίαζε στο αν ως ναρκωτική ουσία νοείται μόνο η καθαρή σε περιεκτικότητα ή όλη η ουσία εντός της οποίας εμπεριέχεται η ναρκωτική. Για παράδειγμα, δέκα γραμμάρια χασίς μέσα σε 1 κιλό ψωμί, θεωρείται ως ναρκωτικό βαρύτητας δέκα γραμμαρίων ή ενός κιλού; Η απάντηση δίδεται από τον ίδιο το νομοθέτη, ο οποίος ορίζει αυστηρά στο άρ.1 ότι ναρκωτικό είναι μόνο οι αναφερόμενες στους πίνακες ουσίες, άρα όχι οτιδήποτε περιέχει μέσα τέτοιες ουσίες.<sup>22</sup>

Περαιτέρω αξίζει να διευκρινιστεί ότι οι ουσίες που εμπεριέχονται στους ως άνω πίνακες είναι ναρκωτικές κατά την έννοια του νόμου υπό την προϋπόθεση ότι είναι και λειτουργικά πρόσφορες. Ειδικά, για παράδειγμα σε περίπτωση είτε αλλοίωσης της ουσίας είτε ύπαρξης της σε μηδαμινή ποσότητα ανίκανη να επιδράσει στον οργανισμό, δεν υπάρχει ναρκωτική ουσία, με περαιτέρω συνέπεια –ελλείποντος του υλικού αντικειμένου- να μην πληρούνται καν η αντικειμενική υπόσταση οποιουδήποτε εγκλήματος του εν λόγω νόμου.<sup>23</sup>

Η ενότητα του ορισμού των ναρκωτικών ουσιών δε θα μπορούσε να κλείσει χωρίς την αναφορά στη διάταξη της τρίτης παραγράφου του άρ.1 του ν.4139/2013, με την οποία ο

<sup>18</sup>Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.Ι, σ.38

<sup>19</sup>Παύλου Στ., «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά –Κ.Ν.Ν. ν. 3459/06», 3η Έκδοση, Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας Αθήνα 2008, σ.61

<sup>20</sup>Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.Ι, σ.37

<sup>21</sup>Αιτιολ. Έκθ. ν. 2161/1993

<sup>22</sup>Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ. Ι, σ. 46

<sup>23</sup>Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ. 84

εγγώριος νομοθέτης έχει ρητώς εξαιρέσει από τον κατάλογο των ναρκωτικών ουσιών «τα ακατέργαστα συγκομιζόμενα προϊόντα που προκύπτουν από την καλλιέργεια ποικιλιών κάνναβης του είδους *Cannabis Sativa L*, χαμηλής περιεκτικότητας σε τετραϋδροκανναβινόλη (THC) και συγκεκριμένα μέχρι 0,2 %...» Το σημαντικό στοιχείο που αναφύεται από τη συγκεκριμένη διάταξη έγκειται στο ότι έχοντας ο νομοθέτης νομιμοποιήσει την κλωστική κάνναβη, και διατηρώντας παράνομη την ινδική, θα πρέπει στην εκάστοτε διενεργούμενη πραγματογνωμοσύνη να αναφέρεται και να διαγιγνώσκεται με σαφήνεια ότι η τυχόν ανευρεθείσα δραστική ουσία συνιστά ινδική και όχι κλωστική κάνναβη, ειδάλλως η αιτιολογία της πραγματογνωμοσύνης είναι εκ των πραγμάτων ανεπαρκής.<sup>24</sup>

#### 4. Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΟΥ ΕΝΝΟΜΟΥ ΑΓΑΘΟΥ

Η προβληματική του προστατευόμενου εννόμου αγαθού στα εγκλήματα περί ναρκωτικών αποτελούσε και εξακολουθεί να αποτελεί, ένα από τα πιο ακανθώδη αντικείμενα διαφωνίας κυρίως στους κόλπους της θεωρίας, αλλά και σε επίπεδο νομοπαρασκευαστικό, κι αυτό γιατί το ποια άποψη θα γίνει αποδεκτή καθορίζει καίρια ζητήματα, κάποια εκ των οποίων είναι το κατά πόσο χωρεί σε ένα κράτος δικαίου μία ποινικοποίηση της χρήσης ναρκωτικών ουσιών ή όχι αλλά και πιο πρακτικά, όπως αυτό της συρροής.

Θα πρέπει να διευκρινιστεί ότι τα εγκλήματα που τυποποιούνται στο ν.4139/2013 διακρίνονται εν γένει σε δύο μεγάλες κατηγορίες: αυτά της διακίνησης και αυτά της αξιοποίησης, ήτοι της χρήσης των ναρκωτικών ουσιών, διάκριση, η οποία αναπόφευκτα διαφοροποιεί ή πρέπει να διαφοροποιεί και τα προσβαλλόμενα έννομα αγαθά κάθε περίπτωσης.<sup>25</sup>

Αναφορικά με τη διακίνηση η κρατούσα άποψη<sup>26</sup> δέχεται ότι το προσβαλλόμενο έννομο αγαθό, δηλαδή το κοινωνικό αγαθό, το οποίο ο νομοθέτης οχύρωσε ποινικά ανάγοντάς το σε

---

<sup>24</sup>Έτσι κρίθηκε και στην υπ'αρ. 105/2001 ΤρΕφΚακΘράκης (ΠοινΧρον 2001, σ.642επ.), σύμφωνα με την οποία: «[...] τα προϊόντα [...] ή δεν εμπεριέχουν κανναβινοειδή, ή εάν ήθελε υποτεθεί ότι περιέχουν κάποια μικροποσότητα τέτοιων ουσιών, ... η μικροποσότητα αυτή δεν είναι ούτε ανακτήσιμη ούτε απομονώσιμη από τέτοια προϊόντα.»

<sup>25</sup>Βλ. σχετικά σε Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.Ι, σ.34, Παρασκευόπουλο Ν.,ό.π., σ.78, Παύλου Στ.: «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά προβλήματα του ν. 1729/1987», ό.π., σ.74

<sup>26</sup>Υπάρχει και διαφορετική άποψη, με πολύ λίγους υποστηρικτές, σύμφωνα με την οποία τα ναρκωτικά από μόνα τους δε βλάπτουν ή συναφώς προς αυτήν υποστηρίζεται ότι η διάκριση βλαβερών και αβλαβών

«έννομο»<sup>27</sup> είναι «η ζωή, η υγεία και η σωματική ακεραιότητα ενός αορίστου αριθμού προσώπων»,<sup>28</sup> ενώ κατά μία άλλη άποψη στα ως άνω αγαθά συγκαταλέγεται και «η προσωπική ελευθερία».<sup>29</sup> Πρέπει όμως να επισημανθεί ότι κατά την επίσης κρατούσα άποψη τα εγκλήματα της διακίνησης δεν είναι εγκλήματα βλάβης, αλλά διακινδύνευσης (της υγείας), και δη αφηρημένης, καθώς κατά την πραγμάτωση του εγκλήματος δεν είναι γνωστό συνήθως ποιος θα προβεί στη χρήση της διακινούμενης ποσότητας, άρα ποιου προσώπου η υγεία θα πληγεί.<sup>30</sup> Ωστόσο, αυτή η άποψη χρήζει μιας περαιτέρω διευκρίνισης: το ότι το προσβαλλόμενο αγαθό αποδεδυμείται από έναν εξατομικευμένο φορέα δεν καταλήγει στην υιοθέτηση ότι προσβαλλόμενο αγαθό είναι ένα υπερατομικό έννομο αγαθό, άλλως η κοινωνική ολότητα<sup>31</sup>, καθώς υπό τη θεώρηση αυτή θα κατέληγε κανείς στο συμπέρασμα ότι αφού κάθε εγκληματική πράξη (όπως και μία πράξη του νόμου περί ναρκωτικών) προσβάλλει με κάποιον τρόπο ή κάμπει την ομαλότητα του κοινωνικού βίου, τότε έννομο αγαθό κάθε εγκλήματος θα ήταν για όλα τα εγκλήματα η «κοινωνία», ή η «έννομη τάξη», θέση στερούμενη ουσιαστικού περιεχομένου, ισοπεδωτική και αόριστη.<sup>32</sup> Προσβαλλόμενο έννομο αγαθό του εγκλήματος της «διακίνησης» ναρκωτικών είναι λοιπόν –κατά την κυρίαρχη θέση- «η ζωή και η υγεία» ενός αορίστου αριθμού προσώπων, ήτοι «όλων εκείνων που έχουν ήδη εμπλακεί ή κινδυνεύουν να πέσουν ως (μελλοντικοί) χρήστες στα δίκτυα των διακινητών».<sup>33</sup>

Ενώ όμως για τη διακίνηση γίνεται καθολικά σχεδόν δεκτή η ως άνω άποψη, δεν ισχύει το ίδιο για το αδίκημα της χρήσης, θέμα για το οποίο οι επιστημονικές απόψεις ποικίλλουν. Κατά την άποψη της πλειοψηφίας των εκπροσώπων της θεωρίας, επισημαίνεται ότι εν προκειμένω δεν υπάρχει προσβαλλόμενο έννομο αγαθό, κι αυτό γιατί οι πράξεις της χρήσης όσο και οι υποστηρικτικές αυτής πράξεις (καλλιέργεια, κατοχή, προμήθεια), οι οποίες τυποποιούνται στο άρ.29 του νόμου έχουν αποκλειστικά το χαρακτήρα αυτοπροσβολής ή ακόμα ακριβέστερα

---

εξαρτητικών ουσιών είναι αδύνατη. Βλ. σχετικά σε Γρίβα Κλ. «Ναρκοτικά: το τίμημα της καταστολής» Θεσσαλονίκη, «Εκδοτική» 1991.

<sup>27</sup> Παύλου Στ., «Ναρκοτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά προβλήματα του ν. 1729/1987», ό.π., σ. 73

<sup>28</sup> Βλ. Κοτσαλή Λ.- κ.λπ., ό.π., σ. 48. Επίσης σε Παρασκευόπουλο Ν., ό.π., σ.79-80, Παύλου Στ.: «Ναρκοτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά προβλήματα του ν. 1729/1987», ό.π., σ.73, και σε Μαργαρίτη Λ.-Σατλάνη Χ. - «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι», Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα 2015, σ.297

<sup>29</sup> Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ. 80

<sup>30</sup> Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ. 79

<sup>31</sup> Ωστόσο το ΤρΕφΚακ Πατρών με την υπ'αρ. 264-266/1998 έκρινε ότι προστατευόμενο έννομο αγαθό του ν. 4139/2013 είναι «η υγεία του κοινωνικού συνόλου», με την έννοια ότι έτσι προστατεύεται «η πρόληψη των ζημιών που προκύπτουν για την κοινωνική ολότητα από τη διαδεδομένη χρήση, κυρίως σκληρών ναρκωτικών και τις απορρέουσες από τη χρήση αυτή προσβολές της υγείας των επί μέρους ατόμων», ενώ και αυτό δέχεται ότι το έγκλημα της διακίνησης είναι έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης. Βλ. σχετικά σε Κάισαρη Α., «Προϋποθέσεις παραδεκτού πολιτικής αγωγής-Απαράδεκτη πολιτική αγωγή γενικώς και ειδικότερα στα ναρκωτικά», ΠοινΔικ 2013, 266

<sup>32</sup> Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.Ι σ.35.

<sup>33</sup> Παύλου Στ., «Ναρκοτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά προβλήματα του ν. 1729/1987», ό.π., σ.78

αυτοδιακινδύνευσης της ζωής ή της υγείας του ίδιου του χρήστη.<sup>34</sup> Λαμβανομένου δε υπόψη ότι σε ένα «φιλελεύθερο» Ποινικό Δίκαιο, όπως είναι το δικό μας, τιμωρούνται μόνο οι ετεροπροσβολές, άλλως οι «πράξεις προς έτερον»<sup>35</sup>, μία ποινικοποίηση της χρήσης δικαιοκρατικά δεν μπορεί να βρει κανένα έρεισμα.<sup>36</sup>

Την άποψη δε αυτή, περί διάκρισης μεταξύ εγκλημάτων διακίνησης και χρήσης και τη διαφοροποίηση αναφορικά με το έννομο αγαθό ως προς το ότι στη δεύτερη περίπτωση δεν υπάρχει, επιβεβαιώνει εμμέσως και η ίδια η Αιτιολογική Έκθεση του ν.4139: «Από τη μια πλευρά πλήττουν την υγεία, φθάνοντας στη χειρότερη περίπτωση στην πρόκληση θανάτων. Από την άλλη συναντώνται κοινωνικοψυχολογικές συνέπειες, με μεγαλύτερη την ανάπτυξη εγκληματικότητας: ο κοινωνικός αποκλεισμός των εξαρτημένων, η δυστυχία των οικογενειών, η υπερφόρτωση των φυλακών και η προσφορά γόνιμου υπεδάφους στο οργανωμένο έγκλημα συνιστούν τις ιδιαίτερες όψεις του γενικού φαινομένου.».

Στον αντίποδα, κατά την άλλη άποψη, η οποία είναι κι αυτή που έχει υιοθετήσει ο Έλληνας νομοθέτης, λόγος τιμώρησης και κατ'επέκταση προστατευόμενο έννομο αγαθό είναι και στην περίπτωση της χρήσης, η δημόσια υγεία.<sup>37</sup> Πιο συγκεκριμένα, κατά την άποψη αυτή, γίνεται αποδεκτό ότι η χρήση εκτός από «αυτοβλάβες» συνδέεται και με «ετεροβλάβες», οι οποίες μπορεί να συνίστανται σε βίαιες καταστροφικές συμπεριφορές που προκαλούν κάποια είδη ναρκωτικών ουσιών, στην πιθανότητα διάπραξης εγκλημάτων όπως βιασμοί και ληστείες, ως απόρροια χρήσης συγκεκριμένων ουσιών, στη μετάδοση ασθενειών στο κυκλοφορούμενο μιας χρήστριας, καθώς και στη θνησιμότητα των ανηλίκων που ζουν εγκαταλελειμμένα σε κακές συνθήκες διαβίωσης.<sup>38</sup> Η θέση όμως αυτή, όπως ήδη αναφέρθηκε κι ανωτέρω, δεν μπορεί παρά να αφήσει κάποια ερωτηματικά. Ειδικότερα, η άποψη ότι μέσω της χρήσης ναρκωτικών πλήττεται η δημόσια υγεία, παραβλέπει κάτι πολύ σημαντικό: ότι με τη χρήση δεν τίθεται ένας όρος που να μπορεί χωρίς νέα πράξη του δράστη να οδηγήσει σε βλάβη τρίτων προσώπων. Η σκέψη αυτή αναπόφευκτα οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ενδεχομένως η ενεργοποίηση του

<sup>34</sup>Βλ. Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.Ι, σ.35 και τ.ΙΙ, σ.29

<sup>35</sup>Βλ. σε Παρασκευόπουλο Ν., ό.π., σ. 163

<sup>36</sup>Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙ, σ.30

<sup>37</sup>Την άποψη αυτή εξέφρασε ρητά και το Γερμανικό Ακυρωτικό στην απόφασηBGHSt37, 182.

<sup>38</sup>Βλ. σχετικά σε Μυλωνόπουλο Χ., «Προμήθεια, κατοχή και καλλιέργεια ναρκωτικών προς ιδία χρήση»,ΠοινΔικ 2013, σ. 159. Επίσης σε Βαθιώτη Κ., «Τα εγκλήματα του μη εξαρτημένου χρήστη ναρκωτικών ουσιών: (Αντι)πατερναλιστικές αναγνώσεις σε σχέση με το αξιόποιο του χρήστη ναρκωτικών ουσιών», εισήγηση σε Επιμορφωτικό Σεμινάριο της Εθνικής Σχολής Δικαστών με θέμα «Ναρκωτικά και χρήστες ουσιών. Αντιμετώπιση του προβλήματος από την κοινωνική πλευρά και από τον ποινικό νόμο», Θεσσαλονίκη 11-12/5/2017.Βλ. την εισήγηση σε:

<http://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2017/eisigisibauivth.pdf>

ποινικού μηχανισμού οφείλεται σε άλλους παράγοντες, και δη σε ένα κυρίαρχο αρνητικό κοινωνικό στερεότυπο ως προς τον χρήστη ναρκωτικών.<sup>39</sup>

Όπως είναι προφανές, η ελληνική νομοθεσία, αδύναμη να προσπεράσει τέτοιου είδους στερεότυπα, έχει καταφύγει και αρκεστεί στη δεύτερη άποψη, παραβλέποντας το πασιφανές έλλειμμα δικαιοκρατικού της ερείσματος, με αποτέλεσμα και παρά την πλειοψηφία των αντίθετων φωνών, να παραμένει στην ελληνική έννομη τάξη ως αξιόποινη η χρήση ναρκωτικών ουσιών.

## 5. Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΗ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΟΥΣΙΩΝ

### Εισαγωγικά:

Όπως εκτέθηκε κι ανωτέρω, η χρήση ναρκωτικών ουσιών αποτελεί σε βαθμό στερεοτυπίας μία από τις σημαντικότερες παθογένειες της σύγχρονης κοινωνίας. Για την αντιμετώπιση παθογενειών τέτοιας έντασης η ενεργοποίηση των κατασταλτικών μηχανισμών ήταν ανέκαθεν το ισχυρότερο όπλο του κράτους. Την ένταση του «φαινομένου» των ναρκωτικών επιβεβαιώνουν και μια σειρά από παγκόσμιας εμβέλειας έρευνες, τα στοιχεία των οποίων καταδεικνύουν μία οξεία διάδοση τόσο της διακίνησης όσο και της αναπόφευκτα συνδεδεμένης με αυτήν χρήσης ναρκωτικών ουσιών.<sup>40</sup> Τα παραπάνω προφανώς στοιχεία έλαβε υπόψη του και ο εγχώριος νομοθέτης, όπως φαίνεται κι από την Αιτιολογική Έκθεση του ν. 4139/2013, καθώς ήδη στο Προοίμιο αυτής ανάγει πλέον σε κοινωνική πληγή τη διάδοση των ναρκωτικών, λαμβανομένου υπόψη αφ'ενός του τεράστιου αριθμού θανάτων οφειλόμενων σε ναρκωτικά, που καταγράφονται τόσο σε παγκόσμιο όσο και σε εγχώριο επίπεδο, και αφ'ετέρου του αυξημένου ποσοστού των κρατουμένων είτε για εγκλήματα του νόμου περί ναρκωτικών είτε

<sup>39</sup> Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ.158-159

<sup>40</sup> Βλ. σχετικά με τα πορίσματα των ερευνών αυτών σε Κώνστα Ελ. «Ναρκωτικά: Κοινωνιολογική προσέγγιση και προεκτάσεις του προβλήματος» σε Επιμορφωτικό Σεμινάριο της Εθνικής Σχολής Δικαστών με θέμα «Ναρκωτικά και χρήστες τοξικών ουσιών. Αντιμετώπιση του προβλήματος από την κοινωνική πλευρά και από τον ποινικό νόμο», Θεσσαλονίκη 11-12/5/2017, όπου παρατίθενται τα αποτελέσματα κυρίως αναφορικά με τη χρήση διάφορων τύπων ναρκωτικών ουσιών στην Ευρώπη αλλά και στην Αμερική, καθώς και στον ελλαδικό χώρο. Βλ. την εισήγηση σε: [http://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2017/kvnsta\\_narkotika.pdf](http://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2017/kvnsta_narkotika.pdf). Επίσης, σε Ετήσιες Εκθέσεις 2000 και 2002 του «Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά και την Τοξικομανία», στις οποίες παραπέμπουν και οι Ζαραφονίτου Χρ. «Ναρκωτικά: Η ποινικοθεραπευτική αντιμετώπιση ενός κοινωνικού προβλήματος», ό.π., 1184, και Κουράκης Ν. «Αποποινικοποίηση της χρήσης ουσιών: Υπέρ ή Κατά; Ένα ψευδοδίλημμα της Ελληνικής Αντεγκληματικής Πολιτικής», ΠουΛογ 2001, 1237. Βλ. όμως και «Ευρωπαϊκή Έκθεση για τα Ναρκωτικά: Τάσεις κι Εξελίξεις 2018» του Ευρωπαϊκού Κέντρου Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας, όπου παρατίθενται επίσης τα αποτελέσματα των ερευνών σχετικών με την κατάσταση της διάδοσης των ναρκωτικών στον ευρωπαϊκό χώρο: [http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/8585/20181816\\_TDAT18001ELN\\_PDF.pdf](http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/8585/20181816_TDAT18001ELN_PDF.pdf)

για άλλα εγκλήματα συνδεδεμένα με τη διάδοση αυτών, όπως κλοπές ή ληστείες τελούμενα προς εξασφάλιση της χρήσης τέτοιων ουσιών.<sup>41</sup>

Στην προσπάθειά του να αμβλύνει ή και να πατάξει το «φαινόμενο» των ναρκωτικών, ο νομοθέτης, όπως ήταν επόμενο, προέβη στην ενεργοποίηση του έσχατου από όσα διαθέτει μέσου, αυτού της ποινικής καταστολής. Πιο συγκεκριμένα, ήδη σε ένα πρώιμο στάδιο, όπως αναφέρθηκε και μέσα από την ενότητα της ιστορικής αναδρομής, άρχισε να τυποποιεί ως εγκλήματα όλο και μεγαλύτερο αριθμό συμπεριφορών που θα μπορούσαν να σχετίζονται με ναρκωτικές ουσίες. Αυτήν του την κίνηση βέβαια υπαγόρευσε κι ένα σύνολο διεθνών κειμένων και συμβάσεων<sup>42</sup>, με αποτέλεσμα σήμερα στην ελληνική έννομη τάξη να ποινικοποιείται μία σειρά πράξεων, οι οποίες θα μπορούσαν να ενταχθούν σε 4 ευρύτερες κατηγορίες: στην πρώτη ανήκουν οι πράξεις πρωτογενούς ή έμμεσης κτήσεως του ναρκωτικού, στη δεύτερη οι πράξεις της κυρίως διαθέσεως, στην τρίτη οι πράξεις κατοχής με την ευρεία έννοια του όρου (κατοχή και πράξεις εξασφαλιστικές της κατοχής), και στην τέταρτη οι προπαρασκευαστικές/βοηθητικές πράξεις των προηγούμενων.<sup>43</sup>

Ωστόσο πρέπει να επισημανθεί και να γίνει δεκτό ότι από καμία διεθνή Συνθήκη –και σε αντίθεση με ό,τι ισχύει για τα εγκλήματα της διακίνησης- δεν προβλέπεται υποχρέωση ποινικοποίησης της χρήσης ναρκωτικών, κάτι το οποίο αφήνεται στη διακριτική ευχέρεια της εκάστοτε έννομης τάξης.<sup>44</sup> Ο δε εγχώριος νομοθέτης αξιοποιώντας –ίσως σε καταχρηστικό βαθμό- το περιθώριο επιλογής που είχε, προέβη στην τιμώρηση όχι μόνο της χρήσης, αλλά και όλων των αναγκαία συνεχόμενων με αυτήν πράξεων. Έτσι στο άρ.29 του ν.4139/2013, στις εκεί τυποποιούμενες εγκληματικές συμπεριφορές, περιλαμβάνονται τόσο αυτή της χρήσης, όσο κι εκείνες της προμήθειας, κατοχής και καλλιέργειας ναρκωτικών ουσιών, ενώ προστέθηκε στην παρ.4 και η κατάρτιση πλαστικής, η νόθευση ή η χρησιμοποίηση πλαστικής ιατρικής συνταγής χορήγησης ναρκωτικών, όταν σκοπός των πράξεων αυτών είναι η προσωπική χρήση των

<sup>41</sup>Συγκεκριμένα στην Αιτιολογική Έκθεση του ν.4139/2013 αναφέρεται ότι: «*Η διάδοση των ναρκωτικών, φαινόμενο με παγκόσμιες και με εθνικές διαστάσεις, συνεχίζει να πλήττει τη σύγχρονη κοινωνία. Παγκοσμίως ο αριθμός όσων καταχρώνται ναρκωτικά υπερβαίνει τα 20.000.000 ανθρώπων. [...] Στη χώρα μας ο αριθμός των θανάτων που επισήμως συνδέονται με την κατάχρηση ναρκωτικών κυμαίνονται περί τους 300. Εξαιρετικά επιβαρυντικό είναι το γεγονός ότι περί το 40% κινείται το ποσοστό των κρατουμένων στις ελληνικές φυλακές με καταδίκες που άμεσα αφορούν τα ναρκωτικά. Σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργού Δικαιοσύνης, κατά τον Αύγουστο 2012, 4.235 από ένα σύνολο 12.297 κρατουμένων ανήκαν στην κατηγορία αυτή, ενώ πολλοί επιπλέον κρατούνται για εγκλήματα εμμέσως πλην σαφώς συνδεδεμένα με τη διάδοση των ναρκωτικών (κλοπές, ληστείες, πλαστογραφίες, σωματεμπορία, νομιμοποίηση παράνομων εσόδων κ.λπ.)*»

<sup>42</sup>Τα σπουδαιότερα από τα κείμενα αυτά παρατέθηκαν ανωτέρω, στην υποσημ. υπ' αριθμ.1.

<sup>43</sup>Παύλου Στ., «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά προβλήματα του ν. 1729/1987», ό.π., σ.80

<sup>44</sup>Πράγματι, οι βασικότερες διεθνείς συμβάσεις, που διέπουν το πεδίο της εγκληματικότητας περί ναρκωτικών, οι οποίες ήδη παρατέθηκαν, δεν προτρέπουν τους εθνικούς νομοθέτες να ποινικοποιήσουν τη χρήση ναρκωτικών ουσιών ως ποινικό αδίκημα. Χαρακτηριστική όμως είναι η διατύπωση της διάταξης της Διεθνούς Σύμβασης του 1988, σύμφωνα με την οποία υπάρχει μεν υποχρέωση ποινικοποίησης της κατοχής, της αγοράς ή της καλλιέργειας ναρκωτικών ουσιών, που γίνονται για προσωπική χρήση, αλλά «σύμφωνα με τις συνταγματικές αρχές και τις θεμελιώδεις έννοιες της έννομης τάξης».

ουσιών αυτών. Από την παραπάνω επιλογή ωστόσο εγείρονται πλείστα ζητήματα δογματικής φύσης, γιατί αφ'ενός ποινικοποιουμένων και των προπαρασκευαστικών της χρήσης πράξεων, εισχωρεί στο δίκαιό μας ένα –διόλου επιθυμητό- «Ποινικό Δίκαιο του Εχθρού»<sup>45</sup>, αφ'ετέρου προσβάλλεται και κάμπτεται το θεμελιώδες δόγμα του Ποινικού Δικαίου περί τιμώρησης αποκλειστικά των «πράξεων προς έτερον», και όχι «των πράξεων προς εαυτόν», ήτοι των αυτοπροσβολών· μία προβληματική για την οποία έχει ήδη γίνει μνεία, ενώ θα γίνει κι εκτενέστερη αναφορά στη σχετική με την (απο)ποινικοποίηση της χρήσης ενότητα.

Ωστόσο, παρά την επιλογή αυτή του νομοθέτη κι ανεξαρτήτως του αν αυτή είναι δικαιοπολιτικά ορθή, πρέπει να επισημανθεί ότι η ποινική αντιμετώπιση του χρήστη δεν είναι όμοια και δεν έχει την ίδια ένταση σε όλες τις περιπτώσεις. Πιο συγκεκριμένα ήδη στο άρ. 29 προβλέπεται η δυνατότητα μη τιμώρησης του χρήστη, στην περίπτωση που κρίνεται ότι η τελεσθείσα πράξη ήταν «εντελώς περιστασιακή», ενώ καίριας σημασίας είναι και η μη αναγραφή των αποφάσεων αυτών στα δελτία ποινικού μητρώου. (άρ.29 παρ. 2 και 3 αντίστοιχα). Περαιτέρω, ο εγχώριος νομοθέτης αναγνωρίζοντας στην έννοια της «εξάρτησης» ένα είδος λόγου άρσης ή μείωσης του καταλογισμού, ρητά εισάγει το ατιμώρητο του χρήστη ναρκωτικών ουσιών, στην περίπτωση που αυτός είναι ή -ακόμα ακριβέστερα- κρίνεται ως «εξαρτημένος»<sup>46</sup>, ενώ παράλληλα προβλέπει εξαιρετικά μειωμένα πλαίσια ποινής για τους εξαρτημένους δράστες κάποιων από τα λοιπά εγκλήματα του νόμου περί ναρκωτικών. Με τον τρόπο αυτό αναδεικνύεται η σημασία της εξάρτησης στο ποινικοδικαϊκό σύστημα, η οποία πλέον λαμβάνει το χαρακτηρισμό που της αρμόζει, καθώς αδιαμφισβήτητα αντιμετωπίζεται πια ως «ασθένεια»<sup>47</sup>.

Βέβαια σε κάθε περίπτωση η εισαγωγή της έννοιας της «εξάρτησης» θα έμενε άνευ αντικειμένου και ουσίας, αν δεν προβλεπόταν και δεν εξασφαλιζόταν συγχρόνως κι ένα εναργές σύστημα δυνατότητας διάγνωσής της. Κι αυτό γιατί, όπως θα καταδειχθεί στη συνέχεια, η συνδρομή ή μη του στοιχείου της «εξάρτησης», επηρεάζει άμεσα την αναγνώριση κι εφαρμογή ή μη όλων των ευεργετικών διατάξεων που προβλέπει ο παρών νόμος. Με το πέρασ του χρόνου, η ελληνική έννομη τάξη έχει κάνει πολύ θετικά βήματα ως προς την αντιμετώπιση του εξαρτημένου χρήστη, αφενός καθιστώντας πιο ευχερή τη δυνατότητα απόδειξης της «εξάρτησης» κι αφ'ετέρου προβλέποντας όλο και πιο ευνοϊκά μέτρα, που καλύπτουν όλο το φάσμα της ποινικής δίκης. Μπορούμε δηλαδή πλέον να λέμε με ασφάλεια,

<sup>45</sup>Σχετικά με το «Ποινικό Δίκαιο του Εχθρού», σε τι συνίσταται και το πώς σχετίζεται με τη νομοθεσία περί ναρκωτικών και επηρεάζει τις νομοθετικές επιλογές βλ. κατωτέρω στην οικεία υποενότητα, σ. 32

<sup>46</sup>Η ρύθμιση αυτή βέβαια δεν αποτελεί καινοτομία του ισχύοντος νόμου, αντίθετα πρωτοεισήχθη στην έννομη τάξη μας ήδη με το ν.δ. 743/1970 «Περί τιμωρίας των παραβατών των νόμων περί ναρκωτικών και ουσιών προκαλουσών τοξικομανία ή εξάρτηση του ατόμου ως και περί μεταχείρισεως των τοξικομανών εν γένει», με το άρ. 7 παρ.2 του οποίου θεσπίστηκε για πρώτη φορά το ατιμώρητο του «τοξικομανούς» χρήστη.

<sup>47</sup>Βλ. έτσι και σε Εισαγωγή, αλλά και αναλυτικότερα στη σχετική ενότητα της παρούσας εργασίας, σ. 127επ.

ότι παρά τα πρακτικά προβλήματα που εξακολουθούν να υπάρχουν ως προς την εφαρμογή των προβλεπόμενων ευεργετικών διατάξεων, η αντιμετώπιση του εξαρτημένου χρήστη χαρακτηρίζεται σταδιακά κυρίως από μία θεραπευτική προσέγγιση, η οποία αρχίζει να υποκαθιστά τη μέχρι πρόσφατα προβλεπόμενη αυστηρά ποινικοκατασταλτική.

Στο παρόν νομοθέτημα η ποινική μεταχείριση του χρήστη ρυθμίζεται σε μία σειρά από διατάξεις, με βασικό κριτήριο διαφοροποίησης τη συνδρομή του στοιχείου της εξάρτησης ή όχι στο πρόσωπο του δράστη. Έτσι στο άρ.29 προβλέπεται η ποινική μεταχείριση του απλού χρήστη καθώς και οποιουδήποτε δράστη των βοηθητικών της χρήσης άδικων πράξεων, στο πρόσωπο του οποίου δε συντρέχει το στοιχείο του «εξαρτημένου», ενώ στα άρ. 30-35 προβλέπεται η ποινική μεταχείριση του χρήστη που κρίνεται ως «εξαρτημένος». Συγκεκριμένα τα άρθρα αυτά, αναφερόμενα στο δράστη που ως «εξαρτημένος» είτε κάνει απλή χρήση είτε έχει τελέσει οποιοδήποτε από τα εγκλήματα του ν.4139/2013 ή οποιοδήποτε άλλο του κοινού ποινικού δικαίου προς διευκόλυνση της χρήσης, προβλέπουν μία σειρά από ευεργετικά μέτρα, τα οποία καλύπτουν όλο το φάσμα της ποινικής διαδικασίας, από την προδικασία μέχρι την εκτέλεση ποινής. Ιδιαίτερη κατηγορία δράστη για τον οποίο προβλέπεται επίσης ειδική μεταχείριση προβλεπόμενη στο άρ.21 είναι εκείνη του χρήστη που ωστόσο προβαίνει σε πράξεις διακίνησης ή σσονος σημασίας, ευρισκόμενος δηλαδή στο μεθόριο μεταξύ χρήστη και διακινητή, ενώ διακριτή των παραπάνω αλλά επίσης άξια αναφοράς είναι και η –εξεταζόμενη σε επόμενη ενότητα- προβλεπόμενη στο άρ. 39 του νόμου ειδική μεταχείριση του ανήλικου δράστη, η οποία επίσης διαφοροποιείται αναλόγως του αν αυτός κρίνεται ως εξαρτημένος ή μη.

Ακολουθώντας την ως άνω διάκριση, οι διατάξεις για την ειδική ποινική μεταχείριση του χρήστη ναρκωτικών ουσιών θα αναλυθούν σε δύο διακριτές ενότητες με γνώμονα την απουσία «εξάρτησης» ή τη συνδρομή αυτής. Έτσι στο πρώτο μέρος θα γίνει προσέγγιση του άρ.29 καθώς και του άρ. 21 παρ.1 περ.β' και παρ.2, τα οποία αναφέρονται σε δράστη μη εξαρτημένο και θα τεθούν όλες οι σχετικές προβληματικές, ενώ στο δεύτερο μέρος θα αναλυθούν οι διατάξεις των άρ.30-35 καθώς και του άρ. 21 παρ.1 περ.α', διατάξεις αφορώσες δράστη στο πρόσωπο του οποίου διαγιγνώσκεται η συνδρομή της εξάρτησης.



## 5.1. Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΜΗ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΥ ΧΡΗΣΤΗ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΟΥΣΙΩΝ

### Εισαγωγικές σκέψεις:

Ο εγχώριος νομοθέτης, όπως ήδη αναφέρθηκε, έχει επιλέξει κι ακολουθεί πιστά την πολιτική της ποινικοποίησης της χρήσης των ναρκωτικών ουσιών, παρά το γεγονός ότι κάτι τέτοιο δεν επιβάλλεται από καμία Διεθνή Σύμβαση και παρά την αδιαμφισβήτητη αντισυμβατικότητα της ρύθμισης αυτής με το φιλελεύθερο χαρακτήρα του Ποινικού Δικαίου. Στην επιλογή αυτή ενδεχομένως έχει οδηγηθεί αφ' ενός από την κοινωνική πίεση κι αφ' ετέρου από το γεγονός ότι τα πορίσματα όλων των ερευνών τόσο εγχώριας όσο και διεθνούς κλίμακας καταδεικνύουν την αυξημένη διάδοση της χρήσης ναρκωτικών. Στα πλαίσια αντιμετώπισης αυτής της διάδοσης, προέβη στην ενεργοποίηση του πλέον δραστικού μέσου, αυτού της ποινικής καταστολής. Συγκεκριμένα ο νομοθέτης στο άρ. 29 του εν λόγω νόμου τυποποιεί όχι μόνο τη χρήση, αλλά και τις βοηθητικές αυτής πράξεις, ήτοι την κατοχή, την καλλιέργεια, την προμήθεια, ενώ όλως καινοτόμως στην ίδια διάταξη τυποποιεί και την πλαστογράφιση ή τη χρήση πλαστής ιατρικής συνταγής χορήγησης ναρκωτικών, όταν σε αυτήν την πράξη προβαίνει ο δράστης με σκοπό τη χρήση των ουσιών αυτών από τον ίδιο. Το παραπάνω δε φαινόμενο της ευρείας διάδοσης της χρήσης, που συνεπάγεται και την συχνότερη ενεργοποίηση κι εφαρμογή της ως άνω διάταξης, σε συνδυασμό με τις πρακτικές δυσχέρειες στη διαδικασία διάγνωσης της εξάρτησης και την εξαιτίας αυτών των δυσχερειών μη αναγνώριση της συνδρομής της, προσδίδουν στη διάταξη του άρ.29 θεμελιώδη σημασία στο ευρύτερο πλέγμα της ποινικής νομοθεσίας.

Περαιτέρω, διακρίνουμε θέση στο νόμο ως προς την ποινική μεταχείριση κατέχει και ο χρήστης εκείνος που –χωρίς να είναι εξαρτημένος- για συγκεκριμένους λόγους και υπό συγκεκριμένες συνθήκες προβαίνει σε πράξεις διακίνησης, και έτσι, όπως ορίζεται στο άρ.21 του νόμου, απειλείται κατ'αυτού –αντί για κακουρηματική- πλημμεληματική μόνο ποινή, αποτελώντας έτσι μία τρίτη κατηγορία δράστη στον εν λόγω νόμο, αυτού δηλαδή που βρίσκεται στο μεθόριο μεταξύ χρήστη και διακινητή.

## I. ΤΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΜΗ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΥ ΧΡΗΣΤΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ (Άρ. 29 ν. 4139/2013)

Στο άρ. 29 του ν. 4139/2013 προβλέπεται η ποινική μεταχείριση της οποίας τυγχάνει ο απλός χρήστης ναρκωτικών ουσιών, ήτοι αυτός που ούτε εξαρτημένος κρίνεται ούτε προβαίνει σε οποιαδήποτε άλλη πράξη πέραν της ίδιας της χρήσης ή κάποιας υποστηρικτικής αυτής πράξης. Συγκεκριμένα ρυθμίζεται το αξιόποιο τόσο της χρήσης ναρκωτικών ουσιών, όσο και των βοηθητικών αυτής ενεργειών, δηλαδή της προμήθειας, της κατοχής καθώς και της καλλιέργειας φυτών κάνναβης, όταν ο αποκλειστικός σκοπός των τελευταίων είναι η ίδια χρήση των ουσιών αυτών από το δρόστη (παρ.1). Περαιτέρω ο νομοθέτης προβαίνει σε μία κάμψη της αυστηρής μεταχείρισης του απλού χρήστη σε κυρωτικό επίπεδο αναγνωρίζοντας ότι σε κάποιες περιπτώσεις η επιβολή ποινής στερείται δικαιοπολιτικής βάσης. Έτσι στην παρ.2 του ίδιου άρθρου προβαίνει στην εισαγωγή ενός ειδικού λόγου δικαστικής άφεσης της ποινής για το δρόστη για τις περιπτώσεις εκείνες που η χρήση ναρκωτικών ουσιών κρίνεται ως περιστασιακή και μη δυνάμενη να επαναληφθεί στο μέλλον. Η κάμψη όμως αυτής της ομολογούμενης αυστηρότητας του νομοθέτη εντοπίζεται και στην παρ. 3 του άρ. 29, όπου και εντάσσεται η πρακτικά θεμελιώδους αξία πρόβλεψη για τη μη εγγραφή των σχετικών αποφάσεων στο ποινικό μητρώο του κατηγορουμένου. Τέλος, στο ίδιο άρθρο ο νομοθέτης εισήγαγε μία καινοτόμο διάταξη, με την οποία τυποποιήθηκε ως έγκλημα πλημμεληματικού χαρακτήρα η βοηθητική της χρήσης πλαστογράφηση ή χρήση πλαστικής ιατρικής συνταγής, όταν σκοπός αυτής είναι η ίδια χρήση (παρ.4). Ειδικότερα:

### A. ΧΡΗΣΗ - ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΚΑΝΝΑΒΗΣ – ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ– ΚΑΤΟΧΗ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΟΥΣΙΩΝ ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΑ ΓΙΑ ΙΔΙΑ ΧΡΗΣΗ (Άρ. 29 παρ.1 ν. 4139/2013)

Με το άρ. 29 του ν. 4139/2013 τυποποιούνται στην παράγραφο 1 αυτού ως εγκλήματα, όπως ήδη αναφέρθηκε, η χρήση ναρκωτικών ουσιών αλλά και οι υποστηρικτικές αυτής πράξεις, ήτοι η προμήθεια, η κατοχή και η καλλιέργεια φυτών κάνναβης, όταν παράλληλα συντρέχει σκοπός αποκλειστικά ίδιας χρήσης. Παρά τα υπάρχοντα δογματικά προβλήματα, σύμφωνα με την ίδια την Αιτιολογική Έκθεση η ratio της τιμώρησης των συμπεριφορών αυτών είναι ακριβώς το ότι *«τούτο εμπεδώνει την αντίληψη ότι αποτελούν πράξεις που η πολιτεία δεν επιδοκιμάζει»*, τεκμηρίωση που οφείλει να ελεγχθεί ως προς την νομική της επάρκεια, καθώς υποδεικνύει ότι η εν λόγω νομοθετική επιλογή της τιμώρησης της χρήσης έχει καθαρά συμβολικό χαρακτήρα,

υποκινούμενη κυρίως από κοινωνικά και πολιτικά στερεοτυπικά κατάλοιπα του παρελθόντος. Ωστόσο το κεφαλαιώδους σημασίας άρ.29 δεν αποτελεί νεοπαγή ρύθμιση του ν.4139/2013. Αντίθετα προβλεπόταν ήδη, τυποποιούμενο ως άρ.12 του ν. 1729/1987, το οποίο μετέπειτα κωδικοποιήθηκε ως άρθρο 29 του ΚΝΝ.<sup>48</sup> Οι αλληπάλληλες όμως τροποποιήσεις που επήλθαν στη μορφή του στην πορεία των χρόνων καταδεικνύουν την αμηχανία του εγχώριου νομοθέτη και τη δειλή κι έμμεση παραδοχή του σχετικά με την έλλειψη κάποιου στέρεου νομιμοποιητικού και δογματικού ερείσματος της ρύθμισης αυτής.

Σύμφωνα λοιπόν με το άρ. 29 παρ. 1 4139/2013: 1. *«Όποιος, για δική του αποκλειστικά χρήση, με οποιονδήποτε τρόπο προμηθεύεται ή κατέχει ναρκωτικά, σε ποσότητες που δικαιολογούνται μόνο για την ατομική του χρήση ή κάνει χρήση αυτών ή καλλιεργεί φυτά κάνναβης σε αριθμό ή έκταση που δικαιολογούνται μόνο για την ατομική του χρήση, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι πέντε (5) μηνών. Η διαπίστωση του σκοπού εξυπηρέτησης της δικής του αποκλειστικά χρήσης γίνεται με συνεκτίμηση του είδους, της καθαρότητας και της ποσότητας του συγκεκριμένου ναρκωτικού, σε συνδυασμό με τη συχνότητα χρήσης, το χρόνο χρήσης, την ημερήσια δόση και τις ιδιαίτερες ανάγκες χρήσης του συγκεκριμένου χρήστη.»* Ειδικότερα:

### **1) Οι νομοτυπικές μορφές της παραγράφου 1 του άρ. 29**

#### **-Κατοχή:**

Ως «κατοχή» στο νόμο περί ναρκωτικών και κατά πάγια θέση της νομολογίας μας θεωρείται η πραγματική, ανεπίτρεπτη φυσική εξουσίαση των ναρκωτικών από το δράστη ή από τρίτο πρόσωπο υπό την εποπτεία του δράστη, που παρουσιάζει διάρκεια ώστε να μπορεί κάθε στιγμή να διαπιστώνει την ύπαρξή τους και κατά τη δική του βούληση να τα διαθέτει πραγματικά.<sup>49</sup> Ωστόσο για την πλήρωση αυτής της αξιόποινης συμπεριφοράς δεν αρκεί μια στιγμιαία επαφή με τις ουσίες, αλλά αντίθετα απαιτείται μία χρονική διάρκεια<sup>50</sup>, με παράλληλη φυσική θέληση

<sup>48</sup> Αξιοσημείωτο όμως είναι ότι στο ν. 1729/1987, η απειλούμενη ποινή ήταν η φυλάκιση, δηλαδή δέκα ημέρες έως πέντε χρόνια, ενώ στον ΚΝΝ φυλάκιση μέχρι ένα έτος, σε αντίθεση με τον ισχύοντα νόμο, όπου η προβλεπόμενη ποινή είναι φυλάκιση μέχρι πέντε μήνες. Επίσης, πρέπει να σημειωθεί ότι ενώ στον ΚΝΝ και στο ν. 4139/2013 στις βοηθητικές της χρήσης πράξεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του εν λόγω άρθρου ανήκει και αυτή της καλλιέργειας φυτών κάνναβης με σκοπό την ατομική χρήση, κάτι τέτοιο δεν ίσχυε υπό το καθεστώς του ν. 1729/1987, με αποτέλεσμα η πράξη της καλλιέργειας εν γένει να θεωρούνταν κακουρηγματική πράξη διακίνησης.

<sup>49</sup> Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙ, σ. 20, Παρασκευόπουλος Ν.,ό.π., σ.120. Ανδρέου Φ., ό.π., σ.143. Ενδεικτικά σε νομολογία: ΑΠ 1385/2011, ΑΠ 1031/2011, ΑΠ 854/2011, ΑΠ 177/2010, ΑΠ 1389/2009, Αρμεν.2010, 395, ΑΠ 182/2008, ΠοινΛογ 2008, 136, ΑΠ 190/2007, ΠοινΧρον 2007, 1005, ΑΠ 1243/2006, ΕλλΔνη 2006, 1570, ΑΠ 1585/2005, ΠοινΧρον 2006, 418, ΑΠ 265/2004, ΠοινΧρον 2004, 990, ΑΠ 1690/2003, ΠοινΧρον 2004, 529

<sup>50</sup> Βλ. ΤρΕφΛαρ 514/2010, ΠοινΧρον 2011, 466. Βλ. και ΣτρατΛαρ 81/2001, ΠοινΧρον 2003, 661, με την οποία κρίθηκε αθώς για κατοχή ναρκωτικών ο κατηγορούμενος, καθ'ότι κατελήφθη να κρατά αναμμένο ένα τσιγαριλίκι που μόλις του είχε δώσει ο έτερος κατηγορούμενος, το οποίο ήταν έτοιμος να το καπνίσει.

εξουσίασης εκ μέρους του δράστη, να συντρέχει δηλαδή μια in abstracto βουλητική αποδοχή<sup>51</sup>, έτσι ώστε ο δράστης να κατέχει εκείνα τα αντικείμενα που σε γενικό επίπεδο αποδέχεται να είναι ενταγμένα σε οποιαδήποτε από τις σφαίρες κατοχής του.<sup>52</sup> Η κατοχή ναρκωτικών ουσιών είναι διαρκές έγκλημα, το οποίο συνεπάγεται ότι μία πράξη κατοχής θα τελείται όταν ανευρίσκονται στην ίδια σφαίρα κατοχής του δράστη είτε περισσότερες ποσότητες ναρκωτικών<sup>53</sup>, είτε διαφορετικά είδη ναρκωτικών.<sup>54</sup> Δυνατή είναι επίσης η συγκατοχή, η οποία τελείται όταν η ποσότητα της ναρκωτικής ουσίας βρίσκεται στη φυσική εξουσίαση περισσότερων του ενός δραστών, οι οποίοι τελούν εν γνώσει της κατοχής αυτής.<sup>55</sup> Τέλος, για τη θεμελίωση του εν λόγω εγκλήματος απαιτείται η ύπαρξη υλικού αντικειμένου, κάτι που συνεπάγεται ότι απαιτείται πραγματική κυριαρχία και δεν αρκεί η απλή πλασματική σχέση.<sup>56</sup> Αξίζει να επισημανθεί ότι εν προκειμένω είναι νοητή η απόπειρα, και συγκεκριμένα αρχή εκτέλεσης του εγκλήματος θα υπάρξει με την είσοδο στη σφαίρα κατοχής και στη συνέχεια με τη φυσική εξουσίαση των ναρκωτικών από το δράστη<sup>57</sup>, άλλως όταν πραγματοποιείται από το δράστη εκείνη η ενέργεια, η οποία κατά τη φυσική πορεία των πραγμάτων καταλήγει άμεσα στην εδραίωση της φυσικής εξουσίας του δράστη πάνω στα ναρκωτικά.<sup>58</sup>

#### -Προμήθεια:

Ως προμήθεια κατά την έννοια του όρου του νόμου αυτού, νοείται η με οποιονδήποτε τρόπο κτήση ποσότητας ναρκωτικών ουσιών για ίδια αποκλειστική χρήση<sup>59</sup>, χωρίς να ενδιαφέρει αν προέρχεται από χαριστική πράξη ή επαχθή αιτία,<sup>60</sup> άλλως η με οιονδήποτε τρόπο εισαγωγή των ναρκωτικών στην κατοχή του δράστη.<sup>61</sup> Ο ορισμός αυτός ενδεχομένως οδηγεί σε μία σύγχυση της έννοιας της «προμήθειας» με την έννοια της «κατοχής» σύγχυση, η οποία λύεται με το σκεπτικό ότι η πράξη της προμήθειας, καίτοι εμπεριέχει αναγκαίως την πράξη της κατοχής, δεν

<sup>51</sup> Λεπτομερής γνώση δεν απαιτείται αλλά αρκεί η απλή γνώση του δράστη ότι παραλαμβάνει ναρκωτική ουσία την οποία έθεσε και στην τσέπη του. Βλ. ΔιαρκΣτρΘεσ 1157/1993, Αρμεν. 1994, 474

<sup>52</sup> Κατά τον Παύλου η κατοχή ενός ατόμου εκτείνεται σε τρεις σφαίρες, Ως πρώτη σφαίρα κατοχής θεωρείται το πεδίο εκείνο, στο οποίο βρίσκονται όλα τα αντικείμενα που ο κάτοχός τους μπορεί να εξουσιάζει άμεσα. Στη δεύτερη σφαίρα κατοχής βρίσκονται τα αντικείμενα όταν είναι τοποθετημένα σε χώρους που εξουσιάζονται από τον κάτοχο-δράστη, ενώ στην τρίτη σφαίρα κατοχής είναι τα αντικείμενα που είτε μεταφέρονται για λογαριασμό του ή που έχουν δοθεί σε τρίτο πρόσωπο για φύλαξη ή επεξεργασία. Βλ. σχετικά σε Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙ, σ.21

<sup>53</sup> Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ. 121

<sup>54</sup> Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙ, σ.22

<sup>55</sup> Βλ. Ανδρέου Φ., ό.π., σ.146

<sup>56</sup> Μαργαρίτης Λ.-Σατλάνης Χ., ό.π., σ.307. Βλ. και ΑΠ 1770/2008, ΠραξΛογΠΔ 2008, 601.

<sup>57</sup> Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ. 219

<sup>58</sup> Μαργαρίτης Λ.-Σατλάνης Χ., ό.π., σ. 307

<sup>59</sup> Μαργαρίτης Λ.-Σατλάνης Χ., ό.π., σ. 326. Βλ. και σχετ. νομολογία: ΕφΚρητ 141/1991, ΠοινΧρον 1991, 1194. Έτσι και ΣυμβΕφΘεσ 638/2000, Αρμεν. 2000, 988, ΣυμβΔιαρκΝαυτΠειρ 232/1991, Υπερ. 1992, 149

<sup>60</sup> Μπορεί για παράδειγμα να τελείται μέσω αγοράς, δανεισμού ή δωρεάς. Έτσι σε Σταθέα Γ. «Ερμηνεία του νέου νόμου περί ναρκωτικών (νόμος 1729/1987)» (1988), σ. 72

<sup>61</sup> Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙΙ, σ.33

εξισούται με αυτή, καθώς η προμήθεια διαθέτει ένα δυναμικό χαρακτήρα και δεν περιορίζεται σε μία στατική σχέση εξουσίας (η οποία υπάρχει στην περίπτωση της κατοχής), συνεπώς για τη θεμελίωση του τετελεσμένου εγκλήματος της προμήθειας του άρ.29 θα πρέπει να συντρέχει αφ' ενός η στατική κατοχή, κι αφ' ετέρου μία προγενέστερη πράξη λόγω της οποίας θα επέρχεται η κατοχή.<sup>62</sup>

Η «προμήθεια» του άρ.29 μπορεί να πραγματοποιηθεί είτε ιδιοχείρως είτε μέσω τρίτου προσώπου<sup>63</sup>. Όταν όμως η προμήθεια συντελείται μέσω τρίτου προσώπου, τότε απαραίτητο στοιχείο για τη θεμελίωση του εγκλήματος αποτελεί η συναίνεση, ήτοι η σύμπτωση βουλήσεως των δρώντων προσώπων.<sup>64</sup> Η άδικη πράξη της προμήθειας μπορεί να λάβει χώρα με οποιονδήποτε τρόπο. Έτσι μπορεί να πραγματοποιηθεί με ενέργειες που εμπίπτουν στην έννοια της «διακίνησης» του άρ.20 του νόμου, όπως με αγορά ναρκωτικών ουσιών<sup>65</sup>, με τη συγκομιδή τους<sup>66</sup>, ή με την εισαγωγή τους στην επικράτεια<sup>67</sup>, υπό την προϋπόθεση ότι η συγκεκριμένη ποσότητα των ναρκωτικών ουσιών δικαιολογείται μόνο για την ατομική χρήση του δράστη, και ότι δε συντρέχει ή έστω δεν αποδεικνύεται ο σκοπός διακίνησης της ποσότητας αυτής, κάτι που θα οδηγούσε σε εφαρμογή του άρ.20 περί διακίνησης. Μπορεί επίσης να τελεστεί και με οποιαδήποτε αξιόποινη πράξη, παραδείγματος χάριν, με κλοπή, οπότε και θα συντρέχει περίπτωση αληθούς συρροής με το δεύτερο αυτό έγκλημα.<sup>68</sup> Περαιτέρω, όπως θα καταδειχθεί και στη συνέχεια, λαμβανομένου υπόψη του εύρους της έννοιας της «προμήθειας», σε συνδυασμό με το στενό πεδίο εφαρμογής των υπόλοιπων εγκληματικών συμπεριφορών του ν. 4139/2013, καταλήγουν να εντάσσονται εννοιολογικά στην εγκληματική αυτή συμπεριφορά πλείστες περιπτώσεις που δε χωρούν υπό τη σκέπη των υπολοίπων. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελεί η καλλιέργεια φυτών εκτός αυτών της κάνναβης σε έκταση και ποσότητα, που δικαιολογούνται μόνο για αποκλειστική χρήση του δράστη, συμπεριφορά η οποία δε θα υπαχθεί στην έννοια της «καλλιέργειας» του άρ. 29, η οποία αφορά μόνο στα φυτά κάνναβης,

<sup>62</sup> Έτσι σε Παύλου Στ., «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά –Κ.Ν.Ν. ν. 3459/06», ό.π.,σ.185 και Παρασκευόπουλο Ν.-Κοσμάτο Κ., ό.π.,σ.210

<sup>63</sup> Αυτό απορρέει και από τη ρητή πρόβλεψη του νόμου ότι η προμήθεια μπορεί να τελεστεί με «οποιονδήποτε τρόπο».

<sup>64</sup> Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ. ΙΙΙ, σ.32

<sup>65</sup> ΑΠ 1920/2002, ΠοινΛογ 2002, 2287

<sup>66</sup> ΣυμβΠλημΘεσ 1586/1990, Υπερ.1991, σ.247 με σύμφωνες παρατηρήσεις Μαργαρίτη Λ., Υπερ 1991, 249 κατά τον οποίον «προμήθεια» υπάρχει όταν ο δράστης «εισάγει στην κατοχή του» ναρκωτικές ουσίες. Βλ. και ΤριμΕφΚακΘεσ 162/1998, ΠοινΔικ 1998, 315.

<sup>67</sup> ΕφΚρητ 141/1991, ΠοινΧρον 1991, 1194. Πρβλ και ΤρΕφΚακΛαρ 472/2006, ΠοινΔικ 2007, 16. Το ίδιο και σε Παρασκευόπουλο Ν.-ΚοσμάτοΚ.,ό.π., σ.210

<sup>68</sup> Παύλου Στ., «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά –Κ.Ν.Ν. ν. 3459/06», ό.π., σ. 187. Επίσης Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ. 210

αλλά στην έννοια της «προμήθειας».<sup>69</sup> Κρίθηκε επίσης ότι και η εισαγωγή ουσιών σε σοφρωνιστικό κατάστημα, εφόσον η εισαγόμενη ποσότητα δικαιολογείται μόνο για ατομική χρήση<sup>70</sup>, υπάγεται στην έννοια της «προμήθειας» του άρ.29.

Και στην περίπτωση του εγκλήματος της «προμήθειας» είναι νοητή η έννοια της απόπειρας. Συγκεκριμένα, τετελεσμένη πράξη προμήθειας θα υπάρχει όταν ο δράστης θεμελιώνει κατά σαφή και οριστικό τρόπο δική του κατοχή. Αντίθετα απόπειρα θα συντρέχει όταν δεν έχει ολοκληρωθεί η κατοχή της ναρκωτικής ουσίας, παραδείγματος χάριν σε περίπτωση απλής επαφής με το ναρκωτικό, πριν δηλαδή οριστικοποιηθεί η εξουσίαση του δράστη.<sup>71</sup> Επίσης, στο στάδιο της απόπειρας θα βρίσκεται η πράξη της προμήθειας όταν δεν έχει ολοκληρωθεί η κατοχή της ναρκωτικής ουσίας από το δράστη για οποιονδήποτε λόγο, όπως είναι κάποιο εξωτερικό αίτιο, π.χ η σύλληψη του δράστη.<sup>72</sup> Όταν όμως η προμήθεια ναρκωτικών ουσιών πραγματοποιείται μέσω τρίτου προσώπου, τότε για τη στοιχειοθέτηση της απόπειρας απαιτείται σύμπτωση βούλησης των δρώντων προσώπων<sup>73</sup>, άλλως σύναψη συμφωνίας μεταξύ του προμηθευτή και του παραλήπτη, η οποία θα συνιστά την αρχή εκτέλεσης του εγκλήματος, υπό την προϋπόθεση ότι η εν λόγω υποσχετική δικαιοπραξία είναι πλήρης και δεν τελεί υπό αίρεση ή δε βρίσκεται στο στάδιο των διαπραγματεύσεων, οι οποίες συνιστούν ενδεχομένως προπαρασκευαστικές απλώς πράξεις προμήθειας.<sup>74</sup> Ωστόσο κατά την αντίθετη άποψη δεν αρκεί ούτε η σύναψη της συμφωνίας για τη στοιχειοθέτηση της απόπειρας, αλλά απαιτείται επιπλέον και η αρχική ενέργεια του τρίτου που θα οδηγήσει στην πραγματοποίηση της συμφωνίας.<sup>75</sup>

---

<sup>69</sup>Βλ. και Μαργαρίτη Λ.-Σατλάνη Χ., σ.326 και Κοτσαλή Λ.-Μαργαρίτη Λ.-Φαρσεδάκη Ι., ό.π., σ.224. Πρέπει να επισημανθεί ότι πριν το ν. 2161/1993, κατά τη νομολογία η καλλιέργεια οποιουδήποτε φυτού (και όχι μόνο της κάνναβης) στοιχειοθετούσε το κακούρηματικού χαρακτήρα έγκλημα της διακίνησης, κάτι που συνάγεται αφ' ενός από το γράμμα του νόμου και αφ' ετέρου από τη βούληση του νομοθέτη, ο οποίος επεδίωκε με αυτόν τον τρόπο να μη μεταβληθεί η Ελλάδα σε μία απέραντη φυτεία. Αντίθ. ωστόσο οι ΤριμΕφΠατρ 102/1990, Υπερ. 1991, 876, ΕφΠειρ 237/1989, ΠοινΧρον 1989, 995. Βλ. επίσης παρατηρήσεις Αναγνωστόπουλου Η. σε ΑΠ 936/1990, ΠοινΧρον 1991, 292, σύμφωνα με τον οποίον όταν η καλλιεργούμενη ποσότητα είναι μικρή, πρέπει η πράξη της καλλιέργειας να αντιμετωπίζεται ως «προμήθεια» προς ίδια αποκλειστικά χρήση, καθώς στον όρο «προμήθεια» εμπίπτει εννοιολογικά και η «καλλιέργεια».

<sup>70</sup>ΤριμΕφΠειρ 251/1999, ΠοινΔικ 2000, 250

<sup>71</sup>Παύλου Στ., «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά –Κ.Ν.Ν. ν. 3459/06», ό.π., σ. 187

<sup>72</sup>Βλ. σχετικά ΠεντΕφΘεσ 200-201/2007, ΠοινΧρον 2009, 850

<sup>73</sup>Παύλου Στ., «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά –Κ.Ν.Ν. ν. 3459/06», ό.π.,σ. 188

<sup>74</sup>Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙΙ, σ. 35

<sup>75</sup>Έτσι ο Παπαδαμάκης Α. με πρόταση στο Συμβ.Διαρκ.ΣτρΘεσ 333/1987, Αρμεν. 1987, 1073. Επίσης του ίδιου, «Η απόπειρα στα τυπικά εγκλήματα» σε «Προβλήματα της απόπειρας στο ποινικό δίκαιο», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα 1995, 63επ. Βλ. σχετικά σε Παρασκευόπουλο Ν.-Κοσμάτο, ό.π.,σ.220. Επίσης σε Μαργαρίτη Λ.-Σατλάνη Χ., ό.π., σ.328, όπου γίνεται και ρητή παραπομπή για το ζήτημα σε Παπαδαμάκη Α., ό.π.. Βλ. επίσης και Παύλου Στ., «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά –Κ.Ν.Ν. ν. 3459/06», ό.π., σ.190-191, όπου και αντικρούεται τεκμηριωμένα η άποψη του Παπαδαμάκη.

### -Καλλιέργεια φυτών κάνναβης:

Ως «καλλιέργεια φυτών κάνναβης»<sup>76</sup> νοείται κάθε αυτοπρόσωπη<sup>77</sup> ενέργεια σποράς, περιποίησης, ποτίσματος, λίπανσης και γενικά κάθε πράξη (εκτός από τη συγκομιδή), που εξυπηρετεί την ανάπτυξη και την αποδοτικότητα του φυτού.<sup>78</sup> Η παρούσα όμως διάταξη περιορίζει την εμβέλεια της, μόνο όταν αντικείμενο της είναι φυτό κάνναβης, και όχι άλλα φυτά, οπότε και θα στοιχειοθετείται η πράξη της «προμήθειας» του ίδιου άρθρου.<sup>79</sup> Επίσης θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι στη διάταξη αυτή δεν εμπίπτουν τα ακατέργαστα συγκομιζόμενα προϊόντα που προκύπτουν από την καλλιέργεια ποικιλιών κάνναβης του είδους *Cannabis Sativa L* περιεκτικότητας σε τετραϋδροκανναβινόλη έως 0,2%, καθ'ότι δεν αποτελούν ναρκωτικές ουσίες σύμφωνα και με τη ρητή διάταξη του άρ.1 παρ.3 του εν λόγω νόμου.<sup>80</sup>

Απαραίτητο δε στοιχείο για τη στοιχειοθέτηση της αντικειμενικής υπόστασης αποτελεί η προσφορότητα του καλλιεργούμενου φυτού για την παραγωγή αξιοποιήσιμης προς μελλοντική χρήση ναρκωτικής ουσίας<sup>81</sup>, συνεπώς σε περίπτωση έλλειψης προσφορότητας, θα εκλείπει και το κρίσιμο υλικό αντικείμενο με αποτέλεσμα τη μη στοιχειοθέτηση της αντικειμενικής υπόστασης του εν λόγω εγκλήματος.<sup>82</sup> Αναφορικά με τους σπόρους, γίνεται δεκτό<sup>83</sup>, ότι δεν θεωρούνται ναρκωτική ουσία.<sup>84</sup> Ωστόσο κατά την υπ'αρ. 1138/2002 απόφαση του Αρείου Πάγου<sup>85</sup> έγινε δεκτό ότι η τοποθέτηση σπόρων κάνναβης σε ευνοϊκές συνθήκες για προβλάστηση συνιστά απόπειρα καλλιέργειας, με το σκεπτικό ότι είναι πράξη που περιέχει αρχή εκτέλεσης, καθ'ότι η πράξη μπορούσε στη συγκεκριμένη περίπτωση να οδηγήσει στην πραγμάτωση της αντικειμενικής υπόστασης της καλλιέργειας ινδικής κάνναβης, παραβλέποντας μάλιστα την έλλειψη της ιδιότητας των σπόρων ως ναρκωτικών. Σύμφωνα όμως με τη μειοψηφία «μόνη η κατ' οίκον διατήρηση σπόρων καννάβεως και η προετοιμασία αυτών, δίχως σπορά, δηλαδή χωρίς να ριφθούν ή να φυτευθούν σε χώμα, δεν αποτελούν απόπειρα καλλιέργειας του φυτού της κάνναβης, γιατί δεν είναι πράξεις που περιέχουν αρχή εκτελέσεως». Μάλιστα, συναφώς με αυτό το ζήτημα, γίνεται δεκτό ότι δε χωρεί απόπειρα του

<sup>76</sup>Η καλλιέργεια φυτών κάνναβης ως αυτοτελής τρόπος στοιχειοθέτησης του άρ.29 του εν λόγω νόμου είχε εισαχθεί αρχικά με το άρ.12 του ν.1729/1987 μετά την αντικατάστασή του με το άρ.14 του ν. 2161/1993 και επαναλήφθηκε στο άρ. 29 του ν.3459/2006 (ΚΝΝ).

<sup>77</sup>Ο καλλιεργητής που χρησιμοποιεί τρίτους για την αυτοπρόσωπη φροντίδα και επιμέλεια των φυτών θα αποτελεί είτε ηθικό αυτουργό είτε έμμεσο αυτουργό του εν λόγω εγκλήματος. Βλ. σχετικά σε Παρασκευόπουλο Ν., ό.π., σ. 122

<sup>78</sup>Βλ. σε Παρασκευόπουλο Ν.-Κοσμάτο Κ., ό.π., σ.210, και σε Μαργαρίτη Λ.-Σατλάνη Χ., ό.π., σ.309. Βλ. επίσης και σχετικά σε ΑΠ 802/2010, ΑΠ2349/2008, ΑΠ 2365/2008.

<sup>79</sup>Κοτσαλής Λ.-κ.λπ., ό.π., σ.224, Παύλου Στ., «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά –Κ.Ν.Ν. ν. 3459/06», ό.π., σ.193

<sup>80</sup>Μαργαρίτης Λ.-Σατλάνης Χ., ό.π., σ.309

<sup>81</sup>Βλ. ΑΠ 1663/2001, ΠοινΔικ 2002, 238 και ΑΠ 1134/2000, ΠοινΧρον 2001, 350

<sup>82</sup>Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικό Ποινικό Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ. ΙΙΙ, σ.35

<sup>83</sup>Βλ. ΤριμΕφΘεσ 112/1198, ΠοινΔικ 1998, 314επ, ΠεντΕφΑθ 432/1998, ΠοινΧρον 1998, 813επ.

<sup>84</sup>Μαργαρίτης Λ.-Σατλάνης Χ., ό.π., σ.309

<sup>85</sup>ΠοινΔικ 2003, 512επ.

εγκλήματος της καλλιέργειας ναρκωτικών ουσιών, καθώς δε νοείται ποια ενέργεια θα συνιστά αρχή εκτέλεσης, δηλαδή ποια θα είναι η ενέργεια εκείνη που αποτελώντας τμήμα της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος θα οδηγεί ευθέως στην πραγμάτωση αυτού, ή που θα τελεί με αυτήν σε τέτοια σχέση συνάφειας, ώστε να θεωρείται ως τμήμα αυτής και να αποτελεί το αναγκαίο «προστάδιο» της καλλιέργειας των ναρκωτικών ουσιών.<sup>86</sup>

Τέλος, απαραίτητο στοιχείο που πρέπει να συντρέχει για την υπαγωγή της καλλιέργειας φυτών κάνναβης στην έννοια του άρ.29 είναι τόσο ο αριθμός όσο κι η έκταση των φυτών αυτών να δικαιολογούνται μόνο για αποκλειστική χρήση του δράστη<sup>87</sup>, κάτι που ωστόσο ανήκει στην ανέλεγκτη κρίση του δικαστηρίου της ουσίας.<sup>88</sup>

#### -Χρήση:

Ως «χρήση ναρκωτικών ουσιών» κατά την έννοια του άρ.29 παρ.1 του εν λόγω νόμου, η οποία αποτελεί και το λόγο της θέσπισης του άρ.29, ή εν γένει την τελική εκείνη πράξη για την οποία κάποιος προμηθεύεται ή καλλιεργεί φυτά κάνναβης, είναι η κατά προορισμό αξιοποίηση κάθε ναρκωτικής ουσίας ανάλογα το είδος του ναρκωτικού και τον κατ'επιλογήν του χρήστη προσφορότερο τρόπο.<sup>89</sup> Θα πρέπει πάντως να σημειωθεί ότι όπως έχει κριθεί<sup>90</sup>, η απόπειρα αυτοκτονίας με λήψη ναρκωτικών ουσιών δεν τιμωρείται ως χρήση κατά την έννοια του άρ.29 παρ.1.<sup>91</sup>

## **2) Η εισχώρηση ενός Ποινικού Δικαίου του Εχθρού;**

Αν αγνοήσει κανείς για λίγο το γράμμα του νόμου και το σκοπό του νομοθέτη και προβεί σε μία κριτική θεώρηση της μορφής και του περιεχομένου της παρ.1 του άρ.29, τότε ίσως έρθει αντιμέτωπος με το ενδεχόμενο αυτή η διάταξη να συνιστά μία δίοδο εισχώρησης στους κόλπους του ποινικού μας συστήματος εκείνου του τύπου δικαίου, που στη νομική επιστήμη αποκαλείται «Ποινικό Δίκαιο του Εχθρού».

Πιο συγκεκριμένα, όπως ορθά υποστηρίζεται, σε μία ευνομούμενη πολιτεία και κοινωνία, κάθε παραβάτης των τιθέμενων κανόνων δεν αντιμετωπίζεται και δεν πρέπει να

<sup>86</sup>Παρασκευόπουλος Ν.-ΚοσμάτοςΚ.,ό.π., σ. 220

<sup>87</sup>Βλ. Παρασκευόπουλο Ν.-Κοσμάτο Κ., ό.π., σ.211

<sup>88</sup>Έτσι κρίθηκε με την ΑΠ 2365/2008, αποφαινόμενο το δικαστήριο για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος της συγκομιδής. Βλ. επίσης Παρασκευόπουλο Ν.-Κοσμάτο Κ., ό.π., σ.211

<sup>89</sup>Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙΙ, σ.37

<sup>90</sup>ΣυμβΔιαρκΣτρΘεσ 406/1987, Αρμεν 1988, σ.65

<sup>91</sup>Βλ. Παρασκευόπουλο Ν.-Κοσμάτο Κ., ό.π., σ.210 και Παύλου Στ., «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά –Κ.Ν.Ν. ν. 3459/06», ό.π., σ.195 υποσ. 76



αντιμετωπίζεται ως εχθρός. Παραμένει πολίτης και ως τέτοιοι πρέπει να τον μεταχειρίζεται και το Ποινικό Δίκαιο, το οποίο ουσιαστικά συνεπάγεται ότι το τελευταίο διατηρεί την προσδοκία ότι διά της επιβολής ποινής, ο συγκεκριμένος δράστης θα μπορέσει μελλοντικά να αποκαταστήσει τη βλάβη που προκάλεσε στην ισχύ του παραβιασθέντος από αυτόν κανόνα δικαίου.<sup>92</sup> Η θεώρηση αυτή του δράστη από μέρους του ποινικοδικαϊκού μας συστήματος αντικατοπτρίζει την αρχή ενός Ποινικού Δικαίου του πολίτη, και όχι του εχθρού. Το Ποινικό Δίκαιο του Εχθρού αντίθετα θα μπορούσε να δικαιολογηθεί και να ενεργοποιηθεί μόνο για την αντιμετώπιση ατόμων, τα οποία λόγω της στάσης τους (π.χ. γενετήσια εγκλήματα) ή του τρόπου βιοπορισμού τους (περιπτώσεις οικονομικής εγκληματικότητας) ή της ένταξής τους σε κάποιας μορφής οργάνωση (πράξεις τρομοκρατίας, δράση στα πλαίσια εγκληματικής οργάνωσης), εικάζεται ότι διαρκώς κι αποφασιστικώς επιλέγουν να αποκλίνουν θεμελιακά από το Δίκαιο.<sup>93</sup> Υπό τις περιστάσεις και τις προϋποθέσεις αυτές και μόνο παρέχεται ένα –άτυπο- νομικό έρεισμα, ώστε να τιμωρούνται πράξεις που βρίσκονται σε πολύ πιο μακρινό σημείο σε σχέση με την κύρια πράξη, ούτως ώστε το αξιόποιο να καλύπτει και το πεδίο των προπαρασκευαστικών πράξεων. Με τον τρόπο αυτό η ποινή αποβλέπει όχι στην τιμώρηση για τα ήδη τετελεσμένα, αλλά στη διασφάλιση από την τέλεση μελλοντικών άδικων συμπεριφορών.<sup>94</sup> Τέτοια δε περίπτωση στο ποινικό μας δίκαιο αποτελεί η τιμώρηση των προπαρασκευαστικών πράξεων της τρομοκρατίας ή εγκληματικών οργανώσεων ή της εσχάτης προδοσίας, δηλαδή εγκλήματα που –όπως έχει καθιερωθεί- πλήττουν βαθιά κι ανεπανόρθωτα την ευταξία της κοινωνικής κι έννομης τάξης, ή που απλώς ο νομοθέτης έχει έτσι κρίνει, μυθοποιώντας τα ως μάστιγες της κοινωνίας, ακριβώς για να δικαιολογηθεί η ενεργοποίηση της ποινικής καταστολής.<sup>95</sup>

Με βάση όσα αναφέρθηκαν, αν ξανακοιτάξει κανείς το περιεχόμενο του άρ.29, θα έρθει αντιμέτωπος με το εξής άτοπο: Παρά τη νομοθετική επιλογή τιμώρησης της χρήσης ναρκωτικών ουσιών –επιλογή με αμφίβολο νομιμοποιητικό έρεισμα-, παραμένει το γεγονός ότι σε κάθε περίπτωση η χρήση αυτή αποτελεί μία πράξη ήσσονος εγκληματικής απαξίας, κάτι που φαίνεται και από την πλημμεληματικού χαρακτήρα απειλούμενη ποινή. Ωστόσο ο νομοθέτης παραβλέποντας τα ανωτέρω προέβη στην τιμώρηση εκτός της χρήσης και όλων των αναγκαία συνεχόμενων με αυτήν πράξεων, ήτοι της προμήθειας και της κατοχής ναρκωτικών καθώς και της καλλιέργειας φυτών κάνναβης. Κάτι τέτοιο καταδεικνύει κατάφορα την ύπαρξη ενός Ποινικού Δικαίου του εχθρού, το οποίο όμως ουδεμία εφαρμογή θα έπρεπε να έχει στο πεδίο

<sup>92</sup> JacobsGünther: «Το Ποινικό Δίκαιο του πολίτη και το Ποινικό Δίκαιο του εχθρού», ΠοινΔικ 2005, σ.872

<sup>93</sup> Jacobs Günther, ό.π., σ.873

<sup>94</sup> Jacobs Günther, ό.π., σ.873

<sup>95</sup> Μανωλεδάκης Ι., «Διάλογος με τον (ποινικό) νομοθέτη», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 1995, σ.19

τιμώρησης της –αντικειμενικά μικρής ποινικής απαξίας- χρήσης ναρκωτικών ουσιών. Υπό αυτή τη θεώρηση, αν δηλαδή δικαιολογείται και κρίνεται ορθή δικαιοπολιτικά η τιμώρηση των βοηθητικών της χρήσης πράξεων, όπως εύστοχα σημειώνεται από το Βαθιώτη, τότε δεν αποκλείεται στο μέλλον να θεωρείται ως έγκλημα και η προμήθεια σπόρων προοριζόμενων για καλλιέργεια ναρκωτικών ουσιών, ή ακόμα και η αγορά ζάχαρης, με την οποία θα κατασκευαστεί η βόμβα, που πρόκειται να χρησιμοποιήσει ο τρομοκράτης.<sup>96</sup> Συνεπώς, αφ'ης στιγμής, όπως ήδη αναφέρθηκε, το αδίκημα της χρήσης σίγουρα δεν είναι ανάμεσα σε αυτά που πλήττουν θεμελιακά την έννομη τάξη, όχι απλώς δε φαίνεται δικαιολογημένη, αλλά είναι και αμφίβολης συνταγματικότητας η ποινικοποίηση εκτός της χρήσης και των «μετόπισθεν» της χρήσης πράξεων. Το παράδοξο δε αυτό εντείνεται ακόμα περισσότερο στη νεοπαγή τέταρτη παράγραφο του άρ.29 με την ποινικοποίηση και της πλαστογραφίας ή της χρήσης πλαστής ιατρικής συνταγής χορήγησης ναρκωτικών με σκοπό πάλι την αποκλειστικά ίδια χρήση αυτών από το δράστη<sup>97</sup>, στην οποία θα γίνει αναφορά κατωτέρω.

### 3) Ο ισχυρισμός περί «αποκλειστικά ίδιας χρήσης»

#### ➤ Η ποσότητα που «δικαιολογείται μόνο για ίδια χρήση»

Όπως επιτάσσει το ίδιο το γράμμα του νόμου, για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος του άρ.29 παρ.1 απαιτείται σε κάθε περίπτωση η τυχόν πράξη της προμήθειας, της καλλιέργειας φυτών κάνναβης, της κατοχής ή της χρήσης των ναρκωτικών ουσιών να αφορά σε ποσότητες «που δικαιολογούνται μόνο για την ατομική του χρήση».

Στην αρχική της μορφή η διάταξη αυτή, τυποποιημένη στο άρ.12 του ν.1729/1987 ανέφερε ότι «όποιος για δική του αποκλειστική χρήση προμηθεύεται ή κατέχει με οποιονδήποτε τρόπο ναρκωτικά σε μικρή ποσότητα ή κάνει χρήση τους τιμωρείται με φυλάκιση». Ωστόσο η χρήση της ρευστής και ασαφούς έννοιας «μικροποσότητα» πολλές φορές οδηγούσε σε διαφορετική κάθε φορά ερμηνεία της από μέρους των δικαστηρίων, με αποτέλεσμα να εκδίδονται αντιφατικές κι άνισες αποφάσεις<sup>98</sup>. Συγκεκριμένα η κρίση για το πότε μία ποσότητα προοριζόταν και

<sup>96</sup>Βαθιώτης Κ., «Τα εγκλήματα του μη εξαρτημένου χρήστη ναρκωτικών ουσιών: Αντιπατερναλιστικές αναγνώσεις σε σχέση με το αξιόποινο του χρήστη ναρκωτικών ουσιών», ό.π.

<sup>97</sup>Βαθιώτης Κ., «Τα εγκλήματα του μη εξαρτημένου χρήστη ναρκωτικών ουσιών: Αντιπατερναλιστικές αναγνώσεις σε σχέση με το αξιόποινο του χρήστη ναρκωτικών ουσιών» ό.π.

<sup>98</sup>Παραδείγματος χάριν, με το βούλευμα του ΣυμβΠλημΘεσ 638/2000 (ΠοινΔικ 2000, 988) κρίθηκε ως «μικρή ποσότητα» αυτή των 2,5 γραμμ. ινδικής κάνναβης, ενώ με την ΤριμΕφΚακΛαρ 15/2007 (ΠραξΛογΠΔ 2007, 702) αυτή των 45,7 γραμμαρίων. Χαρακτηριστικές είναι επίσης οι ΠεντΕφΑθ 1502/2004 (ΠοινΔικ 2005, 681) και ΠεντΕφΑθ 1143/2004 (ΠοινΔικ 2005, 163) με τις οποίες κρίθηκε ότι η ποσότητα των 33 γραμμαρίων και 765 γραμμαρίων αντίστοιχα κατεργασμένης ινδικής κάνναβης αποτελούσαν «μικρή ποσότητα» προοριζόμενη

μπορούσε αντικειμενικά να δικαιολογηθεί ως καλύπτουσα μόνο της ατομικές ανάγκες ενός συγκεκριμένου χρήστη βασιζόταν σε άκρως ρευστά κριτήρια, κυρίως με γνώμονα την ποσότητα του ναρκωτικού αλλά και τις λοιπές περιστάσεις, όπως την κατοχή ζυγαριάς ακριβείας, την τυχόν κατανομή σε μικρές συσκευασίες, ή την ανεύρεση μεγάλου χρηματικού ποσού στη κατοχή του δράστη<sup>99</sup>, ενώ σε γενικές γραμμές η νομολογία θεωρούσε ως «μικρή ποσότητα» τη μία δόση ή έστω τις δόσεις μίας ημέρας.<sup>100</sup>

Προκειμένου να αρθούν τα παραπάνω άτοπα, η έννοια αυτή ήδη με το άρ.14 του ν. 2161/1993, με το οποίο τροποποιήθηκε το ως άνω άρ.12 του ν. 1729/1987, απαλείφθηκε. Σύμφωνα δε και με την Εισηγητική Έκθεση του ν. 2161/1993 «η απόλειψη του όρου “μικρή ποσότητα” προτείνεται διότι ερμηνεύεται κατά διάφορο τρόπο από τους δικαστές και διότι το κατώτερο όριο της “μικρής ποσότητας” δεν είναι δυνατόν να προσδιορισθεί, δεδομένου ότι ο καθορισμός της ποσότητας εξαρτάται από το βαθμό καθαρότητας των ναρκωτικών, το βαθμό εξάρτησης του χρήστη κ.λπ.». Έτσι με το νόμο αυτόν, εκτός από την απόλειψη της ως άνω έννοιας, εισήχθησαν κριτήρια, στα οποία θα στηρίζονταν τα δικαστήρια προκειμένου να κριθεί αν συντρέχει περίπτωση εφαρμογής του άρ. 12 του ν. 1729/1987 (μεταγενέστερα άρ.29 παρ.1 ΚΝΝ και 29 παρ.1 ν. 4139/2013). Η νέα ρύθμιση διατηρήθηκε και στο ν. 3459/2006 (ΚΝΝ). Ωστόσο, δύο χρόνια αργότερα το άρ.15 του ν. 3727/2008 τροποποίησε το άρ.29 του ΚΝΝ, εισάγοντας δοσομετρικά κριτήρια, και ειδικότερα οριζόταν ότι τα ανώτατα όρια για τη διαπίστωση του αν μια ποσότητα εξυπηρετεί τις ατομικές ανάγκες ενός χρήστη ήταν 1 ½ γραμμάριο ηρωίνης ή κοκαΐνης, 20 γραμμάρια ακατέργαστης κάνναβης και 2 ½ γραμμάρια κατεργασμένης, ενώ με το ν. 3772/2009, το βάρος της ακατέργαστης και κατεργασμένης κάνναβης προσδιορίστηκε εκ νέου σε 50 και 5 γραμμάρια αντίστοιχα. Πλέον δε χωρεί καν αμφισβήτηση για την αποτυχία της ρύθμισης αυτής καθ’ότι ήταν πρακτικά αδύνατος ο ποσοτικός προσδιορισμός όλων των ουσιών που συγκαταλέγονται στα ναρκωτικά<sup>101</sup>, αποδυνάμωνε τα εκ του νόμου τιθέμενα κριτήρια που ωστόσο είχαν διατηρηθεί σε ισχύ, ενώ παρέβλεπε ότι οι ανάγκες κάθε χρήστη διαφέρουν, κι ακόμα περισσότερο όταν αυτός ο χρήστης ήταν εξαρτημένος.<sup>102</sup> Δεν ήταν επίσης δύσκολο να υπαχθούν στη ρύθμιση αυτή δράστες που

---

για αποκλειστικά ίδια χρήση, με το σκεπτικό ότι κάθε κατηγορούμενος – που στην πρώτη περίπτωση είχε και υψηλή κοινωνική θέση- προμηθεύτηκε την επίδικη ποσότητα άπαξ, προκειμένου να αποφύγει τη συνεχή του εμπλοκή στις γνωστές «πιάτσες» και την κατ’επέκταση κοινωνική κριτική σε βάρος του καθώς και τον κίνδυνο σύλληψης.Πρβλ όμως ενδεικτικά και ΑΠ 1038/2003 (Ποιν/Λογ 2003, 1128), με την οποία κρίθηκε ότι δε συνιστά «μικρή ποσότητα» αυτή των 28 γραμμ. χασίς.

<sup>99</sup>Βλ. και σχετική νομολογία σε Κοτσαλή Λ.-κ.λπ., ό.π., σ.225

<sup>100</sup>Βλ. σχετ. ΑΠ 644/1991, ΝοΒ 1991, 1254, ενώ στα ίδια πλαίσια κινείται και η γερμανική νομολογία, σύμφωνα με την οποία ως «μικρή ποσότητα» θεωρείται η ποσότητα της μίας χρήσης ή λίγων (1-3) δόσεων.

<sup>101</sup>Μαργαρίτης Λ.-Σατλάνης Χ., ό.π., σ.327

<sup>102</sup>Βλ. αναφορικά με την ιστορική εξέλιξη και την κριτική της ρύθμισης αυτής σε Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙΙ, σ.37-40 και σε Κοτσαλή Λ.-κ.λπ., ό.π., σ.225

προέβαιναν σε συνεχόμενες κινήσεις διακίνησης ποσοτήτων ουσιών κάτω από το όριο του νόμου, που χωρίς τα αυστηρά ποσοτικά αυτά κριτήρια θα έπρεπε να υπαχθούν στις διατάξεις περί κακουρηματικής διακίνησης.<sup>103</sup>

Εν τέλει, τα αυστηρά αυτά κι ανελαστικά ποσοτικά κριτήρια απαλείφθηκαν ήδη με τον ισχύοντα νόμο 4139/2013, με τον οποίον πια καθορίζεται ότι η διαπίστωση της διά της χρήσης ναρκωτικών εξυπηρέτησης αποκλειστικά προσωπικής του χρήστη ανάγκης γίνεται με συνεκτίμηση «του είδους, της καθαρότητας, και της ποσότητας του συγκεκριμένου ναρκωτικού, σε συνδυασμό με τη συχνότητα χρήσης, το χρόνο χρήσης, την ημερήσια δόση και τις ιδιαίτερες ανάγκες χρήσης του συγκεκριμένου χρήστη», δίνοντας και πάλι στο δικαστή τη δυνατότητα της *in concreto* αντιμετώπισης κάθε υπόθεσης<sup>104</sup>, ενώ η έννοια της «μικροποσότητας» πλέον υπάρχει μόνο στη διάταξη του άρ.21 παρ. 1 στ. α΄ του ίδιου νόμου, στο οποίο θα γίνει αναφορά κατωτέρω. Με βάση τα παραπάνω, κι όπως ορθά υποστηρίζεται, ασφαλής ερμηνεία για το αν συντρέχει περίπτωση εξυπηρέτησης διά τη χρήσης αποκλειστικά ατομικών αναγκών του δράστη, είναι εκείνη η ερμηνεία που αιτιολογεί αρνητικά την ποσότητα της ναρκωτικής ουσίας, θεωρώντας ότι αυτή *δεν πρέπει να είναι τόση ώστε να γίνεται αναξιόπιστος ο ισχυρισμός περί προσωπικής χρήσης*.<sup>105</sup> Στα πλαίσια αυτά ερμηνείας κι εφαρμογής της διάταξης του άρ.29 παρ.1 μοναδικός άξονας για τον εφαρμοστή του δικαίου πια είναι το ίδιο το πρόσωπο του δράστη, ενώ το αν μια ποσότητα εξυπηρετεί ατομικές ανάγκες κρίνεται ανάλογα με τη *συχνότητα*, τη *συστηματικότητα* της χρήσης της και το *είδος* της,<sup>106</sup> την *καθαρότητα* και την *περιεκτικότητα* της ουσίας, την *ημερήσια δόση* του χρήστη<sup>107</sup>, την *ιδιοσυστασία* του οργανισμού καθώς και με βάση άλλους παράγοντες όπως η *οικονομική κατάσταση του δράστη* ή ακόμα και η *συγκυρία της αγοράς*<sup>108109</sup>, συνεπώς πράγματι καμία ποσότητα δεν μπορεί να αποκλειστεί εκ των προτέρων από το πεδίο ισχύος της εν λόγω διάταξης.<sup>110</sup> Αναφορικά δε με την πράξη της καλλιέργειας, τα ως άνω κριτήρια της ποσότητας και της καθαρότητας, θα ισχύσουν αναλόγως και εδώ απλώς

<sup>103</sup>Βλ. σχετικά σε Παρασκευόπουλο Ν.-Κοσμάτο Κ., ό.π., σ.212

<sup>104</sup>Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙΙ, σ.41

<sup>105</sup>Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ. 211

<sup>106</sup>ΣυμβΔιαρκΝαυτΠειρ 232/1991, Υπερ.1992, 149επ.

<sup>107</sup>ΕφΚακΠατρ 156/2015, ΝΟΜΟΣ, ΠεντΕφΑθ 1143/2004, ΠοινΔικ 2005, 163 επ., ΤριμΕφΚακΑθ 2975/2002, ΠοινΔικ 2004, 155 επ.

<sup>108</sup>Η αξιολόγηση αυτού του κριτηρίου ουσιαστικά συνεπάγεται τη δικαιολόγηση από μέρους του δικαστηρίου της προς ίδια χρήση προμήθειας και κτήσης κάποιας μεγαλύτερης από τη συνηθισμένη ποσότητας ναρκωτικών ουσιών που τελείται σε περιόδους έλλειψης ενός συγκεκριμένου είδους ουσίας από την «πίατσα». Έτσι η ΕφΘεσ 1012/2003, ΠοινΧρον 2004, 461επ., με την οποία κρίθηκε ότι η ποσότητα 1.274 γραμμ. ακατέργαστης ινδικής κάνναβης προοριζόταν για αποκλειστικά ίδια χρήση, καθώς θα κάλυπτε τις ανάγκες του δράστη ως μακροχρόνιου χρήστη καθ'όλη τη χειμερινή περίοδο. Επίσης ΠεντΕφΑθ 1143/2004, ΠοινΔικ 2005, 163 επ.

<sup>109</sup>Βλ. σχετικά σε Παύλου Στ. «Ο "διακινητής", ο "χρήστης" και ο "διακινητής-χρήστης" ναρκωτικών», σε «Εγκληματικότητα και Κράτος Δικαίου», της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργών, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα 2009, σ. 109. Επίσης σε Παρασκευόπουλο Ν.-Κοσμάτο Κ., ό.π., σ.212

<sup>110</sup>Φαρσεδάκης Ιάκ.-Συλίκος Γ. «Ναρκωτικά. Νομική κι εγκληματολογική διάσταση στην Ελλάδα», Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα 1996,σ.228

προσαρμοσμένα στην ιδιαιτερότητα της καλλιέργειας ως πράξης, δηλαδή για το αν εξυπηρετούνται αποκλειστικά οι ατομικές ανάγκες του δράστη θα συνεκτιμώνται η ποιότητα των φυτών, ο βαθμός ανάπτυξής τους, αλλά και η προσφορότητα της συγκομισθησομένης ποσότητας.<sup>111</sup>

Η ως άνω εκτενής αναφορά σε επί μέρους ζητήματα αναφορικά με τον εν λόγω ισχυρισμό δεν έγινε άνευ λόγου, αντίθετα η κρισιμότητα της διάταξης του άρ.29 παρ.1 και δη η ερμηνεία και η ορθή εφαρμογή της μέσα από ελαστικά κριτήρια απομακρυσμένα από ποσοτικούς προσδιορισμούς αναφαίνεται ακριβώς στην περίπτωση που κατόπιν εκτίμησης των εν λόγω κριτηρίων κρίνεται ότι η επίδικη ποσότητα δεν εξυπηρετεί μόνο τις ατομικές ανάγκες του δράστη.<sup>112</sup> Στην περίπτωση αυτή και εφόσον αποδειχθεί σκοπός περαιτέρω διακίνησης, ο δράστης θα απειλείται πλέον με κακουργηματικού χαρακτήρα ποινές, μη μετατρέψιμες σε χρηματική ποινή κατά το άρ.82 παρ.10 ΠΚ.

#### ➤ Η αυτοτέλεια του ισχυρισμού

Ο ισχυρισμός αυτός, με τον οποίον προβάλλεται στο δικαστήριο της ουσίας ότι η κατεχόμενη, ή η προμηθευθείσα ή η υπό καλλιέργεια ή η ανευρεθείσα προς χρήση ποσότητα εξυπηρετεί αποκλειστικά τις ατομικές ανάγκες του κατηγορουμένου δεν αποτελεί απλώς άρνηση της κατηγορίας, αλλά αυτοτελή ισχυρισμό, επί του οποίου, εφόσον αυτός έχει προβληθεί κατά τρόπο σαφή και ορισμένο<sup>113</sup>, το δικαστήριο οφείλει να απαντήσει με ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία,<sup>114</sup> άλλως γεννάται λόγος αναιρέσεως για έλλειψη αιτιολογίας (άρ.510 παρ.1 Δ'ΚΠΔ).<sup>115</sup> Ο ισχυρισμός αυτός θα πρέπει να διαλαμβάνει ότι η ναρκωτική

<sup>111</sup> Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙΙ, σ.41. Βλ. σχετ. και ΑΠ 837/2015, ΝΟΜΟΣ.

<sup>112</sup> Φυσικά αυτό ισχύει και αντίστροφα, όταν για παράδειγμα έχει ασκηθεί ποινική δίωξη για διακίνηση ναρκωτικών ουσιών αλλά στη συνέχεια λαμβανομένων υπόψη των ως άνω ενδεικτικών κριτηρίων, προκύπτει ότι η εν λόγω ουσία προοριζόταν αποκλειστικά για ίδια χρήση. Βλ. σχετ. ΣυμβΠλημΠατρ 93/2014, ΠοινΔικ 2015, 195, με το οποίο κρίθηκε ότι λόγω του ελαχίστου της ανευρεθείσας ποσότητας θα πρέπει η κατηγορία να μεταβληθεί επιτρεπτά από διακίνηση ναρκωτικών σε κατοχή που δικαιολογείται μόνο για την ατομική του χρήση.

<sup>113</sup> Έτσι ως αορίστως προβληθείς μη χρήζων ειδικής αιτιολογίας για την απόρριψή του κρίθηκε με την ΑΠ 118/2003 (ΠοινΧρον 2003, 906) ο ισχυρισμός του κατηγορουμένου ότι είναι εξαρτημένος και ότι κάνει χρήση από 16 ετών ακόμα και στο σπίτι του ή ο ισχυρισμός ότι «είμαι χρήστης και ήθελα χασίς», όπως κρίθηκε με την ΑΠ 1522/2002, ΠοινΛογ 2002, 1545. Βλ. ομοίως και 1658/2001, ΠοινΛογ 2001, 2009, ΑΠ 872/1997, ΝοΒ 1998, 386.

<sup>114</sup> Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ.216, Μαργαρίτης Λ.-Σατλάνης Χ., ό.π., σ.327. Βλ. όμως και ΑΠ 872/1997 (ΝοΒ 1998, 386), με την οποία κρίθηκε ότι ο σκοπός της περαιτέρω διάθεσης ή της αποκλειστικά ίδιας χρήσης δεν αποτελεί στοιχείο ούτε της αντικειμενικής ούτε της υποκειμενικής υπόστασης ενός εγκλήματος, και δεν απαιτείται για την ύπαρξη ειδικής κι εμπειριστατωμένης αιτιολογίας να αναφέρεται στην καταδικαστική απόφαση ότι ο δράστης είχε σκοπό ίδιας χρήσης, εκτός αν προβληθεί σχετικός αυτοτελής ισχυρισμός.

<sup>115</sup> Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙΙ, σ.42. Βλ. όμως και την αντίστροφη οπτική σε ΑΠ 513/2016, ΝΟΜΟΣ, με την οποία αναιρέθηκε η εφετειακή απόφαση κατόπιν άσκησης ενδίκου μέσου από τον Εισαγγελέα Εφετών, για έλλειψη επαρκούς αιτιολογίας στην κρίση της περί

ουσία που βρέθηκε σε κατοχή του δράστη ήταν για δική του αποκλειστική χρήση<sup>116</sup>, και δεν αρκεί η απλή επανάληψη του γράμματος του νόμου, θα πρέπει δηλαδή να γίνεται επίκληση όλων εκείνων των πραγματικών περιστατικών που τον θεμελιώνουν, ενώ απαιτείται σε κάθε περίπτωση –όπως έχει καθιερωθεί στη δικαστηριακή πρακτική- να αναπτύσσεται και προφορικά. Για να γίνει ωστόσο αποδεκτός και να καταφαθεί το περιεχόμενό του, το δικαστήριο συνεκτιμά, όπως ήδη αναφέραμε, και μία σειρά από κριτήρια, όπως είναι η τυχόν προϋστορία του δράστη με το νόμο περί ναρκωτικών, το είδος και η ποσότητα των ανευρεθεισών ναρκωτικών ουσιών<sup>117</sup>. Σε περίπτωση δε ύπαρξης αμφιβολιών αναφορικά με το αν συντρέχει ο επικαλούμενος σκοπός προς ίδια χρήση, θα πρέπει να τυγχάνει εφαρμογής το άρθρο 29, βάσει της αρχής *in dubio pro reo*.<sup>118</sup> Τα παραπάνω δε έχουν κριθεί από το Ανώτατο Δικαστήριο με μία σειρά αποφάσεων επί σειρά ετών, ώστε πλέον αποτελούν πάγια νομολογία για την εγχώρια έννομη τάξη.<sup>119</sup>

#### **4) Η υποκειμενική υπόσταση των εγκλημάτων του άρθρου 29 παρ.1**

Για τη στοιχειοθέτηση των εγκλημάτων του άρθρου 29 παρ.1 εκτός από την πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης, όπως τα στοιχεία αυτά αναλύθηκαν ανωτέρω, σε επίπεδο υποκειμενικό, απαιτείται να υπάρχει δόλος οποιουδήποτε βαθμού για τη συνδρομή των στοιχείων αυτών, και ο οποίος συνίσταται αφ'ενός στην επιδίωξη του δράστη να παραγάγει το έννομο αποτέλεσμα ή στην αποδοχή αυτού και αφ'ετέρου στη γνώση του αποτελέσματος.<sup>120</sup> Επιπλέον όμως απαιτείται και η ύπαρξη του πρόσθετου υπερχειλούς σκοπού του δράστη της τέλεσης των εν λόγω εγκληματικών συμπεριφορών για δική του αποκλειστική χρήση των ναρκωτικών ουσιών, η συνδρομή του οποίου θα οδηγεί στην ουσιαστική αποπεράτωση των

---

αποδοχής του ισχυρισμού περί αποκλειστικά ίδιας χρήσης του κατηγορουμένου, αφού, τον έκανε δεκτό, απλώς επαναλαμβάνοντας το γράμμα του νόμου και χωρίς να γίνεται μνεία κανενός άλλου στοιχείου που πρέπει κατά το νόμο να συντρέχει για την αποδοχή του ισχυρισμού αυτού.

<sup>116</sup>Κοτσαλής Λ.- κ.λπ.,ό.π., σ.227

<sup>117</sup>ΠεντΣτρΛαρ 81/2001, ΠοινΧρον 2003, 661. Έτσι και σε Παύλου Στ. «Ο "διακινητής", ο "χρήστης" και ο "διακινητής-χρήστης" ναρκωτικών», ό.π., σ.111. Βλ. επίσης ΑΠ 48/2018, ΝΟΜΟΣ, με την οποία, αφού εξετάστηκαν τα ως άνω κριτήρια και κρίθηκε ότι από αυτά δεν προκύπτει σκοπός ίδιας χρήσης, απορρίφθηκε ο εν λόγω αυτοτελής ισχυρισμός και επικυρώθηκε η εφετειακή απόφαση.

<sup>118</sup>Παύλου Στ., «Ναρκοτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά –Κ.Ν.Ν. v. 3459/06», ό.π., σ.201

<sup>119</sup>Βλ σχετ. ΑΠ 776/2016, ΝΟΜΟΣ,ΑΠ 821/2015, ΝΟΜΟΣ,ΑΠ 678/2014, ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 468/2011, ΠοινΧρον 2012, 104, ΑΠ1417/2010, ΑΠ 91/2009, ΑΠ 8/2009, ΠοινΔικ 2009, 1030, ΑΠ 247/2008, ΑΠ 1609/2007, ΠοινΧρον 2008, 526, ΑΠ 1461/2007, ΠοινΧρον 2008, 433, ΑΠ 1614/2005, ΠοινΔικ 2006, 369, ΑΠ 385/2004 ΠοινΛογ 2004, 413, ΑΠ 118/2003, ΠοινΧρον 2003, 906, ΑΠ 1569/2002, ΠοινΔικ 2003, 1323, ΑΠ 1658/2001, ΠοινΔικ 2002, 237, ΑΠ 1429/2000, ΠοινΧρον ΝΑ, 534, ΑΠ 1216/1999 ΠοινΔικ 1999, 1319, ΑΠ 927/1999, ΠοινΧρον Ν',433, ΑΠ 872/1997 ΝοΒ 1998, 386, ΑΠ 1518/1995, ΠοινΧρον 1996, 869, ΑΠ 1036/1995, ΠοινΧρον 1996, 70

<sup>120</sup>Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ.219

εγκλημάτων της καλλιέργειας, της κατοχής και της προμήθειας.<sup>121</sup> Για την απόδειξη δε αυτού του ισχυρισμού, χρήσιμη θα είναι η επίκληση των προαναφερθέντων αντικειμενικών κριτηρίων σχετικά με την αξιοποίηση των επίδικων ουσιών προς αποκλειστικά ίδια χρήση, ήτοι η τυχόν προηγούμενη εμπλοκή με τα ναρκωτικά, η ποσότητά τους το είδος τους, ή η καθαρότητά τους.<sup>122</sup>

Ειδικά όμως για τη στοιχειοθέτηση του εγκλήματος της καλλιέργειας φυτών κάνναβης, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι σε υποκειμενικό επίπεδο απαιτείται ο δράστης να γνωρίζει την κρίσιμη ναρκωτική υπόσταση των καλλιεργούμενων φυτών, ελλείψει της οποίας στοιχειοθετείται μόνο πραγματική πλάνη (άρ.30 ΠΚ), καθώς επίσης να γνωρίζει και την προσφορότητα των φυτών αυτών για την παραγωγή των προς μελλοντική χρήση ναρκωτικών ουσιών. Απαραίτητος είναι επιπλέον και ο πρόσθετος σκοπός συγκομιδής του καλλιεργούμενου προϊόντος. Τέλος υποστηρίζεται ότι η αυτοφυής εμφάνιση κι ανάπτυξη των εν λόγω φυτών δεν οδηγεί στην πλήρωση του αδικήματος της καλλιέργειας αν δε συνδυάζεται με τη βούληση του δράστη για την περαιτέρω ύπαρξη κι ανάπτυξη των φυτών αυτών.<sup>123</sup>

Η κρισιμότητα της διαπίστωσης της συνδρομής του σκοπού για δική του αποκλειστική χρήση αναφαιίνεται από το γεγονός ότι από αυτή θα κριθεί αν θα τύχει εφαρμογής το άρθρο 29, καθώς αν αντίθετα αποκλειστεί ο σκοπός αυτός και διαπιστωθεί ο πρόσθετος σκοπός της περαιτέρω διακίνησης, τότε εφαρμογής θα τύχει το άρθρο 20, επισύροντας και τις αντίστοιχες ποινές κακουργηματικού χαρακτήρα.<sup>124</sup>

Υπάρχει συνεπώς ανάμεσα στα δύο είδη σκοπών, μία σχέση αμοιβαίου αλληλοαποκλεισμού<sup>125</sup>, με περαιτέρω συνέπεια αν τυχόν ένα μέρος μίας ποσότητας

<sup>121</sup> Παύλου Στ. «Ο "διακινητής", ο "χρήστης" και ο "διακινητής-χρήστης" ναρκωτικών», ό.π., σ.110

<sup>122</sup> ΑΠ 927/1999, ΠοινΧρον 2000, 433, ΔιατΕισΕφΘεσ 1/2005, ΝοΒ 2006, 280, ΣτρατΛαφ 81/2001, ΠοινΧρον 2003, 661 Βλ. σχετικά και σε Παύλου Στ., «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά –Κ.Ν.Ν. ν. 3459/06», ό.π., σ. 201

<sup>123</sup> Βλ. Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙ, σ.26 και 28

<sup>124</sup> Συνεπώς, όπως γίνεται δεκτό στο πεδίο της θεωρίας, αν εφαρμοστεί τελικώς το άρθρο 20, θα πρέπει να αποδεικνύεται ο σκοπός της διακίνησης –συναγόμενος από το ρητό αποκλεισμό της προσωπικής μελλοντικής χρήσης- και να αναφέρεται αυτό στη δικαστική απόφαση, άλλως υπάρχει έλλειψη αιτιολογίας ή έλλειψη νόμιμης βάσης. Βλ. π.χ. ΑΠ 1473/1982, ΠοινΧρον 1983, 538. Στην πράξη όμως, τα δικαστήρια αρκούνται στην αρνητική αιτιολόγηση ότι η επίδικη πράξη δεν έγινε για αποκλειστικά προσωπική χρήση του δράστη (Βλ.ενδεικτικά ΑΠ 1078/2016, ΝΟΜΟΣ,ΕφΚρ 141/1991, ΠοινΧρον 1992, 1194, ΣυμβΠλημΘεσ 944/1991, Υπερ.1992, 1175), ενώ η αρεοπαγίτικη νομολογία έχει ακόμα χαμηλότερες απαιτήσεις, κρίνοντας ότι το αν υπήρχει σκοπός ιδίας χρήσης στο επίδικο έγκλημα δεν απαιτείται να μνημονεύεται στην καταδικαστική απόφαση, και η παράλειψη του στοιχείου αυτού δεν καθιστά την αιτιολογία της απόφασης μη νόμιμη. Βλ. ΑΠ 1036/1995, ΠοινΧρον 1996, 70, ΑΠ 936/1990, ΠοινΧρον 1991, 289. Σχετικά με το ζήτημα βλ. σε Παρασκευόπουλο Ν., ό.π., σ. 126 καθώς και Παύλου Στ., «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά –Κ.Ν.Ν. ν. 3459/06», ό.π., σ. 183

<sup>125</sup> Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙΙ., σ.41

ναρκωτικών προορίζεται για χρήση κι ένα άλλο για διακίνηση, τότε θα υπάρχει φαινόμενη συρροή, εφαρμοζομένου του άρ.20 παρ.3. του ν. 4139/2013.<sup>126</sup>

Τέλος αν αποδειχτεί ότι ο δράστης τελούσε σε άγνοια των στοιχείων της αντικειμενικής υπόστασης, τότε εφαρμογής θα τύχει η διάταξη του άρ.30 ΠΚ, περί πραγματικής πλάνης.

### **5) Η ποινική κύρωση του άρ.29 παρ.1**

Η πλήρωση μίας από τις νομοτυπικές συμπεριφορές του άρ.29 παρ.1 επισύρει ποινή φυλάκισης από 10 ημέρες έως 5 μήνες, επί της οποίας χωρεί μετατροπή κατά τους όρους του άρ. 82 ΠΚ. Όπως ήδη αναφέρθηκε ο εγγώριος νομοθέτης ενέμεινε και υπό το ισχύον καθεστώς στην επιλογή της ποινικοκατασταλτικής αντιμετώπισης της χρήσης. Ωστόσο μία ανασκόπηση στις παλαιότερες μορφές του άρθρου και δη στις ποινές που απειλούνταν οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η αντιμετώπιση της χρήσης έχει καταστεί σίγουρα ηπιότερη σε σύγκριση με το παρελθόν. Πιο συγκεκριμένα, υπό το καθεστώς του ν.1729/1987 η απειλούμενη ποινή ήταν η φυλάκιση, ήτοι 10 ημέρες έως 5 χρόνια. Η αυστηρή αυτή θεώρηση του αδικήματος της χρήσης από τον ιστορικό νομοθέτη φαίνεται και από το γεγονός ότι στο σχέδιο νόμου που είχε υποβληθεί στη Βουλή πριν ψηφιστεί τελικά ο ν.2161/1993 είχε προταθεί ως απειλούμενη ποινή φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών και σε περίπτωση υποτροπής φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους, ώστε να καθίσταται δυνατή ακόμα και η επιβολή προσωρινής κράτησης. Η άτεγκτη αυτή πολιτική του νομοθέτη υποχώρησε με την ψήφιση του ν. 3189/2003, το άρ.5 παρ.3 του οποίου προέβλεπε φυλάκιση έως ένα έτος, ρύθμιση, η οποία διατηρήθηκε και υπό το καθεστώς του ν.3459/2006 (ΚΝΝ)<sup>127</sup>, για να φτάσουμε στην ισχύουσα ρύθμιση με απειλούμενη ποινή τη φυλάκιση έως πέντε μήνες. Χαρακτηριστικό μάλιστα είναι ότι στο σχέδιο νόμου που υποβλήθηκε πριν την ψήφιση του ν. 4139/2013 απειλούνταν ποινή φυλάκισης έως τρεις μήνες για δημόσια χρήση ναρκωτικών, ενώ η κατοχή και η προμήθεια προς ίδια αποκλειστική χρήση αντιμετωνίζονταν ως πταίσμα, απειλούμενη με κράτηση μέχρι δύο μήνες ή πρόστιμο μέχρι 1.000 ευρώ.<sup>128</sup>

Όπως αναφέρθηκε κι ανωτέρω, στην ελληνική έννομη τάξη δεν προβλέπεται –σε νομοθετικό επίπεδο- διάκριση των ναρκωτικών σε «σκληρά» και «μαλακά», ωστόσο όπως γίνεται δεκτό, η διάκριση αυτή αποκτά καίρια σημασία στο πεδίο επιμέτρησης της ποινής. Έτσι λοιπόν όταν

<sup>126</sup>Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ.219

<sup>127</sup>Βλ. σχετικά σε Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙΙ, σ.43, υποσ. 143 και του ιδίου «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά –Κ.Ν.Ν. ν. 3459/06», ό.π., σ.227

<sup>128</sup>Βλ. Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙΙ, σ.32



επιβάλλεται ποινή στο δράστη των αδικημάτων του άρ.29 παρ.1, η οποία μπορεί να είναι διάρκειας από δέκα ημέρες έως πέντε μήνες, τότε κατά την επιμέτρηση της ποινής από τον δικαστή λαμβάνεται υπόψη ο βαθμός βλαπτικότητας της επίδικης ουσίας καθώς και η κατηγορία στην οποία ανήκει<sup>129</sup>, όπως αυτές οι κατηγορίες παρατίθενται στο άρ.1 του νόμου.<sup>130</sup> Αναφορικά με την ως άνω τακτική, ορθώς υποστηρίζεται ότι η βαρύτητα και η βλαπτικότητα μιας ουσίας θα είχε λόγο να επιδρά στην επιβαλλόμενη ποινή μόνο στην περίπτωση των εγκλημάτων διακίνησης. Δεδομένου όμως ότι στο άρ.29 παρ.1 τιμωρείται η ίδια η αυτοδιακινδύνευση της ζωής του χρήστη, εφόσον παραμεριστεί το ζήτημα του δικαιολογικού ερείσματος αυτής της επιλογής, τότε η μόνη ορθή επιμετρητική λογική που πρέπει να διατρέχει το σκεπτικό του δικαστηρίου είναι ότι όσο βλαπτικότερη είναι η ουσία για την υγεία του χρήστη, τόσο επιεικέστερη πρέπει να είναι η επιβαλλόμενη σε αυτόν ποινή.<sup>131</sup>

Τέλος, όπως θα καταδεχτεί και κατωτέρω, η επιβαλλόμενη κατά την παράγραφο 1 του άρ.29 ποινή δεν καταχωρίζεται στα δελτία ποινικού μητρώου (άρ.29 παρ.3 του ν.4139/2013), ενώ αν ο δράστης των συγκεκριμένων εγκλημάτων κριθεί ως εξαρτημένος, τότε πλέον υπάγεται στην περίπτωση του άρ.30 παρ.4 περ.α', οπότε και θα κριθεί ατιμώρητος, κάτι ωστόσο για το οποίο θα γίνει εκτενής λόγος στην οικεία ενότητα.

## B. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΣΥΡΡΟΗΣ

Στο άρ.29 παρ.1, όπως είδαμε, τυποποιούνται ως εγκλήματα περισσότερες της μίας αντικειμενικές υποστάσεις. Ανακύπτει έτσι το ερώτημα τι θα συμβεί σε περίπτωση συμπραγμάτωσης δύο ή περισσότερων εξ' αυτών των εγκληματικών συμπεριφορών, ήτοι της προμήθειας, της κατοχής, της καλλιέργειας, και της χρήσης ναρκωτικών ουσιών.

Κατά την πρώτη άποψη, η οποία και είναι η κρατούσα στη θεωρία, θα υπάρχει φαινόμενη συρροή, θα πραγματοποιείται δηλαδή εν προκειμένω ένα μόνο έγκλημα, αυτό της χρήσης<sup>132</sup>, το οποίο είτε θα απορροφά ως συντιμωρητές τις προγενέστερες πράξεις της προμήθειας, κατοχής

<sup>129</sup>Πρόκειται για μια ρύθμιση, η οποία κυριαρχεί στη δικαστηριακή πρακτική, και η οποία δεν προβλέπεται ρητά στον ισχύοντα ν. 4139/2013, προβλεπόταν ωστόσο υπό το καθεστώς του ν. 1729/1987, στο άρ. 12 παρ.1 εδ.δ' αυτού.

<sup>130</sup>Κοτσαλής Λ.- κ.λπ., ό.π., σ.228

<sup>131</sup>Βλ σε Παύλου Στ.: «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά προβλήματα του ν. 1729/1987», ό.π., σ. 228 , όπου και παραπέμπει σε Παρασκευόπουλο Ν., ό.π., σ.81

<sup>132</sup>Βλ. σχετική ανάλυση σε Βαθιώτη Κ. «Τα εγκλήματα του μη εξαρτημένου χρήστη ναρκωτικών ουσιών: (Αντι)πατερναλιστικές αναγνώσεις σε σχέση με το αξιόποιο του χρήστη ναρκωτικών ουσιών», ό.π.

ή καλλιέργειας είτε θα τις απωθεί ως σιωπηρά επικουρικές.<sup>133134</sup> Η επιλογή της φαινομένης συρροής ως της μόνης ορθής λύσης στο ζήτημα αυτό προκύπτει είτε από την ευθεία εφαρμογή των κανόνων περί συρροής, είτε από την αναλογική εφαρμογή της τρίτης παραγράφου του άρ.20<sup>135</sup>, ακριβώς λόγω της ομοιότητας των δεδομένων κάθε περίπτωσης.<sup>136</sup>

Φαινόμενη όμως συρροή θα υπάρχει και όταν έχουν πραγματωθεί περισσότερες πράξεις χρήσης μικροποσοτήτων προερχόμενων από μία ενιαία άπαξ προμηθευθείσα ποσότητα, δεδομένου ότι εδώ υπάρχει ένα μόνο έννομο αγαθό, το οποίο δεν ειρηνεύει ανάμεσα σε κάθε πράξη χρήσης και για όσο χρόνο υπάρχει η κατοχή της αρχικής αυτής ποσότητας.<sup>137</sup>

Αντίστροφα, γίνεται δεκτό ότι αν δεν έχουμε μία αρχικώς χορηγηθείσα ποσότητα, και πραγματώνονται περισσότερες πράξεις προμήθειας, κατοχής, καλλιέργειας και χρήσης των διαφορετικών ποσοτήτων, τότε θα υπάρχει αληθής πραγματική συρροή, χωρίς να αποκλείεται η δυνατότητα να εκληφθούν οι επί μέρους συμπεριφορές ως μία εξακολουθητική πράξη, εφαρμοζομένου του άρ. 98 ΠΚ.<sup>138</sup>

Ωστόσο κατά την αντίθετη άποψη, η οποία υποστηρίχθηκε μεμονωμένα στη θεωρία<sup>139</sup>, είναι ωστόσο κρατούσα στη νομολογία, το έγκλημα της παρ.1 είναι σωρευτικώς μικτό, το οποίο συνεπάγεται ότι μεταξύ των διάφορων πράξεων της παρ.1 του άρ.29, υπάρχει αληθής πραγματική συρροή<sup>140</sup>. Δεν επιβάλλεται λοιπόν μία ενιαία ποινή, αλλά ξεχωριστή για την

<sup>133</sup>Έτσι ο Ανδρουλάκης Ν.Κ. «Συμβολή στην επίλυση κάποιων προβλημάτων φαινομένης συρροής», ΠοινΧρον 1982, 343-344, σύμφωνα με τον οποίο: «... η προμήθεια δεν είναι τίποτε άλλο από μία κατά κανόνα αναγκαία προπαρασκευαστική πράξη της χρήσης και κατά συνέπεια επικουρική απέναντι σ' αυτή τη τελευταία».

<sup>134</sup>Βλ. σχετ. σε Παπαδαμάκη Αδ. «Σκέψεις για το πρόβλημα της ποινικοποίησης της χρήσης ναρκωτικών», Αρμεν. 1989, σ.705, Μαργαρίτη Λ.-Σατλάνη Χ., ό.π., σ.328, Ανδρέου Φ., ό.π., σ.250, Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙΙ, σ.46, Παρασκευόπουλο Ν.-Κοσμάτο Κ., ό.π., σ.222. Επίσης σε Κωσταρά Αλ., ό.π.,σ.82. Τα ίδια υποστηρίζει και ο Δημητράτος Ν., κατά τον οποίον το έγκλημα του άρ.12 παρ.1 του ν.1729/1987 (νυν άρ.29 παρ.1) είναι «υπαλλακτικώς μικτό έγκλημα, δυνάμενο κατά τούτο να τελεσθεί με έναν από τους ανωτέρω τρόπους ή και με όλους, εφόσον αφορούν στην αυτήν ποσότητα ναρκωτικών ουσιών». (Βλ. σε Δημητράτο Ν. «Προμήθεια και διάθεση μεταξύ χρηστών μικρών ποσοτήτων ναρκωτικών ουσιών για ίδια χρήση», ΠοινΔικ 2011, 1190επ.)

<sup>135</sup>Στην παράγραφο 3 του άρ.20 προβλέπονται τα εξής: «Αν περισσότερες πράξεις διακίνησης αφορούν την ίδια ποσότητα ναρκωτικών συντρέχει μόνο ένα έγκλημα διακίνησης. Κατά την επιμέτρηση της ποινής λαμβάνεται υπόψη το σύνολο των επί μέρους πράξεων διακίνησης, το είδος, η συνολική ποσότητα και η καθαρότητα του ναρκωτικού, καθώς και η βαρύτητα των σχετικών επιπτώσεων στην υγεία.»

<sup>136</sup>Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ. ΙΙΙ, σ.46. Έτσι ορθά κρίθηκε και στο υπ' αρ. βούλ. 108/1992 του Συμβ.Διαρκ.Ναυτ.Πειρ.

<sup>137</sup>Παύλου Στ. «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά –Κ.Ν.Ν. ν. 3459/06», ό.π., σ. 203

<sup>138</sup>Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ. ΙΙΙ, σ.47. Έτσι και σε Παπαδαμάκη Αδ., «Σκέψεις για το πρόβλημα της ποινικοποίησης της χρήσης ναρκωτικών», Αρμεν. 1989, σ.705

<sup>139</sup>Σταμάτης Κ. «Η συρροή ποινικών νόμων εν γένει και η μη τιμωρητή προτέρα ή υσττέρα πράξις», Αθήνα 1967

<sup>140</sup>Έτσι και η ΑΠ 1633/2009, στην οποία κρίθηκε ότι μεταξύ της κατοχής ναρκωτικών προς ίδια αποκλειστική χρήση και της χρήσης ναρκωτικών ουσιών υφίσταται αληθής πραγματική συρροή. Αντίθετος στην απόφαση αυτή ο Βαθιώτης Κ., ο οποίος προκρίνει ως ορθή τη λύση της φαινομένης συρροής σε Βαθιώτης Κ. «Τα εγκλήματα του μη εξαρτημένου χρήστη ναρκωτικών ουσιών: (Αντι)πατερναλιστικές αναγνώσεις σε σχέση με το αξιόποιο του χρήστη ναρκωτικών ουσιών», ό.π. Βλ. επίσης όμοιες ΑΠ 86/2005, ΝοΒ 2005, 1350 και ΤριμΕφΠατρ169/1995, Αρμεν.1995, 1330 (με αντίθετες παρατηρήσεις Μπιτζιλέκη). Αντίθετη όμως η ΑΠ

τέλεση κάθε επί μέρους πράξης, ενώ χωρεί καθορισμός συνολικής ποινής κατά τα άρ.94 επ. ΠΚ<sup>141</sup> κι αυτό γιατί στο νόμο δεν υπάρχει εν προκειμένω πρόβλεψη αντίστοιχη αυτής του άρ.20 παρ.3.<sup>142</sup>

Όσον αφορά στη σχέση που υπάρχει μεταξύ των άρ.20 και άρ.29 του νόμου περί ναρκωτικών, και το τι συμβαίνει σε περίπτωση συμπραγμάτωσης περισσότερων επί μέρους κι αυτοτελών πράξεων των δύο άρθρων, σχεδόν ομόφωνα γίνεται δεκτό, ότι εν προκειμένω αν οι επί μέρους αυτές πράξεις έχουν συμπραγματωθεί και τελεστεί κατ'ιδέαν, τότε ζήτημα συρροής δεν τίθεται καθ'ότι για να στοιχειοθετηθούν οι ειδικές υποστάσεις των πράξεων κάθε άρθρου απαιτείται η συνδρομή διαφορετικού υπερχειλούς σκοπού και κατ'επέκταση διαφορετικής υποκειμενικής υπόστασης, συνεπώς μεταξύ τους υπάρχει σχέση αμοιβαίου αλληλοαποκλεισμού.<sup>143</sup> Ωστόσο έχει μεμονωμένα υποστηριχθεί και διαφορετική άποψη, σύμφωνα με την οποία η διάταξη του άρ.29 παρ.1 είναι ειδική έναντι του άρ.20 και συνεπώς υπερισχύει εκείνου<sup>144</sup>, η οποία οδηγεί στο ίδιο αποτέλεσμα με την προηγούμενη άποψη του αμοιβαίου αλληλοαποκλεισμού, δηλαδή στην εφαρμογή του άρ.29 εφόσον βέβαια υπάρχει και διαγιγνώσκεται σκοπός ίδιας χρήσης.<sup>145</sup>

Τέλος, διαφορετική είναι η περίπτωση κατά την οποία η συμπραγμάτωση των επί μέρους αντικειμενικών υποστάσεων των δύο άρθρων γίνεται με αυτοτελείς και διακεκριμένες πράξεις, για παράδειγμα όταν από μία αρχικώς χορηγηθείσα ποσότητα ένα μέρος αυτής προορίζεται εξ'αρχής για ίδια χρήση κι ένα άλλο για διακίνηση. Η νομολογία στην περίπτωση αυτή υποστηρίζει ότι υπάρχει συμπραγμάτωση προμήθειας του άρ. 29 με μία πράξη – ενδεχομένως

---

49/1994, ΠοινΧρον 1994, 295, που δέχεται ότι το έγκλημα της προμήθειας και κατοχής του άρ. 29 είναι υπαλλακτικώς μικτό. Στην ίδια κατεύθυνση και το βούλευμα του ΣυμβΔιαρκΝαυτΠειρ 108/1992, Υπερ.1993, 159επ., όπου γίνεται δεκτό ότι η πράξη της κατοχής αποτελεί συντιμωρητή υστέρτα πράξη της προμήθειας, όταν αφορά στην ίδια ποσότητα.

<sup>141</sup>ΑΠ 659/2010, ΠοινΧρον 2011. 207, με την οποία κρίθηκε ότι: *«Από την εν λόγω διάταξη προκύπτει, ότι μεταξύ των διαπλασσομένων απ' αυτήν εγκλημάτων της προμήθειας, τα κατοχής και της χρήσης ναρκωτικών για ίδια χρήση, καθώς και της καλλιέργειας ινδικής κάνναβης για τον ίδιο σκοπό, υφίσταται αληθής πραγματική συρροή, όπως όμοια συρροή υπάρχει και μεταξύ των από τη διάταξη του άρθρου 20 αρ. 1 του ίδιου ως άνω νόμου προβλεπόμενων αξιόποινων πράξεων, στον υπαίτιο των οποίων κατά παρέκκλιση των άρθρων 94 και 96 του ΠΚ επιβάλλεται σύμφωνα με το άρθρο 20 παρ. 2 του νόμου αυτού μία ενιαία ποινή, κατά την επιμέτρηση της οποίας λαμβάνεται υπόψη η συνολική εγκληματική δράση του, αν αφορούν την ίδια ποσότητα ναρκωτικής ουσίας. Η αρχή αυτή της ενιαίας ποινής δεν βρίσκει έδαφος εφαρμογής στις αξιόποινες πράξεις του άρθρου 29 παρ. 1 του ν. 3459/2006, έστω και αν αφορούν την ίδια ποσότητα ναρκωτικής ουσίας, αφού τούτο δεν ορίζεται ειδικά στο νόμο, αλλά για κάθε μία από τις πράξεις αυτές επιβάλλεται ιδιαίτερη ποινή και ακολούθως χωρεί καθορισμός μιας συνολικής ποινής κατά τα άρθρα 94 επ. του ΠΚ».* Ομοίως έκριναν και οι ΑΠ 86/2005, ΠοινΛογ 2005, 168, ΑΠ 1633/2009, ΠοινΧρον 2010, 560, και ΤρΕφΠατρ 169/1995, Αρμεν 1995, 1130επ.

<sup>142</sup>Βλ. Κοτσαλή Λ.- κ.λπ., ό.π., σ.228

<sup>143</sup>ΔιατΕισΕφΘεσ 343/2005, Αρμεν 2006, 288, ΤριμΕφΘεσ 1175/2004, Αρμεν 2005, 603, ΤριμΕφΚακΠειρ 251/1999, ΠοινΔικ 2000, 250, ΠεντΕφΑθ 1143/2004, ΠοινΔικ 2005, 163, ΣυμβΕφΚρητ 312/2002, ΠοινΧρον 2002, 935. Έτσι και οι Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙΙ, σ.47, Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ.221, Μαργαρίτης Λ.-Σατλάνης Χ., ό.π., σ.328.

<sup>144</sup>Βλ. σχετικά σε Παρασκευόπουλο Ν.-Κοσμάτο Κ., ό.π., σ.221, καθώς και σε Κοτσαλή Λ.-κ.λπ., ό.π., σ.233, με παραπομπή για την υποστήριξη της θέσης αυτής σε Κοτσαλή Λ.«Ποινικό Δίκαιο: Γενικό Μέρος», τ. ΙΙ, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα 2013, 900 επ. και σε Μαργαρίτη ΕρμΠΚ άρ.94 αρ.24.

<sup>145</sup>Έτσι η ΠεντΑεροδΑθ 45/1998, ΠοινΔικ 1999, 57.

κατοχή- του άρ. 20. Ωστόσο, η θέση αυτή παραβλέπει ότι έτσι ο κατηγορούμενος βρίσκεται σε επαχθέστερη θέση απ' ό,τι αν διέθετε εξ' αρχής ολόκληρη την ποσότητα, καθώς αντί να απειλείται κατ' αυτού μία μόνο κακουργηματική ποινή, θα απειλείται με μία ποινή βασισμένη στην αληθή συρροή ενός κακουργήματος κι ενός πλημμελήματος. Για το λόγο αυτό ορθότερο δικαιοπολιτικά είναι να εφαρμοστεί το άρ.20 παρ.3 και στην περίπτωση αυτή, ήτοι της συρροής ενός κακουργήματος κι ενός πλημμελήματος, λόγω της ίδιας ενιαίας αρχικής ποσότητας.<sup>146</sup>

### Γ. ΠΡΑΞΗ «ΕΝΤΕΛΩΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣΙΑΚΗ» (Άρ. 29 παρ.2 ν. 4139/2013)

Στο νόμο περί ναρκωτικών ο χρήστης δεν αντιμετωπίζεται με τον ίδιο αυστηρό τρόπο σε όλες τις περιπτώσεις. Έτσι στην παράγραφο 2 του άρ.29 επέρχεται μία κάμψη της ποινικοκατασταλτικής αντιμετώπισης του χρήστη μέσω της εισαγωγής ενός ειδικού λόγου δυνητικής άφεσης της ποινής, σύμφωνα με τον οποίον «ο δράστης της παρ.1 μπορεί να κριθεί ατιμώρητος<sup>147</sup>, εάν το δικαστήριο, εκτιμώντας τις περιστάσεις τέλεσης της πράξης και την προσωπικότητα του δράστη, κρίνει ότι η αξιόποινη πράξη ήταν εντελώς περιστασιακή και δεν είναι πιθανόν να επαναληφθεί.» Το δικαστήριο δηλαδή μπορεί και να κηρύξει ατιμώρητο το δράστη, αν -συνεκτιμώντας τις περιστάσεις κάτω από τις οποίες τελέστηκε η πράξη και την προσωπικότητα του- κρίνει ότι αφ' ενός η εν λόγω πράξη ήταν εντελώς περιστασιακή<sup>148</sup>, κι αφ' ετέρου ότι δεν υπάρχει πιθανότητα επαναλήψεώς της.<sup>149</sup> Συνεπώς για να ενεργοποιηθεί και για να τύχει εφαρμογής αυτός ο δυνητικός λόγος άφεσης της ποινής, το δικαστήριο ή το δικαστικό συμβούλιο –ανάλογα σε ποιο στάδιο της ποινικής δίκης προβάλλεται ο συγκεκριμένος ισχυρισμός- διέρχεται μίας διπλής κρίσης: μίας διαγνωστικής και μίας προγνωστικής. Η πρώτη γίνεται μέσω εκτίμησης κάποιων αντικειμενικών κριτηρίων, είτε αυτών που προβλέπονται στο γράμμα του νόμου, δηλαδή της προσωπικότητας και των

<sup>146</sup>Βλέπε σχετικά σε Κοτσαλή Λ.-κ.λπ., ό.π., σ.228. Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙΙ, σ.47 και του ίδιου «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά –Κ.Ν.Ν. ν. 3459/06», ό.π., σ.204

<sup>147</sup>Ο όρος «ατιμώρητος» δεν είναι δόκιμος, καθώς στο ελληνικό ποινικοδικαϊκό σύστημα υπάρχουν μόνο οι καταδικαστικές και οι αθωωτικές αποφάσεις. Συνεπώς η απόφαση που κηρύσσει το χρήστη «ατιμώρητο» έχει αθωωτικό χαρακτήρα, δηλαδή τον κηρύσσει αθώο. Βλ. σχετικά σε Κοτσαλή Λ.-κ.λπ., ό.π., σ.229. όπου και παραπέμπουν σε Μαργαρίτη Μ. «ΕρμΠΚ» άρ.367 αρ.5

<sup>148</sup>Κατά τη νομολογία, ως «συμπτωματική» χρήση έχει κριθεί εκείνη η πράξη, κατά την οποία ο δράστης ενήργησε επιπόλαια, τυχαία, χωρίς σαφή επίγνωση, και χωρίς πρόθεση επαναλήψεώς της. Βλ. νομολογία: ΣυμβΣτρΑθ 77/1996, ΠοινΧρον 1996, 1338, ΤρΕφΚακΑθ 172/1999, ΠοινΔικ 1999, 693επ, ΤριμΠλημΒολ 2998/2003, ΠοινΔικ 2004, 272. Βλ. επίσης σχετ. σε Παύλου Στ. «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά προβλήματα του ν. 1729/1987», ό.π., σ.229.

<sup>149</sup>Έτσι κρίθηκε ως συμπτωματική η πράξη όταν ο δράστης ενήργησε επιπόλαια και σε μεγάλο βαθμό τυχαία, χωρίς σαφή επίγνωση και χωρίς πρόθεση επαναλήψεώς της: ΣτρατΛαρ 81/2001, ΠοινΧρον 2003, 66 1. Βλ. επίσης ΑΠ 244/1999, ΠοινΔικ 1999, 1107 επ., ΤρΕφΚακΛαρ 472/2006, ΠοινΔικ 2007, 16

συνθηκών, είτε άλλων που επιλέγει το δικαστήριο. Τέτοια κριτήρια που ακολουθεί η νομολογία για να αχθεί σε αυτήν την κρίση μπορεί να αποτελούν η ηλικία του, οι διανοητικές του λειτουργίες, η δυνατότητα κρίσεως και αναλογισμού των επί μέρους περιστάσεων<sup>150</sup>, η ίδια η επίδικη ποσότητα, το κοινωνικό και οικογενειακό του περιβάλλον, το μορφωτικό του επίπεδο, η επαγγελματική του αποκατάσταση<sup>151</sup>, καθώς και τα μεταγενέστερα της πράξης νέα δεδομένα.<sup>152</sup> Η δεύτερη συνίσταται στην αρνητική πιθανολόγηση για μη μελλοντική εμπλοκή σε οποιαδήποτε πράξη εκ των προβλεπόμενων στην νομοθεσία περί ναρκωτικών.<sup>153</sup> Αντιστρέφοντας την οπτική, βασικό σημείο από το οποίο θα κριθεί η εφαρμογή ή μη της διάταξης της παρ.2 του άρ. 29 αποτελεί η τέλεση ή μη στο παρελθόν πράξεων του ν.4139/2013.<sup>154</sup> Έτσι, η εφαρμογή της πρέπει να κριθεί ως υποχρεωτική αν ο δράστης δεν είχε καμία εμπλοκή με τα ναρκωτικά στο παρελθόν<sup>155</sup>, αλλά και όταν είχε μεν εμπλοκή με την ποινική δικαιοσύνη αλλά όχι σχετική με τη νομοθεσία περί ναρκωτικών. Αλλά κι αν ακόμα έχει επαναληφθεί στο παρελθόν αντίστοιχη πράξη, τότε η εφαρμογή ή όχι της εν λόγω διάταξης θα πρέπει να εξαρτάται από το αν η χρήση αυτή αποτελεί εν γένει χαρακτηριστικό γνώρισμα της προσωπικότητας του κατηγορουμένου.<sup>156</sup>

Έτσι κατά τη νομολογία έχει κριθεί ότι ήταν «εντελώς συμπτωματική» η κατοχή προς χρήση 0,13 γραμμαρίων ινδικής κάνναβης, και ότι «δεν πρόκειται να επαναληφθεί στο μέλλον» καθ'ότι ο ένας κατηγορούμενος βρισκόταν σε άσχημη ψυχολογική κατάσταση λόγω σοβαρών οικογενειακών προβλημάτων, ενώ ο δεύτερος προέβη στην πράξη από απλή περιέργεια.<sup>157</sup> Χαρακτηριστικό δε είναι και το βούλευμα με το οποίο κρίθηκε ότι η δικαστική άφεση της ποινής μπορεί να χωρέσει και σε περίπτωση τοξικομανούς δράστη.<sup>158</sup> Αντίθετα κρίθηκε ότι δεν ήταν εντελώς συμπτωματική η «επί τετράμηνο χρήση μικροποσότητας ινδικής κάνναβης» την

<sup>150</sup>ΑΠ 559/2005, ΠοινΛογ 2005, 513, ΑΠ 1168/2004, ΠοινΧρον2005, 517, ΑΠ 2112/2003 ΠοινΔικ 2004, 371, ΑΠ 1569/2002, ΠοινΧρον2003, 540, ΑΠ 1228/1999, ΝοΒ2000, 92

<sup>151</sup>ΑΠ 942/2008, ΠοινΛογ 2008, 599, ΤριμΠλημΒολ 2998/2003, ΠοινΔικ 2004, 272

<sup>152</sup>Βλ. σχετ. σε Παρασκευόπουλο Ν.-Κοσμάτο Κ., ό.π., σ.218

<sup>153</sup>Βλ. Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙΙ, σ.44. Επίσης σε Παύλου Στ.: «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά προβλήματα του ν. 1729/1987»,ό.π., σ.229

<sup>154</sup>Πρβλ σε νομολογία: ΑΠ 1260/2004, ΠοινΛογ 2004, 1158, ΑΠ 2001/2004, ΠοινΛογ 2004, 2511, ΤριμΠλημΛευκ 628/2000, ΠοινΧρον 2002, 69

<sup>155</sup>Βλ. ΠλημΛευκ 628/2000, ΠοινΧρον 2002, 69, στην οποία η πλειοψηφία δέχτηκε ότι η χρήση ήταν εντελώς περιστασιακή, βασιζόμενη στη μη ύπαρξη προγενέστερης παρόμοιας καταδίκης, καθώς και στις περιστάσεις και στην προσωπικότητα του δράστη. Ωστόσο κατά την αντίθετη άποψη της μειοψηφίας, η απλή περιέργεια δεν εμπίπτει στην έννοια της «συμπτωματικής χρήσης» ενώ το μορφωτικό του και επαγγελματικό του επίπεδο συνεπάγονταν την ικανότητα του κατηγορουμένου προς στάθμιση των παραμέτρων της πράξης του.

<sup>156</sup>Παρασκευόπουλος Ν.-ΚοσμάτοςΚ.,ό.π., σ.218 και Ανδρέου Φ., ό.π., σ. 257, όπου επισημαίνεται ότι δε θα πρέπει αργίοι να αποκλείεται η εφαρμογή της διάταξης για το λόγο ότι ο δράστης έχει επαναλάβει στο παρελθόν την πράξη του. Πρβλ σε νομολογία: ΑΠ 610/2009, ΠοινΧρον 2010, 126, ΑΠ 942/2008, ΠοινΛογ 2008, 599, ΑΠ 1989/2003, ΠοινΛογ 2003, 2165

<sup>157</sup>Στρατ.Αθηνών 77/1996 (βούλ), ΠοινΧρον 1996, 1338

<sup>158</sup>ΣυμβΠλημΤρικ 17/1996, Υπερ.1996, 1068

οποία προμηθευόταν εξακολουθητικά<sup>159</sup>, αλλά ούτε και η κατοχή 68,8 γραμμαρίων ινδικής κάνναβης λόγω αφ'ενός της μεγάλης αυτής ποσότητας και αφ'ετέρου του ότι ο κατηγορούμενος είχε κάνει και στο παρελθόν χρήση ναρκωτικών ουσιών.<sup>160</sup> Επίσης ως μη συμπτωματική κρίθηκε η πράξη κατοχής ναρκωτικών, λόγω του ότι, όπως έκρινε το δικαστήριο, ο κατηγορούμενος είχε αναπτύξει πρωτοβουλία για την προμήθεια της συγκεκριμένης ποσότητας.<sup>161</sup>

Θα πρέπει να επισημανθεί ότι ο δυνητικός αυτός λόγος άφεσης της ποινής ισχύει και για τον αυτουργό αλλά και για τους συμμετόχους. Επιπλέον, μέχρι το 2010, οπότε και καταργήθηκε το άρ.100<sup>Α</sup> ΠΚ με το άρ.34 περ.β' του ν. 3904/2010, προβλεπόταν και η δυνατότητα επιβολής περιοριστικών όρων εκ των προβλεπόμενων στο ως άνω άρθρο, προκειμένου να εξασφαλιστεί η νομιμοφροσύνη του υπαίτιου. Σε κάθε περίπτωση, ο χαρακτήρας της απόφασης ή του βουλεύματος είναι αθωωτικός, ωστόσο κατά παρέκκλιση από τα άρ. 478 και 486 ΚΠΔ, υπόκεινται στα ένδικα μέσα έφεσης κι αναίρεσης κι από τον κατηγορούμενο αλλά και από τον Εισαγγελέα.<sup>162</sup>

Ο ισχυρισμός του κατηγορουμένου για αναγνώριση στο πρόσωπό του της ιδιότητας του «περιστασιακού χρήστη» είναι αυτοτελής, το οποίο συνεπάγεται ότι δεν λαμβάνεται υπόψη αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο<sup>163</sup> και ότι σε κάθε περίπτωση εφόσον ο ισχυρισμός αυτός προβληθεί κατά τρόπο σαφή κι ορισμένο, τότε γεννάται υποχρέωση του δικαστηρίου (ή του δικαστικού συμβουλίου) για ειδική κι εμπειριστατωμένη αιτιολογία της απόφασής του επ'αυτού, ελλείψει της οποίας γεννώνται ο αντίστοιχοι αναιρετικοί λόγοι του άρ.510 παρ.1 Δ'και Ε' ΚΠΔ.<sup>164</sup> Ωστόσο για να υπάρξει τέτοια υποχρέωση από μέρους του δικαστηρίου, θα πρέπει ο ισχυρισμός να είναι ορισμένος, να γίνεται δηλαδή επίκληση συγκεκριμένων περιστατικών, επί των οποίων να θεμελιώνεται. Αντίθετα δεν αρκεί να γίνεται μία απλή και μόνο επίκληση της σχετικής διάταξης, χωρίς την επίκληση ειδικότερων στοιχείων του νόμου και των πραγματικών περιστατικών, εκ των οποίων να προκύπτει ο περιστασιακός χαρακτήρας της πράξης. Σε μία τέτοια περίπτωση ο ισχυρισμός θα είναι αόριστος, με αποτέλεσμα το δικαστήριο να μην έχει υποχρέωση να αιτιολογήσει την κρίση του επ'αυτού ειδικώς κι

<sup>159</sup> ΑΠ 801/2000, ΠοινΧρον 2001, 125, Βλ. παρόμοια και ΑΠ 1512/2002, ΠοινΛογ 2002, 1533

<sup>160</sup> Βλ. Αντωνίου Ευριπίδη, «Η νομοθεσία για τα ναρκωτικά με παράθεση σχετικής νομολογίας», Έκδοση Ένωσης Δικαστών και Εισαγγελέων, Αθήνα, Νοέμβριος 2008.136, παράδ.υπ'αρ.24

<sup>161</sup> ΑΠ 2112/2003, ΠοινΛογ 2003, 2322

<sup>162</sup> Παύλου Στ.: «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά προβλήματα του ν. 1729/1987», ό.π., σ. 231, Κοτσαλής Λ.-κ.λπ., ό.π., σ.229

<sup>163</sup> Κοτσαλής Λ.-κ.λπ., ό.π., σ.230. Πρβλ σε νομολογία: ΑΠ 468/2011, ΠοινΔικ 2011, 1152, ΑΠ 2202/2004, ΠοινΔικ 2005, 499, ΑΠ 1006/2000, ΠοινΔικ 2000, 1183

<sup>164</sup> Κοτσαλής Λ.-κ.λπ., ό.π., σ. 230

εμπεριστατωμένα.<sup>165</sup> Έτσι ως αόριστος με συνέπεια τη μη υποχρέωση από μέρους του δικαστηρίου της ειδικής αιτιολόγησής της απόφασής του επ' αυτού κρίθηκε ο σχετικός ισχυρισμός του κατηγορουμένου με τον οποίον επικαλέστηκε απλώς ότι δεν κάνει χρήση ναρκωτικών κι ότι μόνο στο στρατό είχε κάνει περιστασιακά δύο φορές.<sup>166</sup> Αόριστος κρίθηκε κι ο ισχυρισμός στον οποίον δεν εμπεριέχονταν οι ειδικές συνθήκες τέλεσης της πράξης και στοιχεία της προσωπικότητάς του με βάση την ηλικία του, τις διανοητικές του λειτουργίες και τις δυνατότητες κρίσεως των επί μέρους περιστάσεων<sup>167</sup>, καθώς κι εκείνος ο οποίος συνίστατο στο αίτημα «να εφαρμοστεί η διάταξη περί συμπτωματικής χρήσης», καθ' ότι, όπως κρίθηκε, ο ισχυρισμός αυτός δε διελάμβανε τις ειδικές συνθήκες και τις επί μέρους περιστάσεις.<sup>168</sup> Ως αόριστος σε κάθε περίπτωση κρίθηκε ο ισχυρισμός με τον οποίον απλώς επαναλαμβάνεται η διατύπωση του νόμου χωρίς αναφορά αφ' ενός σε συγκεκριμένες περιστάσεις σχετικές με την τέλεση της πράξης κι αφ' ετέρου στα επί μέρους στοιχεία της προσωπικότητας του κατηγορουμένου<sup>169</sup>. Τέλος αόριστος είναι και ο ισχυρισμός με τον οποίον ζητείται η εφαρμογή της διάταξης καθ' ότι ο κατηγορούμενος ωθήθηκε στην πράξη εξ' αιτίας ψυχολογικών λόγων, όταν δεν αναφέρεται ποιοι ήταν αυτοί οι ψυχολογικοί λόγοι.<sup>170</sup> Εξ' αντιδιαστολής, ορισμένος είναι ο ισχυρισμός ο οποίος περιέχει όλα εκείνα τα στοιχεία της προσωπικότητάς του, συμπεριλαμβανομένου του μορφωτικού επιπέδου του, ή εκείνος με τον οποίον κατά διεξοδικό τρόπο γίνεται επίκληση συγκεκριμένων καταστάσεων που συνέβαλαν στη διαμόρφωση των συνθηκών υπό τις οποίες τελέστηκε η πράξη<sup>171</sup>, συνεπώς αναιρετέα ως αναιτιολόγητη η απόφαση που δεν απάντησε επ' αυτού ειδικώς και εμπεριστατωμένα.

Ωστόσο και παρά την παράθεση αρκετών περιπτώσεων στις οποίες η νομολογία ασχολήθηκε με την εφαρμογή της διάταξης αυτής, δε θα μπορούσε να ισχυριστεί κάποιος ότι τα δικαστήρια είναι ιδιαίτερα ανεκτικά στην άνευ φειδούς αναγνώριση του σχετικού λόγου άφεσης της ποινής και ότι επιδεικνύουν ευρύτητα πνεύματος στη χρήση της διακριτικής ευχέρειας που τους παρέχει η εν λόγω διάταξη, με αποτέλεσμα η ευνοϊκή αυτή νομοθετική ρύθμιση να ακυρώνεται στην πράξη από την επιφυλακτικότητα του ίδιου του ερμηνευτή κι εφαρμοστή του δικαίου.<sup>172</sup>

<sup>165</sup> Βλ. σε Παρασκευόπουλο Ν.-Κοσμάτο Κ., ό.π., σ.216. Επίσης σε Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙΙ, σ.45

<sup>166</sup> ΑΠ 260/2004, ΠοινΛογ 2004, 307

<sup>167</sup> ΑΠ 559/2005, ΠοινΛογ 2005, 513

<sup>168</sup> ΑΠ 1721/2009, ΠραξΛογ ΠΔ 2009, 790, ΑΠ 1152/2003, ΠοινΧρον 2004, 254

<sup>169</sup> ΑΠ 807/2000, ΠοινΔικ 2000, 1058. Έτσι και οι ΠεντΕφΑθ 2511/2005, ΠοινΔικ 2006, 850, ΑΠ 927/1999, ΠοινΧρον 2000, 433, ΑΠ 1228/1999, ΝοΒ 2000, 92, ΑΠ 846/2001, ΠοινΧρον 2002, 319, ΑΠ 78/1998, Υπερ.1998, 789 και ΑΠ 1861/1994, ΠοινΧρον 1995, 203

<sup>170</sup> ΑΠ 942/2008, ΠοινΔικ 2008, 1531

<sup>171</sup> Βλ. ΑΠ 244/1999, ΠοινΔικ 1999, 1107 και παρατηρήσεις σε αυτήν του Κοκκινάκη Κρ., ΠοινΔικ 1999, 1109. Επίσης ΑΠ 2138/2004, ΠοινΛογ 2004, 2627, ΑΠ 1168/2004, ΝοΒ 2005, 154

<sup>172</sup> Βλ. σχετική κριτική σε Κωσταρά Αλ. «Χρήση ναρκωτικών: Ατιμώρητη αυτοπροσβολή ή αξιόποινη συμπεριφορά;» σε «Εγκληματικότητα και Κράτος Δικαίου», της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργών,

Δ. ΜΗ ΚΑΤΑΧΩΡΙΣΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΣΤΟ ΔΕΛΤΙΟ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΜΗΤΡΩΟΥ (Άρ.29 παρ.3 ν.4139/2013)

Στα πλαίσια επιεικούς μεταχείρισης και υποχώρησης του ποινικοκατασταλτικού μοντέλου της ελληνικής νομοθεσίας απέναντι στο χρήστη ναρκωτικών ουσιών, στην τρίτη παράγραφο του άρ.29 του ισχύοντος νόμου προβλέπεται ότι «οι καταδικαστικές αποφάσεις της παραγράφου 1 δεν καταχωρίζονται στα αντίγραφα των δελτίων ποινικού μητρώου.». Ως δε αντίγραφα ποινικού μητρώου, ο νομοθέτης εννοεί αυτά που προορίζονται τόσο για μη δικαστική όσο και για δικαστική χρήση. Η ερμηνεία αυτή προκύπτει από το γεγονός ότι στις περιπτώσεις που ο νομοθέτης εννοούσε τη μη καταγραφή στα δελτία ποινικού μητρώου μόνο για μη δικαστική χρήση, το όρισε ρητά (παραδείγματος χάριν στο άρ. 33 παρ.1 περ.β').<sup>173</sup> Πρόκειται για μια ρύθμιση που, εξυπηρετώντας σκοπούς ειδικής πρόληψης, αποσκοπεί στην αποφυγή του στιγματισμού του χρήστη, αναγνωρίζοντας έτσι εμμέσως ο εγχώριος νομοθέτης την ήσσονα σημασία της πράξης της χρήσης και των βοηθητικών αυτής πράξεων. Η εγκατάλειψη αυτή της αυστηρής κατασταλτικής θεώρησης του χρήστη από μέρος του νομοθέτη φαίνεται κι από το γεγονός ότι ήδη υπό το ισχύον καθεστώς η διάταξη αυτή είναι επιεικέστερη εκείνης του άρ. 29 παρ.2 του ν. 3459/2006, σύμφωνα με την οποία οι ως άνω αποφάσεις εν τέλει καταχωρίζονταν στο ποινικό μητρώο, αν μέσα σε πέντε χρόνια από τη δημοσίευση της αμετάκλητης καταδικαστικής απόφασης επακολουθούσε αμετάκλητη καταδίκη για την ίδια πράξη.<sup>174</sup>

Ε. ΠΛΑΣΤΟΓΡΑΦΗΣΗ Ή ΧΡΗΣΗ ΠΛΑΣΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΣΥΝΤΑΓΗΣ (Άρ. 29 παρ. 4 ν. 4139/2013)

Υπό το καθεστώς του ισχύοντος νόμου 4139/2013 προστέθηκε μία τέταρτη παράγραφος στο άρ.29 αντικαθιστώντας την προηγουμένως εκεί προβλεπόμενη ρύθμιση της μικροεμπορίας, η οποία πλέον ρυθμίζεται στο άρ.21 του ίδιου νόμου. Η νέα ρύθμιση, όπως επισημαίνεται και στην Αιτιολογική Έκθεση, αποτελεί μία καινοτομία του νόμου αυτού. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο έτη-ποινή υψηλότερη αυτής της πρώτης παραγράφου-

---

Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα 2009,σ.83, καθώς και σε Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ. ΙΙΙ,σ.44, υποσ. 148

<sup>173</sup> Ανδρέου Φ., ό.π., σ., 262

<sup>174</sup> Βλ. σχετικά σε Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙΙ, σ.43, υποσ. 147. Επίσης σε Παρασκευόπουλο Ν.-Κοσμάτο Κ., ό.π., σ.216



αυτός που «καταρτίζει πλαστή, νοθεύει, ή χρησιμοποιεί πλαστή ιατρική συνταγή χορήγησης ναρκωτικών με σκοπό τη χρήση τους από τον ίδιο.».

Κατά την ορθότερη άποψη με τη διάταξη αυτή εισάγεται ένα ιδιώνυμο έγκλημα. Μάλιστα, κατά της νεοεισαχθείσας αυτής ρύθμισης έχει ασκηθεί και η –ορθή- κριτική ότι μπορεί να θεωρηθεί και ως μία πλεοναστική τυποποίηση, καθώς οπωσδήποτε η τυποποιούμενη σε αυτή συμπεριφορά θα μπορούσε να υπαχθεί στην πράξη της προμήθειας της παρ.1.<sup>175</sup> Κατά την αντίθετη άποψη το έγκλημα της παρ.4 συνιστά απλώς μία προνομιούχο παραλλαγή του εγκλήματος της πλαστογραφίας ιατρικής συνταγής του άρ.20.<sup>176</sup> Θεωρώ ωστόσο ότι η πρώτη άποψη είναι ορθότερη κι αυτό για τον εξής λόγο: Εγκληματική παραλλαγή, και δη προνομιούχο, έχουμε όταν ένα έγκλημα παρουσιάζει μία ευνοϊκή απόκλιση της ποινής του σε σχέση με την ποινή του βασικού εγκλήματος, μία απόκλιση, η οποία οφείλεται στην ύπαρξη ορισμένων ιδιοτήτων του δράστη, ή στο αντικείμενο του βασικού εγκλήματος, ή στις συνθήκες, κάτω από τις οποίες τελείται το βασικό έγκλημα. Πρόκειται δηλαδή για ένα έγκλημα που έχει τον ίδιο πυρήνα με το βασικό, απλώς λόγω κάποιων διαφοροποιήσεων στο πρόσωπο του δράστη, στις συνθήκες, ή στο αντικείμενο του εγκλήματος, η απειλούμενη ποινή είναι επεικέστερη. Αντίθετα «ιδιώνυμο» έγκλημα θεωρείται ότι υπάρχει όταν με την προσθήκη στοιχείων στο βασικό έγκλημα αλλοιώνεται σε τέτοιο βαθμό η φυσιογνωμία της πράξης, ώστε να μην προκύπτει απλώς μία παραλλαγή του βασικού εγκλήματος, αλλά ουσιαστικά ένα νέο έγκλημα. Το νέο δηλαδή έγκλημα που στοιχειοθετείται όχι απλώς παρουσιάζει μια απόκλιση σε σχέση με το βασικό, αλλά η απόκλιση αυτή είναι τέτοιου βαθμού, ώστε η τυποποιούμενη σε αυτό συμπεριφορά να συνιστά μία νέα αυτονομημένη από αυτή του βασικού εγκλήματος.<sup>177</sup> Εν προκειμένω δε θα μπορούσε να γίνει αποδεκτό ότι το έγκλημα της παρ. 4 συνιστά προνομιούχο παραλλαγή της πλαστογραφίας του άρ.20, γιατί μεταξύ αυτών των δύο εγκληματικών συμπεριφορών υπάρχει μία βασική διαφορά: ο σκοπός από τον οποίον εμφορείται ο δράστης στο άρ.20 είναι σκοπός διακίνησης, ενώ στο άρ.20 παρ.4 σκοπός ιδίας χρήσης. Δεδομένου όμως ότι ο υπερχειλής αυτός σκοπός αποτελεί στοιχείο της υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος, διαφορετικός σκοπός συνεπάγεται διαφορετική υποκειμενική υπόσταση, και άρα διαφορετικό έγκλημα. Συνεπώς, η άποψη ότι το συγκεκριμένο αδίκημα αποτελεί προνομιούχο παραλλαγή της πλαστογραφίας του άρ.20 δε βρίσκει επαρκές έρεισμα και γι'αυτό το λόγο θεωρώ ότι δεν θα πρέπει να γίνει δεκτή.

<sup>175</sup> Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ. III, σ.45

<sup>176</sup> Κοτσαλής Λ.,-κ.λπ, ό.π., σ.232

<sup>177</sup> Βλ. θεωρία για προνομιούχο παραλλαγή και ιδιώνυμο έγκλημα σε Μυλωνόπουλο Χ. «Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος», Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν.Σάκκουλα Αθήνα 2007, σ. 162επ.

Σε υποκειμενικό δε επίπεδο, απαιτείται να συντρέχει δόλος οποιουδήποτε βαθμού για τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης, ωστόσο θα πρέπει να συντρέχει ταυτόχρονα και να αποδεικνύεται και ο υπερχειλής σκοπός του δράστη για δική του αποκλειστική χρήση των συνταγογραφούμενων ναρκωτικών ουσιών.<sup>178</sup>

Μία βαθύτερη επισκόπηση όμως στη νεοπαγή αυτή ρύθμιση δε θα μπορούσε παρά να εντείνει τους ήδη υπάρχοντες προβληματισμούς σχετικά με την εισχώρηση στους κόλπους του ποινικού μας δικαίου ενός «Ποινικού Δικαίου του Εχθρού». Όπως παρατηρήθηκε κι ανωτέρω, ήδη η τιμώρηση στην παρ.1 του άρ.29 των βοηθητικών της χρήσης πράξεων καθίσταται άκρως προβληματική, καθ'ότι στην ουσία οι πράξεις αυτές εξομοιώνονται από πλευράς ποινικής απαξίας με την κύρια πράξη που βρίσκεται στον πυρήνα του ποινικού ενδιαφέροντος.<sup>179</sup> Αν λοιπόν η παραπάνω τιμώρηση δεν είναι απλώς προβληματική, αλλά πολύ περισσότερο εγείρει καίρια δογματικά προβλήματα, τότε η ρύθμιση της παρ.4 προκαλεί ακόμα μεγαλύτερη σύγχυση σε επίπεδο συμβατότητάς της με το ίδιο το δόγμα του Ποινικού Δικαίου. Κι αυτό γιατί η τιμώρηση μίας πράξης πλαστογραφίας ή χρησιμοποίησης μίας πλαστής ιατρικής συνταγής με σκοπό χρήση των αναγραφόμενων σε αυτήν ναρκωτικών, δεν αποτελεί παρά μία προπαρασκευαστική πράξη της κύριας πράξης της χρήσης. Ωστόσο στο ποινικό μας δίκαιο αξιόποινες είναι μόνο οι κύριες πράξεις, αφ'ης στιγμής έχει λάβει χώρα η αρχή εκτέλεσης αυτών, αφήνοντας εκτός εγκληματικού και αξιόποινου πεδίου τις προηγούμενες χρονικά πράξεις, ήτοι τις προπαρασκευαστικές. Κατ'εξαίρεση, οι τελευταίες αυτές πράξεις πρέπει να είναι αξιόποινες μόνο στην περίπτωση εγκλημάτων που πλήττουν θεμελιακά την ευταξία και ευνομία της κοινωνίας, όπως έχουν καθιερωθεί να είναι οι τρομοκρατικές πράξεις, ή οι πράξεις εντασσόμενες σε μία οργανωμένη εγκληματικότητα, οπότε και υπάρχει ειδική ανάγκη δραστηκής και έγκαιρης προστασίας του πληττόμενου ή του απειλούμενου να πληγεί εννόμου αγαθού. Πρόκειται για τη νομοθετική τακτική που αποκαλείται ως «προσώθηση του αξιόποινου», με την οποία, όπως είδαμε, καλύπτονται από το αξιόποينو και πράξεις κείμενες εκτός του εγκληματικού πυρήνα.<sup>180</sup>

Συνεπώς κι ανεξάρτητα από το βαθμό αποδοχής κι εφαρμογής που θα τύχει στη δικαστηριακή πρακτική, η νεοπαγής αυτή ρύθμιση της παρ.4 –τουλάχιστον κατά την άποψη της γράφουσας- πάσχει, καθ'ότι αντιστρατεύεται το ίδιο το ποινικό δόγμα και ανοίγει τις πύλες για μία ακόμα πιο βαθιά εισχώρηση του «Ποινικού Δικαίου του Εχθρού», ενός τύπου δικαίου που

<sup>178</sup>Βλ. για υποκειμενική υπόσταση του άρ.29 σε Παρασκευόπουλο Ν.-Κοσμάτο Κ., ό.π., σ.219 και σε Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙΙ, σ.41

<sup>179</sup>Βαθιώτης Κ., «Τα εγκλήματα του μη εξαρτημένου χρήστη ναρκωτικών ουσιών: Αντιπατερναλιστικές αναγνώσεις σε σχέση με το αξιόποينو του χρήστη ναρκωτικών ουσιών», ό.π.

<sup>180</sup>Βλ. σχετική ανάλυση σε Βαθιώτη Κ., «Τα εγκλήματα του μη εξαρτημένου χρήστη ναρκωτικών ουσιών: Αντιπατερναλιστικές αναγνώσεις σε σχέση με το αξιόποينو του χρήστη ναρκωτικών ουσιών», ό.π.

ουδεμία σχέση μπορεί να έχει στο πεδίο τιμώρησης της χρήσης ναρκωτικών ουσιών, και ακόμα περισσότερο στο πεδίο τιμώρησης των προπαρασκευαστικών αυτής πράξεων

## II. Η ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΉ ΤΟΥ (ΜΗ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΥ) ΧΡΗΣΤΗ-«ΜΙΚΡΟΔΙΑΚΙΝΗΤΗ» (Άρ. 21 παρ. 1 στ.β΄ και παρ.2 ν.4139/2013)

Μία από τις καινοτομίες του νέου νόμου περί ναρκωτικών ήταν και η πρόβλεψη ειδικής ρύθμισης για μία ιδιαίτερη κατηγορία πράξεων διακίνησης ναρκωτικών, οι οποίες διαφοροποιούνται έναντι των άλλων λόγω της ελαττωμένης αντικειμενικής τους ή υποκειμενικής τους απαξίας<sup>181</sup>. Οι ρυθμίσεις αυτές, εκ των οποίων η μία ήδη προβλεπόταν στο προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς στην τέταρτη παράγραφο του άρ.29 ΚΝΝ, συγκεντρώθηκαν και συμπεριελήφθησαν όλες στο άρ.21 του ισχύοντος νόμου. Πρόκειται για προνομιούχες ειδικές παραλλαγές του εγκλήματος της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών, απειλούμενες εν προκειμένω με πλημμεληματικής βαρύτητας ποινή, ήτοι με ποινή φυλάκισης (από δέκα ημέρες) έως τρία χρόνια. Λόγοι της ηπιότερης αυτής ποινικής μεταχείρισης είναι, όπως θα καταδειχθεί και στη συνέχεια, είτε το ότι αποτελούν περιπτώσεις μειωμένου αδίκου, όταν αντικείμενο είναι «μικροποσότητες» ναρκωτικών, είτε το ότι είναι μειωμένης ενοχής, όταν υποκείμενά τους είναι πρόσωπα μειωμένης επικινδυνότητας ή πρόσωπα που ενήργησαν υπό ψυχολογική πίεση ασκούμενη από τρίτα πρόσωπα.<sup>182</sup> Τα παραπάνω επιβεβαιώνονται και από την ίδια την Αιτιολογική Έκθεση του ν.4139/2013, σύμφωνα με την οποία: «...Λόγοι της ηπιότερης αυτής μεταχείρισης είναι αντίστοιχα, η ιδιαίτερα μικρή απαξία-επικινδυνότητα της συμπεριφοράς σε συνδυασμό με την πιεστική ανάγκη εξασφάλισης της καθημερινής δόσης του δράστη, η έλλειψη σκοπού κέρδους και η ψυχολογική πίεση που ασκείται στο δράστη από τον οικείο ή τον άλλο χρήστη.» Πραγματώνεται έτσι η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας μεταξύ εγκλήματος και ποινής, που ως τώρα σε νομοθετικό επίπεδο παραβιαζόταν ελλείψει ειδικής ρύθμισης με την τήρηση της αρχής να επαφίετο στο δικαστή, ο οποίος προσπαθούσε να μετριάσει την ποινή, ώστε να είναι ανάλογη με τη βαρύτητα του εγκλήματος, μέσω της αναγνώρισης ελαφρυντικών υπέρ του δράστη περιστάσεων<sup>183</sup>.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο αυτό:

<sup>181</sup>Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ. 130

<sup>182</sup>Βλ. σχετικά σε Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙ, σ.38

<sup>183</sup>Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ.130

*«1. Με ποινή φυλάκισης μέχρι τρία έτη τιμωρείται όποιος: α) διακινεί μικροποσότητες ναρκωτικών, με σκοπό να εξασφαλίσει την κάλυψη των καθημερινών ατομικών του αναγκών χρήσης και είναι εξαρτημένος, β) διαθέτει ναρκωτικά χωρίς κέρδος σε οικείους του, με σκοπό να καλύψει τις άμεσες ανάγκες χρήσης τους.*

*2. Με την ίδια ποινή τιμωρείται όποιος, από την ποσότητα ναρκωτικών που έχει προμηθευτεί για τις προσωπικές του ανάγκες, διαθέτει χωρίς κέρδος μέρος της σε άλλον για δική του αποκλειστική χρήση.*

*Η κρίση ότι η διάθεση γίνεται για αποκλειστική χρήση από τον τρίτο και από ποσότητα που καλύπτει προσωπικές ανάγκες του δράστη θεμελιώνεται στα στοιχεία που αναφέρονται στο άρθρο 29 παράγραφος 1 εδάφιο δεύτερο.»*

Το εν λόγω άρθρο λοιπόν αντιμετωπίζει τρεις περιπτώσεις: α) η πρώτη (άρ.21 παρ.1 στ.α΄) αφορά στη διακίνηση που γίνεται από εξαρτημένο χρήστη για να εξασφαλίσει την κάλυψη των αναγκών του, β) η δεύτερη (άρ.21 παρ.1 στ.β΄) αφορά στην περίπτωση της προμήθειας (για την ακρίβεια προμήθευσης) οικείων του δράστη για να καλυφθούν οι ανάγκες χρήσης τους, και η τρίτη (άρ. 21 παρ. 2) ρυθμίζει το αποκαλούμενο «κέραςμα». Εν ολίγοις πρόκειται για μία διάταξη, της οποίας η σημασία έγκειται –πέραν της ευνοϊκής μεταχείρισης των υπαγόμενων σε αυτήν δραστών- στο ότι προσδίδει μία ιδιαίτερη ιδεολογική ταυτότητα στο νόμο, με το νομοθέτη να αναγνωρίζει πλέον ρητά την παροραθείσα έως τη θέσπιση του ισχύοντος νόμου διαφοροποίηση του μικροδιακινητή από τον έμπορο θανάτου. Λύνεται έτσι το πρόβλημα που τονιζόταν ήδη υπό τα προγενέστερα νομοθετικά καθεστώτα, ένα πρόβλημα που προέκυπτε από την διαπίστωση ότι στον κόσμο των ναρκωτικών δεν υπάρχει απόλυτη κατανομή ρόλων, δεν υπάρχουν μόνο «χρήστες» κι «έμποροι». Αντίθετα, τις περισσότερες φορές η κατάσταση είναι πολύ διαφορετική καθώς είτε οι μεγαλέμποροι ναρκωτικών εκμεταλλεύονται τους χρήστες, αναθέτοντάς τους τη διακίνηση ουσιών, με αντίτιμο την εξασφάλιση της δικής τους δόσης, είτε οι ίδιοι οι χρήστες προβαίνουν σε πράξεις διάθεσης για να βοηθήσουν άλλους χρήστες, που έχουν ανάγκη από προμήθεια ναρκωτικών, είτε άνθρωποι που δεν κάνουν καν χρήση προβαίνουν σε πράξεις διακίνησης λόγω συναισθηματικής και μόνο πίεσης από τα προσφιλή και οικεία τους πρόσωπα που τυγχάνουν χρήστες. Για τους ανθρώπους των περιπτώσεων αυτών κάθε εξίσωσή τους με τους μεγάλους διακινητές θα αντέβαινε σε κάθε πτυχή της αρχής της αναλογικότητας.<sup>184</sup>

Στην παρούσα ενότητα θα αναλυθούν οι δύο τελευταίες περιπτώσεις (άρ.21 παρ.1 στ.β΄ και παρ.2), καθ'ότι πραγματεύονται ενέργειες που τις τελούν μη εξαρτημένα άτομα, ενώ η πρώτη

<sup>184</sup>Βλ. σχετικά με το πρόβλημα της διάκρισης ανάμεσα σε «έμπορο» και «βαποράκι» σε Παύλου Στ., «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά –Κ.Ν.Ν. ν. 3459/06», ό.π., σ.63

περίπτωση, η οποία αφορά σε άτομα εξαρτημένα, θα αναλυθεί κατωτέρω στην οικεία ενότητα, όπου γίνεται προσέγγιση της αντιμετώπισης του εξαρτημένου χρήστη.

#### Α. Η ΠΡΟΜΗΘΕΥΣΗ ΟΙΚΕΙΟΥ (Αρ.21 παρ.1 στ.β'ν. 4139/2013)

Σύμφωνα με την εν λόγω ρύθμιση: *«Με ποινή φυλάκισης μέχρι τρία έτη τιμωρείται όποιος: ...β) διαθέτει ναρκωτικά χωρίς κέρδος σε οικείους του, με σκοπό να καλύψει τις άμεσες ανάγκες χρήσης τους.»* Πρόκειται για μία ρύθμιση, η οποία εισήχθη για πρώτη φορά στην ελληνική έννομη τάξη με τον ισχύοντα νόμο, και καλύπτει εκείνες τις πράξεις διακίνησης ναρκωτικών ουσιών μεταξύ οικείων προσώπων, με τις οποίες καλύπτονται όμως μόνο οι ημερήσιες ανάγκες τους. Μάλιστα, στο παρελθόν η νομολογία είχε ασχοληθεί ήδη με την εν λόγω περίπτωση<sup>185</sup>. Λόγος της θέσπισης αυτής της διάταξης αποτελεί, η ιδιαίτερη ψυχική κατάσταση πίεσης του δράστη<sup>186</sup>, η οποία χαρακτηρίζεται από οίκτο ή αγωνία για τον οικείο του<sup>187</sup>, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι δεν υπάρχει επιδίωξη πορισμού κέρδους.<sup>188</sup> Αυτό επιβεβαιώνει και η Αιτιολογική Έκθεση, κατά την οποία ratio της ηπιότερης αυτής μεταχείρισης αποτελεί *«[...]η ψυχολογική πίεση που ασκείται στο δράστη από τον οικείο του.»*

Σε υποκειμενικό επίπεδο απαιτείται να συντρέχει στο πρόσωπο του δράστη δόλος (οποιοδήποτε βαθμού), ενώ θα πρέπει επιπρόσθετα να υπάρχει και ο υπερχειλής σκοπός του δράστη, με τον οποίον θα πρέπει να αποβλέπει, μέσω αυτής της διάθεσης, στη κατανάλωση αυτής της ποσότητας από τον οικείο του αποκλειστικά.<sup>189</sup>

Σε κάθε περίπτωση, όπως ρητά προβλέπεται στο άρ. 21, τα κριτήρια που θα χρησιμοποιηθούν για να διαπιστωθεί και να αποδειχθεί ότι η επίδικη ποσότητα ναρκωτικών διατίθεται από το δράστη στον οικείο του για να καλυφθούν οι αποκλειστικά ατομικές ανάγκες χρήσης του τελευταίου, είναι αυτά που προβλέπονται στο άρ.29 του ίδιου νόμου.

Τέλος θα πρέπει να επισημανθεί ότι κατά ρητή νομοθετική επιταγή δεν είναι νοητή η τέλεση της πράξης της προμήθευσης σε οικείο υπό τις διακεκριμένες ή ιδιαίτερα διακεκριμένες περιπτώσεις των άρ. 22 και 23 αντίστοιχα, κι αυτό γιατί η διάταξη του άρ.21 παρ.1 στ.β' δεν

<sup>185</sup>ΤριμΕφΘεσ 1175/2004, Αρμεν.2005, 603, απόφαση η οποία, μολονότι εν τέλει η κατηγορούμενη απηλλάγη λόγω συνδρομής στο πρόσωπό της πραγματικής πλάνης, θα αποτελούσε μία κλασική περίπτωση προμήθευσης ναρκωτικών σε οικείο πρόσωπο, εφαρμοζόμενης της καινοτόμου ρύθμισης του μετέπειτα θεσπισθέντος άρ.21 παρ.1 στ.β' του ισχύοντος νόμου.

<sup>186</sup>Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ.131

<sup>187</sup>Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙ, σ.40

<sup>188</sup>Μαργαρίτης Λ.-Σατλάνης Χ., ό.π., σ.316

<sup>189</sup>Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙ, σ.40

περιλαμβάνεται στον κατάλογο των εγκλημάτων που μνημονεύουν τα άρθρα 22 και 23 ως δυνάμενα να υπαχθούν σε αυτά.<sup>190</sup>

#### B. ΤΟ «ΚΕΡΑΣΜΑ» (Αρ.21 παρ.2 ν.4139/2013)

Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή: *«Με ποινή φυλάκισης μέχρι τρία έτη τιμωρείται όποιος: [...] 2.[...] από την ποσότητα ναρκωτικών που έχει προμηθευτεί για τις προσωπικές του ανάγκες, διαθέτει χωρίς κέρδος μέρος της σε άλλον για δική του αποκλειστική χρήση.»* Πρόκειται για μία ρύθμιση, η οποία δεν είναι καινούρια, καθώς προβλεπόταν ήδη –με διαφορετικό περιεχόμενο– υπό το καθεστώς του ν.1729/1987, και δη στην τέταρτη παράγραφο του άρ.12, όπου και προστέθηκε με το άρ.9 παρ.1 του ν.2721/1999, ενώ διατηρήθηκε στη βασική της μορφή και στο ν.3459/2006 (ΚΝΝ). Πεδίο εφαρμογής της διάταξης αυτής είναι οι πράξεις μικροδιακίνησης ποσοτήτων ναρκωτικών ουσιών μεταξύ των χρηστών προς δική τους αποκλειστική χρήση.<sup>191</sup> Τα ίδια αναφέρει και η Εισηγητική Έκθεση του σχεδίου νόμου προ της ψήφισης του ν.2721/1999 σύμφωνα με την οποία *«αντιμετωπίζονται οι περιπτώσεις της με οποιονδήποτε τρόπο διακίνησης (μικροεμπορίας, δωρεάν διάθεσης κ.ο.κ.) μικρών ποσοτήτων ναρκωτικών, οι οποίες καλύπτουν σημαντικό μέρος της περί τις ναρκωτικές ουσίες εγκληματικότητας.»* Στη δε Αιτιολογική Έκθεση του ν.4139/2013, ως ratio θέσπισης αναφέρεται *«η ψυχολογική πίεση που ασκείται στο δράστη από τον άλλο χρήστη.»* Συναφώς αυτός είναι και ο λόγος που η απειλούμενη ποινή εν προκειμένω είναι πλημμεληματικού χαρακτήρα, δηλαδή το ότι αφ' ενός η διακίνηση λαμβάνει χώρα από ποσότητα που ο δράστης έχει προμηθευτεί προς κάλυψη των δικών του αναγκών, και αφ' ετέρου το ότι η διακίνηση αυτή γίνεται προς τον άλλο χρήστη ένεκα εσωτερικής ψυχολογικής πίεσης, επίσης για να καλυφθούν οι ατομικές ανάγκες του τελευταίου.<sup>192</sup> Θα πρέπει ακόμα να διευκρινιστεί ότι για την εφαρμογή της διάταξης προϋποτίθεται ότι ο δράστης δεν είναι εξαρτημένος. Αυτό προκύπτει και από το ότι ο νομοθέτης συνειδητά συμπεριέλαβε την ιδιότητα της «εξάρτησης» ως απαραίτητης προϋπόθεσης μόνο για την περίπτωση α' της παρ.1 του άρ.21. Συνεπώς αν στο πρόσωπο του δράστη συντρέχει η ιδιότητα του εξαρτημένου, τότε εφαρμογής θα τύχει η διάταξη του άρ.30 παρ.4 στ.γ', όπου και η εν λόγω περίπτωση προβλέπεται ρητώς, και η απειλούμενη ποινή θα είναι (από δέκα ημέρες) έως ένα έτος.

<sup>190</sup> Βλ. Μαργαρίτη Λ.-Σατλάνη Χ., ό.π., σ.317

<sup>191</sup> Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙ, σ.40

<sup>192</sup> Μαργαρίτης Λ.-Σατλάνης Χ., ό.π., σ.317.

Όσον αφορά στην υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος αυτού, ο δράστης σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να εμφορείται από δόλο –αρκούντος και του ενδεχομένου- ως προς τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης. Ένα ζήτημα που γεννάται εν προκειμένω όμως είναι το αν απαιτείται αυτός ο δόλος να προέκυψε εκ των υστέρων, δηλαδή μετά την πράξη προμήθειας ουσιών για δική του χρήση, ή αν μπορεί αυτός ο δόλος διακίνησης στον έτερο χρήστη να υπήρχε ταυτόχρονα με το δόλο προμήθειας, καθιστώντας έτσι άνευ πρακτικής αξίας το χρονικό σημείο εμφάνισης του δόλου διακίνησης. Στην απάντηση του ερωτήματος αυτού δεν υπάρχει ομοφωνία, καθ'ότι σε επίπεδο θεωρίας υποστηρίζονται και οι δύο απόψεις. Έτσι κατά μία άποψη ο δόλος περαιτέρω διάθεσης μπορεί να υπάρχει έστω ως ενδεχόμενος κατά την τέλεση της πράξης προμήθειας και δεν απαιτείται να είναι επιγεγόμενος, αφού όπως –ορθά κατά τη γράφουσα- επισημαίνεται, κατά το ίδιο το γράμμα ακόμα και της πρώτης μορφής της εν λόγω ρύθμισης, την επίδικη ποσότητα ο δράστης πρέπει να την έχει προμηθευτεί για τις δικές του ανάγκες, ωστόσο από πουθενά δεν προκύπτει ότι πρέπει η προμήθεια να έγινε αποκλειστικά γι' αυτές.<sup>193</sup> Αυτή η λύση μάλιστα φαίνεται ως ορθότερη τόσο δικαιοπολιτικά όσο και ιστοριοβουλευτικά.<sup>194</sup> Κατά την αντίθετη ωστόσο άποψη, ο δόλος της περαιτέρω διάθεσης θα πρέπει να είναι σε κάθε περίπτωση επιγεγόμενος, να προέκυψε δηλαδή εκ των υστέρων, μετά την προμήθεια. Η άποψη αυτή βασίζεται στη γραμματική ερμηνεία της διάταξης καθώς προβλέπεται ρητά «[...]από την ποσότητα που έχει προμηθευτεί για τις προσωπικές του ανάγκες[...]», ενώ θα έπρεπε να έχει χρησιμοποιηθεί η φράση «που προμηθεύεται». Συνεπώς γίνεται δεκτό ότι θα πρέπει σε πρώτο στάδιο να υπάρχει ο δόλος του άρ.29 παρ.1 περί προμήθειας για ίδια χρήση, και στη συνέχεια να εμπλουτίζεται με το σκοπό περαιτέρω διάθεσης για την κάλυψη των αναγκών του έτερου χρήστη.<sup>195</sup>

Ένα άλλο ερώτημα που έχει τεθεί στα πλαίσια ερμηνείας της συγκεκριμένης διάταξης έχει σχέση με το αν στην έννοια της «διάθεσης χωρίς κέρδος» μπορεί να εμπίπτει και η περίπτωση που ο χρήστης πωλεί την επίδικη ποσότητα στον δεύτερο χρήστη, αν δηλαδή στην έννοια της «διάθεσης» εμπίπτει και η «πώληση». Την απάντηση στο ερώτημα αυτό –όπως τουλάχιστον δέχεται η κρατούσα στη θεωρία άποψη- μπορεί κανείς να την αντλήσει μέσα από την ιστοριοβουλευτική ερμηνεία της διάταξης<sup>196</sup>, και συγκεκριμένα από την ίδια την Εισηγητική

<sup>193</sup>Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., «Οι πρόσφατες τροποποιήσεις του ν.1729/1987 για την καταπολέμηση της διάδοσης των ναρκωτικών από το ν. 2721/1999»,Υπεράσπιση 1999, σ.1521 επ. Έτσι και ο Δημητράτος Ν. «Προμήθεια και διάθεση μεταξύ χρηστών μικρών ποσοτήτων ναρκωτικών ουσιών για ίδια χρήση», ΠοινΔικ 2002, 1190επ.

<sup>194</sup>Παύλου Στ. «Ο "διακινητής", ο "χρήστης" και ο "διακινητής-χρήστης"ναρκωτικών», σε «Εγκληματικότητα και Κράτος Δικαίου», ό.π., σ.114

<sup>195</sup>Έτσι ο Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ .131 και 193, Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙ, σ.41, με παραπομπή και οι δύο σε Γκόρτζο Στ. «Οι τροποποιήσεις του ν.2721/1999 στους Ειδικούς Ποινικούς Νόμους», Υπεράσπιση 1999, 1928επ.

<sup>196</sup>Παύλου Στ., «Ο "διακινητής", ο "χρήστης" και ο "διακινητής-χρήστης"ναρκωτικών», σε «Εγκληματικότητα και Κράτος Δικαίου», ό.π., σ.115, υποσ. 81

Έκθεση του νόμου 2721/1999 (με τον οποίο, όπως είδαμε, πρωτοεισήχθη η ρύθμιση αυτή στην ελληνική έννομη τάξη), η οποία αναφέρεται ρητά σε «περιπτώσεις της με οποιονδήποτε τρόπο διακίνησης-μικροεμπορίας»<sup>197</sup> συνεπώς καλύπτεται έτσι και η περίπτωση της πώλησης<sup>197</sup>, εφόσον βέβαια το αντίτιμο είναι περίπου το ίδιο με αυτό που έδωσε ο δράστης κατά την πρώτη πράξη προμήθειας, αρκεί δηλαδή να μη δημιουργείται κέρδος για το δράστη.<sup>198</sup>

Όπως προκύπτει από το γράμμα του νόμου, η συγκεκριμένη διάταξη τυγχάνει εφαρμογής όταν από την αρχικώς προμηθευθείσα ποσότητα ναρκωτικών, στη συνέχεια διατίθεται περαιτέρω σε άλλον χρήστη ένα μέρος αυτής της ποσότητας. Συνεπώς, αν ο δράτης διαθέσει, όχι ένα μέρος, αλλά ολόκληρη την ποσότητα που κατέχει, τότε δε θα τύχει εφαρμογής η συγκεκριμένη διάταξη, αλλά ο δράστης θα υπαχθεί στις διατάξεις περί διακίνησης. Αν όμως, πάλι κατά τη γραμματική ερμηνεία, διαθέσει περαιτέρω το μεγαλύτερο μέρος της κατεχόμενης ποσότητάς του, τότε θα μπορεί να υπαχθεί στην εν λόγω ρύθμιση. Προκύπτει εν προκειμένω, ως φαίνεται, μία ανακολουθία, της οποίας οι επιπτώσεις είναι δυσβάσταχτες, αν αναλογιστεί κάποιος ότι στην πρώτη περίπτωση θα απειλείται με ποινή κακουργηματικού χαρακτήρα, ενώ στη δεύτερη μόνο με πλημμεληματική ποινή. Για το λόγο αυτό, όπως έχει επισημανθεί σε επίπεδο θεωρίας, και όπως θεωρώ κι εγώ ως ορθότερη λύση, η επίρρωση αυτής της ανακολουθίας θα πρέπει να επαφίεται στον εφαρμοστή του δικαίου, ο οποίος μέσω μίας λογικοσυστηματικής προσέγγισης θα πρέπει να εντάξει και την περίπτωση της διάθεσης ολόκληρης της ποσότητας στην περίπτωση του εν λόγω άρθρου.<sup>199</sup> Ωστόσο υποστηρίζεται και η αντίθετη άποψη, ότι δηλαδή στη ρύθμιση του άρ. 21 παρ.2 εμπίπτει μεν η περίπτωση της περαιτέρω διάθεσης του μεγαλύτερου τμήματος της αρχικής ποσότητας, αλλά όχι αυτή της διάθεσης ολόκληρης της ποσότητας, η οποία όμως δεν πρέπει να γίνει δεκτό ότι προκύπτει από το γράμμα του νόμου δεσμευτικά ή –ακόμα περισσότερο– ότι είναι δικαιοπολιτικά ορθή λύση.<sup>200</sup>

Μία σημαντική διαφοροποίηση εν σχέσει με το προϊσχύσαν νομοθετικό καθεστώς, καθισταμένης της σημερινής διάταξης άκρως επιεικέστερης σε σχέση με το παρελθόν, αποτελεί και το γεγονός ότι πλέον δε νοείται ταυτόχρονη συνδρομή των περιστάσεων των άρ.22 και 23 του νόμου με αυτές του άρ.21 παρ.2, κάτι που προκύπτει από τον ίδιο το νόμο, καθώς στα

<sup>197</sup>Έτσι το ΣυμβΕφΠειρ 306/1999, Υπεράσπιση 2000, 323επ., όπου και κρίθηκε ότι στην έννοια της «διάθεσης» περιλαμβάνεται αναμφίβολα και η μικροεμπορία, δηλαδή η πώληση μεταξύ χρηστών μικρών ποσοτήτων ναρκωτικών ουσιών προς αποκλειστική τους χρήση.

<sup>198</sup>Έτσι οι Δημητράτος Ν., ό.π., σ.1191, Παρασκευόπουλος Ν.,ό.π., σ. 132, Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π.,τ. II, σ.41. Βλ. όμως Κοτσαλή Λ.-κ.λπ, ό.π., σ. 317, όπου και υποστηρίζεται ότι η έννοια της «διαθέσεως» δεν περιλαμβάνει την περίπτωση της αγοραπωλησίας, αλλά το δανεισμό ή το κέρασμα.

<sup>199</sup>Έτσι η Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., ό.π., σ.1524.

<sup>200</sup>Έτσι Δημητράτος Ν., ό.π., σ.1191, Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π.,τ.Π, σ.41



άρ.22 και 23 δεν περιλαμβάνεται η περίπτωση του άρ. 21 παρ.2.<sup>201</sup> Αντίθετα υπό το καθεστώς του ν. 1729/1987 προβλεπόταν ότι αν συνέτρεχε περίπτωση ταυτόχρονης εφαρμογής των άρ.6 ή 8 του νόμου (ήτοι των διακεκριμένων περιπτώσεων και των επιβαρυντικών περιστάσεων αντίστοιχα), τότε επιβαλλόταν πρόσκαιρη κάθειρξη και χρηματική ποινή 800.000 έως 120.000.000 δραχμών, ενώ η ρύθμιση αυτή έγινε ακόμα πιο αυστηρή με το ν. 3459/2006, όπου προβλεπόταν ότι αν συνέτρεχε περίπτωση εφαρμογής των άρ.21 ή 23, τότε η εν λόγω διάταξη (άρ.29 παρ.4εδ.α΄) υποχωρούσε και δεν εφαρμοζόταν, με αποτέλεσμα ο δράστης να απειλείται με πρόσκαιρη και ισόβια κάθειρξη σωρευτικά με χρηματική ποινή. Καθίσταται λοιπόν σαφές ότι πέραν της ήδη επιεικέστερης ποινής που απειλείται στην εν λόγω διάταξη, ο ευνοϊκός της χαρακτήρας προκύπτει και από την αδυναμία εφαρμογής των απειλούντων κάθειρξη - πρόσκαιρη ή ισόβια- άρθρων 22 και 23 αντίστοιχα.

Θα πρέπει ωστόσο να διευκρινιστεί ότι στο ρυθμιστικό πεδίο της εξεταζόμενης διάταξης δεν εμπίπτει η περίπτωση, κατά την οποία δύο ή περισσότερα πρόσωπα συγχρηματοδοτούν μία πράξη αγοράς ναρκωτικών ουσιών, προκειμένου αυτή να καταναλωθεί από τους ίδιους, οπότε και θα πραγματοποιείται η εγκληματική συμπεριφορά του άρ.29 με τη μορφή της από κοινού προμήθειας. Παρομοίως δεν εμπίπτει στο πεδίο του άρ.21 παρ.2 και η περίπτωση που κάποιος προσφέρει σε τρίτο πρόσωπο χρήματα για να αγοράσει και να καταναλώσει (το τρίτο πρόσωπο) ναρκωτικά, καθ'ότι μία τέτοια ενέργεια δεν μπορεί παρά να συνιστά απλή συνέργεια στην τελούμενη (από το τρίτο πρόσωπο) προμήθεια, εφαρμοζομένου συνεπώς του άρ. 29.<sup>202</sup>

Τέλος, όσον αφορά στην απειλούμενη στο άρ.21 ποινή, αυτή αναστέλλεται και μετατρέπεται κανονικώς, καθώς δεν μπορεί να υπαχθεί στην έννοια της εμπορίας του άρ.82 παρ.10 ΠΚ. Κάτι τέτοιο δεν αναφέρεται ρητά στο νόμο, αλλά προκύπτει από το γεγονός ότι η διάταξη εμφορείται από το πνεύμα και το σκοπό του νομοθέτη για διαχωρισμό του χρήστη-μικροδιακινητή από τον διακινητή των άρ.20, 22 και 23. Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει κανείς κι από την ανασκόπηση στις μορφές που είχε το άρθρο πριν τη θέσπιση του ν.4139/2013, όπου και κάτι τέτοιο προβλεπόταν ρητά. Κριτήρια δε για το αν ο χρήστης είχε προμηθευτεί εξ'αρχής την επίδικη ποσότητα για ίδια χρήση και αν με την περαιτέρω διάθεση αποσκοπούσε επίσης στην κάλυψη των αναγκών χρήσης του έτερου χρήστη, αποτελούν και εδώ τα προβλεπόμενα στο άρ. 29 παρ.εδ.β΄ του ισχύοντος νόμου.

Όσον αφορά σε δικονομικό επίπεδο έχει γίνει δεκτό ότι η επίκληση της συγκεκριμένης διάταξης αποτελεί αυτοτελή ισχυρισμό, στον οποίον το δικαστήριο της ουσίας οφείλει να

<sup>201</sup>Βλ. και Παρασκευόπουλο Ν., ό.π., σ.132, και Μαργαρίτη Λ.-Σατλάνη Χ., ό.π., σ.317

<sup>202</sup>Βλ. για τα ζητήματα αυτά σε Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙ, σ.42

απαντήσει με αιτιολογία ειδική κι εμπεριστατωμένη.<sup>203</sup> Επίσης κρίθηκε ότι είναι επιτρεπτή η μεταβολή κατηγορίας από πώληση ναρκωτικών σε πράξη διάθεσης ναρκωτικών από χρήστη.<sup>204</sup>

Από τα παραπάνω καθίσταται σαφές ότι ο νομοθέτης με την εν λόγω διάταξη θέλησε να θέσει ένα τέλος στη νομοθετική και νομολογιακή πρακτική, σύμφωνα με την οποία, απλοί χρήστες ναρκωτικών ουσιών, προσφέροντας σε άλλους χρήστες μέρος της ποσότητας τους, αντιμετώπιζονταν ως διακινητές. Το άρ.21 παρ.2 καλύπτει ουσιαστικά το κενό μεταξύ των άρ. 29 και 20, ένα κενό όχι νομοθετικό, αλλά κενό που δημιουργείται από το γεγονός ότι στον κύκλο των ναρκωτικών δεν υπάρχουν μόνο θύτες και θύματα, μόνο έμποροι και χρήστες. Οι ρόλοι είναι περισσότεροι και συνεχώς εναλλάσσονται, γι' αυτό και η θέσπιση διάταξης που θα αντιμετώπιζε με ειδικό τρόπο την περίπτωση των χρηστών-«μικροδιακινητών» ήταν πλέον απαίτηση συνταγματικής περιοχής απορρέουσα από την ανάγκη τήρησης της θεμελιώδους αρχής της αναλογικότητας.

## 5.2. Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΥ ΧΡΗΣΤΗ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΟΥΣΙΩΝ

### Εισαγωγικές σκέψεις:

Η έννοια-τομή στο δίκαιο περί ναρκωτικών, η οποία άγει σε πλήρη διαφοροποίηση της ποινικής μεταχείρισης των χρηστών ναρκωτικών ουσιών και εν γένει των παραβατών του νόμου περί ναρκωτικών, είναι αυτή της «εξάρτησης» από τις ναρκωτικές ουσίες. Θα πρέπει να καταδειχθεί ότι η εξάρτηση ως ίδιον της ναρκωτικής ουσίας τυποποιείται ήδη στο άρ.1 παρ.1 του νόμου. Σύμφωνα με αυτό: *«Με τον όρο «ναρκωτικά», κατά την έννοια του νόμου αυτού, νοούνται ουσίες [...] με κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα [...] την πρόκληση εξάρτησης διαφορετικής φύσης, ψυχικής ή και σωματικής, και ποικίλου βαθμού [...]».*

Ο ιστορικός νομοθέτης αναγνωρίζοντας τη σημασία και τις συνέπειες που προκαλεί η εξάρτηση στον ανθρώπινο οργανισμό, προέβη ήδη σε ένα πρώιμο νομοθετικό στάδιο, ήτοι με τη θέσπιση του ν.δ. 743/1970 στην αναγνώριση αυτής ως λόγου μείωσης ή άρσης του καταλογισμού, προχωρώντας και στην κατοχύρωση επιεικέστερης ποινικής μεταχείρισης για τον «εξαρτημένο» παραβάτη του νόμου περί ναρκωτικών.

<sup>203</sup>Βλ. ΑΠ 1609/2007, ΠοινΧρον 2008, 526

<sup>204</sup>Βλ. και ΒούλΣυμβΠλημΣερ 43/2004, Αρμεν. 2005, 764. Βλ. επίσης ΑΠ 908/2001, ΠοινΛογ 2001, 1064

Στον ισχύοντα νόμο ο νομοθέτης αναγνωρίζοντας τη νομική και ταυτόχρονα ιατρική φύση της εξάρτησης, προχωρεί στη ρύθμισή της και στην ιδιαίτερη ποινική της αντιμετώπιση μέσα από ένα πλέγμα άρθρων και διατάξεων. Συγκεκριμένα, στα άρ. 30 έως 35 παραθέτει τόσο την έννοια της εξάρτησης όσο και τον τρόπο διάγνωσής της, ενώ προβλέπει και την ενεργοποίηση ενός ειδικού κυρωτικού πλαισίου σε περίπτωση συνδρομής της. Προβλέπεται ακόμα μία ειδική μεταχείριση των εξαρτημένων δραστών ήδη κατά το στάδιο της προδικασίας, όπως και η καίριας σημασίας δυνατότητα παρακολούθησης κι ένταξης σε θεραπευτικά προγράμματα σε κάθε στάδιο της ποινικής διαδικασίας, από τη στιγμή της σύλληψης μέχρι και το στάδιο έκτισης της ποινής. Ιδιαίτερη ποινική μεταχείριση επιφυλάσσεται όμως και στο άρ.21 παρ.1 α' για το χρήστη εκείνον που προβαίνει σε πράξεις διακίνησης «μικροποσοτήτων» για την εξασφάλιση της δικής του δόσης όντας εξαρτημένος, το αποκαλούμενο ατύπως «βαποράκι».

Στην παρούσα ενότητα θα γίνει η προσέγγιση της έννοιας της εξάρτησης και του τρόπου διάγνωσής της και θα αναλυθούν όλες οι εκφάνσεις της ευνοϊκής μεταχείρισης που η συνδρομή της συνεπάγεται για το δράστη. Συγκεκριμένα θα γίνει μία προσέγγιση της θεραπευτικής αντιμετώπισης που επιφυλάσσει ο εγχώριος νομοθέτης για τον εξαρτημένο χρήστη, η οποία υλοποιείται σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας, μέσω της παροχής πλείστων ευεργετημάτων, με κορωνίδα την εκ νόμου δυνατότητα συμμετοχής σε ειδικά προγράμματα απεξάρτησης, η παρακολούθηση και η ολοκλήρωση των οποίων επιφέρει μεγάλης αξίας έννομες συνέπειες υπέρ του εξαρτημένου, με απώτερο στόχο τη μείωση των δυσμενών συνεπειών μίας ενδεχόμενης καταδίκης, όπως είναι η υποτροπή και η κοινωνική του αποξένωση<sup>205</sup>.

## I. Η ΈΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ

Για να πραγματοποιηθεί μία αποτελεσματική και πλήρης προσέγγιση της παρούσας θεματικής απαραίτητο προαπαιτούμενο είναι μία αποτύπωση του ορισμού της εξάρτησης και μία εν γένει προσέγγιση του περιεχομένου της. Έτσι, σε νομοθετικό επίπεδο, όπως ρητά έχει προβλέψει ο νομοθέτης ήδη στην Αιτιολογική Έκθεση του ν. 4139/2013, *«ως «εξάρτηση» νοείται μία κατάσταση ψυχική ή και φυσική («σωματική»), που εμφανίζεται ως αποτέλεσμα της επίδρασης μιας ουσίας σε ένα ζωντανό οργανισμό και χαρακτηρίζεται από μία ποικιλία εκδηλώσεων, μέσα στις οποίες περιλαμβάνεται πάντοτε η διάθεση για την συνέχιση της λήψης της ουσίας με σκοπό*

---

<sup>205</sup>Θεολόγη Β., ό.π., σ.822

την επανεκδήλωση των ψυχοδραστικών ενεργειών της ή αντίθετα την αποφυγή δυσάρεστων συμπτωμάτων, που μπορεί να εκδηλωθούν όταν δεν ληφθεί.». Αντίστοιχα, στο νόμο όπως τελικά ψηφίστηκε, και δη στο άρθρο 30 παρ.1 αυτού, ως «εξαρτημένος» κρίνεται ο δράστης που απέκτησε την έξη της χρήσης ναρκωτικών και δεν μπορεί να την αποβάλει με τις δικές του δυνάμεις.<sup>206207</sup> Χαρακτηριστική όμως είναι και η προσέγγιση της νομολογίας ως προς την οριοθέτηση της έννοιας της «εξάρτησης», σύμφωνα με την οποία «θεωρείται τοξικομανία η έντονη επιθυμία για χρήση τοξικών ή ναρκωτικών ουσιών, η επιθυμία δε αυτή εξελίσσεται σε συνήθεια τυραννική και αναπόφευκτα οδηγεί στην προοδευτική αύξηση των δόσεων. Αυτή την αδυναμία αξιολογεί ο νομοθέτης και απειλεί μειωμένη ποινή, η οποία είναι συνάρτηση της προσωπικότητας, η οποία εμφανίζει μειωμένη αντίσταση.»<sup>208</sup> Περαιτέρω προσπάθεια οριοθέτησης της έννοιας της εξάρτησης έχει πραγματοποιηθεί και σε διεθνές επίπεδο, με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας να ορίζει την εξάρτηση ως «μια κατάσταση ψυχική και μερικές φορές επίσης σωματική, που προκύπτει ως αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης μεταξύ ενός ζώντος οργανισμού και ενός ναρκωτικού, η οποία χαρακτηρίζεται από επιδράσεις στη συμπεριφορά ή άλλες που περιλαμβάνουν πάντοτε μια εσωτερική ώθηση για λήψη ναρκωτικών σε διαρκή ή περιοδική βάση με σκοπό τη βίωση ψυχικών εμπειριών και σε ορισμένες περιπτώσεις την αποφυγή των ενοχλήσεων που προκαλούνται από την έλλειψή της». Πρέπει να επισημανθεί ότι μέχρι και το ν.3189/2003 αντί των όρων «εξάρτηση» κι «εξαρτημένος» χρησιμοποιούνταν από το νομοθέτη οι όροι «τοξικομανία» και «τοξικομανής» αντίστοιχα<sup>209</sup>, επιλογή όμως που επικρίθηκε, καθ'ότι αναπόφευκτα οδηγούσε σε στιγματισμό του ατόμου.<sup>210</sup>

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι το βασικό χαρακτηριστικό της υπό εξάρτηση κατάστασης είναι η ανάγκη συνεχούς αύξησης των δόσεων, προκειμένου να επιτευχθεί το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα, το οποίο ποικίλλει ανάλογα με το είδος της ουσίας (διεγερτική, κατευναστική,

<sup>206</sup>Εύλογα κατά τη γράφουσα υποστηρίχθηκε ότι πρόκειται για έναν ορισμό γενικόλογο κι έμμεσο, ακατάλληλο για αξιόπιστη διάγνωση μίας ψυχικής κατάστασης, η συνδρομή της οποίας επιφέρει τόσο σημαντικές έννομες συνέπειες και για την οποία απαιτούνται σαφέστερα κι επιστημονικώς έγκυρα κριτήρια. Έτσι σε Παρασκευόπουλο Ν., ό.π., σ.87, ενώ βλ. και Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙΙ, σ. 56 όπου ο όρος «τοξικομανής» χαρακτηρίζεται ως «ατελής και ασαφής».

<sup>207</sup>Βλ. επίσης και Bailey F. Lee και Rothblatt B. Henry «Handling Narcotic and Drug cases», Εκδ. The lawyers co-operative publishers co. και Bancroft-Whitney co. 1972, σ. 2-3, όπου αναφέρεται ότι ο εξαρτημένος είναι «άτομο που έχει γίνει σκλάβος των αναγκών του. Η ανάγκη του είναι συνεχής και οι δόσεις γι' αυτόν είναι απαραίτητες προκειμένου να επιτρέψουν στον ίδιο να διατηρήσει της φυσιολογικές σωματικές του λειτουργίες. Η σκέψη του υπερβολικού σωματικού του πόνου που συνεπάγεται η στέρηση συχνά τον ωθεί εξαναγκαστικά σε κατ'εξακολούθηση διάπραξη εγκλημάτων αδιαφορώντας για το ρίσκο που αυτά συνεπάγονται, έτσι ώστε να διατηρήσει τη συνήθειά του.»

<sup>208</sup>Έτσι οι ΑΠ 739/1999 (ΠοινΧρον 2000, 274), ΤρΕφΘεσ 951/1988 (Υπεράσπιση 1992, 597 επ.), ΤρΕφΚακΑθ 492/1989 (ΕλλΔνη 1992, 475), ΔιατΕισΕφΘεσ 1/2005 (NoB 2006, 280)

<sup>209</sup>Οι όροι αυτοί χρησιμοποιούνταν ήδη στο άρθρο 13 παρ.1 του ν.δ. 743/1970

<sup>210</sup>Βλ. για επικρίση των όρων σε Παρασκευόπουλο Ν.-Κοσμάτο Κ., ό.π., σ.231 και Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ. ΙΙΙ,σ.56. Επίσης, χαρακτηριστικό είναι ότι η νομολογία ενίοτε προσέφευγε σε χρήση διάφορων όρων, όπως «ναρκομανείς» (ΑΠ 1500/2010), και «ουσιοεξαρτημένοι» (ΠεντΕφΘεσ 200-201/2007, ΠοινΧρον 209, 850).

παραισθησιγόνα). Ως προς τα βασικά στοιχεία που μαρτυρούν τη συνδρομή εξάρτησης εξάλλου έχουν –εύστοχα- θεωρηθεί από τον ιταλό ψυχίατρο Luigi Cancrini<sup>211</sup>: α) η ανάγκη συνέχισης της χρήσης της ουσίας, της οποίας η προμήθεια γίνεται με οποιοδήποτε τίμημα, β) η υπερβολική εξασθένηση οποιουδήποτε άλλου ενδιαφέροντος και της τάσης δημιουργίας διαπροσωπικών σχέσεων, γ) η αποδοχή ενός τυπικού κοινωνικού ρόλου και η υιοθέτηση δημόσιων συμπεριφορών που ανταποκρίνονται σ' αυτό το ρόλο.

Άξια επισήμανσης είναι και η ρητή πλέον πρόβλεψη του νομοθέτη τόσο στην Αιτιολογική Έκθεση του ισχύοντος νόμου όσο και στο ίδιο το κείμενο και δη, στο πρώτο άρθρο αυτού, ότι η εξάρτηση από τις ναρκωτικές ουσίες μπορεί να είναι ψυχική ή και σωματική. Συγκεκριμένα κατά την Αιτιολογική Έκθεση «[...] ως εξάρτηση νοείται μία κατάσταση ψυχική ή και φυσική («σωματική»)[...]»<sup>212</sup>, ενώ κατά το άρ.1 του νόμου «Με τον όρο «ναρκωτικά»...νοούνται ουσίες...με κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα...την πρόκληση εξάρτησης διαφορετικής φύσης, ψυχικής και σωματικής...». Η σωματική εξάρτηση αναγνωρίζεται όταν η ενδεχόμενη παύση ή μείωση της χρήσης ενός ναρκωτικού, επιφέρει δυσμενή συμπτώματα, που διαφοροποιούνται ανάλογα το είδος του ναρκωτικού (για παράδειγμα, ιδρώτα, ρίγη, εμετό, γαστρικές διαταραχές, νευρικότητα, αναπνευστικές ή νευρολογικές διαταραχές). Αντίθετα η ψυχική εξάρτηση, η οποία αποτελεί το πλέον συχνά εμφανιζόμενο είδος εξάρτησης, χαρακτηρίζεται από μεγαλύτερη επιμονή και διάρκεια έναντι της σωματικής. Η διάγνωσή της ωστόσο είναι πιο δύσκολη, αν παράλληλα δεν υπάρχει και σωματική εξάρτηση, όπως λόγου χάριν συμβαίνει στην περίπτωση της ινδικής κάνναβης. Σημαντικό παράγοντα εν προκειμένω αποτελεί η προσωπικότητα του εξαρτημένου.<sup>213</sup>

Από τη διατύπωση που επέλεξε ο νομοθέτης, ωστόσο, προκύπτει με σαφήνεια ότι η εξάρτηση απαιτείται αλλά και αρκεί να είναι ψυχική.<sup>214</sup> Δεν ενδιαφέρει λοιπόν αν δε συντρέχει παράλληλα με την ψυχική και η σωματική εξάρτηση. Αυτό έχει ιδιαίτερη σημασία καθώς στην περίπτωση της κάνναβης, που αποτελεί το είδος του ναρκωτικού με την υψηλότερη σε σχέση

<sup>211</sup>Cancrini Luigi, Tossicomane, ΕκδόσειςEditori Riuniti, 1980, σ. 32

<sup>212</sup>Στην Αιτιολογική Έκθεση προσδιορίζεται επίσης σε τι συνίσταται καθεμία. Έτσι «Η σωματική εξάρτηση εμφανίζεται ως αποτέλεσμα μιας προσαρμοστικής κατάστασης στη λήψη μιας ουσίας και εκδηλώνεται με έντονες σωματικές διαταραχές όταν η χορήγηση αυτή διακοπεί. Οι διαταραχές αυτές εκδηλώνονται ως σύνδρομο αποστέρευσης ή αποχής. Η κατάσταση αυτή υποχωρεί όταν χορηγηθεί και πάλι η ίδια ουσία ή άλλη παρόμοια φαρμακολογικής δράσης (διασταυρούμενη εξάρτηση). Η ψυχική εξάρτηση χαρακτηρίζεται από διάθεση για την συνέχιση λήψης της ουσίας προκειμένου έτσι να αναπαραχθεί κάποια ευχάριστη διέγερση του θυμικού».

<sup>213</sup>Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ.231, όπου ωστόσο επισημαίνεται ότι η διάκριση αυτή είναι «μία μάλλον περιττή περιπλοκή, αφού οι δύο καταστάσεις πρακτικά ταυτίζονται».

<sup>214</sup>Βλ. ΑΠ 818/2017, ΝΟΜΟΣ, με την οποία αναιρέθηκε η εφετειακή απόφαση λόγω εσφαλμένης ερμηνείας κι εφαρμογής του άρ.30 παρ.1 ΚΝΝ (άρ.30 παρ.1 ν.4139/2013), καθ'ότι η τελευταία απέρριψε τον αυτοτελή ισχυρισμό του κατηγορουμένου περί εξάρτησης, με το σκεπτικό ότι από τη διενεργηθείσα πραγματογνωμοσύνη προέκυψε μόνο η ψυχική, όχι όμως και η σωματική του εξάρτηση από την ινδική κάνναβη και την κοκαΐνη. Ο Άρειος όμως Πάγος έκρινε ότι η εφετειακή αυτή απόφαση είναι αναιρετέα καθώς το άρθρο δεν κάνει διάκριση μεταξύ της ψυχολογικής και της σωματικής εξάρτησης, και γι'αυτό αρκεί η συνδρομή οποιασδήποτε από τις δύο για να καταφαθεί και να γίνει δεκτός ο σχετικός ισχυρισμός.

με τα άλλα είδη ναρκωτικών χρήση σε παγκόσμια κλίμακα, δε διαπιστώνεται –παρά μόνο σπάνια- σωματική εξάρτηση.<sup>215</sup> Αρκεί λοιπόν η δημιουργία ψυχικής έξης, υπό την προϋπόθεση ότι συντρέχουν και οι λοιπές ιδιότητες των ναρκωτικών (όπως επίσης ορίζονται στο άρ.1).<sup>216</sup> Θα πρέπει ωστόσο για λόγους πληρότητας της παρούσας ενότητας, να υπομνησθεί ότι εκπρόσωποι του ψυχιατρικού κόσμου επισημαίνουν πως η διάκριση μεταξύ ψυχικής και σωματικής εξάρτησης είναι αφ'ενός λανθασμένη κι αφ'ετέρου παραπλανητική. Λανθασμένη γιατί ακόμα κι η ψυχολογική κατάσταση ενός ατόμου είναι αποτέλεσμα της λειτουργίας του εγκεφάλου του και ο εγκέφαλος παραμένει εν τέλει όργανο φυσικής υπόστασης. Παραπλανητική γιατί η ένταση των σωματικών συμπτωμάτων στέρησης διαφοροποιείται ανάλογα το είδος του ναρκωτικού. Έτσι μεγάλης έντασης αλλά μικρής διάρκειας είναι η σωματική εξάρτηση και τα στερητικά συμπτώματα της ηρωίνης, κι αντίθετα ήπια τα σωματικά συμπτώματα στέρησης της κοκαΐνης. Συνεπώς κατά την ίδια άποψη –ορθώς κατ'εμέ- επισημαίνεται και διευκρινίζεται ότι αυτό που έχει σημασία δεν είναι το αν η εξάρτηση είναι ψυχική ή σωματική, αλλά εάν και σε ποιο βαθμό δημιουργείται η ζητούμενη από το νόμο διάθεση για τη συνέχιση της λήψης της ουσίας με σκοπό την επανεκδήλωση των ψυχοδραστικών ενεργειών της ή αντίθετα την αποφυγή δυσάρεστων συμπτωμάτων, που μπορεί να εκδηλωθούν όταν δε ληφθεί.<sup>217</sup>

## II. Η ΝΟΜΙΚΗ ΦΥΣΗ ΤΗΣ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ

Από όσα εκτέθηκαν ανωτέρω, προκύπτει ότι η εξάρτηση δεν αποτελεί μία στείρα νομική έννοια. Αντίθετα είναι ευδιάκριτο ότι προσεγγίζεται από το νομοθέτη ως κατ'αρχάς ιατρικά περιγραφόμενο φαινόμενο, με αποτέλεσμα να έχει χαρακτήρα τόσο νομικό όσο και ιατρικό. Αντιμετωπίζεται δηλαδή και από τον ίδιο το νομοθέτη πια ως ασθένεια, κάτι που φαίνεται από τις ίδιες τις νομοθετικές του επιλογές, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την πρόβλεψη

---

<sup>215</sup> Αυτή η παραδοχή περί του ότι και η ινδική κάνναβη μπορεί να δημιουργήσει εξάρτηση δεν ήταν ανέκαθεν δεδομένη για το νομοθέτη. Χαρακτηριστική είναι η Εισηγητική Έκθεση του νδ 743/1970, όπου αναφερόταν ότι «κατ'ουδεμίαν περίπτωση θεωρούνται τοξικομανείς οι ποιούμενοι χρήσιν προϊόντων ινδικής καννάβης και λυσεργικού οξέος (LSD)». Αυτό όμως δε στάθηκε εμπόδιο σε κάποιες περιπτώσεις δικαστικών αποφάσεων, στις οποίες η «τοξικομανία» από την κάνναβη αναγνωρίστηκε ως γενικός λόγος μείωσης της ικανότητας προς καταλογισμό κατ'άρθρο 36 ΠΚ, λαμβανομένου υπόψη ότι η κατάσταση μίας ψυχοπαθητικής προσωπικότητας, η οποία χαρακτηρίζεται από την τάση κατάχρησης κάνναβης, οφειλόμενη στην ψυχική εξάρτηση και την ανεξέλεγκτη ροπή προς αυτήν, δεν μπορεί παρά να αποτελεί μία κατάσταση ελαττωμένου καταλογισμού. Βλ. σχετ. σε Φαρσεδάκη Ιάκ.-Συλίο Γ., ό.π., σ.268-269.

<sup>216</sup> Βλ. Παρασκευόπουλο, ό.π., σ.83

<sup>217</sup> Βλ. αναλυτικά για την άποψη αυτή σε Αλεβιζόπουλο Γ., «Εξάρτηση από ναρκωτικά», ΠoinXρον 2008, σ.493-494

μειωμένων ποινών για τα εγκλήματα του νόμου περί ναρκωτικών, συντρεχομένης της κατάστασης αυτής. Στον ψυχιατρικό κόσμο μάλιστα η εξάρτηση θεωρείται «νόσος του εγκεφάλου, η οποία χαρακτηρίζεται από [...] “ακατάσχετη” επιθυμία για τη χρήση ουσιών[...]»<sup>218</sup>. Αυτοί είναι και οι λόγοι για τους οποίους ο σύγχρονος νομοθέτης αναγνωρίζει την εξάρτηση ως ένα ειδικό λόγο είτε άρσης είτε μείωσης του καταλογισμού<sup>219</sup>, ο οποίος είναι ενσωματωμένος στις νομοθετικές καταστρώσεις του ισχύοντος νόμου, χωρίς να χρειάζεται ξεχωριστή εξέταση στα πλαίσια του άρ.36ΠΚ.<sup>220</sup> Ωστόσο, παρά την ύπαρξη της ορθής αυτής – τουλάχιστον κατά τη γράφουσα- άποψης θα πρέπει να αναφερθεί και η αντίθετη, σύμφωνα με την οποία η εξάρτηση μπορεί να οδηγήσει σε έλλειψη καταλογισμού ή σε μειωμένο καταλογισμό, μόνο αν συντρέχουν και οι όροι του άρ.34 ή 36 ΠΚ, οι οποίοι μάλιστα εξετάζονται μόνο αν προβληθεί σχετικός ισχυρισμός εκ μέρους του κατηγορουμένου,<sup>221</sup> θέση, η οποία υποστηρίχθηκε και στη νομολογία.<sup>222</sup>

Από τα παραπάνω δεν μπορεί παρά να προκύπτει ως συμπέρασμα ότι ο ισχυρισμός του κατηγορουμένου περί ύπαρξης τοξικομανίας στο πρόσωπό του είναι αυτοτελής<sup>223</sup>, καθώς, όπως είναι γνωστό, στη νομική επιστήμη ως αυτοτελείς ισχυρισμοί θεωρούνται οι ισχυρισμοί οι οποίοι κατατείνουν στην άρση του άδικου χαρακτήρα της πράξης ή στον αποκλεισμό ή τη μείωση της ικανότητας προς καταλογισμό ή στην απόσβεση του αξιόποινου ή στη μείωση της ποινής.<sup>224</sup> Ο χαρακτηρισμός του δε ως αυτοτελούς συνεπάγεται ότι η αποδοχή ή η απόρριψη του από το δικαστήριο δεν μπορεί να είναι σιωπηρή, αλλά πρέπει να διέρχεται ειδικής και

<sup>218</sup> Αλεβιζόπουλος Γ., ό.π., σ.493

<sup>219</sup> Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ. ΙΙΙ, σ.55, Κοσμάτος Κ., «Τα εξαρτημένα άτομα στη νέα νομοθεσία για τα ναρκωτικά (άρθρα 21 παρ.1<sup>α</sup>, 30-35 ν. 4139/2013)», ΠοινΔικ 2013, 807

<sup>220</sup> Όπως χαρακτηριστικά έχει ειπωθεί, εν προκειμένω ο νομοθέτης έχει δεχτεί ένα «οιονεί (αμάχητο) τεκμήριο πλήρους άρσεως ή μείωσης του καταλογισμού του δράστη», βλ. σχετ. σε Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙΙ, σ.63, Συμεωνίδου-Καστανίδου Ελ. «Μεταξύ θεραπείας και καταστολής: Η ποινική μεταχείριση των εξαρτημένων δραστών αξιόποινων πράξεων», ΠοινΔικ 2017, σ. 1017. Βλ. επίσης ΣυμβΠλημΧίου 77/2004, σύμφωνα με το οποίο η προβλεπόμενη ατιμωρησία του εξαρτημένου δράστη αποτελεί απόρροια της τεκμαιρόμενης απόλυτης έλλειψης καταλογισμού, καθώς θεωρείται ότι ο συγκεκριμένος δράστης τελώντας υπό την επήρεια της εξάρτησης, στερείται της αναγκαίας ελευθερίας βούλησης, στερείται δηλαδή του «άλλως δύνασθαι πράττειν», ενώ δέχεται το ίδιο βούλευμα, ότι η ατιμωρησία αυτή δε συνιστά ειδικό λόγο δικαστικής άφεσης της ποινής, αλλά προσωπικό λόγο υποχρεωτικής απαλλαγής από την ποινή.

<sup>221</sup> Έτσι οι Κωνσταντινίδης Άγγ. «Εξάρτηση και πραγματογνωμοσύνη: Η αποδεικτική ισχύς της πραγματογνωμοσύνης», σε «Εγκληματικότητα και Κράτος Δικαίου», Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα 2009, σ.278, Κοτσαλής Λ.-κ.λπ., ό.π., σ. 236

<sup>222</sup> ΑΠ 811/2015, ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1837/2006, ΠοινΧρον 2007, 807, ΑΠ 1039/1995, ΠοινΧρον 1996, 71, ΑΠ 1189/1995, Υπερ. 1996, 818, ΑΠ 861/1990, ΠοινΧρον ΜΑ, 272, ΑΠ 118/2003, ΠοινΛογ 2003, 148, ΑΠ 1650/2008, ΠοινΔικ 2009, 916, ΑΠ 759/2004, ΠοινΔικ 2004, 905, σύμφωνα με τις οποίες «η τοξικομανία αυτή και μόνη δεν οδηγεί σε έλλειψη ικανότητας προς καταλογισμό αν δε συντρέχει μία από τις αναφερόμενες στο άρ.34 ΠΚ προϋποθέσεις.»

<sup>223</sup> Βλ. Παρασκευόπουλο Ν.-Κοσμάτο Κ., ό.π., σ.237, Τσόλιας Γρ., ό.π., σ. 467. Βλ. επίσης ΑΠ 1207/2016, ΠοινΔικ 2017, 171

<sup>224</sup> Βλ. και ΟλομΑΠ 7/95, ΠοινΧρον ΜΣΤ 1996, 474, ΑΠ 468/2011, ΠοινΔικ 2011, 1152, ΑΠ 1011/2007, ΠοινΛογ 2007, 699

εμπεριστατωμένης αιτιολογίας, άλλως δημιουργείται λόγος αναίρεσης είτε για έλλειψη αιτιολογίας<sup>225</sup> είτε για έλλειψη ακρόασης<sup>226</sup>, υπό την προϋπόθεση πάντα ότι αυτός προβλήθηκε κατά τρόπο σαφή και ορισμένο και αναπτύχθηκε προφορικά στο ακροατήριο, χωρίς να αρκεί η παράδοση σημειώματος ή η καταχώρισή του μόνο στα πρακτικά<sup>227</sup>. Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει ο ίδιος ο κατηγορούμενος (ή ο συνήγορός του) να προβάλλει τον σχετικό ισχυρισμό, αν όμως δε γίνει σχετική επίκληση, τότε δεν υποχρεούται το δικαστήριο να ερευνήσει αυτεπάγγελτα περί της συνδρομής ή μη της εξάρτησης.<sup>228</sup> Έτσι έχει επανειλημμένα κριθεί ότι δεν αρκεί η γυμνή επίκληση του ισχυρισμού, αλλά θα πρέπει να προβάλλονται όλα εκείνα τα πραγματικά περιστατικά που τον θεμελιώνουν, άλλως δε δημιουργείται υποχρέωση του δικαστηρίου για ειδική αιτιολόγηση της τυχόν απόρριψης του ισχυρισμού.<sup>229</sup><sup>230</sup> Συγκεκριμένα, όπως έχει κριθεί από τη νομολογία, ο ισχυρισμός αυτός του κατηγορουμένου για να θεωρηθεί ορισμένος και άρα ισχυρός, θα πρέπει να αναφέρει τα πραγματικά περιστατικά επί των οποίων θεμελιώνεται, κάθε περίπτωση νοσηρής διατάραξης ή διατάραξης της συνείδησης που επικαλείται, όσον αφορά την έλλειψη ικανότητας προς καταλογισμό και κάθε περίπτωση ψυχικής καταστάσεως εξ' αιτίας της οποίας δεν εξέλειπε μεν εντελώς, εμειώθη όμως ουσιωδώς η απαιτούμενη ικανότητα προς καταλογισμό της πράξεως, όσον αφορά την περίπτωση της ηλαττωμένης ικανότητας προς καταλογισμό.<sup>231</sup> Συναφώς έχει κριθεί επίσης ότι ο ισχυρισμός του κατηγορουμένου πως είναι εξαρτημένος είναι ισχυρός και οφείλει το δικαστήριο να απαντήσει επ' αυτού αιτιολογημένα, όταν προβάλλεται κατά ορισμένο τρόπο με επίκληση πραγματικών περιστατικών, δηλαδή ότι ο κατηγορούμενος από τη χρήση των ναρκωτικών ουσιών απέκτησε την έξη της χρήσης αυτών, την οποία δεν μπορεί να αποβάλει με τις δικές του δυνάμεις παρά μόνο με ειδική θεραπευτική αντιμετώπιση.<sup>232</sup> Τέλος άξια αναφοράς είναι και η κρίση του δικαστηρίου ότι για το ορισμένο του αιτήματος, ο κατηγορούμενος θα πρέπει να

<sup>225</sup> ΑΠ 1207/2016, ΠοινΔικ 2017, 171, ΑΠ 759/2014, ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 468/2011, ΑΠ 1752/2007, ΠοινΧρον 2008, 551, ΑΠ 542/2005, ΠοινΔικ 2005, 1185επ., ΑΠ 755/2004, ΠοινΛογ 2004, 1432, ΑΠ 1287/2002, ΠοινΧρον 2003, 427, ΑΠ 890/2000, ΠοινΧρον 2001, 162επ.

<sup>226</sup> ΑΠ 1100/2006, ΠοινΔικ 2006, 1459, ΑΠ 669/2005, ΠοινΔικ 2005, 1105, ΑΠ 1498/2005, ΠοινΔικ 2006, 342, ΑΠ 1890/2005, ΠοινΔικ 2006, 516

<sup>227</sup> Βλ. Κοτσαλή Λ.-κ.λπ., ό.π., σ.243. Επίσης σε Παρακευόπουλο Ν.-Κοσμάτο Κ., ό.π., σ.238

<sup>228</sup> Φαρσεδάκης Ιάκ.-Συλίκος Γ.), ό.π., σ.266 με σχετική παραπομπή σε ΑΠ 91/1985, ΠοινΧρον 1995, 773.

<sup>229</sup> ΑΠ 2336/2008, ΠοινΔικ 2009, 838, ΑΠ 858/2007, ΠοινΔικ 2007, 1244, ΑΠ 1498/2005, ΠοινΔικ 2006, 342, ΑΠ 1890/2005, ΠοινΔικ 2009, 838, ΑΠ 1034/2003, ΠοινΛογ 2003, 1121, ΑΠ 1658/2001, ΠοινΛογ 2001, 2009

<sup>230</sup> Βλέπε όμως και έντονη -αλλά βάσιμη κατά την άποψη της γράφουσας- κριτική που ασκείται στην εν λόγω τακτική υποχρέωσης επίκλησης συγκεκριμένων περιστατικών σε Τσόλια Γρ.,ό.π., σ. 467-468, όπου μεταξύ άλλων αναφέρεται ότι όταν ο κατηγορούμενος έχει κριθεί ως εξαρτημένος και υπάρχει σχετική πραγματογνωμοσύνη που το επιβεβαιώνει, δε θα πρέπει να απαιτείται επιπλέον και η ειδική επίκληση και παραθεση όλων των περιστατικών που απλά επαναλαμβάνουν το ήδη επιβεβαιωθέν, ελλείψει της οποίας απορρίπτεται ο ισχυρισμός άνευ άλλου, καθώς κάτι τέτοιο πέραν της αστικοποίησης του Ποινικού Δικαίου, στην οποία καταλήγει, θέτει ακόμα και ζήτημα αντισυνταγματικότητας (Άρ. 93 παρ.3 και άρ.20 του Συντ. Σε συνδ με άρ.6 της ΕΣΔΑ).

<sup>231</sup> ΑΠ 1039/1995, ΠοινΧρον 1996, 71, ΑΠ 1837/2006, ΠοινΧρον 2007, 807

<sup>232</sup> ΑΠ 405/2007, ΠοινΛογ 2007, 304, ΑΠ 2047/2006, ΠοινΛογ 2006, 2204, ΑΠ 1656/2006, ΠοινΛογ 2006, 1815.



προσδιορίζει τον «βαθμό εξάρτησης, το χρονικό διάστημα της χρήσης ουσιών και τις αναλυσκόμενες καθημερινά ποσότητες».<sup>233</sup>

### III.Η ΔΙΑΓΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ

Η ανάλυση της έννοιας της εξάρτησης και η προσέγγιση όλων των πτυχών αυτής καθώς και της νομικής της φύσης δεν έγινε άνευ λόγου. Αντίθετα, όπως θα καταδειχθεί και στη συνέχεια, η συνδρομή ή μη της εξάρτησης καθορίζει την ενεργοποίηση ή μη όλων των ευεργετικών διατάξεων και των σε αυτές προβλεπόμενων ρυθμίσεων υπέρ του δράστη, με αποτέλεσμα να καθορίζει περαιτέρω και την ίδια την ποινική του μεταχείριση από το πρώτο χρονικό σημείο της σύλληψης μέχρι και το στάδιο έκτισης της ποινής. Από αυτό προκύπτει ότι πριν ακόμα γίνει παράθεση και ανάλυση όλων αυτών των ευεργετικών διατάξεων του ν.4139/2013, καίριας σημασίας είναι η προσέγγιση του τρόπου διάγνωσης της εξάρτησης, όπως αυτή ρητά προβλέπεται από το νομοθέτη, σκοπός του οποίου είναι η εξασφάλιση ενός εναργούς κι αξιόπιστου συστήματος διαπίστωσής της.

Αξίζει να επισημανθεί ότι η μεταβολή που επήλθε στο πεδίο διάγνωσης της εξάρτησης είναι ομολογουμένως μία από τις καινοτομίες του νόμου 4139/2013, σημαντικότερο σημείο της οποίας είναι η «σχετικοποίηση της ψυχιατρικής πραγματογνωμοσύνης, ως του απόλυτου αποδεικτικού μέσου για τη διάγνωση ή μη της εξάρτησης», η οποία πλέον –τουλάχιστον σε τυπικό επίπεδο- αξιολογείται ισότιμα με τα υπόλοιπα αποδεικτικά μέσα που προβλέπονται στο νόμο.<sup>234</sup>

Τη μεταρρύθμιση αυτή, η οποία αποτυπώνεται στις παραγράφους 2 και 3 του άρ.30, υπαγόρευσε η μέχρι την ψήφιση του νόμου αρνητική εμπειρία, η οποία ήταν αποτέλεσμα της ελλιπούς και χωρίς αντίκρισμα ρύθμισης του προγενέστερου καθεστώτος. Πιο συγκεκριμένα, πριν τη θέσπιση του νόμου 4139/2013, στο πεδίο της διάγνωσης της εξάρτησης, εφαρμογής ετύγχαναν το άρ. 30 ΚΝΝ, σε συνδυασμό με το π.δ. 147/2005 και την Υπουργική Απόφαση (Υ.Α.) Α2β/οικ. 3982 (Κοινωνικών Ασφαλίσεων) της 7.10/4.11.1987 (ΦΕΚ Β'577). Βασικά σημεία της διαδικασίας που συνδυαστικά προβλέπονταν στα ως άνω κείμενα ήταν τα εξής: α) βασικό αποδεικτικό μέσο ήταν η ψυχιατρική πραγματογνωμοσύνη (άρ.30 παρ.2 ΚΝΝ), β) η διενέργεια αυτής έπρεπε να γίνει εντός 24 ωρών από τη σύλληψη, γ) δυνατότητα

<sup>233</sup> ΑΠ 2039/2006, Ποιν/Λογ 2006, 2200

<sup>234</sup> Βλ. Δημητράτο Ν., «Τα προβλήματα της ψυχιατρικής πραγματογνωμοσύνης στο πλαίσιο των μεταρρυθμίσεων του ν.4139/2013», ΠοινΔικ 2015, 153

εργαστηριακού ελέγχου με τοξικολογική ανάλυση σωματικών υγρών (αίμα, ούρα) σε απώτερο χρονικό σημείο 48-72 ώρες από τη σύλληψη, δ) κλινικός έλεγχος με άμεση εισαγωγή του εξεταζόμενου για κλινική παρακολούθηση σε Δημόσιο νοσηλευτικό ίδρυμα ή ειδικό σοφρωνιστικό κατάστημα για 5 τουλάχιστον ημέρες προς εύρεση αντικειμενικών ενδείξεων, ε) χρήση ερωτηματολογίου. Παράλληλα στην Υ.Α. προβλέπονταν και κάποια κριτήρια, η πλήρωση κάποιων εκ των οποίων μπορούσε να οδηγήσει στην κατάφαση της εξάρτησης.

Ωστόσο όλες οι παραπάνω διατάξεις δεν αποτελούσαν παρά ένα κενό γράμμα του νόμου, καθ'ότι οι ενσωματωμένες σε αυτές προβλέψεις ήταν εκ των πραγμάτων ανεφάρμοστες. Ειδικότερα, η εξέταση των κατηγορουμένων τις περισσότερες φορές πραγματοποιούταν όχι εντός 48 ωρών, αλλά εντός έως και τριών εβδομάδων, με προφανές αποτέλεσμα τα στερητικά συμπτώματα να μην είναι εμφανή.<sup>235</sup> Αλλά και όταν η πρόβλεψη για άμεση λήψη δειγμάτων σωματικών υγρών (ούρων κι αίματος) στα πλαίσια της εργαστηριακής εξέτασης γινόταν έγκαιρα, το αποτέλεσμα αυτών σε κάθε περίπτωση αφορούσε μόνο στη διαπίστωση της πρόσφατης χρήσης ναρκωτικών (εντός των προηγούμενων 48-72 ωρών) και όχι στην τυχόν ύπαρξη μακροχρόνιας εξάρτησης.<sup>236</sup> Επιπλέον η προβλεπόμενη χρήση ερωτηματολογίων ήταν άκρως αναποτελεσματική, αφού τις περισσότερες φορές οι απαντήσεις ήταν ήδη γνωστές στους ερωτώμενους χρήστες. Επίσης η πραγματογνωμοσύνη του προγενέστερου καθεστώτος είχε ένα χαρακτήρα αμιγώς ιατρικό, παραβλέποντας ότι η εξάρτηση είναι αποτέλεσμα συνδυασμού πολλών παραγόντων, ενώ παραλειπόταν και ο πενθήμερος κλινικός έλεγχος.<sup>237</sup>

Στην επιβεβαίωση όλων των παραπάνω προέβη και ο εγχώριος νομοθέτης, ο οποίος στην Αιτιολογική Έκθεση του ν. 4139/2013 αφού παρέθεσε όλα τα μελανά σημεία της μέχρι τότε ακολουθούμενης διαδικασίας, κατέληξε στο χαρακτηρισμό της μέχρι τότε ιατρικής πραγματογνωμοσύνης ως ενός «ατελούς και πολλές φορές άκυρου αποδεικτικού μέσου».

---

<sup>235</sup>Βλ. σχετ. και σε Πίσχοινα Αλεξάνδρα. «Απόψεις των δικαστικών λειτουργών για την ειδική μεταχείριση των εξαρτημένων χρηστών» σε «Αξιολογήσεις παρεμβάσεων απεξάρτησης, Εκδ. Αντ. Ν.Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2009, σ.83-84

<sup>236</sup>Μάλιστα, αυτή τη δυνατότητα εκμεταλλεύονταν πολλοί κατηγορούμενοι για διακίνηση, οι οποίοι προέβαιναν σε χρήση ουσιών πριν την πιθανή σύλλησή τους, έτσι ώστε η εξέταση να αποβεί θετική υπέρ της ύπαρξης εξάρτησης.

<sup>237</sup>Βλ. σχετικά με τα πρακτικά προβλήματα που καθιστούσαν ανέφικτη την αποτελεσματική διάγνωση της εξάρτησης στο προγενέστερο καθεστώς σε Παρασκευόπουλο Ν.-Κοσμάτο Κ., ό.π., σ. 229 επ., Ανδρέου Φ., ό.π., σ.277, Δημητράτο Ν., ό.π., σ. 154, Τσόλια Γρ., ό.π., σ. 466, Γιαννίδη Ι. «Στηρίζοντας νομικά την απεξάρτηση: Η παροχή νομικής βοήθειας στο ΚΕΘΕΑ», σε «Αξιολογήσεις Παρεμβάσεων Απεξάρτησης», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2009, σ.122-123. Χαρακτηριστική είναι και η παραδοχή των προβλημάτων αυτών ήδη σε ένα πρώιμο στάδιο, όπως με σαφήνεια αυτά εκτίθενται σε Φαρσεδάκη Ιάκ.-Συλίο Γ., ό.π., σ. 258.

Αυτοί είναι και οι λόγοι που ώθησαν το νομοθέτη στην καθιέρωση ενός διαφορετικού συστήματος διάγνωσης της εξάρτησης, με πολύπτυχο χαρακτήρα, που θα στηρίζεται σε νέα κριτήρια και διαδικασίες.<sup>238</sup>

Ήδη υπό το ισχύον καθεστώς του ν.4139/2013 καθιερώνεται ένα διαφορετικό πολύπτυχο σύστημα διάγνωσης της εξάρτησης, η οποία στηρίζεται σε νέα κριτήρια και νέες διαδικασίες<sup>239</sup>. Η πραγματογνωμοσύνη δεν αποτελεί πια το μοναδικό αποδεικτικό μέσο για τη διάγνωση της εξάρτησης, αντίθετα, παράλληλα με αυτήν προβλέπεται και μία σειρά από άλλα διαγνωστικά κριτήρια, τα οποία αξιολογούνται ισότιμα με αυτήν, ενώ διατηρεί την καίρια σημασία του ως αποδεικτικού στοιχείου και το τεκμήριο του άρ.33 παρ.2, στο οποίο θα γίνει αναφορά κατωτέρω, αναμορφωμένο πια μετά την πρόσφατη τροποποίησή του.

Στα πλαίσια του νέου συστήματος η εξάρτηση λαμβάνεται υπόψη πλέον όχι ως ένα αμιγώς ιατρικό φαινόμενο αλλά ως μία κατάσταση έχουσα ταυτόχρονα ιατρικό, ψυχολογικό και κοινωνικό χαρακτήρα, για τη διαπίστωση της οποίας χωρεί αλλά και απαιτείται η εκτίμηση όχι ενός, αλλά περισσότερων αποδεικτικών στοιχείων.<sup>240241</sup>

Λαμβάνοντας υπόψη το ρευστό και πολύπλευρο αυτό χαρακτήρα της έννοιας της εξάρτησης αξίζει να επισημανθεί ότι ήδη από το ν.3811/2009 ο νομοθέτης προέβλεψε πως η διάγνωση της εξάρτησης –με οποιονδήποτε τρόπο κι αν αυτή πραγματοποιηθεί- μπορεί να γίνει σε κάθε φάση της ποινικής διαδικασίας, εφαρμοζομένης της αρχής της ηθικής απόδειξης, κατά το άρ. 177 παρ.2 ΚΠΔ, μίας ρύθμισης που σήμερα τυποποιείται στο άρ. 30 παρ.2 του ισχύοντος νόμου. Συγκεκριμένα σύμφωνα με τη διάταξη αυτή: *«Η συνδρομή ή μη των προϋποθέσεων της προηγούμενης παραγράφου διαπιστώνεται κατά την άσκηση της ποινικής δίωξης και σε κάθε φάση της ποινικής διαδικασίας, σύμφωνα με την αρχή της ηθικής αποδείξεως, όπως ορίζεται από το άρθρο 177 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.»* Με αυτόν τον τρόπο έγινε υπέρβαση του σκόπελου που υπήρχε έως τότε, στην περίπτωση που συλλαμβανόταν για παράδειγμα κάποιος δράστης, δεν υπήρχε όμως κάποια ένδειξη της συνδρομής εξάρτησης στο πρόσωπό του ή δεν προβαλλόταν εξ'αρχής από μέρους του ο σχετικός ισχυρισμός περί εξάρτησης, η διαπίστωση

<sup>238</sup>Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ.230

<sup>239</sup>Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ.230

<sup>240</sup>Αυτό βέβαια δε σημαίνει κι ότι ένα μόνο δεν αρκεί, όταν το αποτέλεσμα της βασισμένης σε αυτό διάγνωσης προκύπτει ως αξιόπιστο. Αυτό μάλιστα επιβεβαιώνει και η Αιτιολογική Έκθεση, κατά την οποία *«[...] δίνεται η δυνατότητα στο δικαστήριο [...] να συνεκτιμήσει παράλληλα ένα ή περισσότερα αποδεικτικά μέσα...»*. Έτσι και σε Παρασκευόπουλο Ν., ό.π., σ.228

<sup>241</sup>Αυτό γινόταν δεκτό και υπό το προγενέστερο καθεστώς, σε επίπεδο θεωρίας, αν και στην πρακτική των δικαστηρίων η πραγματογνωμοσύνη παρέμενε το μόνο αποδεικτικό μέσο που χρησιμοποιούνταν και λαμβανόταν υπόψη, και αυτό όχι υποχρεωτικά, αλλά δυναμικά, είτε αυτεπάγγελα, είτε κατόπιν σχετικού αιτήματος του κατηγορουμένου, ενώ υποχρεωτική ήταν η διενέργεια πραγματογνωμοσύνης μόνο αν προβαλλόταν τέτοιος αυτοτελής ισχυρισμός από τον κατηγορούμενο εντός 24 ωρών από τη σύλληψή του. Βλ. σχετ. σε Παύλου Στ., «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά –Κ.Ν.Ν. ν. 3459/06», ό.π., σ. 256 και 260.

της οποίας γινόταν μόνο σε ένα μεταγενέστερο της σύλληψης και της κίνησης της ποινικής δίωξης στάδιο. Πλέον λοιπόν ρητά προβλέπεται ότι η διάγνωση γίνεται κατά την άσκηση της ποινικής δίωξης καθώς και σε κάθε φάση της ποινικής διαδικασίας κατά την αρχή της ηθικής απόδειξης, δηλαδή σε οποιοδήποτε χρονικό σημείο και με οποιονδήποτε τρόπο. Τέτοιοι δε τρόποι μπορεί να είναι ακόμα και η ίδια η εικόνα του κατηγορουμένου<sup>242</sup>, ή η τυχόν πρόσφατη δικαστική αναγνώριση του ως τοξικομανούς ή η πρόσφατη τυχόν ένταξή του σε ειδικό πρόγραμμα απεξάρτησης.<sup>243</sup>

Περαιτέρω, όπως προμηνύει και η Αιτιολογική Έκθεση, υπό το νέο καθεστώς προβλέπονται πλείονα του ενός αποδεικτικά μέσα για τη διάγνωση της εξάρτησης, τα οποία φυσικά δεν απαριθμούνται περιοριστικά, αλλά ενδεικτικά.<sup>244</sup> Έτσι στην παράγραφο 3 του άρ. 30<sup>245</sup> ως διαγνωστικά κριτήρια<sup>246</sup> προβλέπονται:

α) πιστοποιήσεις αναγνωρισμένων υπηρεσιών απεξάρτησης.<sup>247</sup> Ως τέτοιες υπηρεσίες νοούνται δε οι αναφερόμενοι στο άρ.51<sup>248</sup> εγκεκριμένοι οργανισμοί.

<sup>242</sup>Ωστόσο η αξιοπιστία τέτοιου κριτηρίου είναι όλως αμφίβολη, καθώς όπως έχει εύστοχα παρατηρηθεί στη δικαστηριακή πρακτική και στην κοινωνία εν γένει επικρατεί ως στερεότυπη μία λανθασμένη εικόνα για τον εξαρτημένο χρήστη, ήτοι αυτή ενός εξαθλιωμένου βρώμικου δυσκίνητου ατόμου. Η εικόνα αυτή, κατά την ίδια παρατήρηση, ίσως ταιριάζει σε εξαρτημένους από οπιούχα όπως η ηρωίνη ναρκωτικά, αλλά σε καμία περίπτωση δε συνδέεται με χρήστες άλλων ναρκωτικών, όπως είναι η κοκαΐνη και η ινδική κάνναβη, στα οποία δύσκολα είναι αντιληπτή η χρήση, ακόμα και η εξάρτηση, με αποτέλεσμα, ενώ ενδεχομένως συντρέχει το στοιχείο της εξάρτησης, να μην καταφάσκει από το δικαστικό συμβούλιο ή το δικαστήριο. Βλ. σχετ.σε Τσόλια Γρ., ό.π., σ. 468-469.

<sup>243</sup>Βλ. Παύλου Στ., «Ο πρόσφατος νόμος 3811/2009 και ειδικότερα οι τροποποιήσεις της νομοθεσίας για τα ναρκωτικά (ΚΝΝ)», ΠοινΔικ 2010, 454επ.

<sup>244</sup>Κοσμάτος Κ., «Τα εξαρτημένα άτομα στη νέα νομοθεσία για τα ναρκωτικά (άρθρα 21 παρ.1α', 30-35 ν. 4139/2013)», ό.π., σ.805

<sup>245</sup>Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή: «Για τη διάγνωση της εξάρτησης ενός προσώπου από ναρκωτικά συνεκτιμώνται ιδίως ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα στοιχεία: πιστοποιήσεις αναγνωρισμένων υπηρεσιών απεξάρτησης, χορήγησης υποκαταστάτων ή ανταγωνιστικών στα οπιοειδή ουσιών, περίθαλψης για παθήσεις συνδεόμενες με τη χρήση ουσιών, ψυχολογικά και κοινωνικά δεδομένα που αφορούν τον κατηγορούμενο, ευρήματα εργαστηριακών εξετάσεων που αποκαλύπτουν χρήση ναρκωτικών για μακρόχρονες περιόδους. Σε κάθε φάση της ποινικής διαδικασίας δύναται να διαταχθεί πραγματογνωμοσύνη είτε αυτεπάγγελτα είτε μετά από αίτημα του κατηγορουμένου, προκειμένου να καθοριστεί αν πράγματι υπάρχει εξάρτηση, όπως επίσης και το είδος και η βαρύτητα αυτής. Η αποδοχή ή η απόρριψη του αιτήματος για πραγματογνωμοσύνη πρέπει να αιτιολογείται ειδικά. Η πραγματογνωμοσύνη συνεκτιμάται με τα παραπάνω διαγνωστικά κριτήρια. Πίνακας με τις υπηρεσίες που πληρούν τις προϋποθέσεις για τη διενέργεια πραγματογνωμοσύνης διαβιβάζεται ανά έτος στον αρμόδιο εισαγγελέα με ευθύνη των Υπουργείων που τις εποπτεύουν. Οι εργαστηριακές εξετάσεις διενεργούνται από αρμόδια δημόσια εργαστήρια της χώρας, όπως τα πανεπιστημιακά εργαστήρια και τα εργαστήρια των Ιατροδικαστικών Υπηρεσιών και τα εργαστήρια της Ελληνικής Αστυνομίας».

<sup>246</sup>Βλ. σχετικά με τα διαγνωστικά αυτά κριτήρια σε Κοσμάτο Κ. «Ο «εξαρτημένος» δράστης – η ποινική μεταχείρισή του». Επεξεργασμένη εισήγηση στο Επιμορφωτικό Σεμινάριο της Εθνικής Σχολής Δικαστών με θέμα «Ναρκωτικά και χρήστες τοξικών ουσιών. Αντιμετώπιση του προβλήματος από την κοινωνική πλευρά και από τον ποινικό νόμο», Θεσσαλονίκη 11-12/5/2017:

[http://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2017/kosmatos\\_narkvtika.pdf](http://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2017/kosmatos_narkvtika.pdf)

Βλέπε επίσης του ίδιου «Τα εξαρτημένα άτομα στη νέα νομοθεσία για τα ναρκωτικά»(άρθρα 21 παρ.1α', 30-35 ν. 4139/2013)», ό.π., σ. 805. Επίσης σε Κοτσαλή Λ., κ.λπ., ό.π., σ.241, και σε Παρασκευόπουλο Ν., ό.π., σ. 227

<sup>247</sup>Στην κατηγορία αυτή εμπίπτουν και οι βεβαιώσεις που εκδίδονται από τις σχετικές υπηρεσίες ότι ο κατηγορούμενος σε οποιαδήποτε ανύποπτη στιγμή του παρελθόντος είχε καταφύγει σε αυτές προκειμένου να συμμετάσχει σε θεραπευτικό πρόγραμμα, έστω κι αν μετά το εγκατέλειψε. Έτσι σε Ανδρέου Φ., ό.π., σ.277.

β) πιστοποιήσεις αναγνωρισμένων υπηρεσιών χορήγησης υποκαταστάτων<sup>249</sup> ή ανταγωνιστικών στα οπιοειδή ουσιών.<sup>250</sup>

γ) πιστοποιητικά περίθαλψης για παθήσεις συνδεδεμένες με τη χρήση ουσιών.<sup>251</sup>

δ) ψυχολογικά και κοινωνικά δεδομένα που αφορούν τον κατηγορούμενο.<sup>252</sup>

ε) ευρήματα εργαστηριακών εξετάσεων που αποκαλύπτουν χρήση ναρκωτικών για μακρόχρονες περιόδους. Στο σημείο αυτό αναφορικά με την κατηγορία αυτή διαγνωστικών κριτηρίων αξίζουν κάποιες καίριες επισημάνσεις. Από το γράμμα του νόμου καθίσταται σαφές ότι από την εν λόγω κατηγορία αποκλείονται εκείνα τα ευρήματα εργαστηριακών εξετάσεων που αποφαίνονται για τη διάγνωση πρόσφατης μόνο και όχι μακροχρόνιας χρήσης. Έτσι, όπως γίνεται δεκτό, οι εισαγόμενες με το ν.3727/2008 μέθοδοι της λήψης δειγμάτων σωματικών υγρών, ούρων κι αίματος, μπορούν να αποφανθούν μόνο επί της πρόσφατης και όχι της σε βάθος χρόνου χρήσης ναρκωτικών ουσιών, από την οποία να μπορεί στη συνέχεια να εξαχθεί το συμπέρασμα περί ύπαρξης εξάρτησης, με αποτέλεσμα να υπάρχει κίνδυνος να κριθεί ως εξαρτημένος ένας που έκανε απλώς χρήση λίγες ώρες πριν την εξέταση, και αντίθετα να μη διαγνωστεί η συνδρομή της εξάρτησης σε χρήστη που είναι πράγματι εξαρτημένος αλλά που ενδεχομένως δεν είχε κάνει χρήση τις τελευταίες 24 ώρες. Αντίθετα, μία μέθοδος που θα μπορούσε να αποφανθεί επί της χρήσης ναρκωτικών ουσιών για μακρές περιόδους, και άρα ενδεχόμενης εξάρτησης, είναι η μέθοδος της ανάλυσης τριχών.

Σχετικά με τη μέθοδο αυτή έχουν διατυπωθεί αντικρουόμενες απόψεις. Κατά την πρώτη άποψη<sup>253</sup>, η αναγκαιότητα της διενέργειας τοξικολογικής ανάλυσης τριχών –μίας μεθόδου συστηνόμενης κι από τους ίδιους τους διορισμένους από τα δικαστήρια πραγματογνώμονες- ψυχιάτρους- καθίσταται εμφανής από το γεγονός ότι μέσα από αυτή μπορούν με ασφάλεια να εξαχθούν συμπεράσματα για το είδος της ουσίας, το είδος και τη βαρύτητα της χρήσης, και το

<sup>248</sup> Δηλαδή ο Οργανισμός Κατά των Ναρκωτικών (ΟΚΑΝΑ), το Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕΘΕΑ), το Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αθηνών (ΨΝΑ), το Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης (ΨΝΘ), και το Κέντρο Απεξάρτησης Τοξικομανών Κρατούμενων Ελαιώνα Θήβας.

<sup>249</sup> Δηλαδή του ΟΚΑΝΑ, ή δημόσιων ειδικών μονάδων που διαθέτουν ειδική άδεια, ή μονάδων του ΟΚΑΝΑ που λειτουργούν σε χώρους νοσοκομείων του ΕΣΥ, σε στρατιωτικά νοσοκομεία, σε χώρους και υποδομές των Ενόπλων Δυνάμεων και καταστημάτων κράτησης. (άρ. 22 παρ.3)

<sup>250</sup> Βλ. σχετ. άρ. 22 παρ.6 του νόμου.

<sup>251</sup> Παραδείγματος χάριν, πιστοποιήσεις νοσηλείας ή γνωματεύσεις υγειονομικής επιτροπής ή ασφαλιστικού φορέα για ηπατίτιδα, AIDS, πνευμονικές παθήσεις, νευρολογικές παθήσεις. Ωστόσο, αμφιβάλλω κατά πόσο μόνο ένα τέτοιο έγγραφο μπορεί να θεωρηθεί αξιόπιστο, δεδομένου ότι, όπως είναι γνωστό, τα ηπατικής φύσης νοσήματα μπορεί να προέρχονται από οποιαδήποτε αιτία. Μία τέτοια βεβαίωση θα μπορούσε –θεωρητικά τουλάχιστον- να οδηγήσει σε κατάφαση της εξάρτησης μόνο σε συνδυασμό με άλλα στοιχεία, όπως είναι ακόμα και η εικόνα του κατηγορουμένου. Βλ. επίσης για την άποψη αυτή σε Παρασκευόπουλο Ν., ό.π., σ.227

<sup>252</sup> Όπως μαρτυρίες οικείων, συναδέλφων, εκπαιδευτικών, προσωπικό ή οριστικό απολυτήριο στρατού, χορήγηση επιδόματος λόγω εξάρτησης από τοξικές ουσίες, ύπαρξη ψυχικής ασθένειας σχετικής με κατάχρηση ναρκωτικών ουσιών.

<sup>253</sup> Βλ χαρακτηριστικά σε Σαββόπουλο Εμμ. -Τσατσάκη Αρ., «Η τμηματική ανάλυση τριχών στην τεκμηρίωση της τοξικοεξάρτησης», ΠοινΧρον2005, 589επ. Με την άποψη αυτή τάσσονται και οι Τσούκαλη-Παπαδοπούλου Ελ. – Ράικος Ν., Αλληλογραφία Ποιν.Χρον, 2006, 672.

χρονικό διάστημα χρήσης της ουσίας, ώστε να μπορεί στη συνέχεια να διαπιστωθεί αν υπάρχει εξάρτηση και αν ναι σε τι βαθμό.<sup>254255</sup> Πρόκειται για μία μέθοδο που θεωρείται ήδη επιστημονικά παραδεδεγμένη και αξιόπιστη σε άλλες ανεπτυγμένες χώρες<sup>256</sup>. Για τους λόγους μάλιστα αυτούς προκρίνεται ως απόλυτη αναγκαιότητα να εκσυγχρονιστούν οι μέχρι σήμερα χρησιμοποιούμενες διαδικασίες, ώστε να βελτιωθεί η αποδεικτική αξιοπιστία της μεθόδου αυτής και να αποφευχθούν τα μέχρι σήμερα γινόμενα λάθη, οφειλόμενα ακριβώς στην έλλειψη εργαστηριακών υποδομών κατάλληλων για την ορθή διενέργεια τέτοιων εξετάσεων. Κατά την αντίθετη άποψη, πρόκειται για μία μέθοδο, η οποία μπορεί μεν να «μιλήσει» για την μακροχρόνια χρήση ψυχοδραστικών ουσιών, ωστόσο δεν έχει ακόμα διαπιστωθεί η αξιοπιστία της ως επιστημονικής μεθόδου, καθώς τα σχετικά ευρήματα μπορεί να επηρεάζονται από ποικίλους παράγοντες, με αποτέλεσμα την αλλοίωση των αποτελεσμάτων και την αναξιόπιστία αυτών. Μία τέτοια μέθοδος θα μπορούσε ενδεχομένως να οδηγήσει σε ασφαλή συμπεράσματα σχετικά με την ύπαρξη εξάρτησης μόνο σε συνδυασμό με άλλα διαγνωστικά κριτήρια και αποδεικτικά στοιχεία, σύμφωνα με την αρχή της ηθικής απόδειξης, που κατοχυρώνεται στο άρ. 30 παρ.2 του εν λόγω νόμου.<sup>257</sup> Συναφής με την προηγούμενη είναι και η άποψη<sup>258</sup>, κατά την οποία η μέθοδος της ανάλυσης τριχών δεν είναι απολύτως αξιόπιστη για το λόγο ότι ένα αρνητικό αποτέλεσμα τέτοιας μεθόδου να μην αποκλείει τη χρήση ή την έκθεση σε κάποια ψυχοδραστική ουσία, αλλά ένα θετικό αποτέλεσμα δε θα πρέπει να σηματοδοτεί άνευ άλλου την έκθεση, ή ακόμα περισσότερο την εξάρτηση, καθιστώντας αναγκαία παράλληλα με την τυχόν διενέργεια αυτής της μεθόδου και την εκ νόμου απαιτούμενη ψυχιατροδικαστική πραγματογνωμοσύνη, προκειμένου να εξαχθεί ένα ασφαλές συμπέρασμα. Τέλος στα πλαίσια της ίδιας άποψης, έχει παρατηρηθεί ότι σε κάθε περίπτωση το τελικώς εξαγόμενο συμπέρασμα από την ανάλυση των τριχών είναι απόρροια πολλών παραγόντων, είτε ενδογενών είτε

<sup>254</sup>Η μέθοδος αυτή μαρτυρά τη χρήση ή και κατάχρηση ναρκωτικών ουσιών ακόμα και σε βάθος χρόνου με μοναδικό περιορισμό το μήκος της τρίχας. Συγκεκριμένα, αν πάρουμε ως γενικό κανόνα ότι μία τρίχα μεγαλώνει κατά μήκος ένα εκατοστό ανά μήνα, και δεδομένου ότι στην άκρη κάθε τρίχας αποτυπώνεται η παλαιότερη χρήση, ενώ στη ρίζα η πιο πρόσφατη, μία τρίχα δέκα εκατοστών μπορεί να υποδείξει το αν γινόταν χρήση ναρκωτικών ουσιών τους τελευταίους δέκα μήνες. Επιπλέον, οι τρίχες του εφηβίου μαρτυρούν τη χρήση ουσιών σε ακόμα μεγαλύτερο βάθος χρόνου σε σχέση με τις τρίχες της κεφαλής. Η αξία όμως της μεθόδου αναφαίνεται και αλλού: δεδομένου ότι με την ανάλυση των τριχών δεν μπορεί να καταδειχθεί η τυχόν πρόσφατη μεμονωμένη χρήση ναρκωτικών ουσιών, μπορεί η μέθοδος αυτή να αξιοποιηθεί προς απόδειξη του αυτοτελούς ισχυρισμού του άρ. 29 παρ. 2 του ν. 4139/2013, περί «εντελώς περιστασιακής» χρήσης. Βλ. αναλυτικά για τα πλεονεκτήματα της μεθόδου αυτής σε Σαββόπουλο Εμμ. και Γσατσάκη Αρ., ό.π.

<sup>255</sup>Η αξία της μεθόδου αυτή αναφαίνεται μάλιστα και στη δικαστηριακή πρακτική. Βλ. χαρακτηριστικά ΤριμΕφΚρητ 17/1999, όπου η μέθοδος ανάλυσης τριχών κατέδειξε τη χρήση –πλην κάνναβης και κοκαΐνης– και ηρωίνης, κάτι που δεν είχε καταφέρει να δείξει η προηγηθείσα ανάλυση αίματος, με αποτέλεσμα το δικαστήριο να αναγνωρίσει εν τέλει στο πρόσωπο του κατηγορουμένου την ιδιότητά του ως τοξικομανούς, λόγω συνδρομής σωματικής εξάρτησης από τη χρήση ηρωίνης.

<sup>256</sup>Παραδείγματος χάριν, εφαρμόζεται ήδη σε Ιταλία, Γερμανία, Γαλλία, Η.Π.Α. Βλ. σχετ. και αλληλογραφία Τσουκάλη-Παπαδοπούλου Ελ. – Ράικο Ν., ό.π.

<sup>257</sup>Βλ. σχετικά με τις μεθόδους εξέτασης σωματικών υγρών και τριχών σε Παρασκευόπουλο Ν., ό.π., σ.226

<sup>258</sup>Αθανασέλη Σ.-Μαραβέλια Κ.-Σπηλιοπούλου Χ. «Τοξικολογική ανάλυση τριχών. Μύθοι και πραγματικότητα.», ΠοινΧρον 2006, 97.

εξωγενών, με αποτέλεσμα η συγκεκριμένη μέθοδος να επιτελεί μόνο επιβοηθητική προς την ψυχιατροδικαστική πραγματογνωμοσύνη λειτουργία.<sup>259</sup>

Παράλληλα με τα ως άνω εκτεθέντα αποδεικτικά μέσα, προβλέπεται στο πέμπτο εδάφιο της τρίτης παραγράφου του άρ.30 ότι σε κάθε φάση της ποινικής διαδικασίας μπορεί να διαταχθεί ιατροδικαστική πραγματογνωμοσύνη είτε αυτεπάγγελα είτε κατόπιν αιτήματος του κατηγορουμένου, έτσι ώστε να κριθεί αν υπάρχει εξάρτηση, καθώς και το είδος (σωματική ή ψυχική) και η βαρύτητά της (χρόνος, εξαρτησιογόνα ουσία, απαιτούμενη ημερήσια δόση). Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι για τη διάγνωση της εξάρτησης, το δικαστήριο, στα πλαίσια πάντα της ηθικής απόδειξης που κατοχυρώνεται στο άρ.30 παρ.2, μπορεί να διατάξει τόσο ψυχιατροδικαστική πραγματογνωμοσύνη όσο και εργαστηριακή εξέταση, οι οποίες έχουν πλέον ισότιμη αποδεικτική δύναμη.<sup>260</sup>

Θα πρέπει επίσης να τονιστεί ότι, όπως προκύπτει και από το ίδιο το γράμμα του νόμου, η διενέργεια πραγματογνωμοσύνης είναι δυναμική για το δικαστή και όχι υποχρεωτική («δύναται να διαταχθεί»), σε αντίθεση με το προϊσχύσαν καθεστώς, όπου τουλάχιστον στο πεδίο της προδικασίας καθίστατο υποχρεωτική όταν προβαλλόταν τέτοιος ισχυρισμός από τον κατηγορούμενο εντός 24ώρου από τη σύλληψή του (άρ.30 παρ.3 ΚΝΝ).

Ως προς τον τρόπο διενέργειας της πραγματογνωμοσύνης, όπως γίνεται δεκτό και λαμβάνοντας υπόψη ότι δεν υπάρχει κάποια αντίθετη πρόβλεψη, συνεχίζει και μετά το ν.4139/2013 να είναι σε ισχύ η υπ'αρ. Α2Β/3892/1987 ΥΑ και να κρίνεται ως αναγκαία για την εγκυρότητα της πραγματογνωμοσύνης η μνεία των στοιχείων που απαιτεί η Απόφαση αυτή.<sup>261</sup> Περαιτέρω σε κάθε περίπτωση η διενεργούμενη πραγματογνωμοσύνη θα πρέπει να περιέχει το είδος της εξάρτησης, τον βαθμό αυτής, το είδος της εξαρτησιογόνου ουσίας που συνήθως χρησιμοποιεί ο δράστης, την ημερήσια δόση, την κατάλληλη θεραπευτική αγωγή (αν αυτό ζητείται ειδικώς) και την επίδραση της εξάρτησης στον καταλογισμό.

Σε κάθε περίπτωση, όπως προβλέπεται στην ίδια παράγραφο, εφόσον υποβληθεί κατά ορισμένο τρόπο αίτημα από τον κατηγορούμενο για διενέργεια πραγματογνωμοσύνης, θα

<sup>259</sup>Έτσι σύμφωνα με το υπ'αρ. πρωτοκ. έγγραφο 2685/11-11-2003 του εργαστηρίου Ιατροδικαστικής και Τοξικολογίας της Ιατρικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών προς τον Πρόεδρο του Αρείου Πάγου, Κοινωνία των Νομικών 2004, 12

<sup>260</sup>Ωστόσο, πρέπει να επισημανθεί ότι παρά τη μεταστροφή αυτή του νόμου, στη δικαστηριακή πρακτική η κατάσταση δεν έχει μεταβληθεί. Έτσι, η δυνατότητα συναξιολόγησης και ισότιμης εκτίμησης πλειόνων αποδεικτικών μέσων αξιοποιείται κυρίως όταν η ιατρική πραγματογνωμοσύνη είτε δεν υπάρχει, είτε υπάρχει αλλά είναι ελλιπής. Αντίθετα, όταν η πραγματογνωμοσύνη πληροί όλους τους τύπους εγκυρότητας, παραμένει αυτή το βασικό αποδεικτικό μέσο, στο οποίο θα στηριχθεί η δικανική κρίση. Βλ. σχετ. και σε Δημητράτο Ν., «Το πρόβλημα της ψυχιατρικής πραγματογνωμοσύνης στο πλαίσιο των μεταρρυθμίσεων του ν. 4139/2013», ΠοινΔικ 2015, σ.154

<sup>261</sup>Έτσι οι Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ.240. Βλ. ωστόσο και Παρασκευόπουλο Ν., ό.π., σ.229, όπου αναφέρεται ότι μετά τη νομοθετική μεταβολή του ν.4139, εκμηδενίζεται η ουσιαστική και πρακτική σημασία της ΥΑ, ως προς την πρόβλεψή της για ερωτηματολόγιο με βάση τα «ενιαία επιστημονικά κριτήρια για τη διάγνωση της εξάρτησης» ως τρόπο διάγνωσης της εξάρτησης.

πρέπει η αποδοχή ή η απόρριψη (του αιτήματος) να αιτιολογείται ειδικά.<sup>262</sup> Το δικαστήριο, λοιπόν, να μην κρίνει ανέλεγκτα αν πρέπει να διαταχθεί πραγματογνωμοσύνη, ωστόσο θα πρέπει να απαντήσει αιτιολογημένα επί του αιτήματος (εφόσον προβάλλονται τα απαραίτητα εκ νόμου περιστατικά που θα το στηρίξουν), καθ'όσον αυτό επέχει θέση αυτοτελούς ισχυρισμού.<sup>263</sup>

Αναφορικά με τη δεσμευτικότητα της πραγματογνωμοσύνης, κατά την επικρατούσα άποψη κρίνεται ότι με βάση την αρχή της ηθικής απόδειξης το πόρισμα της πραγματογνωμοσύνης δε δεσμεύει το δικαστήριο, αλλά εκτιμάται από αυτό ελεύθερα.<sup>264</sup> Λογική βάση της θεώρησης αυτής αποτελεί το γεγονός ότι αν το αποτέλεσμα μίας ψυχιατροδικαστικής πραγματογνωμοσύνης δέσμευε το δικαστή, αυτό θα συνεπάγετο υποκατάσταση του τελευταίου από τον πραγματογνώμονα, με άμεση συνέπεια τη φαλκίδευση της ίδιας της συνταγματικής επιταγής περί απονομής δικαιοσύνης από τα δικαστήρια. Κατά την αντίθετη ωστόσο –λιγότερο πειστική– άποψη το αποτέλεσμα της πραγματογνωμοσύνης πρέπει να είναι δεσμευτικό για το δικαστή, καθώς αυτός εκ των πραγμάτων δεν έχει τις απαιτούμενες ειδικές γνώσεις, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να εναντιωθεί στο πόρισμα με ισάξια επιστημονικά κριτήρια.<sup>265</sup> Στα πλαίσια της ίδιας προβληματικής, γίνεται δεκτό ότι να μην τυχόν θετικό υπέρ της εξάρτησης πόρισμα κάποιας πραγματογνωμοσύνης δε δεσμεύει το δικαστήριο, ωστόσο το τελευταίο δεν μπορεί να το αρνηθεί αν δε συντρέχουν άλλα αποδεικτικά στοιχεία που να μπορούν αιτιολογημένα να οδηγήσουν και να στηρίξουν την αντίθετη κρίση.<sup>266</sup> Αντίστροφα, αν ο ψυχίατρος πραγματογνώμονας κρίνει ότι ο εξετασθείς δεν είναι εξαρτημένος, τότε το δικαστήριο πάλι δε δεσμεύεται από την κρίση αυτή, και οφείλει παράλληλα να ερευνήσει και τα λοιπά διαθέσιμα αποδεικτικά μέσα.<sup>267</sup> Ωστόσο θα πρέπει να επισημανθεί ότι τυχόν άλλες

---

<sup>262</sup>Βλ. ΑΠ 344/2006, ΠοινΛογ 2006, 223, όπου κρίθηκε απαράδεκτο ως αόριστο το αίτημα του κατηγορουμένου για διενέργεια πραγματογνωμοσύνης και συνεπώς το δικαστήριο δεν υποχρεούταν να απαντήσει αιτιολογημένα. Επίσης ΑΠ 1053/2006, ΠοινΛογ 2006, 933, με την οποία κρίθηκε αιτιολογημένη η απόρριψη αιτήματος του κατηγορουμένου για διενέργεια πραγματογνωμοσύνης λόγω του ότι το δικαστήριο είχε σχηματίσει πλήρη δικανική πεποίθηση για την ενοχή του από τα υπόλοιπα στοιχεία.

<sup>263</sup>Βλ. Κοτσαλή Λ.-κ.λπ., ό.π., σ.242

<sup>264</sup>Αυτό επιβεβαιώνει και η ίδια η Αιτιολογική Έκθεση του ΣχΚΠΔ, σύμφωνα με την οποία «Είναι προφανές ότι εν ουδεμία περιπτώσει είναι δυνατόν να θεωρείται το συμπέρασμα οιασδήποτε πραγματογνωμοσύνης ως υποχρεωτική διά τον δικαστήν διότι τούτο αντίκειται προς τη θεμελιώδη δικονομική αρχή της ηθικής αποδείξεως».

<sup>265</sup>Καϊάφα-Γκμπάντι Μ. «Θα'πρεπε μήπως το πόρισμα της ψυχιατρικής πραγματογνωμοσύνης να είναι δεσμευτικό για το ποινικό δικαστήριο;», Αρμεν. 1983, 1046επ.

<sup>266</sup>Βλ. Κωνσταντινίδη Άγγ., «Εξάρτηση και πραγματογνωμοσύνη: Η αποδεικτική ισχύς της πραγματογνωμοσύνης», ό.π., σ.287. Έτσι και οι Μαργαρίτης Λ.-Σατλάνης Χ. «Ποινικά και ποινικοδικονομικά ζητήματα από την πρόσφατη νομολογία», ΠοινΔικ 2016, 1044. Βλ. επίσης σε Παύλου Στ., «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά – Κ.Ν.Ν. ν. 3459/06», ό.π., σ.261-262 και ενδεικτική σχετ. νομολογία: ΣυμβΠλημΛαρ 58/2016, ΠοινΔικ 2016, 733, ΑΠ 1413/2003, ΠοινΔικ 2004, 111, ΣυμβΕφΛαρ 44/1987, ΠοινΧρον 1987, 834 επ.

<sup>267</sup>Βλ. Κωνσταντινίδη Άγγ., ό.π., σ. 287. Βλ. επίσης σχετ. νομολογία: ΑΠ 7/2006, ΠοινΧρον 2006, 637, ΑΠ 890/2000, ΠοινΧρον 2001, 162, ΑΠ 1288/1998, ΠοινΧρον 1999, 706



γνωμοδοτήσεις ειδικών επιστημόνων, οι οποίοι ωστόσο δεν είναι από τους αναφερόμενους στο άρ.30 παρ.3 εδ.ε΄, λαμβάνονται υπόψη ως απλά έγγραφα, με αποτέλεσμα το Δικαστήριο να μην είναι υποχρεωμένο να αιτιολογήσει τυχόν αντίθετη κρίση του.<sup>268</sup>

Από τα παραπάνω και λαμβανομένου υπόψη ότι ο ισχυρισμός του κατηγορουμένου πως είναι τοξικομανής αποτελεί αυτοτελή ισχυρισμό, πρέπει κατά την άποψη της γράφουσας, να γίνει δεκτό ότι το πόρισμα της διενεργηθείσας πραγματογνωμοσύνης δεν μπορεί να δεσμεύει το δικαστήριο, ωστόσο σε κάθε περίπτωση κάθε απόφαση με την οποία γίνεται δεκτή ή απορρίπτεται μία διενεργηθείσα ειδικά για την απόδειξη του ισχυρισμού πραγματογνωμοσύνη θα πρέπει να αιτιολογείται ειδικώς, άλλως καθίσταται αναιρετέα. Αυτό επιβεβαιώνει και η μέχρι σήμερα διαμορφωθείσα εγχώρια νομολογία. Πιο συγκεκριμένα, έχει επανειλημμένως κριθεί ότι το δικαστήριο δε δεσμεύεται από το πόρισμα, είτε αυτό είναι θετικό για τη ύπαρξη εξάρτησης είτε όχι, θα πρέπει όμως η απόφαση του να είναι αιτιολογημένη και να παρατίθενται σε αυτή όλα τα αποδεικτικά μέσα και συγκεκριμένα τα αρνητικά περιστατικά, από τα οποία να τεκμηριώνεται η αντίθετη κρίση του<sup>269</sup>. Ειδικά όμως αν το πόρισμα είναι αρνητικό περί της εξάρτησης, τότε θα πρέπει το δικαστήριο να ερευνήσει και τα λοιπά αποδεικτικά μέσα και να παραθέσει συγκεκριμένα αρνητικά περιστατικά πριν προβεί στην έκδοση απόφασης, προκειμένου να κριθεί ως αιτιολογημένη.<sup>270</sup>

Υπό το βάρος της ως άνω υποχρέωσης των δικαστηρίων να αιτιολογούν ειδικώς την αποδοχή ή την απόρριψη του πορίσματος της πραγματογνωμοσύνης και για να μπορούν να προσπερνούν αυτό το σκόπελο, ειδικά όταν το πόρισμα της πραγματογνωμοσύνης ήταν θετικό υπέρ της ύπαρξης εξάρτησης, πολλές φορές αυτά προέβησαν στην απόκρουση των πορισμάτων χαρακτηρίζοντας τις σχετικές πραγματογνωμοσύνες ως ελλιπείς, ή ατελείς, είτε γιατί δεν περιείχαν όλα τα στοιχεία που απαιτούνταν από την ΥΑ<sup>271</sup>, είτε γιατί δεν καθορίζονταν πλήρως

<sup>268</sup> Βλ. σχετ. σε Παρασκευόπουλο Ν.-Κοσμάτο Κ., ό.π., σ.242 και από νομολογία ΑΠ 1556/2013, ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 994/2011, ΝΟΜΟΣ.

<sup>269</sup> ΑΠ 12017/2016, ΠοινΔικ 2017, 171, ΑΠ 136/2016, ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 570/2015, ΠοινΔικ 2016, 1030 επ., ΑΠ 1100/2006, ΠοινΧρον 2007, 413, ΑΠ 7/2006, ΠοινΛογ 2006, 17, ΑΠ 542/2005, ΠοινΔικ 2005, 1085, ΑΠ 1967/2003, ΠοινΧρον 2004, 739, ΑΠ 1413/2003, ΠοινΧρον 2004, 354, ΑΠ 1690/2003, ΠοινΛογ 2003, 1905, ΑΠ 1287/2002, ΠοινΧρον 2003, 427, ΑΠ 890/2000, ΠοινΧρον 2001, 162, ΑΠ 1288/1998, ΠοινΧρον 1999, 706.

<sup>270</sup> ΑΠ 1146/2015, ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1952/2007, ΠοινΧρον 2008, 708. Βλ. και ΑΠ 1752/2007, ΠοινΧρον 2008, 554

<sup>271</sup> ΑΠ 1061/2007, ΠοινΛογ 2007, 728, ΑΠ 755/2004, ΠοινΔικ 2004, 905, ΑΠ 67/2000, ΠοινΧρον 2000, 204, ΑΠ 37/1998, ΠοινΧρον 1998, 669 (με την οποία αποκρούστηκε το πόρισμα για το λόγο ότι δεν περιείχε όλα τα απαιτούμενα στοιχεία σχετικά με τα αποτελέσματα των τοξικολογικών εξετάσεων), ΠεντΕφΠατρ 172-173/2000, ΠοινΔικ 2000, 1198 (με την οποία αποκρούστηκε το θετικό πόρισμα επειδή δεν αναφερόταν ότι η χρήση συνεχίστηκε έως και το χρόνο τέλεσης των επίδικων εγκλημάτων), ΤριμΕφΠατρ 452/1998, ΠοινΔικ 1999, 826

τα στοιχεία που απαιτεί το άρ.30 παρ.3, είτε γιατί περιείχαν ασάφειες<sup>272</sup>. Άξια όμως υπόμνησης είναι η περίπτωση, όπου το δικαστήριο απομακρυνόμενο από την ως άνω τακτική, έκρινε ότι κι αν η έκθεση πραγματογνωμοσύνης είναι ελλιπής ή ατελής, αυτό δεν ασκεί καμία επιρροή και δεν επιφέρει ακυρότητα αυτής, γιατί οι ρυθμίσεις και τα στοιχεία της Υ.Α. απαριθμούνται ενδεικτικώς και όχι περιοριστικώς.<sup>273</sup> Πρόκειται αδιαμφισβήτητα για μία ορθή στο σκεπτικό της απόφαση καθ'ότι θεωρώ ότι δεν μπορούν ποτέ τέτοιου είδους ατέλειες ή πλημμέλειες να λειτουργούν σε βάρος του κατηγορουμένου, ο οποίος δε φέρει κάποιο είδος ευθύνης γι'αυτές. Γι'αυτό υποστηρίζεται<sup>274</sup> και πρέπει να γίνει δεκτό, ότι τέτοιες δικαστικές κρίσεις θα πρέπει να εκλείπουν, και σε περίπτωση που συντρέχει πράγματι μία από τις ως άνω ατέλειες στην έκθεση της πραγματογνωμοσύνης, τότε το δικαστήριο της ουσίας είτε θα πρέπει να διατάξει τη διενέργεια νέας<sup>275</sup> ή συμπλήρωσης της προηγούμενης πραγματογνωμοσύνης αναβάλλοντας τη συζήτηση της υπόθεσης, είτε θα πρέπει να καταφεύγει στην παράλληλη εκτίμηση κι άλλων αποδεικτικών μέσων προκειμένου να αποφανθεί και να απαντήσει αιτιολογημένα επί της ύπαρξης εξάρτησης ή μη.<sup>276</sup> Εξάλλου η ύπαρξη τέτοιων ατελειών δε συνεπάγεται ακυρότητα της έκθεσης κι εφαρμοζομένης της αρχής *in dubio pro reo*<sup>277</sup>.

Εκτός όλων των ρητά προβλεπόμενων στην τρίτη παράγραφο του άρ.30 αποδεικτικών μέσων, καίριας σημασίας για τη διάγνωση της εξάρτησης είναι και το τεκμήριο που εισάγεται στο άρ.33 παρ.2 του νόμου. Η ρύθμιση αυτή δεν είναι καινούρια καθώς είχε ήδη εισαχθεί στο νόμο περί ναρκωτικών με το άρ. 21 παρ.1 περ.ζ'του ν. 2331/1995, τυποποιημένη στο άρ. 31 παρ.8 του ΚΝΝ. Σύμφωνα με τη ρύθμιση αυτή η κατοχή βεβαίωσης από εγκεκριμένο πρόγραμμα με ή χωρίς υποκατάστατα, σωματικής ή ψυχικής απεξάρτησης, παράγει τεκμήριο ότι ο κάτοχός της κατά την εισαγωγή του για θεραπεία είχε αποκτήσει την έξυπνη χρήση ναρκωτικών. Αναφορικά όμως με τη ρύθμιση αυτή ανέκυψε η προβληματική μέχρι ποιου χρονικού σημείου στο παρελθόν εξικνείται αυτό το τεκμήριο. Εν προκειμένω διατυπώθηκε η άποψη ότι αυτό αφορά μόνο το χρόνο εισαγωγής στη θεραπεία χωρίς να επεκτείνεται στον προγενέστερο αυτής χρόνο.<sup>278</sup> Ωστόσο η άποψη αυτή αποκρούεται καθ'ότι αφ'ενός καθιστούσε τη ρύθμιση άνευ πρακτικής αξίας, αφού θα σήμαινε ότι καλύπτει μόνο πράξεις που τελέστηκαν τη μέρα της εισαγωγής, κι αφ'ετέρου παρέβλεπε την πραγματικότητα, ότι δηλαδή ένας εξαρτημένος αποφασίζει να εισαχθεί για θεραπεία πολύ καιρό μετά την εμφάνιση όλων

<sup>272</sup>Βλ.σχετικά σε Παρασκευόπουλο Ν.-Κοσμάτο Κ., ό.π., σ.242 και Παύλου Στ., «Ναρκοτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά –Κ.Ν.Ν. ν. 3459/06»,ό.π., σ.261.

<sup>273</sup>ΑΠ 737/2005, ΠοινΛογ 2005, 649

<sup>274</sup>Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ.242

<sup>275</sup>Έτσι η ΤριμΕφΚακΘρ 260/2002, ΠοινΔικ 2003, 768

<sup>276</sup>Κωνσταντινίδης Άγγ., ό.π., σ.285-286

<sup>277</sup>ΑΠ 1487/2004, ΠοινΔικ 2005, 142

<sup>278</sup>Κοτσαλής Λ.- κ.λπ., ό.π., σ.250. Έτσι και η ΑΠ 2376/2007, ΠοινΔικ 2008, 822

των δυσμενών συνεπειών της εξάρτησης<sup>279</sup>, γι' αυτό και υποστηριζόταν ότι το τεκμήριο θα έπρεπε να έχει ισχύ σε εύλογο βάθος χρόνου πριν την εισαγωγή. Το πρόβλημα αυτό εν τέλει ήρθη με το άρ. 10 παρ.5 του ν. 4322/2015<sup>280</sup>, με το οποίο τροποποιήθηκε η διάταξη του άρ.33 παρ.2 του ν. 4139/2013 και πλέον ορίζεται ότι η εν λόγω βεβαίωση ολοκλήρωσης εγκεκριμένου προγράμματος απεξάρτησης, οδηγεί υποχρεωτικά στην κρίση ότι κατά την εισαγωγή του κατηγορουμένου για θεραπεία και τουλάχιστον πέντε έτη από αυτήν, αυτός είχε αποκτήσει την έξι της χρήσης ναρκωτικών ουσιών.<sup>281</sup>

#### IV. Ο ΚΡΙΣΙΜΟΣ ΧΡΟΝΟΣ ΤΗΣ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ

Μία κρίσιμη ενότητα πριν το τέλος της ανάλυσης του περί της εξάρτησης του δράστη κεφαλαίου, είναι αυτή του κρίσιμου χρόνου κατά τον οποίον πρέπει να συντρέχει η κατάσταση της εξάρτησης, καθ' ότι η απάντηση στο ερώτημα αυτό έχει την πλέον καθοριστική σημασία για το αν χωρεί η ενεργοποίηση όλων των ευεργετικών για τον δράστη προβλεπόμενων μέτρων. Ωστόσο αναφορικά με την προβληματική αυτή, υποστηρίζονται σε θεωρία και νομολογία δύο εκδοχές.

Κατά την πρώτη, από το δεδομένο ότι η προβλεπόμενη ευνοϊκή μεταχείριση υπέρ του δράστη έχει ως έρεισμα τη σκέψη ότι η εξάρτηση αποτελεί ένα οιονεί τεκμήριο έλλειψης ή μείωσης του καταλογισμού του, προκύπτει ότι ο εξαρτημένος πρέπει και δικαιούται να τυγχάνει της προβλεπόμενης στο νόμο ευνοϊκής μεταχείρισης μόνο όταν η εξάρτηση συνέτρεχε στο πρόσωπό του όχι γενικά, αλλά κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης, να διαπιστώνεται δηλαδή ότι τελέστηκε η πράξη υπό το καθεστώς εξάρτησης<sup>282</sup>. Κρίσιμος δηλαδή χρόνος είναι ο χρόνος

<sup>279</sup> Βλ. σχετικά σε Παρασκευόπουλο Ν., ό.π., σ.230

<sup>280</sup> Στην Εισηγητική Έκθεση αναφέρεται ότι: «Αντικαθίσταται η παρ.2 του άρ.33 του ν. 4139/2013 «Νόμος περί εξαρτησιογόνων ουσιών και άλλες διατάξεις» προκειμένου το τεκμήριο, όσων έχουν ολοκληρώσει με επιτυχία θεραπευτικό πρόγραμμα απεξάρτησης ότι ήταν εξαρτημένοι κατά την εισαγωγή τους σε αυτό είχαν αποκτήσει την έξι της χρήσης ναρκωτικών ουσιών, να επεκταθεί και στο προηγούμενο χρονικό διάστημα αυτής, όπως πραγματικά συμβαίνει, αφού η διαδικασία της εξάρτησης προϋποθέτει και λογικά μια μακροχρόνια εξακολούθηση της εν λόγω συμπεριφοράς».

<sup>281</sup> Βλ. ΣυμβΑΠ 1270/2016, με το οποίο κρίθηκε ότι η νέα αυτή ρύθμιση που επήλθε με το ν. 4322/2015, δεν στοιχειοθετεί «νέο γεγονός, άγνωστο στους δικαστές», ώστε να ευδοκιμήσει αίτηση επανάλιψης της διαδικασίας, καθώς πρόκειται για ευμενέστερο νόμο, μεταγενέστερο της αμετάκλητης καταδίκης.

<sup>282</sup> ΑΠ 762/2006, Ποιν/Λογ 2006, 632, με την οποία κρίθηκε ότι το δικαστήριο της ουσίας αιτιολογημένα απέρριψε τον αυτοτελή ισχυρισμό του κατηγορουμένου περί εξάρτησης, καθώς η ιατροδικαστική έκθεση, με την οποία κρίθηκε αυτός ως εξαρτημένος, αφ' ενός συνετάχθη σε πολύ προγενέστερο της τέλεσης του αδικήματος χρόνο, αφ' ετέρου δεν αναφέρονται τα πραγματικά εκείνα περιστατικά, από τα οποία να προκύπτει η έξι της χρήσης και η αδυναμία αυτοδύναμης αποβολής της κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης.

τέλεσης της πράξης.<sup>283</sup> Για το λόγο αυτό ο χρόνος συνδρομής της εξάρτησης θα πρέπει να διευκρινίζεται πλήρως στη δικαστική απόφαση.<sup>284</sup>

Περαιτέρω, δοθέντος ότι ο νομοθέτης έχει προβλέψει μία σειρά από ευεργετικά μέτρα, αποσκοπούντα στη θεραπεία του δράστη (άρ.31-35), θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι ειδικά για την εφαρμογή αυτών των θεραπευτικών μέτρων, ο δράστης θα πρέπει να είναι και να κρίνεται ως εξαρτημένος και κατά το χρόνο επιβολής των μέτρων αυτών. Διαφορετικά το δικαστήριο (ή το δικαστικό συμβούλιο) θα οδηγούσε σε –αναγκαστική– θεραπεία ένα υγιές άτομο.<sup>285</sup> Συνεπώς και μεν κρίσιμος για τη διαπίστωση της εξάρτησης και την ευνοϊκή μεταχείριση του κατηγορουμένου σε κυρωτικό επίπεδο είναι ο χρόνος τέλεσης της πράξης, ωστόσο για την επιβολή των ευνοϊκών μέτρων των άρθρων 31-35, κρίσιμος είναι και ο χρόνος επιβολής αυτών των μέτρων<sup>286</sup>.

Ωστόσο κατά την αντίθετη άποψη, η οποία θεωρείται από τη γράφουσα ως ορθότερη, θα πρέπει να γίνει διάκριση. Για την εφαρμογή του άρθρου 30 παρ. 4 και άρθρου 21 παρ. 1 περ.α΄, δηλαδή για την ευνοϊκή μεταχείριση του δράστη σε κυρωτικό πεδίο, το στοιχείο της εξάρτησης θα πρέπει και αρκεί να συντρέχει κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης. Για την ενεργοποίηση όμως της προβλεπόμενης θεραπευτικής για το δράστη διαδικασίας, δηλαδή για την εφαρμογή των άρθρων 31-35 του ν. 4139/2013, η εξάρτηση αρκεί να συντρέχει κατά το χρόνο εκδίκασης της υπόθεσης, ή εν γένει κατά το χρόνο επιβολής του μέτρου.<sup>287</sup>

Στην περίπτωση ωστόσο που ο κατηγορούμενος ήταν μεν εξαρτημένος κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης, αλλά την ημέρα της δικασίμου είχε ήδη απεξαρτηθεί (με οποιονδήποτε τρόπο, συμπεριλαμβανομένης και της παρακολούθησης κι ολοκλήρωσης ειδικού προγράμματος απεξάρτησης), τότε κατά το άρθρο 30 παρ.4 ο μεν -απεξαρτημένος πλέον- κατηγορούμενος για χρήση απαλλάσσεται, στο δε απεξαρτηθέντα κατηγορούμενο για διακίνηση επιβάλλεται μειωμένη ποινή, ενώ δεν εφαρμόζεται κάποιο από τα ευνοϊκά μέτρα των άρθρων 31-35, καθ'ότι κάτι τέτοιο δε θα είχε πρακτική αξία λόγω της επελθούσας απεξάρτησής του.<sup>288</sup>

<sup>283</sup> Βλ. σχετ. νομολ.: ΑΠ 67/2000, Υπερ. 2000, 830, ΑΠ 172/1999, ΠοινΔικ 2000, 1198

<sup>284</sup> Έτσι και ο Κωνσταντινίδης Άγγ., ό.π., σ. 279. Σχετ. νομολ.: ΑΠ 67/2000, ΠοινΧρον 2000, 204, ΠεντΕφΠατρ 172-173/1999, ΠοινΔικ 2000, 1198

<sup>285</sup> Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ.236

<sup>286</sup> ΤριμΕφΑθ 951/1988, Υπερ.1992, 597, ΤρΕφΚακΠειρ 127/1999, ΠοινΔικ 1999, 567

<sup>287</sup> Έτσι σε Φαρσεδάκη Ιάκ. – Συλίκο Γ., ό.π., σ. 289, Σταθέα Γ., ό.π., σ. 97-98. Βλ. επίσης και ανάλυση της άποψης αυτής σε Συμεωνίδου-Καστανίδου Ελ. «Μεταξύ θεραπείας και καταστολής: Η ποινική μεταχείριση των εξαρτημένων δραστών αξιόποινων πράξεων», ΠοινΔικ 2017, 1020επ., σύμφωνα με την οποία η εξάρτηση δεν είναι αναγκαίο να υπάρχει κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης, αρκεί να υπάρχει κατά το χρόνο επιβολής των μέτρων των άρθρων 31-35, στηρίζοντας την άποψη αυτή σε επιχειρήματα, βασισμένα κυρίως στο γράμμα του νόμου αλλά και στην ιστορική και συστηματική ερμηνεία των συγκεκριμένων διατάξεων.

<sup>288</sup> Αυτό βέβαια μπορεί να αποφευχθεί μέσω της ενεργοποίησης των διατάξεων που προβλέπουν είτε αναβολή της άσκησης της ποινικής δίωξης (άρ. 32 παρ.1 περ.α΄) είτε σε ένα μεταγενέστερο στάδιο αναβολή της δίκης (άρ. 32 παρ.2 περ.γ΄) λόγω της παρακολούθησης ειδικού θεραπευτικού προγράμματος απεξάρτησης.

Αντίστροφα, αν ο κατηγορούμενος δεν ήταν εξαρτημένος κατά την τέλεση της πράξης, απέκτησε ωστόσο την έξη χρήσης ναρκωτικών-σε βαθμό εξάρτησης- μετά, και τη διατήρησε έως και τη δικάσιμο, τότε θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι δεν εφαρμόζεται το άρ.30 παρ.4 περί απαλλαγής ή επιβολής μειωμένων ποινών, για τον αυτονόητο λόγο ότι κατά την τέλεση της πράξης δεν υπήρχε έλλειψη η έστω μειωμένος καταλογισμός. Χωρεί ωστόσο η επιβολή παρακολούθησης ειδικού θεραπευτικού προγράμματος απεξάρτησης ή και υφ'όρον απόλυση κατά το άρ.35. Υπάρχει βέβαια σε κάθε περίπτωση και η δυνατότητα εφαρμογής του άρ. 80ΚΠΔ, αν κριθεί ότι η επελθούσα εξάρτηση συνδέεται με τη διατάραξη των πνευματικών λειτουργιών.<sup>289</sup>

Τέλος, αν ο κατηγορούμενος δεν ήταν εξαρτημένος κατά την τέλεση της πράξης, κατέστη όμως μετά, αλλά απεξαρτήθηκε ήδη κατά τη δικάσιμο, τότε δεν υπάρχει δυνατότητα εφαρμογής κάποιας ευνοϊκής ρύθμισης, και στον κατηγορούμενο αυτόν επιβάλλονται οι προβλεπόμενες ποινές και -ελλείψει αντικειμένου και πρακτικής αξίας- δεν του επιβάλλεται η παρακολούθηση κάποιου προγράμματος.<sup>290</sup>

## V. ΟΙ ΕΝΝΟΜΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

Η διάγνωση της συνδρομής της εξάρτησης στο πρόσωπο του δράστη σηματοδοτεί για το ποινικό δίκαιο την ενεργοποίηση ενός συνόλου ευεργετικών διατάξεων και μέτρων για αυτόν, τα οποία συνίστανται αφ'ενός σε ένα κατά πολύ ελαφρύτερο απειλούμενο κυρωτικό πλαίσιο (άρ. 21 παρ.1 α'και άρ.30 παρ.4) κι αφ'ετέρου στην πρόβλεψη μίας σειράς από θεραπευτικά μέτρα (άρ. 31-35), που εκτείνονται σε όλο το φάσμα της ποινικής διαδικασίας, από την προδικασία έως το στάδιο έκτισης της ποινής, καθιστώντας έτσι σαφή τη θεώρηση του εξαρτημένου δράστη από το νομοθέτη περισσότερο ως ασθενούς παρά ως εγκληματία.

---

<sup>289</sup>Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ.232

<sup>290</sup>Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ.237

Α. ΤΟ ΕΙΔΙΚΟ ΚΥΡΩΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΥΣ ΔΡΑΣΤΕΣ (Άρ.30 παρ.4 και άρ. 21 παρ.1 α'ν.4139/2013)

### 1) Η ειδική μεταχείριση του εξαρτημένου χρήστη (Άρ. 30 παρ.4 ν. 4139/2013)

Όπως γίνεται δεκτό, η έννοια της εξάρτησης δεν είναι μία καθαρά νομική έννοια. Αντίθετα, ενέχει μέσα της στοιχεία που την καθιστούν ταυτόχρονα ένα ιατρικό φαινόμενο, η συνδρομή του οποίου συνεπάγεται για τον έχοντα την ιδιότητα αυτή την αδυναμία ή τη δυσκολία αντίληψης του αδίκου ή την αδυναμία συμμόρφωσης προς αυτό. Ο εξαρτημένος δηλαδή δράστης δρα υπό το κράτος ενός ιδιαίζοντα βιολογικού και ψυχολογικού καταναγκασμού,<sup>291</sup> ο οποίος επιδρά –όπως και ο νομοθέτης έχει πλέον αντιληφθεί- στην ίδια την ικανότητά του για καταλογισμό. Η εξάρτηση δηλαδή από τις ναρκωτικές ουσίες αποτελεί υπό το ισχύον νομοθετικό καθεστώς έναν λόγο άρσης ή μείωσης του καταλογισμού του δράστη, που πρέπει με τη σειρά του να οδηγεί είτε σε απαλλαγή είτε σε μείωση της ποινής<sup>292</sup>. Είναι δε αυτός ο λόγος τόσο ειδικός, από την άποψη ότι περιορίζεται στα εγκλήματα που αφορούν στο πεδίο των ναρκωτικών, όσο και γενικός, καθ'ότι καλύπτει υποχρεωτικά όλους γενικά τους εξαρτημένους χρήστες.<sup>293</sup> Τα παραπάνω συνθέτουν και την αιτιολογική βάση της διάταξης του άρ.30 παρ.4, με την οποία θεσπίζονται ειδικά πλαίσια ποινής για τους εξαρτημένους δράστες του νόμου αυτού, εισάγοντας με αυτόν τον τρόπο ο νομοθέτης στο σώμα της διάταξης ένα οιονεί (αμάχητο) τεκμήριο<sup>294</sup> είτε πλήρους έλλειψης είτε μείωσης του καταλογισμού<sup>295</sup>.

<sup>291</sup> Παύλου Στ., «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά –Κ.Ν.Ν. ν. 3459/06»,ό.π., σ.262

<sup>292</sup> Κοτσαλής Λ.-κ.λπ., ό.π., σ.251

<sup>293</sup> ΠεντΕφΚρητ 20/2007, ΠοινΔικ 2007, 427

<sup>294</sup> Ο νομοθέτης μολοντί μέσω της διάταξης του άρ.30 παρ.4 υπολαμβάνει ότι η εξάρτηση συνδέεται άρρηκτα με την ικανότητα προς καταλογισμό, αρκέστηκε στην ειδική αυτή ρύθμιση και δεν τη συμπεριέλαβε ρητά μεταξύ των άλλων βιολογικών αιτιών ελλείψεως της ικανότητας προς καταλογισμό του Γενικού Μέρους του Ποινικού Δικαίου (όπως την κωφολαλία ή την ψυχική νόσο). Βλ. Παύλου Στ., «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά –Κ.Ν.Ν. ν. 3459/06», ό.π., σ.263. Έτσι και η Συμεωνίδου-Καστανίδου Ελ. «Μεταξύ θεραπείας και καταστολής: Η ποινική μεταχείριση των εξαρτημένων δραστών αξιόποινων πράξεων», ΠοινΔικ 2017, σ.1017επ, η οποία μάλιστα τονίζει ότι δε χωρεί συνδυαστική εφαρμογή του άρ.30 παρ.4 και του άρ.36 ΠΚ, στην περίπτωση που αποδεικνύεται ότι ο κατηγορούμενος κατά την τέλεση της πράξης είχε πράγματι μειωμένο καταλογισμό λόγω της εξάρτησής του.

<sup>295</sup> Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙΙ, σ.63. Σχετική νομολογία: ΠεντΕφΚρητ 20/2007, ΠοινΔικ 2007, 427, ΤρΕφΠειρ 166/2000, ΠοινΧρον 2001, 644. Ωστόσο κατά την αντίθετη άποψη, η οποία υποστηρίζεται και στη νομολογία, η τοξικομανία του εξαρτημένου δεν αρκεί από μόνη της για να καταφαθεί η άρση ή η μείωση της ικανότητας προς καταλογισμό, χωρίς να συντρέχουν ταυτόχρονα και οι προϋποθέσεις των άρ. 34 ή 36 ΠΚ αντίστοιχα. Έτσι οι ΑΠ 1650/2008, ΠοινΔικ 2009, 916, ΑΠ 800/2008, ΠοινΔικ 2008, 1404, ΑΠ 1837/2006, ΠοινΧρον 2007, 806, ΑΠ 759/2004, ΠοινΔικ 2005, 144, ΑΠ 157/2002, ΠοινΔικ 2002, 1278

Έτσι στο άρ.30 παρ.4 προβλέπεται ότι ο υπαίτιος κάποιας από τις πράξεις του άρ.29 παρ.1,<sup>296</sup> ήτοι της χρήσης, της καλλιέργειας, της προμήθειας και της κατοχής προς ίδια χρήση παραμένει ατιμώρητος<sup>297</sup>, οπότε και εκδίδεται αθωωτική απόφαση μη καταχωριζόμενη στο ποινικό του μητρώο, αν αυτός είναι εξαρτημένος κατά την έννοια της παραγράφου 1 του άρ.29. Δικαιολογητική βάση της ρύθμισης αυτής αποτελεί η (τεκμαιρόμενη) απόλυτη έλλειψη καταλογισμού του δράστη, ο οποίος υπό την επήρεια της εξάρτησής του και έχοντας απωλέσει το «άλλως δύνασθαι πράττειν», στερείται την ελευθερία βούλησής του, που θα τον οδηγούσε στη μη διάπραξη του εγκλήματος. Αποτελεί δηλαδή η διάταξη αυτή έναν ειδικό και προσωπικό<sup>298</sup> λόγο άρσης του καταλογισμού του δράστη, και όχι ειδικό λόγο δικαστικής άφεσης της ποινής.<sup>299</sup>

Διαφορετική ωστόσο αντιμετώπιση επιφυλάσσεται για το δράστη που όντας εξαρτημένος τέλεσε κάποια από τις πράξεις των άρθρων 20, 21 παρ.1 στ.α΄και παρ.2 και 22 του ν.4139/2013. Έτσι σύμφωνα με το άρ. 30 παρ.4 περ. β΄,γ΄ και δ΄ προβλέπονται μειωμένα πλαίσια ποινές, αν ο δράστης αυτός κριθεί ως εξαρτημένος ενόψει και του τεκμηρίου μειωμένου καταλογισμού, αναγνωρίζει δηλαδή ο νομοθέτης ότι η εξάρτηση ναι μεν υπάρχει, αλλά δεν αναιρεί, απλώς μειώνει σε μεγάλο βαθμό τη δυνατότητα αποφυγής πράξεων διακίνησης, καθ'ότι μέσω αυτών διασφαλίζει και την πρόσβαση στη χρήση των ουσιών.<sup>300</sup> Συγκεκριμένα φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους (έως πέντε) για τον υπαίτιο των πράξεων του άρ.20 (περ.β΄), φυλάκιση μέχρι ενός έτους για το δράστη των πράξεων του άρ.21 παρ.1 β΄ και παρ.2, ενώ όταν συντρέχει η διακεκριμένη μορφή του άρ. 22 τότε η απειλούμενη ποινή είναι κάθειρξη (από πέντε) μέχρι δέκα έτη.<sup>301302</sup> Σε κάθε περίπτωση στον κριθέντα ως εξαρτημένο

<sup>296</sup> Η παρ.2 μάλλον εκ παραδρομής συμπεριλήφθηκε, καθώς προβλέπει ήδη το ατιμώρητο του δράστη.

<sup>297</sup> ΤρΕφΚακΛαρ 472/2006, ΠοινΔικ 2007, 16, ΠεντΕφΑθ 834/2005, ΠοινΔικ 2005, 984, ΣυμβΠλημΣερ 77/2003, Αρμεν. 2003, 868, ΤρΕφΚακΠειρ 251/1999, ΠοινΔικ 2000, 250

<sup>298</sup> Επισημαίνεται ότι εφόσον πρόκειται για προσωπικό λόγο άρσεως του καταλογισμού και εφαρμοζόμενης της διάταξης του άρ.49 παρ.2 ΠΚ, ατιμώρητος θα παραμείνει μόνο ο εξαρτημένος δράστης και όχι τυχόν συμμετοχος. (κανόνας εξαρτημένου αδικού: άρ.48 ΠΚ).

<sup>299</sup> Όπως υποστηρίζεται θα ήταν λανθασμένη η νομοτεχνική επιλογή να θεωρείται ότι η διάταξη αυτή αποτελεί λόγο δικαστικής άφεσης της ποινής καθώς τέτοιοι λόγοι αφορούν σε γεγονότα μεταγενέστερα της άδικης πράξης και όχι προγενέστερα ή σύγχρονα αυτής. Βλ. σχετ. σε Παύλου Στ. «Ναρκοτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκοτικά –Κ.Ν.Ν. ν. 3459/06», ό.π., σ.265. Αντίθ. το ΣυμβΕφΠειρ 18/2001, ΝοΒ 2001, 1521.

<sup>300</sup> Παρασκευόπουλος Ν., ό.π.,σ .233, και Παρασκευόπουλος Ν.- Κοσμάτος Κ., ό.π., σ.244

<sup>301</sup> Έτσι σύμφωνα με τη διάταξη αυτή: «Δράστης, στο πρόσωπο του οποίου κατά το χρόνο της πράξης συντρέχουν οι προϋποθέσεις της παραγράφου 1, αν είναι υπαίτιος τέλεσης:

α. Των πράξεων του άρθρου 29 παράγραφοι 1 και 2 παραμένει ατιμώρητος.

β. Των πράξεων του άρθρου 20 τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον ενός (1) έτους.

γ. Των πράξεων του άρθρου 21 παράγραφοι 1 εδάφιο β΄ και 2 τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι ενός (1) έτους.

δ. Των πράξεων του άρθρου 22 τιμωρείται με πρόσκαιρη κάθειρξη μέχρι δέκα (10) ετών.»

<sup>302</sup> Η σημερινή μορφή αυτής της διάταξης δεν ομοιάζει σε τίποτα με τις προϊσχύσασες, καθώς ενώ αρχικά (ν.1729/1987) η απειλούμενη ποινή ήταν κατά βάση αυτή της φυλάκισης, μεταγενέστερα ήταν τόσο η φυλάκιση όσο και η κάθειρξη έως δέκα έτη (άρ.1738/1987), ενώ αργότερα αυστηροποιήθηκε το αυστηρό αυτό

καταδικασθέντα κατά το άρ. 30 παρ. 4, μπορεί να διαταχθεί, εφόσον και αυτός έχει εκφράσει ρητά την επιθυμία του, η εισαγωγή του σε «εγκεκριμένο κατά νόμο συμβουλευτικό ή θεραπευτικό πρόγραμμα σωματικής αποτοξίνωσης με ή χωρίς υποκατάστατα και σωματικής και ψυχικής απεξάρτησης» κατά το άρ.34 του ισχύοντος νόμου, το οποίο κατά ρητή πρόβλεψη του νομοθέτη εφαρμόζεται και για τα προβλεπόμενα στο άρ. 30 παρ.4 εγκλήματα.<sup>303</sup>

Θα πρέπει να υπομνησθεί εδώ ότι ο νομοθέτης υπό το ισχύον καθεστώς προέβη σε κάποιες διαφοροποιήσεις σε σχέση με το παρελθόν. Έτσι η διάταξη του άρ. 30 παρ.4 β' θα τύχει εφαρμογής όχι μόνο για τις πιο πάνω πράξεις, αλλά και για την περίπτωση που ο εξαρτημένος δράστης ενεργεί καθ'έξη, κι αυτό επειδή δεν υπάρχει πια τυποποίηση της καθ'έξη τέλεσης κάποιας πράξης διακίνησης, με αποτέλεσμα η περίπτωση αυτή να υπάγεται πια είτε στη διάταξη του άρ. 30 παρ.4 β', είτε σε αυτήν του άρ. 21 παρ.1 περ.α'. Παρόμοιο σκεπτικό ισχύει και για τον –μέχρι το ν. 4139/2013 – θεωρούμενο ως υπότροπο δράστη, για τον οποίον θα εφαρμοστούν οι ίδιες διατάξεις, καθώς πλέον σύμφωνα με τη διάταξη του άρ. 22 παρ.2 γ' προϋπόθεση της στοιχειοθέτησης της υποτροπής είναι ο δράστης να μην είναι εξαρτημένος.<sup>304</sup>

Στο σημείο αυτό πρέπει να τονιστεί ότι –όπως συνάγεται από τη ρύθμιση, και σε αντίθεση με το προϊσχύσαν καθεστώς, στο ν.4139/2013- ο νομοθέτης δεν προέκρινε κάποιο μειωμένο πλαίσιο ποινής για τις πράξεις του άρ.23 (ιδιαίτερα διακεκριμένες περιπτώσεις), όταν αυτές τελούνται από άτομο εξαρτημένο.<sup>305</sup> Μολονότι η εξάρτηση έχει σε κάθε περίπτωση άμεση επίδραση στην ικανότητα για καταλογισμό, η συγκεκριμένη επιλογή αποτελεί απόρροια της σκέψης ότι οι βαρύτερες πράξεις διακίνησης του άρ.23 κατά τεκμήριο δεν έχουν ως υποκειμενικό κίνητρο την εξάρτηση.<sup>306</sup> Αυτό συνάγεται από την ίδια την Αιτιολογική Έκθεση, όπου αναφέρεται ότι: «*Δεδομένων των κριτηρίων [...] για τη διάγνωση της εξάρτησης, καθώς και των αυξημένων προϋποθέσεων για τη συνδρομή των επιβαρυντικών περιστάσεων διακίνησης, προκρίθηκε να μην υπάρξει ειδική πρόβλεψη για μειωμένο πλαίσιο ποινής στους εξαρτημένους που τέλεσαν τις πράξεις του άρ.23, ως προς τους οποίους θα ισχύει συνεπώς το πλήρες πλαίσιο*

---

πλαίσιο και απειλούνταν ποινές κάθειρξης (ν.2161/1993). Ωστόσο μετά το ν.2408/1996, ο νομοθέτης επανήλθε σε πιο ήπιες θέσεις, οι οποίες κατά βάση έχουν με κάποιες τροποποιήσεις διατηρηθεί μέχρι σήμερα.

<sup>303</sup>Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ.245, Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ.234

<sup>304</sup>Βλ. χαρακτηριστικά ΣυμβΕφΠατρ 88/2015, ΠοινΔικ 2017, 319 καθώς και ΣυμβΠλημΛαρ 58/2016, ΠοινΔικ 2016, 733, ΑΠ 1804/2016, ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 39/2015, ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 808/2014, ΝΟΜΟΣ.

<sup>305</sup>Για το λόγο αυτό και κατά το άρ.2 παρ.1 ΠΚ, για τις πράξεις του άρ.23 που τελέστηκαν πριν τη θέση σε ισχύ του ν.4139/2013, εφαρμογής θα τυγχάνει η προγενέστερη και ηπιότερη ρύθμιση του άρ. 30 παρ.4 β' και γ', όπου τυποποιούνται οι αντίστοιχες περιπτώσεις. Βλ. Παρασκευόπουλο Ν., ό.π., σ.235 και Παρασκευόπουλο Ν.-Κοσμάτο Κ., ό.π., σ.249

<sup>306</sup>Βλ. Παρασκευόπουλο Ν., ό.π., σ.233, Κοσμάτο Κ., «Ο "εξαρτημένος" δράστης-η ποινική μεταχείρισή του», ό.π.



ποινής». Συνεπώς μοναδικός πλέον τρόπος για τη μείωση ποινής στον εξαρτημένο δράστη των πράξεων του άρ.23 είναι η επίκληση κι εφαρμογή του άρ.36 ΠΚ.<sup>307</sup>

Η ως άνω ρύθμιση ως προς την ποινική αντιμετώπιση του εξαρτημένου δράστη καθιστά σαφές ότι ο νομοθέτης επέλεξε μία διακρίνουσα αξιολόγηση ανάλογα με το είδος των διαπραχθεισών πράξεων, μία διάκριση η οποία χρήζει αιτιολογίας, καθώς δεν είναι ευνόητο εκ πρώτης όψεως πώς η ίδια αιτία, ήτοι η εξάρτηση, στη μία περίπτωση οδηγεί σε άρση και στην άλλη απλώς σε μείωση του καταλογισμού. Ωστόσο, η δικαιολογητική βάση της διακριτής αυτής μεταχείρισης συνίσταται στο ότι στην περίπτωση της ατιμωρησίας (περ.α΄) ο εξαρτημένος ωθείται στις πράξεις που συνδέονται με την απόκτηση και κατανάλωση αυτών των ουσιών προκειμένου ακριβώς να αντιμετωπίσει την εξάρτησή του, δηλαδή από τη σφοδρή ψυχική ή σωματική του ανάγκη για τη χρήση των ουσιών αυτών.<sup>308</sup> Αντίθετα στις λοιπές περιπτώσεις (περ. β΄, γ΄, δ΄) θεωρείται ότι ναι μεν αναγνωρίζει το άδικο της πράξης του, ωστόσο δε φτάνει στο σημείο της απόλυτης αδυναμίας ενέργειας ή αποχής από το έγκλημα.<sup>309</sup>

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι εν προκειμένω τυγχάνει εφαρμογής η διάταξη του άρ.20 παρ.3 περί ενιαίας ποινής. Έτσι αν συντρέχουν κατά συρροή περισσότερες πράξεις προβλεπόμενες στο άρ.30 παρ.4, τελεσθείσες από εξαρτημένο, αλλά αφορούν στην ίδια ποσότητα ναρκωτικών, τότε η επιβλητέα ποινή θα είναι η βαρύτερα απειλούμενη, ακόμα και για τις πράξεις που μεμονωμένα θα τιμωρούνταν με μειωμένο πλαίσιο ποινής κατά το άρ. 30 παρ.4. Περαιτέρω, τα ήδη μειωμένα κατά το άρθρο αυτό πλαίσια ποινής δεν αναιρούν τη δυνατότητα αυτή να μειωθεί ακόμα περισσότερο, αν συντρέχει στο πρόσωπο του δράστη κάποιος από τους λόγους του άρ.83 ΠΚ, ή να αναγνωριστεί κάποια εκ των ελαφρυντικών περιπτώσεων του άρ. 84 ΠΚ.<sup>310</sup>

Άνευ σαφούς νομοθετικής ρύθμισης μένει ωστόσο η ποινική μεταχείριση του εξαρτημένου από ναρκωτικές ουσίες δράστη, που υπό την επήρεια της ουσίας ή υπό το κράτος της εξάρτησής του, τελεί άλλη πράξη πλην εκείνων που αναφέρονται στη νομοθεσία περί ναρκωτικών. Στην περίπτωση αυτή –ελλείψει νομοθετικής ρύθμισης- δεν μπορεί να λειτουργήσει κάποιο τεκμήριο μειωμένου καταλογισμού, και υποστηρίζεται σε επίπεδο θεωρίας ότι θα πρέπει να επιλέγεται η *in concreto* αξιολόγηση της συνδρομής ή μη των

<sup>307</sup> Βλ. και Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙΙ, σ.67

<sup>308</sup> Βλ.σχετ. νομολ. ΣυμβΠλημΣερ 300/2002, ΠοινΛογ 2002, 2640

<sup>309</sup> Παύλου Στ., «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά –Κ.Ν.Ν. ν. 3459/06»,ό.π., σ.264. Ομοίως και σε Τσόλια Γρ., ό.π., σ.465 και Συμεωνίδου-Καστανίδου Ελ. «Μεταξύ θεραπειάς και καταστολής: Η ποινική μεταχείριση των εξαρτημένων δραστών αξιόποινων πράξεων», ό.π., σ. 1017

<sup>310</sup> Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙΙ, σ. 66, του ίδιου «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά – Κ.Ν.Ν. ν. 3459/06»,ό.π., σ.268, Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ.244. Βλ.σχετ. νομολογία: ΑΠ 404/2000, ΠοινΧρον 2000, 906, ΕφΠατρ 172/1999, ΠοινΔικ 2000, 1198, ΕφΠειρ 249/1999, ΠοινΔικ 1999, 825, ΤρΕφΠατρ 268/1995 ΝοΒ 1996, 709

στοιχείων που είναι απαραίτητα για την κατάφαση του καταλογισμού.<sup>311</sup> Σε επίπεδο όμως νομολογίας, και συγκεκριμένα σε υποθέσεις που δεν αφορούν τα προβλεπόμενα στο άρ.30 παρ.4 του εν λόγω νόμου εγκλήματα σπάνια εκδίδονται αποφάσεις που παραδέχονται ότι η διαπιστωθείσα εξάρτηση από τα ναρκωτικά μπορούσε να στοιχειοθετήσει λόγο έλλειψης ή μειωμένου καταλογισμού κατά τα άρ.34 ή 36 ΠΚ.<sup>312</sup>

## **2) Ο εξαρτημένος διακινητής μικροποσοτήτων ναρκωτικών (άρ. 21 παρ.1 περ.α' ν. 4139/2013)**

Μία ακόμα περίπτωση ευνοϊκής μεταχείρισης δραστών, που η νομοθεσία περί ναρκωτικών αναγνωρίζει λόγω της ιδιότητας αυτών ως εξαρτημένων, τυποποιείται και στο άρ.21 παρ.1 περ.α' του νόμου. Στη διάταξη αυτή προβλέπεται ως «διαίτερη» (προνομιούχος) περίπτωση τιμωρούμενη με ποινή φυλάκισης έως τρία έτη η διακίνηση μικροποσοτήτων ναρκωτικών από άτομο εξαρτημένο, όταν σκοπός του δράστη είναι η εξασφάλιση της κάλυψης των καθημερινών του αναγκών χρήσης. Δικαιολογητική βάση της ευνοϊκής αυτής ρύθμισης είναι συνεπώς αφ' ενός το ελαφρύ άδικο διακινδύνευσης («μικροποσότητες»), κι αφ' ετέρου η σχετικά ελαφριά ενοχή (σκοπός η κάλυψη των καθημερινών αναγκών χρήσης). Συνεπώς για να ενεργοποιηθεί η διάταξη αυτή θα πρέπει: α) ο δράστης να είναι εξαρτημένος, β) ο σκοπός του δράστη να είναι η εξασφάλιση της καθημερινής του «δόσης», και γ) η διακίνηση να αφορά σε «μικροποσότητα» ναρκωτικών ουσιών. Οι προϋποθέσεις αυτές ωστόσο χρήζουν μίας βαθύτερης ερμηνείας. Η έννοια της «μικροποσότητας» δεν ορίζεται ρητά στο νόμο. Πρόκειται για μία έννοια αξιολογική, η οποία υπήρχε στη νομοθεσία των ναρκωτικών ήδη από το ν.1729/1987. Ωστόσο η επιλογή αυτή επικρίθηκε λόγω του ρευστού χαρακτήρα της έννοιας, με απώτερη συνέπεια την έκδοση αντιφατικών και ασαφών αποφάσεων από τα εγχώρια δικαιοδοτικά όργανα. Εν τέλει ο όρος αυτός απαλείφθηκε με το ν. 2161/1993 για να επανέλθει με τον ισχύοντα νόμο επιφέροντας και πάλι επιφυλάξεις εστιασμένες στον αξιολογικό της

<sup>311</sup> Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙΙ, σ.64 και του ίδιου «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά – Κ.Ν.Ν. ν. 3459/06», ό.π., σ.264

<sup>312</sup> Βλ. σχετ. σε Σορβατζιώτη Δήμ., «Η εξάρτηση από τα ναρκωτικά και η εξάρτηση από τον τζόγο», ΠοινΔικ 2013, 1123. Για σχετ. νομολ. βλ. ενδεικτικά ΤρΕφΚακΑθ 4101/2010 (ΠοινΔικ 2011, 956), στην οποία το δικαστήριο προχώρησε στην εφαρμογή του άρ. 36 ΠΚ περί ελαττωμένης ικανότητας προς καταλογισμό, και συγκεκριμένα δέχτηκε ότι ο δράστης, ενώ είχε προηγουμένως καταναλώσει ναρκωτικές ουσίες, στη συνέχεια τέλεσε το έγκλημα της ληστείας ευρισκόμενος υπό την επήρεια στερητικού συνδρόμου, και χωρίς να έχει εντελώς απολέσει την ικανότητα να αντιληφθεί το άδικο, αλλά πάντως έχοντας ουσιωδώς μειωμένη την ικανότητα προς καταλογισμό. Βλ. επίσης ΑΠ 894/2006, ΜΟΔΙωανν 5/1998, ΠοινΔικ 1999, 107, ΜΟΔΚιλκ 36/2005, ΠοινΔικ 2006, 29.

χαρακτήρα.<sup>313</sup> Σε κάθε περίπτωση για την ορθή ερμηνευτική προσέγγιση της διάταξης αυτής θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη κάποια βασικά διαγνωστικά στοιχεία. Αρχικά η διακινούμενη ποσότητα δεν είναι απαραίτητο να προορίζεται για την εξυπηρέτηση των ημερήσιων αναγκών, αλλά μπορεί να προορίζεται για την κάλυψη μεγαλύτερων διαστημάτων. Επίσης, για την κατάφαση της συνδρομής της εν λόγω περίπτωσης θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη συνδυαστικά και ο χρόνος χρήσης του κατηγορουμένου, ο βαθμός της εξάρτησής του, το είδος της ουσίας από το οποίο είναι εξαρτημένος, η απαιτούμενη ημερήσια δόση καθώς και τα ατομικά του χαρακτηριστικά. Τέλος θα πρέπει πάντα να εκτιμάται και να υπολογίζεται ότι η διακινούμενη «μικροποσότητα» θα πρέπει να καλύπτει και τις ανάγκες χρήσης των αποδεκτών της ποσότητας αυτής, κάτι που τις περισσότερες φορές θα σημαίνει ότι αυτή θα πρέπει να είναι μεγαλύτερη από το μερίδιό του.<sup>314</sup>

Κλείνοντας την ενότητα αυτή, θα πρέπει να υπομνησθεί ένα παράδοξο του νομοθέτη, το οποίο ωστόσο δε φαίνεται να είναι αποτέλεσμα παραδρομής. Συγκεκριμένα, ενώ ο διακινητής του άρ.21 παρ.1 α', όντας και έχοντας κριθεί εξαρτημένος, απειλείται με ποινή φυλάκισης (από δέκα ημέρες) μέχρι τρία έτη, στην περίπτωση που συντρέχει περίπτωση εφαρμογής των άρθρων 22 και 23 του ισχύοντος νόμου (τα οποία ρητώς παραπέμπουν στην αναλυόμενη διάταξη), τότε το κυρωτικό πλαίσιο αλλάζει πλήρως και ο δράστης απειλείται πια με ποινές κάθειρξης πρόσκαιρης ή και ισόβιας, με αποτέλεσμα να εγείρεται ζήτημα συνταγματικής υφής, ένεκα της υπέρμετρης δυσαναλογίας μεταξύ ενοχής και ποινής.<sup>315</sup> Εκτός όμως της παραβίασης της αρχής της αναλογικότητας, εν προκειμένω ανακύπτει και μία αξιολογική αντινομία. Συγκεκριμένα, το «βαποράκι» του άρ. 21 παρ.1<sup>α'</sup> που τελεί κάποια πράξη του άρ. 22, αντιμετωπίζεται ποινικά ακριβώς όπως και ένας δράστης που τελεί κάποια από τις πράξεις του άρ. 22 χωρίς να είναι εξαρτημένος. Το παράδοξο όμως της διάταξης εντοπίζεται κι αλλού: ενώ ο εξαρτημένος δράστης του άρ.21 παρ.1 α' που εμπίπτει παράλληλα και στο άρ. 22 του νόμου, απειλείται με ποινή κάθειρξης από δέκα έως είκοσι έτη, ο κατά το άρ. 30 παρ. 4 δ' εξαρτημένος διακινητής μεγαλύτερων ποσοτήτων ναρκωτικών απειλείται με κάθειρξη έως δέκα έτη. Για το λόγο αυτό – εύστοχα κατά την άποψή μου- έχει προταθεί ο δράστης του άρ. 21 παρ.1 α' που τελεί και κάποια από τις πράξεις του άρ. 22 να αντιμετωπίζεται τελικώς όπως ακριβώς και ο εξαρτημένος διακινητής του άρ. 30 παρ.4 δ', ήτοι με απειλή κάθειρξης έως δέκα έτη.<sup>316</sup>

<sup>313</sup>Βλ. Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικό Ποινικό Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙ, σ. 38

<sup>314</sup>Βλ. Κοσμάτο Κ., «Ο "εξαρτημένος" δράστης-η ποινική μεταχείρισή του», ό.π.

<sup>315</sup>Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ.130

<sup>316</sup>Συμεωνίδου-Καστανίδου Ελ. «Μεταξύ θεραπείας και καταστολής: Η ποινική μεταχείριση των εξαρτημένων δραστών αξιόποινων πράξεων», ό.π., σ. 1019.

### 3) Ποιος είναι ο αληθής χαρακτήρας των εγκλημάτων που τελούνται από εξαρτημένο δράστη; (Άρ. 30 παρ.5 ν. 4139/2013)

Η ενότητα περί της ειδικής μεταχείρισης, της οποίας τυγχάνει ο εξαρτημένος δράστης σε κυρωτικό επίπεδο, δε θα μπορούσε να κλείσει χωρίς την αναφορά σε ένα ζήτημα, το οποίο ναι μεν πλέον λύνεται νομοθετικά μέσα από τη διάταξη του άρ. 30 παρ.5, ωστόσο στο παρελθόν είχε διχάσει τόσο τη θεωρία όσο και τη νομολογία. Σύμφωνα με την διάταξη αυτή «Ο κατά νόμο ποινικός χαρακτήρας των πράξεων που τελέστηκαν από δράστη, στο πρόσωπο του οποίου συντρέχουν οι προϋποθέσεις της παραγράφου 1, κρίνεται με βάση την απειλούμενη στην παράγραφο 4 στοιχεία β', γ' και δ' ποινή».

Πρόκειται για μια ρύθμιση, η οποία εισήχθη στο ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο με το άρ.25 παρ.2 του ν.3811/2009 και αποτελούσε την απάντηση στο ερώτημα του αν οι πράξεις που τελούνται από εξαρτημένο δράστη κι απειλούνται με ποινή φυλάκισης, έχουν εξαρχής χαρακτήρα πλημμελήματος ή αν διατηρούν το χαρακτήρα τους ως κακουργημάτων, που θα είχαν αν δε διαγιγνωσκόταν η συνδρομή της εξάρτησης.

Φυσικά δεν πρόκειται για ένα ερώτημα που έχει μόνο θεωρητική αξία, αντίθετα η απάντηση που δίδεται άπτεται πληθώρας ζητημάτων τόσο ουσιαστικής όσο και δικονομικής φύσης. Έτσι το αν τα ως άνω εγκλήματα έχουν το χαρακτήρα πλημμελήματος ή κακουργήματος επιδρά στο χρόνο της παραγραφής, στη δυνατότητα επιβολής προσωρινής κράτησης, στο θεσμό της υποτροπής<sup>317</sup>, στην καθ'ύλην αρμοδιότητα του δικαστηρίου και κατ'επέκταση στην ακολουθητέα διαδικασία της παραπομπής, στην περάτωση της κύριας ανάκρισης, στην έκταση του αναιρετικού ελέγχου και στις σοφρωνιστικού χαρακτήρα προβλέψεις σχετικές με την έκτιση της ποινής.<sup>318</sup>

Στο ζήτημα αυτό έλαβε σαφή θέση η νομολογία με την έκδοση της υπ'αρ. 7/1995 απόφασης της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου<sup>319</sup>, με την οποία φυσικά συνετάχθησαν και οι περισσότερες

<sup>317</sup>Ωστόσο, μετά το ν. 4139/2013 το εν λόγω ζήτημα δε θα είχε πια σημασία για το θεσμό της υποτροπής, καθώς πλέον ρητά προβλέπεται στο άρ.22 παρ.2 γ' ότι ως «υπότροπος θεωρείται όποιος, χωρίς να έχει κριθεί ως εξαρτημένος, έχει ήδη καταδικαστεί αμετάκλητα για κακούργημα διακίνησης ναρκωτικών μέσα στην προηγούμενη δεκαετία». Είχε ωστόσο μεγάλη αξία υπό το προγενέστερο νομοθετικό καθεστώς, καθώς στο άρ. 23 του ΚΝΝ υπότροπος θεωρούταν αυτός που είχε καταδικαστεί αμετάκλητα για παράβαση του ίδιου νόμου σε βαθμό κακουργήματος εντός της προηγούμενης δεκαετίας και σε βαθμό πλημμελήματος εντός της προηγούμενης πενταετίας. Συνεπώς, η κρίση για το αν οι εν λόγω πράξεις συνιστούσαν πλημμελήματα ή κακουργήματα καθόριζε άμεσα το αν ένας ο δράστης μπορούσε να θεωρείται υπότροπος ή όχι.

<sup>318</sup>Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙΙ, σ.67, του ίδιου «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά – Κ.Ν.Ν. ν. 3459/06», ό.π., σ.269, Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ.235

<sup>319</sup>ΠοινΧρον 1996, 474

εκ των δικαστικών αποφάσεων.<sup>320</sup> Σύμφωνα λοιπόν με την πλειοψηφία της απόφασης της Ολομέλειας η συνδρομή του στοιχείου της εξάρτησης στο πρόσωπο του δράστη δεν αποτελεί στοιχείο ούτε της αντικειμενικής ούτε της υποκειμενικής υπόστασης των εγκλημάτων της νομοθεσίας περί ναρκωτικών. Η ιδιότητα αυτή δεν επιδρά στην πράξη (άρ.14 ΠΚ), δεν άγει στη στοιχειοθέτηση νέου εγκλήματος απλώς διαφοροποιεί την ποινική μεταχείριση του δράστη. Συνεπώς η συνδρομή της εξάρτησης δεν οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο δράστης διέπραξε διάφορο έγκλημα από εκείνο που θα γινόταν δεκτό ότι είχε διαπραχθεί αν δεν κρινόταν εξαρτημένος, άρα το διαπραχθέν έγκλημα διατηρεί τον κακουργηματικό του χαρακτήρα.<sup>321</sup>

Ωστόσο κατά τη γνώμη της μειοψηφίας, με την οποία ωστόσο συντασσόταν από τότε και ένα μεγάλο τμήμα της θεωρίας, τα εγκλήματα που κατά το άρθρο 30 παρ.4 (τόσο του ΚΝΝ όσο και του ν. 4139/2013) απειλούνται λόγω της συνδρομής της εξάρτησης με ποινή φυλάκισης, συνιστούν αυτοτελή αδικήματα πλημμεληματικού χαρακτήρα, που έχουν την ίδια αντικειμενική υπόσταση με τα αρχικά (νυν 21 παρ.1β' και παρ.2 και 20), αλλά με πρόσθετο στοιχείο την ύπαρξη της εξάρτησης, με αποτέλεσμα να διαφοροποιείται το αδίκημα το οποίο καθίσταται ανεξάρτητο κι αυτοτελές. Εξάλλου κατά την ίδια άποψη αυτή η απόδοση του πλημμεληματικού χαρακτήρα στα εγκλήματα αυτά είναι σύμφυτη με το σκοπό του νομοθέτη να επιφυλάξει ευνοϊκότερη μεταχείριση στους εξαρτημένους δράστες των εν λόγω εγκλημάτων. Με την άποψη της μειοψηφίας συνέπλευσε και μια σειρά αποφάσεων, δείχνοντας έτσι ότι η άποψη της πλειοψηφίας της Ολομέλειας δε διέθετε στέρεα νομικά ερείσματα.<sup>322</sup>

Αντίστοιχη ήταν και η διχογνωμία που επικράτησε στους κόλπους της θεωρίας. Μία μερίδα συντάχθηκε με τη γνώμη της μειοψηφίας της Ολομέλειας, υποστηρίζοντας ότι η εξάρτηση ως συνυφασμένη με την ικανότητα καταλογισμού, αποτελεί στοιχείο της πράξεως, συνεπώς η διάγνωσή της άγει στη στοιχειοθέτηση τελικά ενός αυτοτελούς εγκλήματος.<sup>323</sup> Αντίθετα, οι υπόλοιποι εκπρόσωποι της θεωρίας τασσόμενοι με την πλειοψηφία της Ολομέλειας,

<sup>320</sup>Ενδεικτικά: ΑΠ 107/2006, ΠοινΛογ 2006, 97, ΑΠ 1556/2004, ΠοινΛογ 2004, 1931, ΑΠ 918/2004, ΠοινΧρον 2005, 426, ΑΠ 1139/2003, ΠοινΔικ 2003, 1325, ΣυμβΠλημΧαν 10/1999, Υπερ.1999, 701, ΠεντΕφΛαρ 171/1997, Υπερ.1998, 1245, ΑΠ 1222/197, ΠοινΧρον 1998, 454.

<sup>321</sup>Βλ. σχετ. σε Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.– Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., «Νομολογιακές Εφαρμογές Ειδικών Ποινικών Νόμων», Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα 2008, σ.482

<sup>322</sup>ΣυμβΕφΘεσ 1756/2001, ΠοινΧρον 2002, 440, ΠεντΕφΑθ 1053/2003, ΠοινΔικ 2005, 164, ΠεντΕφΠειρ 43/2000, ΠραξΛογΠΔ 2000, 221, ΑΠ 1031/1999, ΕλλΔνη 2000, 1476, ΣυμβΕφΑθ 901/1997, ΠοινΔικ 1998, 67, ΣυμβΠλημΘεσ 7/1990, Υπερ. 1991, 53.

<sup>323</sup>Ετσι –μεταξύ άλλων- οι Ανδρέου Φ. «Κακουργήματα ή Πλημμελήματα τα εγκλήματα των τοξικομανών;», ΠοινΔικ 2002, 300, Γκρόζος Κ., Παρατηρήσεις σε ΣυμβΠλημΞανθ 16/1999, Υπερ. 2000, 876επ., Καϊάφα-Γκμπάντι Μ., Παρατηρήσεις, Υπερ. 1996, 755επ.. Τον πλημμεληματικό χαρακτήρα των εγκλημάτων αυτών δέχεται και ο Κωσταράς Α., ό.π., σ.87, σύμφωνα με τον οποίον, η ως άνω λύση προκύπτει από το γεγονός ότι ο νομοθέτης προέβλεψε μειωμένο πλαίσιο ποινής στο άρ.30 παρ.4 ακριβώς γιατί συνυπολόγισε την ιδιότητα του δράστη ως εξαρτημένου. Υπάρχει δηλαδή ένα εξ'αρχής διαμορφωμένο ευνοϊκό πλαίσιο ποινής, που προκύπτει ευθέως από το νόμο, και όχι μέσω της εφαρμογής του άρ.83 ΠΚ, οπότε και ο κακουργηματικός χαρακτήρας των εν λόγω πράξεων δε θα αμφισβητούταν. Μάλιστα, όπως εύστοχα επισημαίνει, το σκεπτικό της προκείμενης ρύθμισης είναι ανάλογο με εκείνο του άρ. 303 ΠΚ έναντι του άρ. 299 ΠΚ.

θεωρούσαν ότι η εξάρτηση δεν αποτελεί παρά έναν τεκμαρτό λόγο μειωμένου καταλογισμού, συνεπώς δεν μπορεί να ανήκει ούτε στην αντικειμενική ούτε στην υποκειμενική πλευρά του εγκλήματος.<sup>324</sup>

Η ανωτέρω προβληματική ήρθη τελικώς με τη ρύθμιση που εισήχθη μέσω του άρ.25 παρ. 2 του ν. 3811/2009, με το οποίο επικυρώθηκε η άποψη της μειωσιμότητας της Ολομέλειας, μία ρύθμιση η οποία σήμερα είναι τυποποιημένη στο άρ. 30 παρ.5 του ν. 4139/2013, όπως αναφέρθηκε και στην αρχή της ενότητας. Κατοχυρώνεται λοιπόν και νομοθετικά ο πλημμεληματικός χαρακτήρας των πράξεων που προβλέπονται στο άρ. 30 παρ.4.<sup>325</sup> Αυτά δε αναδεικνύει και επιβεβαιώνει και η ίδια η Αιτιολογική Έκθεση του ν. 3811/2009, σύμφωνα με την οποία ο χαρακτηρισμός της πράξεως που τελέστηκε από εξαρτημένο δράστη θα κριθεί με βάση το ανώτατο όριο ποινής που απειλεί ο νόμος, ώστε να υπάρχει εναρμόνιση και με τα άρ.28 και 19 εδ.α΄ ΠΚ.<sup>326</sup>

Συνεπώς σήμερα, μετά την εκ νόμου αποσαφήνιση περί του «καθαροίαιμου» πλημμεληματικού χαρακτήρα των πράξεων που κατά το άρ. 30 παρ.4 τιμωρούνται με ποινή φυλάκισης, οδηγούμαστε αναπόφευκτα στην επέλευση των εξής ουσιαστικού και δικονομικού χαρακτήρα συνεπειών: Οι πράξεις των των περ. β΄ και γ΄ υπόκεινται σε πενταετή παραγραφή (111 παρ.3 ΠΚ), απαγορεύεται η επιβολή κατ'όικον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση και προσωρινής κράτησης (282 παρ.3 και 4ΚΠΔ)<sup>327</sup>, καθ'ύλην αρμόδιο δικαστήριο δεν είναι πια το Μονομελές Εφετείο Κακουρηγημάτων, αλλά το αρμόδιο Πλημμελειοδικείο<sup>328</sup>, ενώ αντίστοιχα καθορίζεται και ποια είναι η διαδικασία περάτωσης της ανάκρισης.

Κλείνοντας την ενότητα, συναφές προς τα παραπάνω είναι και ένα ζήτημα που ανέκυπτε κι εξακολουθεί και σήμερα να ανακύπτει, παρά τη σαφή νομοθετική ρύθμιση του ν. 3811/2009, και αναφέρεται στο τι συμβαίνει ή τι πρέπει να συμβαίνει στην περίπτωση που η εξάρτηση διαγνωστεί σε ένα μεταγενέστερο στάδιο αυτού της ποινικής δίωξης για κακουρηγηματικού χαρακτήρα διακίνηση ναρκωτικών (άρ.20). Προκειμένου να επιτευχθεί μία ορθή προσέγγιση του ζητήματος, θα πρέπει να υπομνησθεί ότι το παραπάνω πρόβλημα αποτελεί απόρροια της εύστοχης και αναγκαίας ρύθμισης του άρ.30 παρ.2, σύμφωνα με το οποίο η διάγνωση της

<sup>324</sup> Έτσι οι Παύλου Στ., «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά –Κ.Ν.Ν. ν. 3459/06» ό.π., σ.271, Ζύγουρας Α. «Η επίδραση της ιδιότητας του δράστη ως τοξικομανούς εις τον χαρακτήρα ως κακουρηγημάτων πράξεων τινών του νόμου περί ναρκωτικών», ΠοινΔικ 2000, 290, Μαργαρίτης Α. «Ναρκωτικά και Υποτροπή», ΠοινΔικ 2007, 453

<sup>325</sup> Έτσι και ΣυμβΠλημΒολ 313/2015, ΠοινΔικ 2015, 1030, ΔιατΑνακρΠλημΒερ 90/2014, ΠοινΔικ 2015, 142, ΔιατΕισΕφΑθ 38047/2013, ΝΟΜΟΣ.

<sup>326</sup> ΠοινΧρον 2010, 75-76

<sup>327</sup> ΣυμβΕφΘεσ 131/2010, ΠοινΔικ 2011, 161, ΣυμβΠλημΣπарт 7/2010, ΠοινΔικ 2011, 161. Ωστόσο ισχυρή παραμένει η δυνατότητα επιβολής περιοριστικών όρων, οι οποίοι χωρούν και για τελεσθέντα εγκλήματα πλημμεληματικού χαρακτήρα, κάτι που «ακυρώνει» την ευνοϊκό πνεύμα της εν λόγω διάταξης.

<sup>328</sup> ΔιατΕισΕφΘεσ 14/2010, ΠοινΔικ 2010, 700, ΔιατΕισΕφΛαρ 104/2010, ΠοινΧρον 2010, 779

εξάρτησης θα μπορεί να γίνει με βάση την αρχή της ηθικής απόδειξης σε κάθε στάδιο της ποινικής διαδικασίας. Συνεπώς αν ασκηθεί ποινική δίωξη σε βαθμό κακουργήματος και κατόπιν τεκμαρθεί ή διαπιστωθεί η συνδρομή της εξάρτησης στο πρόσωπο του κατηγορουμένου, τότε αν τυχόν έχει επιβληθεί προσωρινή κράτηση, ο ανακριτής θα πρέπει να προβεί στην ανάκληση της, με βάση και το άρ. 43 παρ.2 β΄ του νόμου σύμφωνα με το οποίο *«Για την επιβολή ή συνέχιση της προσωρινής κράτησης πρέπει οπωσδήποτε να λαμβάνονται υπόψη και τα στοιχεία από τα οποία προκύπτει αν ο κατηγορούμενος είναι εξαρτημένος»*. Αν ωστόσο η εξάρτηση πιστοποιηθεί από τον πραγματογνώμονα σε ένα μεταγενέστερο στάδιο της διαδικασίας, δηλαδή ακόμα και μετά την απολογία του κατηγορουμένου, τότε σύμφωνα με το άρ. 43 παρ.2 γ΄ τελ.εδ. *«ο Εισαγγελέας Εφετών αποφαινεται σχετικά με αιτιολογημένη διάταξη και με παραγγελία του προς τον Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών εισάγεται η υπόθεση από τον τελευταίο στο συμβούλιο πλημμελειοδικών.»*<sup>329</sup> Ωστόσο, όπως εύστοχα έχει παρατηρηθεί, η διαδικασία αυτή δεν αποτελεί παρά ένα ανώφελο πρόσκομμα στην οικονομία της δίκης. Προτείνεται λοιπόν με βάση και το αδιαίρετο της Εισαγγελικής αρχής, ο Εισαγγελέας Πλημμελειοδικών να την κρατήσει και να την εισαγάγει ο ίδιος, εφόσον έτσι κρίνει, απευθείας στο αρμόδιο ακροατήριο Πλημμελειοδικείου.<sup>330</sup>

## B. ΤΟ ΕΙΔΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΤΟΥ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΟΥ ΔΡΑΣΤΗ (Άρ. 31-35 ν.4139/2013)

Η ευνοϊκή όμως μεταχείριση που επιφυλάσσει ο νομοθέτης για τον εξαρτημένο δράστη δεν περιορίζεται στις ευεργετικές διατάξεις του κυρωτικού πεδίου, αλλά επεκτείνεται και σε ένα ολόκληρο πλέγμα ρυθμίσεων και ευνοϊκών μέτρων θεραπευτικού χαρακτήρα, τα οποία προβλέπονται στα άρ.31-35 του ισχύοντος νόμου. Όπως αναφέρεται και στην Εισηγητική Έκθεση του νόμου, με τα μέτρα αυτά καθιερώνεται για τους εξαρτημένους δράστες ένα δικαίωμα στη θεραπεία, δηλαδή στην απεξάρτησή του, ενώ προβλέπεται επίσης και η δυνατότητα επιβολής από το δικαστήριο εναλλακτικών μέτρων απεξάρτησης. Τα μέτρα δε αυτά εκτείνονται σε όλο το φάσμα της ποινικής διαδικασίας, έως και το πεδίο έκτισης της ποινής. Θα πρέπει επίσης να διευκρινιστεί ότι αφορούν όλους τους εξαρτημένους χρήστες, ήτοι τόσο αυτούς που διαπράττουν κάποιο από τα αδικήματα της νομοθεσίας περί ναρκωτικών όσο και αυτούς που τελούν εγκλήματα του κοινού ποινικού δικαίου που φέρονται ότι τελέστηκαν προς

<sup>329</sup> ΣυμβΠλημμΑθ 580/2005, ΠοινΧρον 2006, 991

<sup>330</sup> Παύλου Στ., «Ο πρόσφατος νόμος 3811/2009 και ειδικότερα οι τροποποιήσεις της νομοθεσίας για τα ναρκωτικά (ΚΝΝ)», ό.π., σ.456.

διευκόλυνση της χρήσης ναρκωτικών ουσιών<sup>331</sup>, αφού –όπως γίνεται πια δεκτό- η ανάγκη του εξαρτημένου για εύρεση πόρων προκειμένου να εξασφαλίσει τις ανάγκες χρήσης του τον ωθεί πολλές φορές στην τέλεση εγκλημάτων -κυρίως της ιδιοκτησίας και της περιουσίας.<sup>332</sup>

Οι ρυθμίσεις όμως αυτές δεν αποτελούν καινοτομία του ισχύοντος νόμου. Ο εγχώριος νομοθέτης ακολουθώντας τα διεθνή πρότυπα, εισήγαγε σταδιακά ρυθμίσεις που αποσκοπούσαν στην ειδική μεταχείριση του εξαρτημένου χρήστη. Πρώτο εγχείρημα αποτέλεσε το άρ. 26 του ν. 1729/1987, ενώ σταδιακά η διάταξη αυτή τροποποιήθηκε μέσα από διάφορες νομοθετικές μεταρρυθμίσεις, ώσπου εν τέλει αντικαταστάθηκε από το άρ.21 του ν.2331/1995, το περιεχόμενο του οποίου ενσωματώθηκε στο άρ.31 του ν. 3459/2006 και το οποίο αποτελεί τον πρόδρομο των άρθρων 31-35 του ν.4139/2013<sup>333</sup>. Ωστόσο παρά τη ρητή πρόβλεψη αυτών των ρυθμίσεων, τόσο η πολυπλοκότητά τους όσο και η διστακτικότητα των δικαστηρίων απέναντι στις νέες προβλέψεις, είχαν ως αποτέλεσμα τη σπάνια εφαρμογή τους, κάτι που επέβαλλε ως αναγκαία τη μεταρρύθμιση τους.

Η μεταρρύθμιση αυτή επήλθε με το νόμο 4139/2013, όπου οι ευεργετικές ρυθμίσεις προβλέπονται στα άρ.31-35, με την εξής ταξινόμηση: α) προβλέψεις κατά το στάδιο της προδικασίας, β) συνέπειες της συμμετοχής σε θεραπευτικά προγράμματα εκτός καταστημάτων κράτησης, γ) συνέπειες της ολοκλήρωσης θεραπευτικού προγράμματος εκτός σοφρωνιστικών καταστημάτων, δ) εισαγωγή σε θεραπευτικό ή ειδικό κατάστημα κράτησης και μεταγωγές και ε) υφ' όρον απόλυση. Μέσα από τις προβλέψεις αυτές διαφαίνεται ότι πια ο εγχώριος νομοθέτης προσπαθεί να απόσχει από το τιμωρητικό πνεύμα της υπόλοιπης νομοθεσίας και να κάμψει την αυστηρότητα της κατασταλτικής μεταχείρισης απέναντι σε ένα δράστη-«ασθενή». Αντιλαμβάνεται πως βασική αφετηρία για την ουσιαστική μεταχείριση του εξαρτημένου δράστη θα πρέπει να είναι η θεραπευτική του προσέγγιση και ότι η αντεγκληματική πολιτική θα μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα από την παροχή στον εξαρτημένο δράστη της δυνατότητας παρακολούθησης και ολοκλήρωσης θεραπευτικών προγραμμάτων απεξάρτησης.<sup>334</sup>

<sup>331</sup>Ενδιαφέρον παρουσιάζει ωστόσο η ΔιατΑνακρΠρωτΑμαλ 64/2014 (ΠοινΔικ 2015, 217) με την οποία κρίθηκε ότι δε χωρεί εφαρμογή των ευεργετικών διατάξεων στο πρόσωπο του κατηγορουμένου, καθώς το επίδικο έγκλημα αφορούσε σε ινδική κάνναβη, ενώ η διαγνωσθείσα κατόπιν ψυχιατροδικαστικής πραγματογνωμοσύνης εξάρτησή του αφορούσε μόνο σε οπιοειδή. Θεωρώ ωστόσο, ότι πρόκειται για μία λανθασμένη κατά το νομικό της μέρος διάταξη, αφού για την εφαρμογή των ευεργετικών υπέρ του εξαρτημένου δράστη διατάξεων δεν είναι απαραίτητο το έγκλημα για το οποίο αυτός κατηγορείται να έχει άμεση σύνδεση με την ίδια την ουσία από την οποία είναι εξαρτημένος. Αντίθετα σύμφωνα με το γράμμα του νόμου αλλά και με τη βούληση του νομοθέτη, αρκεί το έγκλημα να τελέστηκε για να διευκολυνθεί η με οποιονδήποτε τρόπο -π.χ. μέσω της απόκτησης χρημάτων προερχόμενων από την εμπορία οποιουδήποτε είδους ναρκωτικού- χρήση ψυχοδραστικών ουσιών από τον κριθέντα ως εξαρτημένο δράστη.

<sup>332</sup>Κοτσαλής Λ.-κ.λπ., ό.π., σ.259

<sup>333</sup>Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ.236

<sup>334</sup>Βλ. και Αιτιολογική Έκθεση ν. 4139/2013.



Θα πρέπει ωστόσο ήδη από αυτό το σημείο και πριν την ανάλυση των επί μέρους διατάξεων να γίνει μία σύντομη αναφορά στον ειδικό όρο που έχει κατά καιρούς επιλέξει ο νομοθέτης για να περιγράψει την εναλλακτική θεραπευτική μεταχείριση που επιφυλάσσει στον εξαρτημένο δράστη. Έτσι ενώ στο Σχέδιο του ν. 4139/2013 χρησιμοποιούταν ο όρος «θεραπευτικό πρόγραμμα απεξάρτησης», στο τελικό κείμενο του νόμου επελέγη ένας πολύ πιο σύνθετος και μακροσκελής όρος, ήτοι «εγκεκριμένο κατά νόμο συμβουλευτικό ή θεραπευτικό πρόγραμμα σωματικής αποτοξίνωσης με ή χωρίς υποκατάστατα και σωματικής και ψυχικής απεξάρτησης». Φυσικά με την τελική διατύπωση, νοείται και πάλι ακριβώς ο ίδιος τύπος προγράμματος με αυτόν του Σχεδίου<sup>335</sup>, ωστόσο η επιλογή του τελικού όρου ήταν αποτέλεσμα πολλών συζητήσεων κι έντονης κριτικής που ασκήθηκε στον αρχικώς επιλεγέντα όρο, γιατί, όπως υποστηριζόταν, η αρχική διατύπωση δεν κάλυπτε και τη χορήγηση υποκαταστάτων, όπως δηλαδή θα έπρεπε, δοθέντος ότι κι ένα πρόγραμμα υποκατάστασης καλύπτει τους στόχους μίας θεραπευτικής προς το δράστη προσέγγισης. Βάση της άποψης της κριτικής, η οποία και τελικώς επικράτησε, όπως φαίνεται από το ίδιο το γράμμα του νόμου, ήταν ότι στο άρ. 59 του νόμου περί ναρκωτικών προβλέπεται η λειτουργία προγραμμάτων απεξάρτησης χωρίς όμως να προσδιορίζεται η μέθοδος που θα χρησιμοποιηθεί, για παράδειγμα «στεγνό» πρόγραμμα, ή χορήγηση μεθαδόνης κ.λπ.<sup>336</sup>

Ωστόσο στους κόλπους της θεωρίας, η επιλογή αυτή κατακρίνεται εντόνως. Όπως υποστηρίζεται, το ζητούμενο και ο στόχος εν προκειμένω, δεν είναι η θεραπεία εκείνη που αφορά μόνο στη σωματική υγεία, αλλά η πολύπλευρη ιατρική – ψυχολογική και κοινωνική προσέγγιση του εξαρτημένου χρήστη, την οποία μόνο ένα ολοκληρωμένο θεραπευτικό πρόγραμμα μπορεί να εξασφαλίσει, ενώ μόνο μέσα από ένα τέτοιο πρόγραμμα εκπληρώνονται και οι στόχοι των άρ. 31-35, δηλαδή η μεταστροφή και η εκούσια αλλαγή της συμπεριφοράς του δράστη απέναντι στο έγκλημα. Συνεπώς η χορήγηση υποκαταστάτων δεν αρκεί –και δεν πρέπει να αρκεί– για την εφαρμογή των μέτρων, θέση που όμως δεν έχει επικρατήσει στη δικαστηριακή πρακτική, όπου για την ενεργοποίηση κι εφαρμογή των άρ. 31-35 αρκεί η παρακολούθηση προγραμμάτων που βασίζονται στη χορήγηση υποκαταστάτων.<sup>337</sup>

---

<sup>335</sup> Όπως επισημαίνεται, οι επιπλέον όροι που χρησιμοποιήθηκαν είτε είναι περιττοί, αφού τα σχετικά προγράμματα πρέπει ούτως ή άλλως να είναι εγκεκριμένα όπως ο νόμος ορίζει σύμφωνα με το άρ.51 του ν.4139/2013, είτε απλώς αναλύουν αυτό που ήδη νοείται και προβλέπεται, δηλαδή ότι η απεξάρτηση μπορεί να είναι σωματική ή ψυχική, με ή χωρίς υποκατάστατα. Έτσι Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ.239 και Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ.254

<sup>336</sup> Βλ. Παρασκευόπουλο Ν., ό.π., σ.240

<sup>337</sup> Βλ. σχετ. σε Νούσκαλη Γ. «Ορισμένες σκέψεις γύρω από την εφαρμογή των ευεργετικών διατάξεων του άρθρου 31 ΚΝΝ σχετικά με την παρακολούθηση προγραμμάτων απεξάρτησης – (Με αφορμή πρόσφατες νομολογιακές προσεγγίσεις)», ΠοινΔικ 2009, 395, σύμφωνα με τον οποίον, τα ευεργετικά μέτρα της νομοθεσίας περί ναρκωτικών πρέπει να εφαρμόζονται μόνο για το δράστη που παρακολουθεί πρόγραμμα συντήρησης και απεξάρτησης, και όχι συντήρησης ή απεξάρτησης. Ωστόσο, αντίθετο το γράμμα του νόμου,

Εν τέλει με το ν. 4322/2015 ο ως άνω μακροσκελής όρος τροποποιήθηκε εκ νέου και αντικαταστάθηκε από τον όρο «θεραπευτικό πρόγραμμα σωματικής και ψυχικής απεξάρτησης», κάτι που όμως –τουλάχιστον κατά την άποψη της γράφουσας- δεν επιφέρει κάποια ουσιαστική αλλαγή και δεν αίρει την ως άνω διχογνωμία, καθώς και στο νέο όρο νοούνται τα ίδια προγράμματα απεξάρτησης, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που βασίζονται στη χορήγηση υποκαταστάτων.

### **1) Η ειδική μεταχείριση κατά το στάδιο της προδικασίας (Άρ. 31 ν. 4139/2013)**

Το άρ.31 ενσωματώνει όλες τις ρυθμίσεις με τις οποίες προβλέπεται η ειδική μεταχείριση των εξαρτημένων δραστών κατά την προδικασία. Η ειδική αυτή μεταχείριση του εξαρτημένου δράστη συνίσταται στις εξής ευνοϊκές προβλέψεις: Αρχικά, προβλέπεται η δυνατότητα επιβολής ως περιοριστικού όρου –είτε αυτοτελώς είτε αντί της προσωρινής κράτησης- της παρακολούθησης θεραπευτικού προγράμματος σωματικής και ψυχικής απεξάρτησης (άρ.31 περ.α'), δεύτερον δύναται ο προσωρινά κρατούμενος εξαρτημένος δράστης να παρακολουθήσει ειδικό πρόγραμμα απεξάρτησης εντός θεραπευτικών ή ειδικών καταστημάτων κράτησης (άρ.31 περ.β'), και τέλος παρέχεται η δυνατότητα αντικατάστασης της ήδη επιβληθείσας προσωρινής κράτησης με τον ως άνω περιοριστικό όρο παρακολούθησης θεραπευτικού προγράμματος. (άρ.31 περ. γ').

Ο λόγος που ο νομοθέτης εισήγαγε έναν ειδικό περιοριστικό όρο και δεν αρκέστηκε στο ήδη ισχύον άρθρο 282 παρ.2 ΚΠΔ είναι ότι μολονότι η απαρίθμηση των περιοριστικών όρων στο τελευταίο αυτό άρθρο είναι ενδεικτική (συνεπώς θα μπορούσε θεωρητικά να επιβληθεί ως περιοριστικός όρος η παρακολούθηση κάποιου θεραπευτικού προγράμματος), ωστόσο τέτοια δυνατότητα δεν είχε αξιοποιηθεί και ήταν σπάνια η επιβολή όρου εκτός των ρητά αναφερόμενων.<sup>338</sup> Φυσικά η διάταξη του άρ.31 δεν τροποποιεί τη διαδικασία και το περιεχόμενο του άρ.282 ΚΠΔ, απλώς προσθέτει έναν ακόμα «ειδικό» περιοριστικό όρο, σκοπός του οποίου θα είναι η θεραπευτική προσέγγιση και μεταχείριση του εξαρτημένου δράστη.<sup>339</sup>

Για να ενεργοποιηθούν και να εφαρμοστούν οι διατάξεις του άρθρου αυτού θα πρέπει να πληρούνται οι εξής προϋποθέσεις:

---

αφού στο άρ.33 παρ.3 προβλέπεται ρητά: «Η βεβαίωση σταθεροποίησης και βελτίωσης, συντήρησης ή απεξάρτησης [...]»

<sup>338</sup>Κοσμάτος Κ., «Ο "εξαρτημένος" δράστης-η ποινική μεταχείρισή του», ό.π., Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ.252, Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ.237

<sup>339</sup>Κοσμάτος Κ., «Ο "εξαρτημένος" δράστης-η ποινική μεταχείρισή του», ό.π.

α) να έχει ασκηθεί δίωξη για κάποιο από τα εγκλήματα που προβλέπονται στα άρθρα 20 έως 25, 29 και 30 παρ.4 του νόμου αυτού ή για έγκλημα που τελέστηκε προς διευκόλυνση της χρήσης ναρκωτικών ουσιών. Πρέπει να τονιστεί ότι στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου αυτού εμπίπτουν ακόμα και οι εξαιρέσεις των εγκλημάτων, που αναφέρονται στο άρ.32 παρ.1 και που έχουν ρητά αποκλειστεί από τα λοιπά ευεργετήματα των άρθρων 32-35.<sup>340</sup> Λόγος της νομοθετικής αυτής επιλογής προφανώς αποτελεί το ότι η θεραπευτική προσέγγιση θα πρέπει τουλάχιστον στο στάδιο της προδικασίας, να είναι προσβάσιμη σε κάθε κατηγορούμενο που είναι εξαρτημένος από ναρκωτικές ουσίες.<sup>341</sup> Σε κάθε όμως περίπτωση απαιτείται μία αιτιακή σχέση μεταξύ του εγκλήματος και της διευκόλυνσης της χρήσης ναρκωτικών ουσιών.<sup>342</sup>

β) ο κατηγορούμενος να είναι πρόσωπο εξαρτημένο, ήτοι πρόσωπο που απέκτησε την έξη της χρήσης ναρκωτικών ουσιών και που δεν μπορεί να την αποβάλει με τις δικές του δυνάμεις. (άρ.30 παρ.1 ν.4139/2013). Αναφορικά με την προϋπόθεση αυτή, υποστηρίζεται στη θεωρία<sup>343</sup> και μεμονωμένα στην νομολογία<sup>344</sup> ότι η ιδιότητα της εξάρτησης θα πρέπει να υπάρχει κατά το χρόνο τέλεσης της εν λόγω πράξης. Ωστόσο, αυτή η άποψη δε θα πρέπει να γίνει δεκτή, καθώς τόσο από το κείμενο του νόμου όσο και από την ίδια την ιστορική και συστηματική ερμηνεία, δεν προκύπτει τέτοια αναγκαιότητα, αλλά αρκεί η εξάρτηση να συντρέχει κατά τη διάρκεια της προδικασίας.<sup>345</sup>

γ) ο κατηγορούμενος ο ίδιος θα πρέπει να δηλώσει ότι επιθυμεί την παρακολούθηση σχετικού προγράμματος.<sup>346</sup>

δ) αρμόδιο όργανο για την επιβολή του μέτρου είναι ο ανακριτής κατόπιν σύμφωνης γνώμης του εισαγγελέα στην περίπτωση α', η ειδική Επιτροπή για την περίπτωση β' και το αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο για την περίπτωση γ'.

Όσον αφορά στα επί μέρους εναλλακτικά μέτρα απεξάρτησης που προβλέπονται στο άρ.31 κι αναφέρονται στην προδικασία, αυτά διακρίνονται ως ακολούθως:

<sup>340</sup> Άρ.23 του ν. 4139/2013, 187<sup>Α</sup>, 299, 310 παρ.3, 311, 322, 323, 324, 336 και 380 παρ.2 ΠΚ.

<sup>341</sup> Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ.238, Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ.253.

Έτσι και η Αιτιολογική Έκθεση, όπου αναφέρεται ότι τόσο ο ειδικός περιοριστικός όρος όσο και η δυνατότητα του προσωρινά κρατούμενου να παρακολουθήσει ειδικό συμβουλευτικό πρόγραμμα εφαρμόζονται «για κάθε έγκλημα, καθώς αποσκοπούν στη θεραπευτική προσέγγιση κάθε εξαρτημένου κατηγορουμένου από τις ναρκωτικές ουσίες με γνώμονα το δικαίωμά του στην υγεία και στην περίθαλψη».

<sup>342</sup> Συμεωνίδου-Καστανίδου Ελ. «Μεταξύ θεραπείας και καταστολής: Η ποινική μεταχείριση των εξαρτημένων δραστών αξιόποινων πράξεων», ό.π., σ.1019

<sup>343</sup> Βλ. Παρασκευόπουλο Ν., ό.π., σ. 238

<sup>344</sup> ΔιατΕισΕφΔυτΣτερΕλλ 75/2016, ΠοινΔικ 2017, 207

<sup>345</sup> Βλ. αναλυτικά για την –ορθή αυτή– άποψη και επιχειρήματα υπέρ αυτής σε Συμεωνίδου-Καστανίδου Ελ. «Μεταξύ θεραπείας και καταστολής: Η ποινική μεταχείριση των εξαρτημένων δραστών αξιόποινων πράξεων», ό.π., σ.1019-1020

<sup>346</sup> Αυτή η προϋπόθεση προβλέπεται ρητά στις περιπτώσεις β' και γ', αλλά εννοείται και για την περίπτωση γ': έτσι σε Παρασκευόπουλο Ν., ό.π., σ.238 και σε Παρασκευόπουλο Ν.-Κοσμάτο Κ., ό.π., σ.253. Κατά άλλη γνώμη ο όρος αυτός ειδικά για την περίπτωση γ' μπορεί να επιβληθεί ακόμα και αν δεν το ζητήσει ο προσωρινά κρατούμενος: Κοτσαλής Λ.-κ.λπ., ό.π., σ.262.

α) Το πρώτο μέτρο αφορά στη θέσπιση της παρακολούθησης «θεραπευτικού προγράμματος σωματικής και ψυχικής απεξάρτησης» ως περιοριστικού όρου, ο οποίος επιβάλλεται είτε αυτοτελώς είτε αντί της προσωρινής κράτησης. Η εκπλήρωση του όρου αυτού θα λαμβάνει χώρα σε μία από τις δομές του άρ.51<sup>347</sup> και πάντα εκτός σοφρωνιστικών καταστημάτων.<sup>348</sup> Ως προς το διαδικαστικό μέρος, η επιβολή του ως άνω περιοριστικού όρου γίνεται από τον ανακριτή με σύμφωνη γνώμη του Εισαγγελέα, ενώ σε κάθε περίπτωση αυτή είναι δυνητική, το οποίο συνεπάγεται ότι τόσο η θετική όσο και η αρνητική κρίση θα πρέπει να αιτιολογούνται ειδικώς κι επαρκώς.<sup>349</sup>

Στόχος της ανωτέρω ρύθμισης, όπως ρητά αναφέρεται και στην Αιτιολογική Έκθεση, είναι να έχει και ο εξαρτημένος δράστης τη δυνατότητα πρόσβασης στη θεραπεία, δοθέντος ότι α) οι προβλεπόμενοι στο άρ.282 ΚΠΔ περιοριστικοί όροι δε συνδέονται με ζητήματα απεξάρτησης, β) η εισαγωγή του ως άνω περιοριστικού όρου συνεπάγεται και μία ορθολογική επιβολή της προσωρινής κράτησης, και γ) ο φόβος ότι θα στερηθεί την ελευθερία του λειτουργεί πολλές φορές ως ένα κίνητρο για την απεξάρτησή του.

β) Η δεύτερη επί μέρους ρύθμιση του άρ.31 αναφέρεται σε εναλλακτικά μέτρα απεξάρτησης, τα οποία όμως εκτελούνται εντός των καταστημάτων κράτησης και αφορούν σε προσωρινά κρατούμενους, οι οποίοι έχουν δηλώσει την επιθυμία για παρακολούθηση ειδικού προγράμματος απεξάρτησης<sup>350</sup>. Το αίτημα αυτό των προσωρινά κρατουμένων γίνεται υποχρεωτικά αποδεκτό.<sup>351</sup> Πρόκειται στην ουσία για το ίδιο ακριβώς μέτρο που προβλέπεται και στο άρ.34 του ν.4139/2013, το οποίο επιβάλλεται σε καταδίκους.<sup>352</sup> Το μέτρο αυτό συνίσταται σε ένα πρώτο στάδιο στη διάγνωση και τη σωματική αποτοξίνωση του προσωρινά κρατούμενου για χρονικό διάστημα έως τρεις εβδομάδες. Στη συνέχεια, ειδική επιτροπή διορισμένη από τον Υπουργό Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αν διαπιστώσει ότι η πρώτη φάση ολοκληρώθηκε με επιτυχία παρέχει στον κατηγορούμενο τη δυνατότητα παρακολούθησης ειδικού προγράμματος ψυχολογικής απεξάρτησης. Πρέπει να

<sup>347</sup> Μετά την τροποποίηση του άρ. 51 του ν. 4139/2013 με το ν. 4322/2015, οι εγκεκριμένοι οργανισμοί ή φορείς για την υλοποίηση όλων των δράσεων και των μέτρων των άρ.31-35 είναι οι εξής: α) ο Οργανισμός κατά των Ναρκωτικών (Ο.ΚΑ.ΝΑ), β) το Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕ.Θ.Ε.Α.), γ) το Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αθηνών (Ψ.Ν.Α), δ) το Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης, και ε) το Κέντρο Απεξάρτησης Τοξικομανών Κρατουμένων Ελεώνα Θηβών.

<sup>348</sup> Πρέπει να επισημανθεί ότι το ποια μέθοδος θα εφαρμοστεί και οι όροι διεξαγωγής του προγράμματος προσδιορίζονται από τους κανόνες λειτουργίας των εγκεκριμένων οργανισμών του άρ.51. (Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ.256)

<sup>349</sup> Συμεωνίδου-Καστανίδου Ελ. «Μεταξύ θεραπείας και καταστολής: Η ποινική μεταχείριση των εξαρτημένων δραστών αξιόποινων πράξεων», ό.π., σ. 1020.

<sup>350</sup> Με το ν.4322/2015 προβλέπεται ότι η δήλωση αυτή υποβάλλεται στο κατά το άρ.10 του Σοφρωνιστικού Κώδικα Συμβούλιο της Φυλακής.

<sup>351</sup> Συμεωνίδου-Καστανίδου Ελ. «Μεταξύ θεραπείας και καταστολής: Η ποινική μεταχείριση των εξαρτημένων δραστών αξιόποινων πράξεων», ό.π., σ. 1020

<sup>352</sup> Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ.242

σημειωθεί ότι η πιστοποίηση παρακολούθησης του ως άνω προγράμματος μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την κρίση του δικαστηρίου σχετικά με την εξάρτηση του κατηγορουμένου, κατά το άρ.30 παρ.3 του ν.4139/2013.<sup>353</sup>

γ) Τέλος, το τρίτο εναλλακτικό μέτρο απεξάρτησης κατά το στάδιο της προδικασίας αφορά στην περίπτωση αντικατάστασης της προσωρινής κράτησης με περιοριστικούς όρους. Στην περίπτωση αυτή το αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο μπορεί στους επιβαλλόμενους όρους να συμπεριλάβει και την παρακολούθηση ειδικού θεραπευτικού προγράμματος απεξάρτησης εκτός του καταστήματος κράτησης, υπό την προϋπόθεση ότι έχει γίνει δεκτός σε έναν εγκεκριμένο κατά το άρ.51 φορέα. Όπως αναφέρθηκε κι ανωτέρω, μολονότι δεν αναφέρεται ρητά, κι εδώ – όπως και στις προηγούμενες περιπτώσεις- τίθεται ως προϋπόθεση να έχει δηλώσει ο ίδιος ο κατηγορούμενος την επιθυμία του για την παρακολούθηση αντίστοιχου προγράμματος.<sup>354</sup> Αυτονόητο είναι ότι η εν λόγω αντικατάσταση διευκολύνεται ακόμα περισσότερο όταν έχει προηγηθεί η επιτυχής παρακολούθηση προγράμματος διάγνωσης και σωματικής αποτοξίνωσης και η μετέπειτα δυνατότητα της παρακολούθησης ειδικού προγράμματος ψυχολογικής απεξάρτησης κατά τη δεύτερη παράγραφο του ίδιου άρθρου.<sup>355</sup>

## **2) Συμμετοχή σε θεραπευτικά προγράμματα απεξάρτησης εκτός καταστημάτων κράτησης - Οι έννομες συνέπειες (Άρ. 32 ν. 4139/2013)**

### ι) Εισαγωγικά:

Με το άρ. 32, το οποίο αποτελεί το «διάδοχο» του άρ.31 του ΚΝΝ, εισάγονται περαιτέρω ειδικές ευνοϊκές προβλέψεις για τους εξαρτημένους δράστες. Συγκεκριμένα σε αυτό προβλέπονται οι έννομες συνέπειες από τη συμμετοχή του εξαρτημένου δράστη σε θεραπευτικό πρόγραμμα σωματικής και ψυχικής απεξάρτησης, υπό την προϋπόθεση ότι προσέρχεται σε αυτό οικειοθελώς. Πρόκειται για μία ακόμα περίπτωση, στην οποία φαίνεται ότι ο νομοθέτης επιλέγει την κάμψη της αυστηρής ποινικοκατασταλτικής αντιμετώπισης του εξαρτημένου δράστη, ενώ προκρίνεται η νέα φιλοσοφία της νομοθεσίας περί ναρκωτικών, η οποία απέχει από το κατασταλτικό πνεύμα της υπόλοιπης νομοθεσίας, αποβλέποντας πια στη θεραπεία του εξαρτημένου δράστη και στην παροχή σε αυτόν της δυνατότητας κοινωνικής του επανένταξης. Αποτυπώνεται με αυτόν τον τρόπο αυτό που πλέον είναι ευρέως γνωστό κι

<sup>353</sup>Κοτσαλής Λ.-κ.λπ., ό.π., σ. 262

<sup>354</sup>Αντίθετη άποψη σε Κοτσαλή Λ.-κ.λπ., ό.π., σ.262

<sup>355</sup>Έτσι Κοσμάτος Κ., «Ο "εξαρτημένος" δράστης-η ποινική μεταχείρισή του», ό.π.

αποδεκτό, ότι η πλήρης απεξάρτηση είναι περισσότερο αποτελεσματική για την πρόληψη της δευτερογενούς εγκληματικότητας σε σχέση με την κοινή φυλάκιση.<sup>356</sup>

#### ii) Γενικές Προϋποθέσεις

Για την ενεργοποίηση του άρ.32 και την εφαρμογή των εκεί προβλεπόμενων ευεργετημάτων απαιτείται να συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις:

α) Θα πρέπει το διαπραχθέν ή τα διαπραχθέντα εγκλήματα να είναι από τα προβλεπόμενα στα άρ. 20-25, 29, 30 παρ. 4 του ν.4139/2013. Επίσης μπορεί να είναι και κάποιο έγκλημα του κοινού ποινικού δικαίου, το οποίο τελέστηκε όμως προς διευκόλυνση της χρήσης των ναρκωτικών. Η ρύθμιση όμως αυτή δεν εφαρμόζεται και συνεπώς δεν παρέχονται στον κατηγορούμενο τα προβλεπόμενα σε αυτή ευεργετικά μέτρα, όταν το τελεσθέν έγκλημα είναι από αυτά που ο νομοθέτης ρητά έχει αποκλείσει λόγω της μεγάλης τους απαξίας. Συγκεκριμένα, εξαιρούνται το άρ.23 του ν.4139/2013 καθώς και τα άρ. 187<sup>A</sup>, 299, 310 παρ.3, 311, 322, 323, 324, 336 και 380 παρ.2 ΠΚ. Ο κατάλογος των εγκλημάτων που εξαιρούνται δεν ήταν ο ίδιος υπό το προϊσχύσαν καθεστώς, αλλά τροποποιήθηκε με το ν.4139/2013, με τον οποίον επήλθε και συρρίκνωση των προβλεπόμενων εξαιρέσεων και κατ'επέκταση διεύρυνση εφαρμογής του κανόνα. Συγκεκριμένα, με τη νέα ρύθμιση από τον κατάλογο των εξαιρέσεων αφαιρέθηκαν τα εγκλήματα των άρ. 306, 309, 310 παρ.1, 312, 374 εδ. α' και β', 380 παρ.1 ΠΚ, καθώς και τα εγκλήματα που τελούνται για νομιμοποίηση εσόδων, για τα οποία πια χωρεί εφαρμογή των ευμενών διατάξεων του άρ.32 του ν.4139/2013. Δικαιολογητική βάση της μεταρρύθμισης αυτής αποτελεί το ότι αρκετά εκ των μελών που είναι ενταγμένα σε θεραπευτικά προγράμματα απεξάρτησης έχουν διαπράξει εγκλήματα όπως ληστεία (άρ.380 παρ.1 ΠΚ), ή επικίνδυνες σωματικές βλάβες (άρ. 309 ΠΚ), ή εκθέσεις (άρ. 306 ΠΚ) χωρίς εξ'αυτού του λόγου να αποκλείεται η απεξάρτησή τους και η απεμπλοκή τους από τον κυκλώνα της εγκληματικότητας, αν καταβληθεί σοβαρή προσπάθεια από μέρους τους.<sup>357</sup>

β) Δεύτερη προϋπόθεση για τη χορήγηση των ευεργετημάτων του άρ.32 αποτελεί η συμμετοχή του κατηγορουμένου σε πρόγραμμα σωματικής και ψυχικής απεξάρτησης.

Εν προκειμένω έχει διατυπωθεί η άποψη ότι για την ενεργοποίηση της διάταξης του άρθρου αυτού δεν αρκεί η συμμετοχή σε προγράμματα που βασίζονται στη χορήγηση υποκαταστάτων, τα οποία απλώς αποσκοπούν είτε στη συντήρηση της υγείας σε ανεκτά επίπεδα είτε στη μείωση των βλαβών της. Αντίθετα απαιτείται η συμμετοχή σε πρόγραμμα που βασίζεται σε μία ολοκληρωμένη θεραπευτική προσέγγιση, κάτι που όμως δεν εξασφαλίζει το πρόγραμμα

<sup>356</sup>Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ.242

<sup>357</sup>Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ.243

υποκατάστασης.<sup>358</sup> Μάλιστα προς επίρρωση της θέσης αυτής, γίνεται επίκληση και της νομολογίας που είχε ήδη αναπτυχθεί υπό το προγενέστερο νομοθετικό καθεστώς.<sup>359</sup>

Ωστόσο θεωρώ ότι η άποψη αυτή δεν είναι ορθή, ειδικά αν λάβει κανείς υπόψη του ότι ο όρος που τελικά επελέγη από το νομοθέτη του ν.4139/2013- του οποίου το περιεχόμενο είναι ταυτόσημο με αυτό του μετέπειτα υιοθετήσαντος από το ν.4322/2015- για να περιγράψει την προβλεπόμενη θεραπευτική προσέγγιση προς τον εξαρτημένο δράστη, αποτυπώνει εναργώς τη βούληση του ιστορικού νομοθέτη να συμπεριλαμβάνονται στα προγράμματα του άρ. 32 και τα προγράμματα υποκατάστασης («με ή χωρίς υποκατάστατα»). Μάλιστα ο μακροσκελής όρος που χρησιμοποιήθηκε για την περιγραφή των εν λόγω εγκλημάτων ήταν αποτέλεσμα της κριτικής που ασκήθηκε στο ότι με τον αρχικό όρο του Σχεδίου του ν.4139/2013, δεν καθίστατο σαφές ότι στα προβλεπόμενα θεραπευτικά προγράμματα εντάσσονταν και τα προγράμματα υποκατάστασης. Τέλος το επιχείρημα ότι και η νομολογία έχει ταχθεί υπέρ της άποψης της μη συμπερίληψης των προγραμμάτων υποκατάστασης στα προγράμματα εκείνα που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής των συγκεκριμένων διατάξεων, αξίζει να επισημανθεί, ότι οι επικαλούμενες αποφάσεις είχαν εκδοθεί υπό το προγενέστερο νομοθετικό καθεστώς και δη όταν ακόμα σε ισχύ ήταν ο ν. 1729/1987, στον οποίο χρησιμοποιούταν ο όρος «ειδικό πρόγραμμα θεραπείας», όρος όλως διαφορετικός από τον σημερινό, στον οποίο προσδιορίζεται με σαφήνεια η επέκταση της έννοιας του και στα προγράμματα υποκατάστασης.

γ) Τρίτη προϋπόθεση αποτελεί, όπως ρητά προβλέπει ο νόμος, η ιδιότητα του κατηγορουμένου ως εξαρτημένου, δηλαδή ως ατόμου που απέκτησε τη έξη της χρήσης ναρκωτικών ουσιών και δεν μπορεί να την αποβάλει με τις δικές του δυνάμεις. (άρ.30 παρ.1 ν.4139/2013).<sup>360</sup>

### iii) Αναβολή και Αποχή από την άσκηση ποινικής δίωξης (άρ.32 παρ.1στ.α'ν.4139/2013)

Ο Εισαγγελέας Πλημμελειοδικών δύναται να αναβάλει για ορισμένο χρόνο την άσκηση της ποινικής δίωξης για έγκλημα από τα ως άνω αναφερθέντα και εφόσον συντρέχουν και οι λοιπές προϋποθέσεις.<sup>361</sup> Η αναβολή αυτή μάλιστα μπορεί να παρατείνεται αν προκύπτει από έκθεση ή

<sup>358</sup> Έτσι οι Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ.264

<sup>359</sup> ΓνωμοδΕισΑΠ 11/1989, ΠοινΧρον 1991, 354, ΕφΑθ 1587/1995, ΠοινΧρον 1996, 279, ΤριμΕφΚακΠειρ 249/1999, ΠοινΔικ 1999, 825, ΕφΑθ 763/2002, ΠοινΧρον 2004, 362, ΑΠ 1187/2002, ΠοινΛογ 2002, 1336, ΤριμΕφΚακΠειρ 249/1999, ΠοινΔικ 1999, 825

<sup>360</sup> Ισχύει κι εδώ η ως άνω διχογνωμία για το αν θα πρέπει ο καταδικασθείς να ήταν εξαρτημένος και κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης, ή αν αρκεί να είναι κατά το χρόνο επιβολής του εν λόγω μέτρου.

<sup>361</sup> Αξίζει να επισημανθεί ότι μέχρι και το ν. 3811/2009, οπότε και προβλέφθηκε ρητά η δυνατότητα διάγνωσης της εξάρτησης σε κάθε στάδιο της ποινικής διαδικασίας, προβλεπόταν στο άρ. 30 παρ.2 του ΚΝΝ, ότι η εξάρτηση διαπιστωνόταν από το δικαστήριο. Συνεπώς η διάταξη αυτή δεν ετύγχανε εφαρμογής, ακριβώς γιατί

εκθέσεις του διευθυντή του θεραπευτικού προγράμματος σωματικής και ψυχικής απεξάρτησης στο οποίο συμμετέχει ο φερόμενος ως δράστης, ότι αυτός έχει προσέλθει οικειοθελώς σε αυτό και ότι καταβάλλει σοβαρές προσπάθειες για την απεξάρτησή του. Η αναβολή αυτή εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια του Εισαγγελέα, ο οποίος εκδίδει αιτιολογημένη διάταξη υποκείμενη πάντα στην έγκριση του Εισαγγελέα Εφετών.<sup>362</sup>

Καθίσταται εμφανές μέσα από αυτή τη διάταξη ότι εν προκειμένω και ένεκα της ιδιαίτερης αντιμετώπισης της οποίας χρήζει ο εξαρτημένος δράστης, η αρχή της σκοπιμότητας αποκτά προβάδισμα έναντι της αρχής της νομιμότητας, η οποία, όπως είναι γνωστό, διέπει σχεδόν αποκλειστικά το ποινικοδικονομικό μας σύστημα.<sup>363</sup>

Δυνητική είναι επίσης η –σε ένα μεταγενέστερο στάδιο της αναβολής- οριστική αποχή από την άσκηση της ποινικής δίωξης<sup>364</sup>, η οποία χορηγείται όταν –εκτός των λοιπών προϋποθέσεων που αναφέρθηκαν ως άνω- ο δράστης ολοκληρώσει με επιτυχία το θεραπευτικό πρόγραμμα που παρακολουθούσε. Αυτή η ολοκλήρωση πιστοποιείται μέσω έγγραφης βεβαίωσης και έκθεσης του διευθυντή του οικείου προγράμματος. Αρμοδιότητα όμως για την οριστική αυτή αποχή δεν έχει ο Εισαγγελέας Πλημμελειοδικών, αλλά όπως ρητά προβλέπεται το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών. Στοιχείο καθοριστικό για την υλοποίηση της ως άνω δυνατότητας αποτελεί «η κρίση ότι η συνέχιση της ποινικής δίωξης θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο την επανένταξη του συγκεκριμένου δράστη στην κοινωνική ζωή»<sup>365</sup>. Μολονότι δεν ορίζεται ρητώς, υποστηρίζεται ότι η διάταξη αυτή του βουλεύματος μπορεί να ανακαλείται.<sup>366</sup> Τα ως άνω στοιχεία θεωρούνται απόρρητα και δεν ανακοινώνονται παρά μόνο στον ίδιο τον υποβληθέντα σε θεραπεία, αν δε αυτός είναι ανήλικος, στον έχοντα την επιμέλεια αυτού.

Τα ευεργετήματα της αναβολής και της οριστικής αποχής από την ποινική δίωξη παρέχονται μόνο μία φορά, όπως ο ίδιος ο νόμος προβλέπει. Ωστόσο αυτή η ρύθμιση δε μένει άνευ ελέγχου ορθότητας, καθώς από τη μέχρι σήμερα καταγεγραμμένη εμπειρία ουκ ολίγες φορές ένα εξαρτημένος δράστης συμβαίνει να διακόπτει το θεραπευτικό πρόγραμμα που παρακολουθεί και στην συνέχεια να επανέρχεται και να το ολοκληρώνει με επιτυχία. Αυτό δεν σημαίνει ότι θα έπρεπε να χορηγείται εκ νόμου στον εξαρτημένο δράστη μία άνευ ορίων

---

ο εισαγγελικός λειτουργός δεν είχε εκ νόμου τη δυνατότητα να διαπιστώσει ο ίδιος τη συνδρομή της εξάρτησης. Βλ. σχετ. σε Πίσχοινα Αλ., ό.π., σ. 88-89

<sup>362</sup>Στην πράξη κριτήρια για την χορήγηση της αναβολής συνιστούν η προσωπικότητα του δράστη, το οικογενειακό και ευρύτερο κοινωνικό του περιβάλλον, η μη βεβαρυμένη ποινική του κατάσταση, το περιεχόμενο της έκθεσης, κ.λπ.. Έτσι σε Μπρακουμάτσο Παν. «Ερμηνευτική και νομολογιακή προσέγγιση του άρ.31 ν.3459/2006 (21 ν.2331/1995)» σε «Αξιολογήσεις Παρεμβάσεων Απεξάρτησης», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2009, σ.60

<sup>363</sup>Βλ. Μπρακουμάτσο Παν., ό.π., σ.64, Παρασκευόπουλο Ν., ό.π., σ.245

<sup>364</sup>Άλλες περιπτώσεις οριστικής αποχής από την ποινική δίωξη που προβλέπει ο νομοθέτης, εμπεριέχονται στα άρ. 45, 45<sup>Α</sup> ΚΑΙ 45<sup>Β</sup> του ΚΠΔ.

<sup>365</sup>Βλ. Αιτιολογική Έκθεση ν. 4139/2013.

<sup>366</sup>Κοτσαλής Λ.-κ.λπ., σ. 269



δυνατότητα διακοπής κι επανέναρξης θεραπευτικών προγραμμάτων, καθώς κάτι τέτοιο θα υπονόμει την αποτελεσματικότητα της εν λόγω ρύθμισης. Γι'αυτό –εύστοχα- προτείνεται η μεταρρύθμιση της εν λόγω διάταξης, ώστε να χορηγείται το εν λόγω ευεργέτημα έως και δύο φορές.<sup>367</sup>

Τέλος πολύ εύστοχα έχει παρατηρηθεί ότι σε περίπτωση που έχει προηγηθεί η χορήγηση αναβολής κατά το άρ.32 παρ.1 στ.α' πρώτο εδάφιο, τότε η μεταγενέστερη αποχή από την άσκηση της ποινικής δίωξης θα πρέπει να είναι υποχρεωτική, και όχι δυνητική, αλλιώς η προηγηθείσα αναβολή χάνει την προληπτική της λειτουργία. Επιπλέον, θα ήταν χρήσιμο να συγκεκριμενοποιηθούν ή έστω να προσδιοριστούν με μία στοιχειώδη σαφήνεια τα κριτήρια με βάση τα οποία θα χωρεί χορήγηση της αναβολής και αποχής από τη δίωξη. Σε κάθε περίπτωση αν διαταχθεί η οριστική αποχή από την άσκηση της ποινικής δίωξης, τότε μεταγενέστερη δίωξη για το ίδιο έγκλημα θα ιδρύει απόλυτη ακυρότητα κατά το άρ.171 παρ.1 γ' ΚΠΔ.<sup>368</sup>

#### iv) Αναστολή ισχύος εντάλματος σύλληψης(άρ.32 παρ.1 στ.β'ν.4139/2013)

Στο ίδιο άρθρο προβλέπεται επίσης ως ευεργετικό μέτρο υπέρ του εξαρτημένου δράστη η αναστολή της ισχύος του εντάλματος σύλληψης που έχει τυχόν εκδοθεί σε βάρος εκείνου του κατηγορουμένου, ο οποίος παρακολουθεί εγκεκριμένο κατά το άρ.51 θεραπευτικό πρόγραμμα σωματικής και ψυχικής απεξάρτησης.<sup>369</sup> Η αναστολή αυτή διατάσσεται από τον αρμόδιο Εισαγγελέα, εφόσον το ένταλμα αφορά σε εγκλήματα από τα ως άνω αναφερόμενα και εφόσον αυτά φέρονται ότι έχουν τελεστεί πριν από την εισαγωγή του διωκόμενου στο υπό παρακολούθηση θεραπευτικό πρόγραμμα. Η ρύθμιση αυτή προβλεπόταν και υπό το προγενέστερο καθεστώς (άρ.31 παρ.7 ν.3459/2006), με τη διαφορά ότι τότε η αναστολή είχε δυνητικό χαρακτήρα, σε αντίθεση με την ισχύουσα μορφή της διάταξης, όπου έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα.

Η αρμοδιότητα της αναστολής της ισχύος του εντάλματος σύλληψης, όπως αναφέρθηκε, ανήκει στον αρμόδιο Εισαγγελέα, ωστόσο αν η ισχύς του είχε διατηρηθεί με σύμφωνη γνώμη του Προέδρου Εφετών ή με βούλευμα, τότε αρμόδιο είναι το συμβούλιο ενώπιον του οποίου εκκρεμεί η κατηγορία.<sup>370</sup>

<sup>367</sup>Έτσι ο Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ. 246

<sup>368</sup>Βλ.Μπρακουμάτσο Παν., ό.π., σ.64.

<sup>369</sup>Από το γράμμα του νόμου προκύπτει ότι η διάταξη περί αναστολής της ισχύος εντάλματος σύλληψης δεν είναι δυνατή όταν το σχετικό θεραπευτικό πρόγραμμα έχει ολοκληρωθεί. Έτσι σε Ανδρέου Φ., ό.π., σ.326.

<sup>370</sup>Πρβλ. ΣυμβΕφΘρακ 39/2008, ΠοινΔικ 2009, 414

ν) Αναστολή εκτέλεσης ποινής (Άρ. 32 παρ.1 στ. γ' ν. 4139/2013)

Στο άρ. 32 παρ.1 στ.γ' προβλέπεται η υποχρεωτική<sup>371</sup> αναστολή της εκτέλεσης της ποινής, που επιβλήθηκε με οριστική, τελεσίδικη ή αμετάκλητη απόφαση, σε βάρος προσώπου που παρακολουθεί εγκεκριμένο κατά το άρ.51 θεραπευτικό πρόγραμμα απεξάρτησης, έως το χρόνο ολοκλήρωσης του, υπό την προϋπόθεση ότι η επιβληθείσα ποινή αφορά σε έγκλημα από τα αναφερόμενα στο ίδιο άρθρο<sup>372</sup> και το οποίο φέρεται ότι τελέστηκε προ της εισαγωγής του δράστη στο σχετικό θεραπευτικό πρόγραμμα. Για τη εφαρμογή του μέτρου αυτού, θα πρέπει να βεβαιώνεται από τον υπεύθυνο του προγράμματος ότι ο διωκόμενος το παρακολουθεί με συνέπεια. Η χορήγηση της αναστολής, όπως ορίζεται στο νόμο, τελεί υπό τον όρο ότι ο διωκόμενος θα συνεχίσει και θα ολοκληρώσει το εν λόγω πρόγραμμα· η παραβίαση όμως των όρων αυτών επιφέρει την ανάκληση της χορηγηθείσας αναστολής.

Πρόκειται στην ουσία για την ίδια ρύθμιση που προβλεπόταν και στο άρ.31 παρ.5 του ν. 3459/2006 με την εξής διαφορά: ενώ στο νόμο 3459/2006 η αρμοδιότητα ανήκε στον Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών, του οποίου η διάταξη εκδιδόταν μετά την έγκριση του Εισαγγελέα Εφετών, στον ισχύοντα νόμο προβλέπεται ότι η αρμοδιότητα αυτή ανήκει στο εκδόν την καταδικαστική απόφαση δικαστήριο. Επιπλέον κατά το εδ. γ' της υποπερίπτωσης αυτής προβλέπεται ότι η χορήγηση προσωρινής αναστολής εκτέλεσης της ποινής, διατάσσεται από τον αρμόδιο Εισαγγελέα στις περιπτώσεις που αυτό απαιτείται μέχρι να αποφανθεί σχετικώς το δικαστήριο επί της υποβληθείσας για την εν λόγω αναστολή αίτησης του διωκόμενου. Δικαιολογητική βάση της απόκλισης αυτής αποτελεί η αναγνώριση από το νομοθέτη της δυσκολίας που υπάρχει κάποιες φορές να συνεδριάζει αμέσως το δικαστήριο για να αποφανθεί επί της αίτησης αναστολής.<sup>373</sup>

Σημαντική καινοτομία του ισχύοντος νόμου αποτελεί η υποχρεωτική αναστολή, πέραν της τυχόν στερητικής της ελευθερίας, και της επιβληθείσας χρηματικής ποινής, ενώ αν αυτή έχει ήδη βεβαιωθεί στο δημόσιο ταμείο, τότε διατάσσεται αναστολή των μέτρων αναγκαστικής είσπραξης του εν λόγω ποσού ή της επιβάρυνσής του με τόκους ή προσαυξήσεις. Πρόκειται για μία ρύθμιση, η πρόβλεψη της οποίας ήταν αναγκαία καθ'ότι, όπως αναφέρεται σχετικά και στην Αιτιολογική Έκθεση, η επιβολή χρηματικής ποινής και η βεβαίωση αυτής, με τα συνακόλουθα ανακλύποντα χρέη του διωκόμενου προς το Δημόσιο σε συνδυασμό με την –στις πλείστες περιπτώσεις–οικονομική του αδυναμία αποτελούσαν πρόσκομμα στην ίδια τη

<sup>371</sup>Η αναστολή αυτή απέκτησε υποχρεωτικό χαρακτήρα με το άρ. 6 παρ.3 του ν. 2721/1999. Μέχρι τότε η ρύθμιση είχε ως εξής: «Ο αρμόδιος εισαγγελέας δύναται να αναστείλει με διάταξή του την εκτέλεση της ποινής[...].»

<sup>372</sup>Ετσι, με την ΔιατΕισΕφΠειρ3/2018 απερρίφθη ως μη νόμιμη η αίτηση περί αναστολής εκτέλεσης της ποινής κατά το άρ.32 παρ.1 στ.γ', αφού το έγκλημα για το οποίο καταδικάστηκε η αιτούσα προβλεπόταν στο άρ.23 παρ.2<sup>α</sup> του ν. 4139/2013, συνεπώς ήταν εκτός πεδίου ισχύος κι εφαρμογής του εν λόγω ευεργετικού μέτρου.

<sup>373</sup>Βλ. Αιτιολ. Έκθεση ν. 4139/2013

θεραπευτική διαδικασία καθώς εμπόδιζαν την κοινωνική επανένταξη του δράστη, με αποτέλεσμα τη ματαίωση του σκοπού του νομοθέτη, βάσει του οποίου θεσπίστηκαν τα εξεταζόμενα εναλλακτικά μέτρα θεραπείας.<sup>374</sup>

vi) Αναβολή στράτευσης και απαγόρευση σύλληψης για λιποταξία και συναφή εγκλήματα (Άρ. 32 παρ.2 στ.α΄ και β΄ ν. 4139/2013)

Στις διατάξεις του άρ. 32 παρ.2 στ. α΄ και β΄ προβλέπεται η ίδια ακριβώς ρύθμιση με αυτήν που υπήρχε και στο ν. 3459/2006. Συγκεκριμένα, ορίζεται ότι για το χρονικό διάστημα που ο δράστης συμμετέχει και παρακολουθεί θεραπευτικό πρόγραμμα σωματικής και ψυχικής απεξάρτησης εγκεκριμένου κατά το άρ.51 οργανισμού, χορηγείται σε αυτόν αναβολή στράτευσης. Η αναβολή αυτή διακόπτεται όταν ο διευθυντής του εν λόγω προγράμματος βεβαιώσει γραπτώς ότι η θεραπευτική αγωγή είτε ολοκληρώθηκε είτε διακόπηκε. Η ίδια ρύθμιση ισχύει και για τους ανυπότακτους.

Επιπλέον, για το ίδιο χρονικό διάστημα δεν επιτρέπεται ούτε η σύλληψη ούτε η παραπομπή σε δίκη τόσο για λιποταξία όσο και για τα συναφή με αυτήν εγκλήματα κατά της στρατιωτικής υποχρέωσης των άρ.32 έως 45 του Στρατιωτικού Ποινικού Κώδικα (ν. 2285/1995).

vii) Αναβολή της δίκης και «ειδική» αναστολή παραγραφής (Άρ.32 παρ.2 στ.γ΄ ν. 4139/2013)

Όπως έχει ήδη επισημανθεί, σκοπός των άρ. 31-35 του ισχύοντος νόμου είναι η παροχή της δυνατότητας στους εξαρτημένους δράστες να απεξαρτηθούν και να θεραπευθούν, προκειμένου να επιτευχθεί η κοινωνική τους επανένταξη. Προς εκπλήρωση του σκοπού αυτού, μέσα από τα ως άνω άρθρα αφ' ενός παρέχονται ισχυρά κίνητρα στον εξαρτημένο δράστη, όπως είναι η προβλεπόμενη υποχρεωτική αναστολή εκτέλεσης της ποινής (άρ.32 παρ.1 στ.γ΄ και άρ.33 παρ.1 στ.α΄), κι αφ' ετέρου προβλέπονται μέτρα που αποσκοπούν στη διευκόλυνση του ως άνω στόχου. Τέτοιο δε μέτρο είναι και η υποχρεωτική αναβολή της δίκης και η συνακόλουθη παράταση των χρονικών περιορισμών της αναστολής της παραγραφής, όπως αυτοί προβλέπονται στο άρ. 113 παρ. 3 εδ.α΄ ΠΚ(άρ. 32 παρ.2 στ.γ΄).<sup>375</sup>

<sup>374</sup>Βλ. Κοσμάτο Κ., «Ο εξαρτημένος δράστης – η ποινική μεταχείρισή του», ό.π.

<sup>375</sup>Βλ. Λαμπάκη Χρ., «Η υποχρεωτική αναβολή της δίκης και η "ειδική" αναστολή της παραγραφής κατ'άρ. 32 παρ.2 στοιχ.γ΄ του ν.4139/2013», ΠοινΔικ 2013, 823επ. Επίσης Μπρακουμάτσος Παν. «Ερμηνευτική και νομολογιακή προσέγγιση του άρ.31 ν.3459/2006 (21 ν.2331/1995)»,ό.π., σ.60

Η ρύθμιση της αναβολής της δίκης, η οποία διατάσσεται κατόπιν αιτήματος του κατηγορουμένου για το λόγο ότι αυτός συμμετέχει σε θεραπευτικό πρόγραμμα σωματικής και ψυχικής απεξάρτησης, αποτελεί τη διάταξη με τη συχνότερη εφαρμογή στην πράξη. Πρόκειται για τη διάταξη που προβλεπόταν ήδη στο άρθρο 31 παρ.2 του ΚΝΝ<sup>376</sup>. Σκοπός και λόγος της εισαγωγής του μέτρου αυτού αποτελούσε εξ'αρχής η απρόσκοπτη συνέχιση της θεραπείας του εξαρτημένου δράστη. Η διάταξη αυτή εν γένει έχει διατηρηθεί και υπό το ισχύον καθεστώς, αλλά με κάποιες σημαντικές διαφοροποιήσεις: α) Υπό τη νέα μορφή του άρθρου, η αναβολή της δίκης για το συγκεκριμένο λόγο δε συνδέεται πια με το άρθρο 349 ΚΠΔ (του οποίου η μνεία έχει πια απαλειφθεί), κάτι που συνεπάγεται ότι οι χορηγούμενες αναβολές μπορούν να υπερβαίνουν τον αριθμό που προβλέπει το ως άνω άρθρο<sup>377</sup>. β) Σε αντίθεση με το παρελθόν, πλέον η χορήγηση της αναβολής της δίκης είναι υποχρεωτική για το δικαστήριο, εφόσον βέβαια αποδεικνύεται ότι ο κατηγορούμενος συμμετέχει σε εγκεκριμένο κατά το άρθρο 51 πρόγραμμα θεραπείας και απεξάρτησης.<sup>378</sup> γ) Σε αντίθεση με το τι ίσχυε στο ν.3459/2006, η χορήγηση της αναβολής συνεπάγεται και την επιμήκυνση των χρονικών περιορισμών της αναστολής της παραγραφής κατά το άρθρο 113 παρ. 3 εδ.α' ΠΚ.<sup>379</sup> Έτσι πλέον η παραγραφή των εγκλημάτων αναστέλλεται κατά επιπλέον τρία έτη. Σκοπός της ρύθμισης αυτής είναι η μη διαταραχή της θεραπευτικής διαδικασίας και η μη διακοπή του σχετικού προγράμματος, κάτι που θα επέφερε η τυχόν απόρριψη αιτήματος αναβολής του κατηγορουμένου, λόγω της επικείμενης επέλευσης του χρόνου παραγραφής του επίδικου αδικήματος, με προφανή συνέπεια τη ματαίωση του σκοπού του νομοθέτη, αφού θα υπήρχε ο κίνδυνος ο εξαρτημένος και χρίζων θεραπείας δράστης να υποβληθεί σε εκτέλεση της τυχόν επιβληθείσας ποινής.<sup>380</sup>

<sup>376</sup> Το μέτρο αυτό εισήχθη για πρώτη φορά στη νομοθεσία περί ναρκωτικών με το άρθρο 21 παρ.1 περ.β' εδ. γ' και δ' του ν. 2331/1995.

<sup>377</sup> Αυτό γινόταν δεκτό όμως στη νομολογία και υπό το προηγούμενο νομοθετικό καθεστώς: βλ. ΠεντΕφΑθ 1789/2003, ΝοΒ 2003, 1970. Επίσης έχει επισημανθεί στη θεωρία ότι η εν λόγω διάταξη είναι ειδικότερη του άρθρου 349 ΚΠΔ, συνεπώς τυχόν τροποποίηση του άρθρου 349 ΚΠΔ δε θα επιφέρει κατάργηση της εν λόγω ρύθμισης. Έτσι σε Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙΙ, ό.π., σ.80

<sup>378</sup> Πρέπει ωστόσο να σημειωθεί ότι και πριν το ν.4139/2013, γινόταν δεκτό στη νομολογία ότι η χορήγηση της αναβολής ήταν υποχρεωτική για το δικαστήριο. Βλ. ΑΠ 198/1998, ΠοινΧρον 1998, 793, ΑΠ 1408/2003, ΠοινΔικ 2003, 1443, ΑΠ 1187/2002, ΠοινΛογ 2002, 1337, ΑΠ 2154/2006, ΝΟΜΟΣ. Όμως πρβλ. Και ΑΠ 2154/2006, ΝΟΜΟΣ.

<sup>379</sup> Με τον τρόπο αυτό θα αποφεύγονται αποφάσεις, όπως η χαρακτηριστική ΤριμΕφΚακΑθ 473/2007, με την οποία απορρίφθηκε το αίτημα αναβολής λόγω του ότι δεν αναφερόταν ο χρόνος αποθεραπείας και έτσι εντεινόταν ο κίνδυνος επέλευσης του επικείμενου χρονικού σημείου παραγραφής της πράξης. Τις πλημμέλειες της προγενέστερης ρύθμισης αναδεικνύει και η ΤριμΕφΚακΑθ 1788/ 2007, με την οποία επίσης απορρίφθηκε το αίτημα αναβολής λόγω του ότι ο χρόνος αποθεραπείας ήταν ήδη μεγάλος και θα επερχόταν παραγραφή αν δεν εκδικάζονταν η υπόθεση. Βλ. σχετ. σε Κριτσίλη Β. «Ο ρόλος της ποινικής δικαιοσύνης στην κοινωνική επανένταξη των απεξαρτημένων ατόμων: παρουσίαση και σχολιασμός της εφαρμογής του θεσμικού πλαισίου» σε «Αξιολογήσεις Παρεμβάσεων Απεξάρτησης», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα 2009 Αθήνα-Κομοτηνή, σ.96-97.

<sup>380</sup> Λαμπάκης Χρ., ό.π., σ.823. Πρέπει να επισημανθεί επίσης ότι αυτός ο κίνδυνος δεν υπήρχε μέχρι τη θέσπιση του ν. 3189/2003, με τον οποίον τροποποιήθηκε το άρθρο 21 του ν. 2331/1995, καθώς μέχρι τότε η αναστολή της παραγραφής εκτεινόταν καθ' όλη τη διάρκεια του υπό παρακολούθηση θεραπευτικού προγράμματος.

Σχετικά με το πεδίο εφαρμογής της εν λόγω ρύθμισης έχει τεθεί ο προβληματισμός του κατά πόσο σε αυτήν εμπίπτουν και εγκλήματα που ρητά εξαιρούνται από την παροχή των ευεργετημάτων κατά το άρ.32 παρ. 1 του εν λόγω νόμου.

Ειδικότερα, κατά την μία άποψη, την οποία θεωρώ και προτάσσω ως ορθότερη, υποστηρίζεται ότι η δυνατότητα της αναβολής και της «ειδικής» αναστολής χορηγείται ακόμα κι αν αφορά σε πράξη που κατά το άρ.32 παρ.1 έχει ρητά αποκλεισθεί από το πεδίο εφαρμογής των λοιπών διατάξεων των άρ.31-35.<sup>381</sup> Αυτή δε η ερμηνεία πηγάζει τόσο από το ίδιο το «γράμμα» του νόμου, στον οποίο αναφέρεται «οποιοδήποτε εγκλήματος», όσο και από την ίδια τη συστηματική θέση της διάταξης, καθώς αυτή τυποποιείται στην παράγραφο 2 και όχι στην παράγραφο 1 του άρ.32, όπου και αναφέρονται τα εγκλήματα που εξαιρούνται των ευεργετικών διατάξεων.<sup>382</sup> Εξάλλου υποστηρίχθηκε ότι η συμμετοχή σε θεραπευτικό πρόγραμμα του δράστη κάποιου από αυτά τα εγκλήματα αποτελεί σε κάθε περίπτωση «σημαντικό αίτιο» αναβολής κατά το άρ.349 ΚΠΔ.<sup>383</sup>

Ωστόσο κατά την αντίθετη άποψη, η οποία υπό το προγενέστερο νομοθετικό καθεστώς ήταν και η κρατούσα στη νομολογία, οι εξαιρέσεις του άρ.32 παρ. 1 ισχύουν και για τη διάταξη της αναβολής και της επακόλουθης αναστολής της παραγραφής, με την έννοια ότι η αναβολή δεν είναι πια υποχρεωτική όταν το επίδικο έγκλημα ανήκει στις ως άνω εξαιρέσεις. Τα επιχειρήματα αυτής της άποψης συνίσταντο στην ταυτότητα του νομικού λόγου μεταξύ των δύο παραγράφων αλλά και στη ρητή διατύπωση της παρ.1 του άρ. 31 του ΚΝΝ, όπου αναφερόταν, ότι «όπου γίνεται αναφορά στην παράγραφο αυτή για εγκλήματα του πρώτου εδαφίου, νοείται και η σχετική εξαίρεση για τα εγκλήματα που ρητά προβλέπεται ότι αποκλείονται από τα ευεργετήματα της παρ.1».<sup>384</sup> Ωστόσο ακριβώς το γεγονός ότι η πρόβλεψη αυτή έχει πια καταργηθεί στο ν. 4139/2013, συνηγορεί ακόμα πιο έντονα στο ότι οι σχετικές εξαιρέσεις των εγκλημάτων του άρ.32 παρ.1 δεν αφορούν στη ρύθμιση περί αναβολής της δίκης και «ειδικής» αναστολής της παραγραφής του τελεσθέντος εγκλήματος.

<sup>381</sup>Έτσι κρίθηκε με την ΠεντΕφΑθ 3053/2007, σύμφωνα με την πλειοψηφία της οποίας η παρακολούθηση εγκεκριμένου κατά νόμο θεραπευτικού προγράμματος αποτελεί σημαντικό αίτιο αναβολής της δίκης ακόμα και όταν εκδικάζεται πράξη ρητά αποκλεισμένη από το πεδίο εφαρμογής της προηγούμενης παραγράφου, όπως ήταν εν προκειμένω η ληστεία. (Το άρ.380 παρ.1 ΠΚ υπαγόταν στις αντίστοιχες εξαιρέσεις υπό την ισχύ του ν. 3459/2006, σε αντίθεση με το ν. 4139/2013, με τον οποίο ρητά αποκλείστηκε από τις εξαιρέσεις.)

<sup>382</sup>Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ.249, Κοτσαλής Λ.-κ.λπ., ό.π., σ.273. Βλ. και ΠεντΕφΑθπλειοψ. 3053/2007, ΠοινΔικ 2009, 413

<sup>383</sup>Μαργαρίτης Λ. «Ναρκωτικά και αναστολή εκτέλεσης της ποινής», ΠοινΔικ 2005, 186. Πρβλ όμως και Κοσμίδη Χρ., «Η ειδική μεταχείριση των εξαρτημένων ατόμων ως προς τις ποινικές τους εκκρεμότητες», ΠοινΔικ 2009, 447, όπου υποστηρίζεται ότι η παρακολούθηση τέτοιου προγράμματος δεν αποτελεί καν «σημαντικό αίτιο» για αναβολή, αλλά αντίθετα εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου να κρίνει κατά πόσο η παρακολούθηση αυτή υπαγορεύει τη μετάθεση της εκδίκασης της υπόθεσης σε μεταγενέστερο χρόνο.

<sup>384</sup>Βλ. σχετικά με την άποψη αυτή, που αποτέλεσε και τη γνώμη της μειοψηφίας στην υπ'αρ. 3053/2007 απόφαση του Πενταμελούς Εφετείου Αθηνών σε Νούσκαλη Γ., ό.π., 396

Όπως αναφέρθηκε κι ανωτέρω, υπό το νέο καθεστώς η αναβολή της δίκης έχει καταστεί υποχρεωτική. Όπως μάλιστα έχει πια παγιωθεί νομολογιακά, η τυχόν απόρριψη του εν λόγω αιτήματος αναβολής γεννάει τον αναιρετικό λόγο της υπέρβασης εξουσίας.<sup>385</sup> Αν ωστόσο απορρίφθηκε το αίτημα αναβολής καθώς δε λήφθηκε υπόψη σχετικό έγγραφο του εγκεκριμένου προγράμματος, το οποίο όμως αναγνώστηκε, τότε ιδρύεται λόγος αναιρέσεως για έλλειψη αιτιολογίας.<sup>386</sup>

Ένα ακόμα ζήτημα που έχει τεθεί είναι το κατά πόσο αρκεί για τη χορήγηση της αναβολής η παρακολούθηση θεραπευτικού προγράμματος, η οποία όμως είναι ελλιπής. Η νομολογία έχει λάβει έως τώρα θετική στάση στο ερώτημα αυτό, λαμβάνοντας υπόψη το σκοπό της ρύθμισης.<sup>387</sup> Στην ίδια λύση καταλήγει κανείς αν ακολουθήσει το σκεπτικό που αναφέρθηκε και στο ζήτημα της αναβολής για εγκλήματα που ανήκουν στις εξαιρέσεις του άρ.32 παρ.1, καθώς σε αντίθεση με την πρώτη παράγραφο, όπου με σαφήνεια η «ανελλιπής παρακολούθηση» περιλαμβάνεται στις προϋποθέσεις εφαρμογής των εκεί προβλεπόμενων μέτρων, η ίδια προϋπόθεση απουσιάζει από τη δεύτερη παράγραφο περί αναβολής της δίκης και αναστολής της παραγραφής.<sup>388</sup> Συναφής είναι και ο προβληματισμός του αν και σε τι βαθμό χωρεί εφαρμογή της διάταξης αυτής στην περίπτωση που το υπό παρακολούθηση πρόγραμμα είναι πρόγραμμα υποκατάστασης. Εδώ θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι η συμμετοχή σε πρόγραμμα υποκατάστασης δεν αποκλείει την εφαρμογή του εν λόγω μέτρου, ωστόσο το πρόβλημα που ανακύπτει στην πράξη έχει σχέση με το χρονικό διάστημα για το οποίο θα πρέπει να χορηγείται αναβολή, λαμβανομένου υπόψη ότι τα προγράμματα αυτά δεν έχουν σαφές χρονικό σημείο ολοκλήρωσης.<sup>389</sup>

Ειδικά ως προς την «ειδική» αναστολή της παραγραφής, θα πρέπει να γίνει δεκτό, ότι αυτή συνδέεται άρρηκτα με τη ρύθμιση της αναβολής.<sup>390</sup> Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι η αναστολή της παραγραφής δε χορηγείται ένεκα της παρακολούθησης οικείου θεραπευτικού προγράμματος, αλλά έπεται και εξαρτάται πάντα από την προηγηθείσα υποβολή αιτήματος για

<sup>385</sup> Αυτό γινόταν δεκτό και πριν τη θέσπιση του ν. 4139/2013: ΑΠ 1408/2003, ΠοινΔικ 2004, 110, ΑΠ 1187/2002, ΠοινΔικ 2002, 1136, ΤριμΕφΚακΠειρ 409/1999.

<sup>386</sup> ΑΠ 1187/2002, ΠοινΔικ 2002, 1136. Βλ. όμως και ΑΠ 897/2006 (ΠοινΛογ 2006, 816), με την οποία αναιρέθηκε η καταδικαστική απόφαση λόγω έλλειψης ειδικής κι εμπειρισταωμένης αιτιολογίας, καθ'ότι ενώ συνέτρεχαν οι λοιπές προϋποθέσεις και συνεπώς η αναβολή ήταν υποχρεωτική για το δικαστήριο, ωστόσο αυτό απέρριψε το σχετικό αίτημα με την αιτιολογία ότι ο συγκεκριμένος κατηγορούμενος παρακολουθούσε πρόγραμμα υποκατάστασης και όχι απεξάρτησης (σωματικής και ψυχικής).

<sup>387</sup> ΠεντΕφΑθ 2261/2008 (πλειοψηφ), ΠοινΔικ 2009, 412

<sup>388</sup> Βλ. σχετ. σε Νούσκαλη Γ., ό.π., 396

<sup>389</sup> Πίσχοινα Αλ., ό.π., σ.91. Βλ. όμως και αντίθετη άποψη, κατά την οποία για την εφαρμογή της διάταξης προϋποτίθεται τα εν λόγω θεραπευτικά προγράμματα να θεωρούνται ολοκληρωμένα, με ιατρικές, κοινωνικές και ψυχολογικές διαδικασίες και να μην περιορίζονται μόνο στη χορήγηση υποκαταστάτων, σε Μπρακουμάτσο Π. «Η αναστολή της παραγραφής και η λήξη αυτής στ άρθρα 59, 432 ΚΠΔ και 32 παρ. 2 περ.γ' Ν. 4139/2013», ΠοινΔικ 2017, 234

<sup>390</sup> Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίον οι δύο ρυθμίσεις προβλέπονται στην ίδια διάταξη και διαδοχικά.

χορήγηση αναβολής της δίκης. Αν λοιπόν η τελευταία δε χορηγήθηκε επειδή δεν προβλήθηκε τέτοιο αίτημα, τότε δεν επέρχεται η σχετική αναστολή της παραγραφής. Το ίδιο ισχύει και αν το δικαστήριο εν τέλει προβεί στην αναβολή της δίκης αλλά για διαφορετικό λόγο, είτε λόγω 349 είτε λόγω 352 ΚΠΔ.<sup>391</sup> Με τη ρύθμιση αυτή ο νομοθέτης δείχνει να αντιλαμβάνεται ότι η προσπάθεια απεξάρτησης δεν είναι μία ομαλή διαδικασία, αντίθετα πρόκειται για διαδικασία δαιδαλώδη με υφέσεις και οξύνσεις, στην οποία μπορεί να περιέχονται ακόμα και αποτυχημένες προσπάθειες ολοκλήρωσης των προγραμμάτων. Αν λάβει δε κανείς υπόψη ότι δεν υπάρχει ένα και μοναδικό κατάλληλο πρόγραμμα για όλους, αλλά αντίθετα πρέπει να υπάρξει ένα διάστημα αναζήτησης του πλέον κατάλληλου προγράμματος, θα αντιληφθεί ότι η διαδικασία αυτή είναι αν μη τι άλλο χρονοβόρα και απαιτητική, συνεπώς μόνο μία υποχρεωτική αναβολή δίκης και η συνακόλουθη αναστολή της παραγραφής παρατεταμένη κατά τρία έτη, θα μπορούσε να εξασφαλίσει την ομαλή και αποτελεσματική θεραπευτική διαδικασία του εξαρτημένου δράστη.<sup>392</sup>

Αναφορικά όμως με τη συγκεκριμένη διάταξη περί «ειδικής» αναστολής της παραγραφής δύναται να ανακύψει το ερώτημα κατά πόσο η εν λόγω διάταξη είναι δυσμενέστερη ή ευμενέστερη για τον κατηγορούμενο, κάτι που θα καθορίσει το κατά πόσο μπορεί να εφαρμοστεί και για εκκρεμείς υποθέσεις που αφορούν σε πράξεις τελεσθείσες πριν τη θέση σε ισχύ του ν. 4139/2013, δηλαδή πριν την 20<sup>η</sup>.3.2013. Λαμβανομένου υπόψη ότι γενικά οποιαδήποτε ρύθμιση περί αναστολής της παραγραφής λειτουργεί σε βάρος του κατηγορουμένου και ότι ο θεσμός της παραγραφής είναι ουσιαστικού δικαίου, θα μπορούσε κανείς να συμπεράνει ότι δε δύναται η παρούσα διάταξη, ως διάταξη ουσιαστικού δικαίου δυσμενής για τον κατηγορούμενο, να εφαρμοστεί αναδρομικά. Ωστόσο, ειδικά για την περίπτωση του άρθρου αυτού, η παραπάνω άποψη είναι λανθασμένη, καθ'ότι, όπως ήδη αναφέρθηκε, εν προκειμένω σκοπός του νομοθέτη είναι η θεραπεία του δράστη, η οποία μάλιστα αν ολοκληρωθεί μπορεί να οδηγήσει σε εφαρμογή και των υπόλοιπων προβλεπόμενων υπέρ του κατηγορουμένου ευεργετικών διατάξεων (βλ. κατωτέρω άρ.33 ν.4139/2013). Συνεπώς η επιμήκυνση των χρονικών περιορισμών της αναστολής της παραγραφής στην προκειμένη περίπτωση δεν μπορεί παρά να θεωρείται ως ευμενέστερη για τον κατηγορούμενο διάταξη, με αποτέλεσμα να χωρεί και αναδρομική εφαρμογή αυτής.<sup>393</sup>

Θα πρέπει επίσης να γίνει δεκτό ότι αν στην ίδια δίκη υπάρχουν περισσότεροι συμμετέχοντες για την ίδια πράξη, ή αν εκδικάζονται περισσότερα συρρέοντα εγκλήματα του ίδιου δράστη, οι

<sup>391</sup> Λαμπάκης Χρ., ό.π., σ.824

<sup>392</sup> Λαμπάκης Χρ., ό.π., σ.824

<sup>393</sup> Μπρακουμάτσος Π. «Η αναστολή της παραγραφής και η λήξη αυτής στ άρθρα 59, 432 ΚΠΔ και 32 παρ. 2 περ.γ' Ν. 4139/2013», ΠοινΔικ 2017, 234

ως άνω όμως προϋποθέσεις συντρέχουν μόνο για τον έναν εκ των συμμετόχων ή μόνο για τη μία εκ των συρρευουσών πράξεων, τότε το δικαστήριο οφείλει να αναβάλει την υπόθεση στο σύνολό της και όχι να τη χωρίσει. Ένας τέτοιος χωρισμός ενδεχομένως θα ματαιώνει το σκοπό του νομοθέτη που επιδιώκεται με τη σχετική ρύθμιση, ήτοι την ομαλή διεξαγωγή και ολοκλήρωση της θεραπευτικής διαδικασίας. Ωστόσο η χωριστή εκδίκαση θα μπορεί ενδεχομένως να χωρήσει μόνο όταν συντρέχουν λόγοι σχετικοί με την ασφαλέστερη διάγνωση ή την ταχύτερη εκδίκαση της υπόθεσης.<sup>394</sup>

Ένα ακόμα ζήτημα που έχει ανακύψει και στην πράξη, αφορά στην περίπτωση που ο εξαρτημένος δράστης, έχει μεν ενταχθεί σε κατάλληλο θεραπευτικό πρόγραμμα, ωστόσο ο πραγματικός του σκοπός δεν είναι η ίδια του η θεραπεία, αλλά η επίκληση της συμμετοχής αυτής ως πρόσχημα για να αποφύγει την εκδίκαση της υπόθεσής του. Κάτι τέτοιο μπορεί να συναχθεί από τα ίδια τα πραγματικά περιστατικά, όταν για παράδειγμα η εγγραφή στο πρόγραμμα γίνεται λίγο καιρό πριν τη συζήτηση της υπόθεσης, ενώ μετά τη χορήγηση της αναβολής αυτός εγκαταλείπει το πρόγραμμα για να ξαναενταχθεί σε αυτό πριν τη μετ'αναβολή ορισθείσα δικάσιμο. Στην περίπτωση αυτή, όπως υποστηρίζεται, δε θα πρέπει να εφαρμόζεται η διάταξη του άρ.32 παρ.1 και δε θα πρέπει να χορηγείται η αιτηθείσα αναβολή, καθώς ήδη με τη συμπεριφορά του αυτή ματαιώνεται ο νομοθετικός σκοπός της κοινωνικής του επανένταξης ενώ αντίθετα επιτυγχάνονται δυσμενή αποτελέσματα.<sup>395</sup>

Κλείνοντας την ενότητα για την υπό εξέταση ειδική ρύθμιση, δε θα μπορούσε να μην αναφερθεί μία υποστηριχθείσα στον κόσμο της θεωρίας άποψη, με την οποία κατακρίνεται και αμφισβητείται η ίδια η σκοπιμότητα της συγκεκριμένης διάταξης. Πιο συγκεκριμένα, υποστηρίζεται ότι η θλιβερή εικόνα των δικαστηρίων με ένα μεγάλο αριθμό υποθέσεων να αναβάλλονται συνεχώς, και μάλιστα με υπερβολική ευκολία, απλώς με τη χορήγηση ενός τυπικού εγγράφου, όπου βεβαιώνεται η συμμετοχή και συνεπής παρακολούθηση από τον κατηγορούμενο εγκεκριμένου θεραπευτικού προγράμματος<sup>396</sup>, σε συνδυασμό με την ταλαιπωρία των μαρτύρων που υποχρεώνονται κάθε φορά να προσέρχονται στις δικαστικές αίθουσες χωρίς κανένα λόγο, οδηγεί άνευ άλλου στην ανάγκη κατάργησης της σχετικής ρύθμισης. Μάλιστα, κατά την ίδια άποψη η κατάργηση αυτή δε θα παρακώλυε τη θεραπεία ούτε θα αναιρούσε τη θεραπευτική προσέγγιση του συγκεκριμένου δράστη, δοθέντος ότι στη νομοθεσία περί ναρκωτικών διατίθενται πλείστα άλλα ευεργετικά μέτρα με τα οποία

<sup>394</sup>Βλ. σχετ. Λαμπάκη Χρ., ό.π., σ.825

<sup>395</sup>Έτσι σε Κοτσαλή Λ.-κ.λπ., ό.π., σ.274. Βλ. και σε νομολογία: ΑΠ 2154/2006, ΤΝΠ ΔΣΑ.

<sup>396</sup>Μάλιστα όπως επισημαίνεται κατά την ίδια άποψη, στο 95% των περιπτώσεων το υπό παρακολούθηση πρόγραμμα είναι πρόγραμμα υποκατάστασης, κάτι που σημαίνει ότι όλη αυτή η δικαστηριακή αναστάτωση επικρατεί απλώς και μόνο επειδή ο εξαρτημένος κατηγορούμενος ανά τακτά χρονικά διαστήματα υποβάλλεται σε εξετάσεις σωματικών υγρών με μία παράλληλη λήψη της υποκατάστατης ουσίας.



επιτυγχάνεται η ευνοϊκή μεταχείριση των εξαρτημένων δραστών, όπως είναι αυτά της αναβολής και οριστικής αποχής από την άσκηση της ποινικής δίωξης, της αναστολής εκτέλεσης της ποινής, της ειδικής υφ'όρον απόλυσης του, της αναγνώρισης της απεξάρτησης ως ελαφρυντικής κατά την επιμέτρηση της ποινής περίπτωσης.<sup>397</sup>

Η άποψη αυτή ωστόσο είναι κατά την άποψη μου ιδιαίτερα αυστηρή και παραγνωρίζει κάποια νομοθετικά κεκτημένα. Δε θα πρέπει να λησμονείται ότι η αναβολή της δίκης αποτελεί ένα από τα σπουδαιότερα όπλα στη φαρέτρα της εγχώριας νομοθεσίας για την αντιμετώπιση του «φαινομένου» των ναρκωτικών μέσα από μία θεραπευτική και όχι κατασταλτική προσέγγιση. Η γνώση εκ μέρους του κατηγορουμένου που έχει ήδη ενταχθεί σε θεραπευτικό πρόγραμμα σωματικής και ψυχικής απεξάρτησης ότι δεν κινδυνεύει να δικαστεί άμεσα, δε λειτουργεί παρά ως ένας ισχυρός λόγος για να συνεχίσει απρόσκοπτα τη θεραπευτική αυτή διαδικασία. Στην αντίθετη περίπτωση, ο φόβος και μόνο της επερχόμενης καταδίκης του θα αποδυνάμωνε κάθε κίνητρο του, και θα καθιστούσε κάθε προσπάθεια του κενή περιεχομένου. Εξάλλου η ως άνω αυστηρή άποψη παραβλέπει ένα γεγονός που πλέον αποτελεί κοινή παραδοχή στην καθημερινή εμπειρία: Σπάνια ένα πρόγραμμα στέφεται εξ'αρχής με επιτυχία, πάντα υπάρχουν οι οπισθοχωρήσεις, ή οι διολισθήσεις, που όμως συνοδεύονται από μεταγενέστερη επανάκαμψη κι επάνοδο στη θεραπευτική οδό. Αυτό σε συνδυασμό με το ότι, όπως ήδη αναφέρθηκε, δεν υπάρχει ένα εξ'αρχής επιλεχθέν κατάλληλο πρόγραμμα για όλους, οδηγεί στο εύλογο συμπέρασμα ότι η διάταξη για την αναβολή της δίκης δε θα πρέπει να καταργηθεί, καθώς αποτελεί ένα από τα βασικότερα σημεία της θεραπευτικής προσέγγισης που έχει υιοθετήσει η ισχύουσα νομοθεσία.

#### viii) Ένα ιδιότυπο άσυλο (Αρ. 32 παρ.3 ν. 4139/2013)

Στο αρ. 32 παρ.2 στ.γ', προς ολοκλήρωση ενός πλέγματος ρυθμίσεων που αποσκοπούν στη ευνοϊκή μεταχείριση του εξαρτημένου δράστη που παρακολουθεί θεραπευτικό πρόγραμμα σωματικής και ψυχικής απεξάρτησης, καθιερώνεται ένα ιδιότυπο είδος ασύλου, σκοπός του οποίου είναι η απρόσκοπτη λειτουργία των θεραπευτικών κοινοτήτων απεξάρτησης.<sup>398</sup>

Πρόκειται για μία διάταξη, η οποία επαναλαμβανόταν και στο ν.3459/2006. Συγκεκριμένα σύμφωνα με τη διάταξη αυτή απαγορεύεται σε όλους<sup>399</sup> πλην των εκπροσώπων της δικαστικής αρχής να εισέλθουν στους χώρους όπου πραγματοποιούνται τα εκ νόμου προβλεπόμενα θεραπευτικά προγράμματα, αν δεν υπάρχει γραπτή άδεια του διευθυντή τους. Η άρση του

<sup>397</sup>Κοσμίδης Χρ., ό.π., σ.447επ.

<sup>398</sup>Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙΙ, σ.80

<sup>399</sup>Η απαγόρευση αυτή ισχύει και για τους αστυνομικούς υπαλλήλους.

ασύλου αυτού επέρχεται μόνο με βούλευμα του Συμβουλίου Εφετών, ύστερα από πρόταση του αρμόδιου Εισαγγελέα, αν επιδιώκεται η σύλληψη και παραπομπή σε δίκη ενός εκ των παρακολουθούτων το σχετικό πρόγραμμα ατόμων κι εφόσον σε βάρος του υπάρχουν επαρκείς ενδείξεις για τη διάπραξη εγκλημάτων από αυτά που υπάγονται στις εξαιρέσεις του άρ.32 παρ.1 του ν. 4139/2013. Όπως παρατηρείται μέχρι σήμερα δεν έχουν παρατηρηθεί παραβιάσεις του ασύλου αυτού, κάτι που οφείλεται αφ'ενός στην ομαλή λειτουργία των εκ νόμου προβλεπόμενων δομών, και αφ'ετέρου στο σεβασμό αυτού από την αστυνομία.

Η σημασία της ρύθμισης αυτής έγκειται στο γεγονός ότι με την καθιέρωση του ασύλου των χώρων αυτών αποφεύγονται οι αιφνίδιες διακοπές των προγραμμάτων και εξασφαλίζεται η απρόσκοπτη λειτουργία αυτών, καθώς μία απρόσμενη εισβολή στους χώρους αυτούς θα ανέκοπτε και θα αναιρούσε κάθε καταβληθείσα προσπάθεια από μέρους του θεραπευομένου και θα οδηγούσε σε μία γενική λειτουργική αποδιοργάνωση των υπαρχουσών δομών.<sup>400</sup>

### **3) Ολοκλήρωση θεραπευτικού προγράμματος απεξάρτησης εκτός καταστημάτων κράτησης – Οι έννομες συνέπειες (Άρ. 33 ν. 4139/2013)**

#### i) Εισαγωγικά:

Στο άρ.33 προβλέπονται όλες οι ευνοϊκές ρυθμίσεις της νομοθεσίας περί ναρκωτικών που αφορούν στις έννομες συνέπειες που επιφέρει η ολοκλήρωση ενός εκ των εγκεκριμένων από το νόμο θεραπευτικών προγραμμάτων σωματικής και ψυχικής απεξάρτησης, που βρίσκονται εκτός σοφρωνιστικών καταστημάτων.

Για την ενεργοποίηση των προβλεπόμενων στο άρθρο αυτό ευεργετημάτων, απαιτείται η επιτυχής ολοκλήρωση του σχετικού προγράμματος, η οποία αποδεικνύεται εγγράφως από τον διευθυντή αυτού<sup>401</sup>, ενώ δεν είναι αναγκαίο να προκύπτει με βάση προγενέστερη απόφαση, η οποία ενδεχομένως δεν είχε ασχοληθεί με το ζήτημα της εξάρτησης λόγω μη προβολής αντίστοιχου ισχυρισμού. Περαιτέρω απαιτείται να έχει προηγηθεί καταδίκη για ένα εκ των αναφερόμενων στο άρ.32 παρ.1 εγκλημάτων, το οποίο να έχει τελεστεί πριν την εισαγωγή του στο οικείο θεραπευτικό πρόγραμμα. Τα ευνοϊκά δε μέτρα του άρ.33 είναι τα εξής: α) η υποχρεωτική αναστολή εκτέλεσης της επιβληθείσας ποινής, β) η δυνατότητα μη εγγραφής των

<sup>400</sup>Βλ. σχετ. σε Παρασκευόπουλο Ν., ό.π., σ.247

<sup>401</sup>Όπως έχει ήδη αναφερθεί, στους κόλπους της θεωρίας υποστηρίζεται εντόνως ότι εφαρμογή του άρ.33 θα χωρεί μόνο για ολοκλήρωση προγραμμάτων που δεν αρκούνται στην απλή υποκατάσταση (Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ.251, Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ.273-274), κάτι που όμως διαψεύδει η ίδια η δικαστηριακή πρακτική, για την οποία αρκεί η παρακολούθηση, συμμετοχή ή και ολοκλήρωση προγραμμάτων βασισμένων στη χορήγηση υποκατάστατων.

σχετικών καταδικαστικών αποφάσεων στο δελτίο ποινικού μητρώου, γ) η αναγνώριση της ολοκλήρωσης των σχετικών προγραμμάτων ως ελαφρυντικής περιστάσης κατά την επιμέτρηση της ποινής, δ) η καθιέρωση τεκμηρίου εξάρτησης και ε) η αποδεικτική ισχύς των σχετικών βεβαιώσεων για κάθε νόμιμη χρήση. Αναλυτικότερα:

ii) Η υποχρεωτική αναστολή εκτέλεση της ποινής (Άρ. 33 παρ.1 στ.α' ν.4139/2013)

Όπως ρητά προβλέπει ο νόμος, ανεξάρτητα από τη συνδρομή των όρων των άρ. 99 επ.ΠΚ, εφόσον έχει υπάρξει καταδίκη για ένα από τα εγκλήματα του άρ.32 παρ.1<sup>402</sup>, το οποίο τελέστηκε πριν την εισαγωγή του εξαρτημένου δράστη στο θεραπευτικό πρόγραμμα, και εφόσον αυτός το ολοκλήρωσε με επιτυχία, αναστέλλεται υποχρεωτικά η εκτέλεση τόσο της επιβληθείσας στερητικής της ελευθερίας ποινής, όσο και της τυχόν χρηματικής ποινής, για χρονικό διάστημα από τρία έως έξι έτη σύμφωνα με τους όρους που το δικαστήριο καθορίζει και οι οποίοι σχετίζονται με τη διατήρηση της εξάρτησης.<sup>403</sup> Η επιβολή της αναστολής διατάσσεται κατόπιν αίτησης του καταδικασθέντος (η υποβολή της οποίας δεν υπόκειται σε προθεσμία<sup>404</sup>), και μπορεί να αφορά σε καταδικαστική απόφαση, η οποία μπορεί να είναι οριστική, τελεσίδικη ή αμετάκλητη. Η ανάκληση της αναστολής επέρχεται μόνο αν δεν τηρηθούν οι όροι που επέβαλε το δικαστήριο ως προς τη διατήρηση της απεξάρτησης.<sup>405</sup> Στη θεωρία όμως υποστηρίζεται και η αντίθετη άποψη, κατά την οποία ανάκληση αναστολής μπορεί να επιφέρει και η παραβίαση οποιουδήποτε εκ των όρων που θέτουν τα άρ. 99επ. ΠΚ, κι αυτό γιατί κατά το άρ. 12 ΠΚ οι διατάξεις του Γενικού Μέρους εφαρμόζονται και στους Ειδικούς Ποινικούς Νόμους. Συνεπώς, κατά την ίδια άποψη, βάση του άρ. 102 παρ.1 ΠΚ,

<sup>402</sup>Έχει όμως κριθεί ότι είναι αιτιολογημένη η απόρριψη του αιτήματος για αναστολή εκτέλεσης της ποινής, επειδή δεν αποδείχθηκε ότι η πράξη τελέστηκε για εξυπηρέτηση του πάθους της εξάρτησης, αλλά με σκοπό τον πορισμό εισοδήματος, έχοντας σταθερή ροπή προς τέλεση του εν λόγω αδικήματος: ΑΠ 1779/2002, ΠοινΛογ 2002, 2243. Η απόφαση αυτή εγείρει προβληματισμούς, καθώς η χορήγηση της αναστολής δε θα πρέπει να εξαρτάται από την ποσότητα ή την εμπορία, εκτός αν πρόκειται για πράξη του άρ. 23. Βλ. και ΠεντΕφΘεσ 265-287-288/2005 (αδμος.), η οποία, ενώ συνέντευξαν όλες οι απαιτούμενες προϋποθέσεις, απέρριψε αντίστοιχο αίτημα με το σκεπτικό ότι ο αιτών «κρίνεται λίαν επικίνδυνος για την τέλεση νέων αδικημάτων», η οποία επίσης είναι λανθασμένη καθ'ότι συντρεχουσών των προϋποθέσεων που προβλέπει η διάταξη, η αναστολή της εκτέλεσης της ποινής είναι υποχρεωτική. Βλ.σχετ. σε Καρπώνη Μ. «Προβληματισμοί σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 31 ΚΝΝ (Ν. 3459/2006)», σε «Αξιολογήσεις Παρεμβάσεων Απεξάρτησης», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2009, σ.110

<sup>403</sup>Βλ. σχετ. νομολογία: ΤριμΕφΑθ 1587/1995, ΠοινΧρον 1996, 279 (απόρριψη σχετικού αιτήματος γιατί ο αιτών δεν καταδικάστηκε ως τοξικομανής), ΤρΕφΠειρ 249/1999, 825

<sup>404</sup>Κοσμάτος Κ. «Τα εξαρτημένα άτομα στη νέα νομοθεσία για τα ναρκωτικά (άρθρα 21 παρ.1<sup>α</sup>, 30-35 Ν. 4139/2013)». ό.π., σ.808

<sup>405</sup>Βλ. και σχετ. νομολ.: ΠεντΕφΘεσ 462/2015, ΠοινΔικ 2018, 405, σύμφωνα με την οποία: «Η χορήγηση της εν λόγω αναστολής είναι υποχρεωτική και ανακαλείται μόνο αν δεν τηρηθούν οι όροι της απόφασης. Επομένως δεν χωρεί εφαρμογή εν προκειμένω της διάταξης του άρ.101 παρ.1 ΠΚ [...], αλλά η ανάκληση της αναστολής μπορεί να γίνει μόνο αν δεν αποδειχθεί ότι δεν τηρήθηκαν οι όροι της απόφασης με την οποία χορηγήθηκε η αναστολή [...]». Ομοίως ΠεντΕφΘεσ 62/2004, ΠοινΔικ 2004, 296, με την οποία γίνεται δεκτό ότι η παραβίαση των όρων της απόφασης μπορεί να αποτελεί τη μοναδική περίπτωση στην οποία χωρεί ανάκληση της αναστολής. Συνεπώς, αν οι όροι δεν παραβιαστούν, αλλά για παράδειγμα ακολουθήσει νέα καταδίκη του δράστη μέσα στην περίοδο της δοκιμασίας, τότε δε συντρέχει νόμιμος λόγος ανάκλησης της αναστολής.

χωρεί ανάκληση της αναστολής αν υπάρξει αμετάκλητη μεταγενέστερη καταδίκη για οποιοδήποτε έγκλημα.<sup>406</sup> Σε κάθε περίπτωση, αν αυτή δεν ανακληθεί, η ποινή θεωρείται ως μη επιβληθείσα.

Δικαιολογητική βάση της συγκεκριμένης ρύθμισης αποτελεί η αναγνώριση της μέχρι τότε καταβληθείσας προσπάθειας για απεξάρτηση και κατ'επέκταση το γεγονός ότι ο εγκλεισμός σε σοφρωνιστικό κατάστημα δε συνάδει με την ανωτέρω αναγνώριση.<sup>407</sup>

Η εν λόγω ρύθμιση προβλεπόταν και στο άρ.31 παρ.6 του ν.3459/2006. Ωστόσο με τον ισχύοντα νόμο εισήχθη μία μεγάλης σημασίας καινοτομία, η οποία αφορά στην αναστολή – εκτός των στερητικών της ελευθερίας ποινών- και των χρηματικών ποινών. Έτσι κατά τη νέα ρύθμιση, αν συντρέχουν οι ίδιες ως άνω προϋποθέσεις και έχει επιβληθεί χρηματική ποινή, η οποία έχει βεβαιωθεί, τότε για όσο χρόνο διαρκεί είτε η ως άνω αναστολή είτε η αναστολή κατά τα άρ.99 επ.ΠΚ, αναστέλλεται και η λήψη κάθε δυσμενούς ατομικού μέτρου ή μέτρου προς αναγκαστική είσπραξη, όπως και κάθε τοκογονία ή προσαύξηση του βεβαιωθέντος ποσού. Αν δε ο χρόνος δοκιμασίας παρέλθει επιτυχώς, τότε τα σχετικά χρέη διαγράφονται οριστικώς. Η σημασία της διάταξης αυτής έγκειται ακριβώς στο γεγονός ότι η μη αναστολή των χρηματικών ποινών και τα συνακόλουθα –δυσβάστακτα- χρέη τους προς το Δημόσιο πολλές φορές μέχρι τότε προκαλούσαν δυσκολίες στην επαγγελματική αποκατάσταση καθώς και στην προσωπική, οικογενειακή και κοινωνική ζωή των καταδικασθέντων προσώπων.<sup>408</sup>

### iii) Μη εγγραφή των καταδικαστικών αποφάσεων στο Δελτίο Ποινικού Μητρώου (Άρ. 33 παρ.1 στ.β' ν.4139/2013)

Ένα ακόμα ευνοϊκό υπέρ του εξαρτημένου δράστη μέτρο, συνιστά και η προβλεπόμενη υποχρέωση μη εγγραφής των καταδικαστικών αποφάσεων και των παραπεμπτικών βουλευμάτων για εγκλήματα από τα αναφερόμενα στο άρ.32 του νόμου περί ναρκωτικών στο Δελτίο Ποινικού Μητρώου.<sup>409</sup> Πρόκειται για μία ρύθμιση η οποία προβλεπόταν στο άρ.31 παρ.4 του ν.3459/2006 και η οποία διατηρήθηκε και στον ισχύοντα νόμο. Σύμφωνα με την εν λόγω διάταξη, ο αρμόδιος εισαγγελέας είτε αυτεπαγγέλτως είτε κατόπιν υποβολής σχετικού

<sup>406</sup>Βλ. Συμεωνίδου-Καστανίδου Ελ. «Μεταξύ θεραπείας και καταστολής: Η ποινική μεταχείριση των εξαρτημένων δρατών αξιόποινων πράξεων», ό.π., σ. 1024.

<sup>407</sup>Αιτιολογική Έκθεση ν.4139/2013.

<sup>408</sup>Βλ. Αιτιολογική Έκθεση ν. 4139/2013

<sup>409</sup>Αν ωστόσο δε συντρέχουν οι σχετικές προϋποθέσεις, για παράδειγμα αν το έγκλημα τελέστηκε πριν την εξάρτηση του αιτούντος, τότε η διάταξη δεν εφαρμόζεται. Βλ.σχετ. ΣυμβΠλημΠειρ 983/2003, ΝοΒ 2003, 1975, ΣυμβΠλημΑθ 1973/2002, ΠοινΔικ 2003, 778

αιτήματος από τον ενδιαφερόμενο, ζητά<sup>410</sup> από το συμβούλιο πλημμελειοδικών τη μη εγγραφή σε απόσπασμα ή σε αντίγραφο φύλλου ποινικού μητρώου των αποφάσεων και των βουλευμάτων που σχετίζονται με τα αναφερόμενα στο άρ.32 εγκλήματα, εκτός από εκείνα που προορίζονται αποκλειστικά για δικαστική χρήση. Δικαιολογητική βάση και συγχρόνως λόγος θέσπισης της εν λόγω δυνατότητας αποτελεί η ειδική πρόληψη καθώς και ο μη στιγματισμός του ήδη απεξαρτημένου ατόμου.

Ως προς την καθ' ύλην αρμοδιότητα, έχει κριθεί ότι αυτή ανήκει στο Συμβούλιο Πλημμελειοδικών του τόπου γέννησης του αιτούντος ή του καταδικασθέντος και όχι του τόπου αποθεραπείας του.<sup>411</sup> Ωστόσο υποστηρίζεται και η αντίθετη άποψη, ότι δηλαδή αυτή ανήκει στον εισαγγελέα και στο δικαστικό συμβούλιο του τόπου έκτισης της ποινής και όχι του τόπου τηρείται το Ποινικό Μητρώο, ήτοι του τόπου γέννησης, κι αυτό γιατί θα πρέπει να αναγνωριστεί η προτεραιότητα των ειδικών προβλέψεων του άρ.35 παρ.1 του ν. 4139/2013 (ή του άρ.31 παρ.4 ν. 3459/2006), που ρητά αναγνωρίζουν αρμοδιότητα του δικαστικού συμβουλίου του τόπου εκτέλεσης της ποινής. Προτείνεται δηλαδή –ένεκα της σιωπής του νομοθέτη- η αναλογική εφαρμογή του άρ. 35 παρ.1.<sup>412</sup> Κατά του ως άνω βουλευματος δε χωρεί άσκηση ενδίκου μέσου.<sup>413</sup>

#### iv) Αναγνώριση ελαφρυντικής περίπτωσης κατά την επιμέτρηση της ποινής (Άρ. 33 παρ.1 στ.γ' ν.4139/2013)

Στην περίπτωση γ' της πρώτης παραγράφου του άρ.33 ο νομοθέτης διατηρεί τη ρύθμιση που προβλεπόταν στο άρ. 31 παρ.11 του ν. 3459/2006, όπως αυτό είχε τροποποιηθεί από το άρ.18 παρ.2 του ν. 3727/2008. Σύμφωνα με την προϊσχύσασα διάταξη, η επιτυχής ολοκλήρωση εγκεκριμένου θεραπευτικού προγράμματος απεξάρτησης αναγνωριζόταν υποχρεωτικά ως ελαφρυντική περίπτωση κατά την επιμέτρηση της ποινής, όταν τα τελεσθέντα εγκλήματα ήταν εκ των αναφερόμενων στο άρ.32.<sup>414</sup> Δικαιολογητική βάση της πρόβλεψης αυτής ήταν η αναγνώριση ενός αντισταθμίσιματος της σοβαρής και επιτυχούς προσπάθειας που οδήγησε στην

<sup>410</sup> Από τη διατύπωση της διάταξης («Ο αρμόδιος εισαγγελέας ζητά από το συμβούλιο πλημμελειοδικών[...]») προκύπτει ότι η μη εγγραφή των σχετικών αποφάσεων στα δελτία ποινικού μητρώου μη προοριζόμενα για δικαστική χρήση δε συνιστά δυνατότητα αλλά υποχρέωση τόσο του εισαγγελέα όσο και του αρμόδιου συμβουλίου. Έτσι σε Ανδρέου Φ., ό.π., σ.341

<sup>411</sup> ΣυμβΠλημΘεσ 1531/1997, Υπεράσπιση 1998, 353. Έτσι και ο Ανδρέου Φ., ό.π., σ. 342

<sup>412</sup> Βλ. σχετ. σε Παρασκευόπουλο Ν.-Κοσμάτο Κ., ό.π., σ.276 και Κοτσαλή Λ.-κ.λπ., ό.π., σ.280

<sup>413</sup> ΣυμβΕφΘεσ 75/1998, Αρμεν. 1998, 362. Βλ. όμως και αντίθ. εισαγγελ. πρόταση.

<sup>414</sup> ΑΠ 1822/1997 (ΝοΒ 1998, 682), με την οποία αναιρέθηκε η καταδικαστική απόφαση του Εφετείου που απέρριψε σιωπηρά τον αυτοτελή ισχυρισμό περι αναγνώρισης της ολοκλήρωσης σχετικού θεραπευτικού προγράμματος ως ελαφρυντικής περίπτωσης (αλλά και της καλής συμπεριφοράς μετά τις επίδικες πράξεις κατά άρ. 84 παρ.2 περ.ε' ΠΚ).

απεξάρτηση<sup>415</sup>. Με τη ρύθμιση αυτή ο νομοθέτης είναι σα να αποδέχεται μία ειδική μορφή «ειλικρινούς μετάνοιας» αντίστοιχης με εκείνης του άρ. 84 παρ.2 εδ. δ΄ ΠΚ, αλλά ταυτόχρονα διακριτής από αυτήν, αναγνωρίζοντας έτσι τον ιδιαίτερα επίπονο χαρακτήρα της διαδικασίας παρακολούθησης και ολοκλήρωσης ενός θεραπευτικού προγράμματος.

Υπό τη νέα της μορφή στο ν.4139/2013, η διάταξη διατηρείται, εμφανίζει ωστόσο μία ουσιώδη διαφοροποίηση. Συγκεκριμένα προβλέπεται ότι να μεν η επιτυχής ολοκλήρωση του θεραπευτικού προγράμματος εξακολουθεί να συνεπάγεται υποχρεωτική αναγνώρισή της ως ελαφρυντικής περίπτωσης για τα εγκλήματα του άρ.32 παρ.1 ν.4139/2013, με περαιτέρω συνέπεια τη γέννεση των αναιρετικών λόγων για έλλειψη αιτιολογίας ή για εσφαλμένη εφαρμογή ή ερμηνεία ουσιαστικής ποινικής διάταξης (άρ. 510 παρ.1 στ. Δ΄ και Ε΄ ΚΠΔ αντίστοιχα) σε περίπτωση απόρριψης του σχετικού αιτήματος από το δικαστήριο<sup>416</sup>, ωστόσο μπορεί δυνητικά να αναγνωριστεί ως ελαφρυντική περίπτωση και για τα υπόλοιπα εγκλήματα που ρητά εξαιρούνται από το άρθρο αυτό. Πρέπει ωστόσο να επισημανθεί ότι η προβλεπόμενη αυτή ελαφρυντική περίπτωση θεωρείται «ειδική», που επιβραβεύει την προσπάθεια του κατηγορουμένου για απεξάρτηση, και είναι σε κάθε περίπτωση διακριτή από τις ελαφρυντικές περιπτώσεις που τυποποιούνται στο άρ.84 ΠΚ.<sup>417</sup>

#### ν) Το τεκμήριο εξάρτησης(Άρ. 33 παρ. 2 ν.4139/2013)

Στην τρίτη παράγραφο του άρ.33 εισάγεται ένα τεκμήριο καίριας σημασίας για την εφαρμογή των υπόλοιπων ρυθμίσεων του άρ.33 ν.4139/2013. Σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, και συγκεκριμένα με τη μορφή που είχε κατά τη θέσπιση του ν.4139, όποιος έχει βεβαίωση ολοκλήρωσης εγκεκριμένου κατά το άρ.51 οργανισμού, θεωρείται ότι κατά την εισαγωγή του σε αυτό είχε αποκτήσει την έξη της χρήσης ναρκωτικών ουσιών.

<sup>415</sup>Βλ. Αιτιολ. Έκθ. ν.4139/2013

<sup>416</sup>Όπως κάνει δεκτό και ο Άρειος Πάγος, η μη αναγνώριση της ολοκλήρωσης θεραπευτικού προγράμματος ως ελαφρυντικής περίπτωσης, στοιχειοθετεί τον αναιρετικό λόγο της υπέρβασης εξουσίας, καθ'ότι το δικαστήριο ενώ συντρέχουν οι προϋποθέσεις, αρνείται να ασκήσει δικαιοδοσία που του επιβάλλει ο νόμος. Βλ. ΑΠ 1556/2013, ΝΟΜΟΣ.

<sup>417</sup>Κοσμάτος Κ. «Ο "εξαρτημένος" δράστης – η ποινική μεταχείρισή του», ό.π.

Βλ. σχετ. νομολογία: ΑΠ 374/2015, ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 656/2008 (ΠοινΧρον 2009, 237), με την οποία αναρρέθηκε η καταδικαστική απόφαση λόγω έλλειψης αιτιολογίας και εσφαλμένης ερμηνείας των άρ. 85 και 79 ΠΚ, καθώς με αυτήν απορρίφθηκε ο ισχυρισμός του κατηγορουμένου περί αναγνώρισης ως ελαφρυντικής περίπτωσης της ολοκλήρωσης θεραπευτικού προγράμματος του ΚΕΘΕΑ, επειδή σύμφωνα με την αναιρεθείσα απόφαση τού είχαν αναγνωριστεί και άλλα ελαφρυντικά με αποτέλεσμα την άπαξ μείωση της ποινής. Η απόφαση όμως αυτή παρέβλεψε το γεγονός ότι η εν λόγω αναγνώριση του άρ.33 παρ.1 στ. γ΄ (πρώην άρ.31 παρ.11 ΚΝΝ) είναι υποχρεωτική και δε συσχετίζεται με τα άρ.85 και 79 ΠΚ. Βλ. επίσης και ΑΠ 931/2011, με την οποία κρίθηκε ότι δε χωρεί εφαρμογή του άρ.31 παρ.11 ΚΝΝ, καθ'ότι δε συνέτρεχαν οι όροι του εγκλήματος, ωστόσο η παρακολούθηση σχετικού θεραπευτικού προγράμματος μπορεί να αναγνωριστεί ως ελαφρυντικό κατά το άρ.84 παρ.2 ε΄ΠΚ. Παρόμοια και η ΠεντΕφΑθ 225/2009, ΠοινΔικ 2009, 419

Αναφορικά με την ακριβέστερη ερμηνεία της διάταξης αυτής, ανέκυψε ο προβληματισμός ως προς το ποιο χρονικό διάστημα καλύπτει αυτό το τεκμήριο εξάρτησης. Έτσι κατά μία άποψη, υποστηριζόταν ότι αυτό δεν μπορεί να αφορά μόνο τα εγκλήματα που τελέστηκαν την ημέρα εκείνη ή τον αμέσως προηγούμενο χρόνο πριν την ημέρα εισαγωγής του στο πρόγραμμα. Κάτι τέτοιο θα σήμαινε ότι το αν ο κατηγορούμενος θα τεκμαιρόταν ως εξαρτημένος ήταν αποκλειστικά θέμα σύμπτωσης.<sup>418</sup> Αντίθετα, όπως υποστηριζόταν κατά την ίδια άποψη, απαιτείται αρκετός χρόνος για να αποκτηθεί η ιδιότητα της εξάρτησης, και ακόμα περισσότερος χρόνος για να υπάρξει από μέρους του εξαρτημένου πρωτοβουλία για την αποθεραπεία του και υποβολή του σε θεραπευτικό πρόγραμμα απεξάρτησης. Για το λόγο αυτό η χρονική ισχύς του τεκμηρίου θα έπρεπε να επεκτείνεται σε εύλογο βάθος χρόνου.<sup>419</sup>

Κατά την αντίθετη άποψη, το τεκμήριο δεν καλύπτει και πράξεις των οποίων ο χρόνος τέλεσης είναι προγενέστερος της εισαγωγής του εξαρτημένου στο σχετικό πρόγραμμα.<sup>420</sup>

Τελικώς η διχογνωμία αυτή ήρθη με το άρ. 10 παρ.5 του ν.4322/2015. Έτσι, σήμερα μετά την εν λόγω τροποποίηση ρητά προβλέπεται ότι «όποιος έχει βεβαίωση ολοκλήρωσης εγκεκριμένου κατά το άρ.51 οργανισμού θεωρείται ότι κατά την εισαγωγή του για θεραπεία και τουλάχιστον πέντε έτη από αυτήν είχε αποκτήσει την έξη της χρήσης ναρκωτικών ουσιών».<sup>421</sup> Σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του νόμου αυτού η εν λόγω τροποποίηση επήλθε προκειμένου το τεκμήριο να επεκταθεί και στο προηγούμενο χρονικό διάστημα της εξάρτησης, αφού η διαδικασία αυτής προϋποθέτει λογικά μία μακρόχρονη εξακολούθηση της εν λόγω συμπεριφοράς.

#### vi) Η αποδεικτική ισχύς των βεβαιώσεων των θεραπευτικών προγραμμάτων (Άρ. 33 παρ.3 ν.4139/2013)

Τελευταία ειδική ρύθμιση του άρ.33 αποτελεί αυτή της τρίτης παραγράφου του, με την οποία επαναλαμβάνεται η αντίστοιχη του άρ.31 ν.3459/2006. Σύμφωνα με αυτήν η βεβαίωση σταθεροποίησης, βελτίωσης, συντήρησης ή απεξάρτησης που εκδίδεται από τους νόμιμους

<sup>418</sup>Βλ. για τις αρνητικές συνέπειες που είχε η διάταξη αυτή σε βάρος του κατηγορουμένου στη δικαστηριακή πρακτική σε Καρπώνη Μ. «Προβληματισμοί σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 31 ΚΝΝ (Ν. 3459/2006)», ό.π., σ. 110-113

<sup>419</sup>Έτσι σε Παρασκευόπουλο Ν.-Κοσμάτο Κ., ό.π., σ.275 και Παρασκευόπουλο Ν., ό.π., σ.252

<sup>420</sup>Έτσι σε Κοτσαλή Λ.-κ.λπ., ό.π., σ.282

<sup>421</sup>Σύμφωνα με τη ΔιατΕισΕφΠειρ 7/2018, ΝΟΜΟΣ, κρίθηκε ότι η διάταξη αυτή, ως ευμενέστερη σε σχέση με εκείνη που ίσχυε πριν το ν. 4322/2015, εφαρμόζεται για όλες τις υποθέσεις επί των οποίων κατά το χρόνο δημοσίευσης του νόμου δεν έχει εκδοθεί αμετάκλητη απόφαση. Εξ αντιδιαστολής, όταν έχει εκδοθεί αμετάκλητη απόφαση, δεν εφαρμόζεται η εν λόγω διάταξη. Συναφώς με την ως άνω κρίση, όπως ήδη αναφέρθηκε ανωτέρω (σ.75), με την ΑΠ 1270/2016, έγινε δεκτό ότι ούτε αίτηση επανάληψης της διαδικασίας χωρεί, καθώς η νέα αυτή ρύθμιση δεν στοιχειοθετεί «νέο γεγονός, άγνωστο στους δικαστές».

παρόχους αποτελεί πλήρη απόδειξη για κάθε νόμιμη χρήση<sup>422</sup>, εξυπηρετώντας έτσι και την εφαρμογή των υπόλοιπων ρυθμίσεων των άρθρων 30 επ. του ν. 4139/2013. Με τον τρόπο αυτό η νομοθεσία αποδεικνύει την εμπιστοσύνη των δικαστικών και διοικητικών αρχών προς τους εγκεκριμένους κατά το άρθρο 51 οργανισμούς.<sup>423</sup>

#### **4) Η εισαγωγή σε θεραπευτικό ή ειδικό κατάστημα κράτησης (Άρθρο 34 ν. 4139/2013)**

##### ι) Εισαγωγικά

Με τη ρύθμιση του άρθρου 34 του ν.4139/2013 εισάγεται μία καινοτομία στη νομοθεσία περί ναρκωτικών, καθώς με αυτήν προβλέπεται ο εναλλακτικός θεσμός της συμμετοχής σε θεραπευτικό πρόγραμμα σωματικής και ψυχικής απεξάρτησης προσώπων που ήδη κρατούνται σε σοφρωνιστικά καταστήματα. Παρέχεται με αυτόν τον τρόπο η δυνατότητα διαπίστωσης της εξάρτησης των ατόμων αυτών και τους αναγνωρίζεται ένα δικαίωμα στη θεραπεία κατά τη διάρκεια της κράτησής τους. Η ως άνω ανάγκη διάγνωσης της εξάρτησης και θεραπείας από αυτήν που λαμβάνουν χώρα σε χρόνο μεταγενέστερο της δίκης μπορεί να οφείλεται σε διάφορους παράγοντες. Πρώτον, η προηγούμενη μη αναγνώριση μπορεί να οφειλόταν στο γεγονός ότι ο ίδιος ο κατηγορούμενος δεν είχε προβάλει σχετικό ισχυρισμό. Η ποινική δικαιοσύνη οφείλει να εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον όταν υπάρχει αξίωση της πολιτείας και το δημόσιο αυτό συμφέρον θα παραβιαζόταν αν δεν επιτρεπόταν στον εξαρτημένο κατηγορούμενο και καταδικασθέντα να αναγνωρίζεται η συνδρομή της εξάρτησής του σε οποιοδήποτε στάδιο της ποινικής διαδικασίας αλλά και κατά το στάδιο έκτισης της ποινής. Δεύτερον, δεν μπορεί κανείς να αγνοήσει ότι η ίδια η κράτηση, οι συνθήκες που επικρατούν στα σοφρωνιστικά καταστήματα, η ανάγκη «διαφυγής» από μία αναπόδραστη ρουτίνα αποτελούν παράγοντες που αρκούν για τη γέννηση της ανάγκης αναζήτησης ψυχοδραστικών ουσιών.<sup>424</sup> Αυτά δε επιβεβαιώνει και η ίδια η Αιτιολογική Έκθεση σύμφωνα με την οποία «η ίδια η φύση της κράτησης εντός των σοφρωνιστικών καταστημάτων ενισχύει τους ψυχολογικούς όρους της έξης της χρήσης ναρκωτικών ουσιών».

<sup>422</sup>ΤριμΕφΚακΠειρ 249/1999, ΠοινΔικ 1999, 825

<sup>423</sup>Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ. 278

<sup>424</sup>Βλ. σχετ. σε Παρασκευόπουλο Ν., ό.π., σ.254



## ii) Γενικές Προϋποθέσεις

Για την ενεργοποίηση των διατάξεων του άρθρου αυτού, απαιτείται:

1) Ο δράστης να έχει καταδικαστεί για μία από τις πράξεις του άρ.32 παρ.1 ν.4139/2013 και να έχει κριθεί ως εξαρτημένος κατά το άρ. 30 του ίδιου νόμου και να δηλώνει της επιθυμία του να συμμετάσχει σε θεραπευτικό πρόγραμμα σωματικής και ψυχικής απεξάρτησης εγκεκριμένου κατά το άρ.51 οργανισμού.

2) Εναλλακτικώς, ο δράστης να έχει καταδικαστεί για οποιαδήποτε αξιόποινη πράξη, ακόμα και αν δεν είχε κριθεί ως εξαρτημένος έως και την καταδίκη του, και ταυτόχρονα να δηλώνει ότι επιθυμεί να παρακολουθήσει σχετικό θεραπευτικό πρόγραμμα ψυχικής και σωματικής απεξάρτησης. Εδώ θα πρέπει να υπάγεται και η περίπτωση του δράστη ενός εκ του άρ.32 παρ.1 εγκλημάτων, που όμως δεν κρίθηκε εξαρτημένος κατά τη δίκη κατά το άρ.30 του ισχύοντος νόμου.

Σε καθεμία εκ των ανωτέρω δύο περιπτώσεων, απαιτείται εκπεφρασμένη βούληση συμμετοχής στο οικείο θεραπευτικό πρόγραμμα απεξάρτησης.

## iii) Ο χαρακτήρας των θεραπευτικών προγραμμάτων

Ως προς το χαρακτήρα που θα πρέπει να έχουν τα σχετικά θεραπευτικά προγράμματα, υποστηρίζεται ότι δεν αρκούν αυτά που στηρίζονται απλώς στη χορήγηση υποκαταστάτων. Η παραπάνω θέση στηρίζεται στο ότι ο ίδιος ο νομοθέτης, υπό τη μορφή που είχε η διάταξη πριν την τροποποίησή της από το ν. 4322/2015, περιέγραφε το σχετικό πρόγραμμα ως «εγκεκριμένο κατά νόμο συμβουλευτικό ή θεραπευτικό πρόγραμμα σωματικής αποτοξίνωσης με ή χωρίς υποκατάστατα και σωματικής και ψυχολογικής απεξάρτησης.» Έτσι, κατά την ίδια θέση, καθίσταται σαφές ότι ο νομοθέτης με την έκφραση «σωματική και ψυχολογική» απαιτεί συμπλεκτικά το μείζον, και δεν ενδιαφέρει ούτε και αρκεί η χορήγηση υποκαταστάτων.<sup>425</sup>

Ωστόσο, αμφισβητείται κατά πόσο αυτή η άποψη συμπλέει με το σκοπό και τη βούληση του νομοθέτη αφού ο ίδιος ο νομοθέτης αναφέρει ρητά «εγκεκριμένο πρόγραμμα [...] με ή χωρίς υποκατάστατα». Εξάλλου το ίδιο συμπέρασμα περί επάρκειας και των προγραμμάτων υποκατάστασης μπορεί να εξαχθεί και από την ίδια την Αιτιολογική Έκθεση, όπου με σαφήνεια αναφέρεται ότι «οι μέθοδοι σωματικής αποτοξίνωσης, η ενδεχόμενη προς τούτο χρήση υποκαταστάτων ή άλλων σκευασμάτων και άλλα συναφή ζητήματα θα καθορίζονται με βάση τα προβλεπόμενα στο άρ.60 του Σχεδίου».

<sup>425</sup>Έτσι ο Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ.255 και 257

Ως προς τον τόπο διεξαγωγής των σχετικών θεραπευτικών προγραμμάτων σωματικής και ψυχικής απεξάρτησης, αυτά διεξάγονται, όπως ρητά προβλέπει ο νόμος, σε ειδικό ή θεραπευτικό κατάστημα κράτησης ή σε κατάστημα κράτησης ή σε τμήμα αυτού στο οποίο λειτουργεί τέτοιο πρόγραμμα.

Η διάρκεια της εν λόγω διατασσόμενης θεραπευτικής διαδικασίας δεν μπορεί να υπερβαίνει ούτε το χρόνο θεραπείας αλλά ούτε και το χρόνο της ποινής.<sup>426</sup> Σε κάθε περίπτωση ο χρόνος παραμονής υπολογίζεται ως χρόνος προσωρινής κράτησης ή αν πρόκειται για καταδικασθέντα, ως χρόνος έκτισης της ποινής.

#### iv) Τα επί μέρους στάδια

Το προβλεπόμενο στο άρ.34 πρόγραμμα απεξάρτησης απαρτίζεται από τρεις επιμέρους φάσεις. Πιο συγκεκριμένα, κατά την πρώτη φάση, εφόσον συντρέχουν και οι ως άνω προϋποθέσεις, στόχος είναι η διάγνωση της σωματικής εξάρτησης και η συνακόλουθη σωματική απεξάρτηση. Προς το σκοπό αυτό διατάσσεται η εισαγωγή του κρατούμενου ή του καταδικασθέντος σε ειδικό κατάστημα όπου λειτουργεί το σχετικό πρόγραμμα. Η παραμονή του σε αυτό διαρκεί έως και τρεις εβδομάδες<sup>427</sup>. Μετά την τροποποίηση της διάταξης από το ν. 4322/2105 προβλέπεται ότι το ακριβές χρονικό διάστημα προσδιορίζεται από τον υπεύθυνο του προγράμματος με γνώμονα πάντα τις ατομικές του ανάγκες. Μετά το πέρας του ως άνω διαστήματος, η ειδική επιτροπή του άρ. 31 στ.β' του ν. 4139/2013<sup>428</sup> αν διαπιστώσει την επιτυχή ολοκλήρωση αυτού του σταδίου και διαγνώσει την ύπαρξη ψυχικής εξάρτησης δίνει στον ενδιαφερόμενο τη δυνατότητα να παρακολουθήσει στη συνέχεια το αντίστοιχο ειδικό πρόγραμμα με σκοπό την ψυχολογική του απεξάρτηση. Αν όμως η διάγνωση της εξάρτησης είχε προηγηθεί με βάση το άρ.30 του ίδιου νόμου, τότε το πρώτο στάδιο περατώνεται με την κρίση της ίδιας επιτροπής, η οποία διατάσσει και την ένταξη του κρατουμένου στο επόμενο στάδιο, ήτοι αυτό της ψυχικής απεξάρτησης.<sup>429</sup> Αν πάλι προκύψει ότι κατά την πρώτη φάση, ο κρατούμενος δεν εμφανίζει στερητικά σύνδρομα, τότε και πάλι η ως άνω παρακολούθηση ολοκληρώνεται απλά με μία οριστική διάγνωση της εξάρτησής του.<sup>430</sup> Κάτι τέτοιο θα

<sup>426</sup>Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ.284

<sup>427</sup>Το διάστημα αυτό έχει κριθεί ως επαρκές για την ασφαλή διάγνωση της ενδεχόμενης ύπαρξης σωματικής εξάρτησης. Έτσι σε Παρασκευόπουλο Ν., ό.π., σ.256

<sup>428</sup>Πρόκειται για την «Ειδική Επιτροπή που ορίζεται από τον Υπουργό Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και αποτελείται από το ως άνω Συμβούλιο Φυλακής (άρ. 10 Σοφρωνιστικού Κώδικα), στη σύνθεση του οποίου προστίθεται ο υπεύθυνος του προγράμματος ψυχολογικής απεξάρτησης του καταστήματος κράτησης.»

<sup>429</sup>Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ.284

<sup>430</sup>Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ.256

μπορούσε να συμβεί στην περίπτωση εξάρτησης από ψυχοδραστικές ουσίες, οι οποίες όμως – όπως και επιστημονικά είναι διαπιστευμένο- δεν προκαλούν παρά μόνο σπάνια σωματική εξάρτηση. Σε αυτές συγκαταλέγεται και η ινδική κάνναβη.<sup>431</sup> Η δεύτερη φάση της εξεταζόμενης διαδικασίας, η οποία ενεργοποιείται με τη διάγνωση της εξάρτησης ψυχολογικής φύσης, απαρτίζεται από την παρακολούθηση συμβουλευτικού προγράμματος ψυχικής απεξάρτησης, το οποίο λαμβάνει χώρα εντός των ίδιων καταστημάτων. Πρόκειται για ένα στάδιο με προπαρασκευαστικό χαρακτήρα, η επιτυχής ολοκλήρωση του οποίου άγει στην ολική απεξάρτηση του κρατουμένου. Στηρίζεται σε μεθόδους με εργαλεία κατά βάση ψυχολογικά, ενώ μπορεί να πραγματοποιούνται και κοινωνικές παρεμβάσεις (οικογενειακές επαφές, επικοινωνία με φορείς με τους οποίους θα υπάρξει συνεργασία σε μεταγενέστερο της αποφυλάκισης ή της υφ'όρον απόλυσης στάδιο).<sup>432</sup>

Ως προς την τρίτη φάση, αυτή διαδραματίζεται εκτός των σοφρωνιστικών καταστημάτων, όταν πια θα έχει χωρήσει η προβλεπόμενη στο άρ.35 υφ'όρον απόλυση.

#### ν) Μεταγωγές

Στην τρίτη παράγραφο του άρ.34 διατηρείται η προβλεπόμενη στο άρ.31 παρ.9 του ν. 3459/2006 διαδικασία μεταγωγής των κρατουμένων, όταν σκοπός αυτής είναι η διενέργεια της θεραπευτικής διαδικασίας. Η πρόβλεψη ειδικής ρύθμισης σχετικής με τις μεταγωγές των εξαρτημένων κρατουμένων καθίσταται αναγκαία για το λόγο ότι ενώ τα καταστήματα κράτησης στην Ελλάδα είναι 30, τα αντίστοιχα σοφρωνιστικά καταστήματα, στα οποία λειτουργούν θεραπευτικά προγράμματα είναι μόλις 17, με αποτέλεσμα να ανακύπτει η ανάγκη μεταγωγής αν κάποιος κρατούμενος που κρίνεται ως εξαρτημένος εκτίει την ποινή του σε κατάστημα όπου δε λαμβάνει χώρα τέτοιο πρόγραμμα.

Πιο συγκεκριμένα στην εν λόγω διάταξη προβλέπεται ότι αν κάποιος κρατούμενος παρακολουθεί το σχετικό θεραπευτικό πρόγραμμα εντός του καταστήματος, στο οποίο κρατείται, τότε για όσο χρόνο διαρκεί η διαδικασία της θεραπείας, αυτός δε μεταγεται σε άλλο κατάστημα. Περίπτωση μεταγωγής θα υπάρχει μόνο αν παραγγελθεί η μεταγωγή του για

---

<sup>431</sup> Ωστόσο με την ΑΠ 969/2003 (ΠοινΛογ 2003, 1052) και ΣυμβΕφΘεσ 855/1994 (ΠοινΧρον 1995, 636), κρίθηκε ότι δε χωρεί εγκλεισμός του δράστη σε ειδικό θεραπευτικό κατάστημα καθ'ότι η χρήση κάνναβης-στην οποία αφορούσε η κατηγορία- προκαλεί μόνο ψυχική και όχι σωματική εξάρτηση.

<sup>432</sup> Βλ. σχετ. σε Παρασκευόπουλο Ν., ό.π., σ.256, όπου αναφέρεται ότι ο προπαρασκευαστικός χαρακτήρας της φάσης αυτής αιτιολογείται από το ότι η απεξάρτηση δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί αν δεν ακολουθείται από πράξεις επανένταξης.

λόγους σχετικούς με την ομαλή λειτουργία του καταστήματος κράτησης ή για λόγους δικαστικούς, αν δε εκλείψουν αυτοί οι λόγοι, τότε επαναμετάγεται.<sup>433</sup>

Αν ωστόσο συντρέχουν οι σχετικοί λόγοι περί ομαλής λειτουργίας, η μεταγωγή γίνεται προς κατάσταση στο οποίο πραγματοποιούνται αντίστοιχα θεραπευτικά προγράμματα, εκτός αν σοβαροί λόγοι επιβάλλουν τη μεταγωγή του κρατουμένου σε άλλο.

Αν όμως κάποιος κρατούμενος δεν παρακολουθεί θεραπευτικό πρόγραμμα σωματικής και ψυχικής απεξάρτησης, και δηλώσει όμως ότι επιθυμεί να παρακολουθήσει, τότε θα πρέπει να διευκολύνεται ή να πραγματοποιείται η μεταγωγή του σε κατάσταση κράτησης, όπου λειτουργεί τέτοιο πρόγραμμα, όπου και παραμένει υπό τη διπλή προϋπόθεση ότι πρώτον, το παρακολουθεί συστηματικώς, και δεύτερον οι διαθέσιμοι χώροι το επιτρέπουν.

Κλείνοντας την παρούσα ενότητα, ενδιαφέρουσα και μεγάλης σημασίας είναι η απόφαση του ΕΔΔΑ Bizzotto κατά Ελλάδας (15.11.1996), με την οποία κρίθηκε ότι δεν επήλθε παραβίαση του άρ. 5 παρ.1 της ΕΣΔΑ (δικαίωμα στην προσωπική ελευθερία και ασφάλεια) από το γεγονός ότι, μολονότι διατάχθηκε η εισαγωγή του αιτούντος σε θεραπευτικό κατάστημα λόγω της ύπαρξης εξάρτησης στο πρόσωπό του, αυτή δεν επήλθε και η έκτιση της ποινής του πραγματοποιήθηκε σε κοινά σοφρωνιστικά καταστήματα.<sup>434</sup>

## 5) Ειδική υφ'όρον απόλυση (Αρ.35 ν. 4139/2013)

Στη διάταξη του άρ.35 ν.4139/2013 έχουν ενσωματωθεί οι επί μέρους ρυθμίσεις σχετικές με το θεσμό της υφ'όρον απόλυσης που προβλέπονταν διάσπαρτες στα άρ.31 παρ. 10, 32 παρ.2 και άρ. 40 του ν.3459/2006.

Ήδη από αυτό το σημείο πρέπει να επισημανθεί ότι η απόλυση υπό όρο δεν αποτελεί απαλλαγή από την ποινή αλλά στάδιο εκτέλεσης αυτής. Στόχος της είναι η αποτροπή της υποτροπής και η κοινωνική επανένταξη του πρώην καταδίκου.<sup>435</sup> Αναφορικά με τον ίδιο το θεσμό της υφ'όρον απόλυσης και τη νομοθετική του εξέλιξη, αξίζει να αναφερθεί ότι έχει διέλθει από διάφορα στάδια, αντικατοπτρίζοντας έτσι και την ίδια τη θεσμική σύγχυση του εγχώριου νομοθέτη. Αυτή η αστάθεια δεν άφησε ανεπηρέαστη φυσικά και την αντιναρκωτική νομοθεσία.

<sup>433</sup>Κοτσαλής Λ.-κ.λπ.,ό.π., σ.287

<sup>434</sup>Βλ Κοτσαλή Λ-κ.λπ., ό.π., σ.287

<sup>435</sup>ΟΛΑΠ 106/1991, ΠοινΧρον 1991, 852. Βλ. σχετ. σε Κοτσαλή Λ.-κ.λπ., ό.π., σ.290

Έτσι ενώ υπό το καθεστώς του ν. 1729/1987, όπως αυτός τροποποιήθηκε από το ν. 2943/2001, τέθηκαν πολύ αυστηροί όροι χορήγησης της απόλυσης υπό όρο με βασικό κριτήριο το είδος του εγκλήματος, η αυστηροποίηση αυτή περιορίστηκε με το ν. 3727/2008 και μετέπειτα με το άρ. 25 παρ.3 του ν. 3811/2009. Αυτή η τροπή προς το επεικέες της ρύθμισης ήταν νομοθετικά αναγκαία δεδομένου ότι αποτελεί νομοθετικό κεκτημένο πλέον ότι κατά το στάδιο έκτισης της ποινής, αυτή έχει πλέον ειδικοπροληπτική μόνο λειτουργία, εστιαζόμενη στο ίδιο το πρόσωπο του καταδικασθέντος και ουδόλως πρέπει να επηρεάζεται από το είδος του εγκλήματος για το οποίο επεβλήθη η ποινή. Ωστόσο με την τροποποίηση που επέφερε ο ν. 3811/2009, της οποίας το θετικό στοιχείο ήταν η επάνοδος για το βασικό κακούργημα στον κανόνα των άρ. 105επ. ΠΚ, η οποία διατηρήθηκε και στο ν. 4139/2013, πάλι δεν πραγματοποιήθηκε μία εναρμόνιση με τις ανωτέρω γενικές παραδοχές του ποινικού δικαίου, αφού και πάλι γινόταν διάκριση ως προς τη λειτουργία του θεσμού ανάλογα με το αν η ποινή ήταν ισόβια και αν το τελεσθέν αδίκημα ήταν ένα εκ των κακούργημάτων του άρ.23. Η βαθύτερη θεώρηση της επιβολής ποινής ως μιας ωμής ανταπόδοσης στο δράστη, εξακολουθούσε να υφέρπει στη σχετική νομοθεσία, θέτοντας με αυτόν τον τρόπο υπό αμφισβήτηση τις γενικές σταθερές του φιλελεύθερου ποινικού μας συστήματος.<sup>436</sup>

Τον ως άνω προβληματισμό ήρε ο πρόσφατος ν. 4322/2015, με τον οποίον τροποποιήθηκε το άρ.35 του ισχύοντος ν.4139/2013, λαμβάνοντας πια την ακολούθως εξεταζόμενη μορφή. Με την τροποποίηση αυτή, όπως αναφέρεται και στην Αιτιολογική Έκθεση επιδιώχθηκε η εναρμόνισή του με το άρ.105 ΠΚ αλλά και με το άρ. 6, όπως αυτό προβλέπεται στο ίδιο κείμενο, για την αποσυμφόρηση των φυλακών, ώστε να μπορούν να λειτουργούν τα προβλεπόμενα κίνητρα για την απεξάρτηση. Αποτελεί δε αυτό το στάδιο την ολοκλήρωση της θεραπευτικής διαδικασίας, αποτελώντας την τρίτη φάση αυτής, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, οπότε και πραγματώνονται οι αναγκαίες κοινωνικές παρεμβάσεις για την πλήρη απεξάρτηση του ατόμου.<sup>437</sup>

Στο άρ.35 η ρύθμιση της λειτουργίας του θεσμού της υφ'όρον απόλυσης γίνεται με μία διπλή διάκριση των προβλεπόμενων προϋποθέσεων. Συγκεκριμένα:

1) Στην πρώτη παράγραφο του άρθρου ρυθμίζεται η απόλυση υπό όρο για όσους έχουν καταδικαστεί για εγκλήματα του άρ. 32 παρ.1 σε στερητική της ελευθερίας ποινή και την εκτίουν ήδη στη φυλακή. Συγκεκριμένα: Χορηγείται υφ'όρον απόλυση με βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών του τόπου έκτισης της ποινής, και πριν συμπληρωθούν τα χρονικά όρια που διαγράφουν τα άρ.105επ. ΠΚ, υπό τον όρο παρακολούθησης προγράμματος

<sup>436</sup>Βλ. σχετικά σε Παύλου Στ. «Ο πρόσφατος νόμος 3811/2009 και ειδικότερα οι τροποποιήσεις της νομοθεσίας για τα ναρκωτικά (ΚΝΝ)», ό.π., σ. 454επ.

<sup>437</sup>Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ.288

σωματικής και ψυχικής απεξάρτησης, εγκεκριμένου κατά το άρ.51 οργανισμού,<sup>438</sup> εφόσον συντρέχουν οι ακόλουθες προϋποθέσεις:

α) Ο κρατούμενος να έχει καταδικαστεί για εγκλήματα του άρ.32 παρ.1 του ν. 4139/2013, δηλαδή για τέλεση κάποιου ή κάποιων εκ των άρθρων 20, 21, 22, 24, 25, 29, 30 παρ.4, άρα εκτός των άρ. 23 και 187<sup>A</sup>, 299, 310 παρ.3, 311, 322, 323, 324, 336, 380 παρ.2 του ΠΚ.<sup>439</sup>

β) Ο κρατούμενος να παρακολούθησε εντός του σοφρωνιστικού καταστήματος εγκεκριμένο κατά το άρ.51 οργανισμού πρόγραμμα σωματικής και ψυχικής απεξάρτησης, κάτι που θα πρέπει να πιστοποιείται εγγράφως από τον υπεύθυνο του οικείου προγράμματος.<sup>440</sup>

γ) Θα πρέπει να έχει εκτιθεί το 1/6 της επιβληθείσας ποινής «με οποιονδήποτε τρόπο». Αναφορικά με την τελευταία φράση, πρέπει να αναφερθεί ότι ο νομοθέτης αναγνωρίζοντας – πλέον- τον αμιγώς θεραπευτικό σκοπό του υπό εξέταση θεσμού και με σκοπό να αρθούν κάποιες ανακούψασες στο παρελθόν ερμηνευτικές δυσχέρειες, προέβη μέσω την προσθήκης του ως άνω εδαφίου στη ρητή διατύπωση ότι το 1/6 της ποινής θα υπολογίζεται πλασματικά, δηλαδή θα συμπεριλαμβάνει και τις ευεργετικά υπολογιζόμενες ημέρες.<sup>441442</sup>

Αν λοιπόν συντρέχουν οι ως άνω προϋποθέσεις, τότε γίνεται δεκτό ότι η χορήγηση της υφ'όρον απόλυσης είναι υποχρεωτική για το δικαστικό συμβούλιο. Όπως όμως δέχεται η νομολογία, η απόλυση αυτή δε χορηγείται, ακόμα κι αν πληρούνται οι ως άνω προϋποθέσεις, στην περίπτωση που η διαγωγή του καταδίκου κατά την έκτιση της ποινής, όπως αυτή αποτυπώνεται μέσα από τη συμπεριφορά του και το χαρακτήρα του, καθιστά αναγκαία τη συνέχιση της κράτησής του, προκειμένου να αποφευχθεί η διενέργεια έτερων αξιόποινων πράξεων.<sup>443</sup> Η άποψη αυτή ωστόσο αμφισβητείται κατά πόσο συνάδει με το πνεύμα της διάταξης του άρ.35 του νόμου περί ναρκωτικών, σκοπός της οποίας δεν παύει να αποτελεί η θεραπεία του εξαρτημένου καταδίκου. Συνεπώς, δεν μπορεί κανείς να παραβλέψει ότι πρόκειται για μία νομολογιακή θέση, η οποία όμως δε βρίσκει κάποιο έρεισμα ούτε στο γράμμα

<sup>438</sup>Όπως προκύπτει από το γράμμα του νόμου μετά την τροποποίηση από το ν.4322/2015, πλέον δεν απαιτείται για τη χορήγηση της υφ'όρον απόλυσης η ύπαρξη γραπτής βεβαίωσης από αναγνωρισμένο θεραπευτικό πρόγραμμα απεξάρτησης που λειτουργεί εκτός του σοφρωνιστικού καταστήματος ότι γίνεται αποδεκτός σε αυτό.

<sup>439</sup>Βλ. ΒούλΣυμβΕφΠειρ 157/2001, σύμφωνα με το οποίο απορρίφθηκε η σχετική αίτηση καθ'ότι ενώ ο αιτών είχε καταδικαστεί για πράξη που τέλεσε προς διευκόλυνση της χρήσης ναρκωτικών ουσιών, η πράξη αυτή ήταν η ληστεία που τότε ανήκε στον κατάλογο πράξεων που εξαιρούνταν από το εν λόγω ευεργετικό μέτρο.

<sup>440</sup>Βλ. ΤριμΠλημΘεσ 1461/1992, Υπερ. 1992, 1457, με την οποία απορρίφθηκε ως απαράδεκτη η αίτηση για απόλυση υπό όρο εξαρτημένου διακινητή ναρκωτικών ουσιών, γιατί αυτός είχε μεν εισαχθεί σε σοφρωνιστικό κατάστημα θεραπευτικού χαρακτήρα αλλά μόνο κατά την προσωρινή του κράτηση, και όχι κατά την έκτιση της ποινής του, δηλαδή μετά την καταδικαστική απόφαση.

<sup>441</sup>Βλ. Αιτιολ. Έκθ. ν.4139/2013

<sup>442</sup>Η επιλογή του νομοθέτη να υποκατασταθεί η προϋπόθεση της έκτισης του 1/5 της ποινής από αυτήν της έκτισης του 1/6, υπακούει, όπως αναφέρεται και στην Αιτιολογική Έκθεση του ν. 4322/2015, σε στοιχεία αντεγκληματικά και δη ειδικοπροληπτικά, στηριζόμενη στη θέση ότι η διαδικασία της απεξάρτησης συμβάλλει αποτελεσματικότερα στην αποτροπή του εγκλήματος.

<sup>443</sup>ΣυμβΠλημΘεσ 726/2013, ΝΟΜΟΣ, ΣυμβΕφΚερκ 5/2011, ΠοινΧρον 2012, 213

του νόμου ούτε στη βούληση του νομοθέτη, και γι' αυτό είναι ελεγκτέα ως προς την ορθότητά της.

Περαιτέρω, οι υπεύθυνοι του σχετικού προγράμματος, το οποίο θα παρακολουθεί ο καταδικασθείς εκτός σοφρωνιστικού καταστήματος, υποχρεούνται την πρώτη μέρα κάθε δεύτερου μήνα να προβαίνουν σε ενημέρωση της δικαστικής αρχής συμπληρώνοντας ειδικό δελτίο, με το οποίο θα πιστοποιείται η συνεχής παρακολούθηση, η συναφής πρόοδος, η σταθεροποίηση καθώς και η επιτυχής ολοκλήρωσή του προγράμματος. Αν τυχόν υπάρξει αδικαιολόγητη διακοπή του προγράμματος, τότε άμεσα ενημερώνεται ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών και με βούλευμα του συμβουλίου πλημμελειοδικών ανακαλείται η χορηγηθείσα απόλυση (άρ.35 παρ.1 εδ.β' και γ').

Ένα ερώτημα που θα μπορούσε εύλογα να προκύψει εν προκειμένω, έχει σχέση με το κατά πόσο και με ποιον τρόπο θα εφαρμοστεί η εξεταζόμενη διάταξη, όταν ο κρατούμενος εκτίει συνολική ποινή, τμήμα μόνο της οποίας αποτελεί καταδίκη για έγκλημα του άρθρου 32 παρ.1 του ν. 4139/2013. Σχετικά έχει κριθεί ότι ακόμα και σε αυτήν την περίπτωση είναι δυνατή η χορήγηση της υφ' όρον απόλυσης, οπότε όμως θα είναι αναγκαία η προσμέτρηση νέας ποινής.<sup>444445</sup>

2) Στη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 35 προβλέπεται η λειτουργία της υφ' όρον απόλυσης στην περίπτωση που κάποιος έχει καταδικαστεί σε ποινή φυλάκισης για οποιαδήποτε αξιόποινη πράξη. Συγκεκριμένα χορηγείται υφ' όρον απόλυση και πριν τη συμπλήρωση του χρόνου των άρθρων 105 επ. ΠΚ με βούλευμα του συμβουλίου πλημμελειοδικών του τόπου κράτησης κατόπιν γνώμης της ειδικής επιτροπής του άρθρου 31 παρ.1 περ.β', εφόσον συντρέχουν οι ακόλουθες προϋποθέσεις:

α) Ο κρατούμενος να έχει καταδικαστεί σε ποινή φυλάκισης για οποιαδήποτε αξιόποινη πράξη.

β) Να έχει υποβληθεί σε θεραπευτικό πρόγραμμα σωματικής και ψυχικής απεξάρτησης εγκεκριμένου κατά το άρθρο 51 οργανισμού και να το έχει ολοκληρώσει με επιτυχία.

<sup>444</sup> ΣυμβΕφΘεσ 1323/2008, ΠοινΧρον 2009, 852

<sup>445</sup> Συναφής ήταν και η ΓνωμοδΕισΑΠ 17/2007 (ΠοινΔικ 2008, 584), σύμφωνα με την οποία, αφού δεν υπάρχει ειδική πρόβλεψη ούτε στον Ποινικό Κώδικα ούτε στη νομοθεσία περί ναρκωτικών σχετικά με το ποια είναι τα ελάχιστα όρια ποινών που θα πρέπει να έχουν εκτιθεί για την υφ' όρον απόλυσή του καταδικασθέντος, όταν η ποινή που εκτίει απαρτίζεται τόσο από καταδίκες για ναρκωτικά όσο και από καταδίκες για αδικήματα του κοινού ποινικού δικαίου, τότε θα πρέπει να εξετάζεται για ποιο αδίκημα επεβλήθη η ποινή-βάση. Αν λοιπόν η ποινή βάση ήταν για έγκλημα περί ναρκωτικών, τότε μόνο θα εφαρμόζονται τα αυστηρότερα άρθρα 19<sup>Α</sup> και 40 του ν.1729/1987, αλλιώς θα εφαρμόζονται τα άρθρα 105 ΠΚ, 55 παρ.1 εδ.α' και 56 παρ.1 εδ.α' του Σοφρ.Κώδ. Αυτή η Γνωμοδότηση ωστόσο δύσκολα θα μπορούσε να ληφθεί υπόψη υπό το ισχύον νομοθετικό καθεστώς, καθώς οι προβλέψεις της νομοθεσίας περί ναρκωτικών σχετικά με την υφ' όρον απόλυση είναι πολύ επεικέστερες των αντίστοιχων του ν.1729/1987 και 3459/2006 αλλά και σε κάποιες περιπτώσεις του άρθρου 105 ΠΚ. Συνεπώς θεωρώ ότι ορθότερο θα ήταν να γίνεται in concreto στάθμιση, και να επιλέγεται κάθε φορά η ευνοϊκότερη για τον καταδικασθέντα λύση.

Όπως είναι εμφανές, εν προκειμένω και σε αντίθεση με την περίπτωση της πρώτης παραγράφου δεν απαιτείται καν η συμπλήρωση ενός συγκεκριμένου τμήματος της εκτιώμενης ποινής, όπως επίσης δεν τίθεται ο όρος της παρακολούθησης αντίστοιχου προγράμματος εκτός σοφρωνιστικού καταστήματος. Μπορεί βέβαια το συμβούλιο να του επιβάλει τον όρο να εμφανίζεται ανά τακτά χρονικά διαστήματα σε ειδικό θεραπευτικό κατάστημα και να υποβάλλεται σε εξετάσεις. Ανάκληση της χορηγηθείσας υφ'όρον απόλυσης επέρχεται αν από τις εξετάσεις αυτές αποδειχθεί ότι έχει ξαναρχίσει τη χρήση ναρκωτικών ή αν αρνείται ή παραλείπει να εξετάζεται. Σε μία από αυτές τις περιπτώσεις το ειδικό θεραπευτικό κατάστημα οφείλει να ειδοποιεί τον εισαγγελέα πλημμελειοδικών, και κατόπιν το συμβούλιο πλημμελειοδικών προχωρά στην ανάκληση της απόλυσης.

Και για τις δύο ως άνω περιπτώσεις, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη από τα όργανα που χορηγούν την υφ'όρο απόλυση, ότι οι επιβαλλόμενοι όροι θα πρέπει να είναι τέτοιοι, ώστε να μη διαταράσσεται η επιδιωκόμενη διαδικασία απεξάρτησης ή επανένταξης και να μην καταλύεται κατ'επέκταση η θεραπευτική και προληπτική αποτελεσματικότητα του θεσπιζόμενου μέτρου. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να συμβεί, για παράδειγμα, στην περίπτωση που επιβάλλεται όρος εμφάνισης σε Αστυνομικό Τμήμα, το οποίο όμως βρίσκεται σε πόλη διαφορετική από το μέρος όπου εδρεύει και γίνεται παρακολούθηση του θεραπευτικού προγράμματος.<sup>446</sup> Θα πρέπει επίσης να γίνει δεκτό ότι οι διατάξεις σχετικές με την απόλυση υπό τον όρο του κατ'οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση, οι οποίες εισήχθησαν στον Ποινικό Κώδικα (110Β', 110 Γ', 129Α, 173<sup>Α</sup> και 182 παρ.3) και στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (282 παρ.2, 283 παρ.1 και 283<sup>Α</sup>) με το ν. 4205/2013, εξακολουθούν, ως έχουν, να ισχύουν και για τις παραβάσεις σχετικές με το νόμο περί ναρκωτικών, με εξαίρεση τα εγκλήματα των άρ. 22 και 23 του ν. 4139/2013, οπότε και δε τυγχάνουν εφαρμογής λόγω της βαρύτητας και της απαξίας που τα χαρακτηρίζει.<sup>447</sup>

Ένας προβληματισμός που εγείρεται αναφορικά με τις τυπικές προϋποθέσεις του εν λόγω θεσμού έχει σχέση με το ερώτημα του κατά πόσο απαιτείται για την ενεργοποίηση του μέτρου αυτού η καταδίκη του κρατούμενου ως εξαρτημένου. Υποστηρίχθηκε ότι για τη χορήγηση της υφ'όρον απόλυσης προϋποτίθεται ότι ο κρατούμενος έχει καταδικασθεί ως εξαρτημένος. Αν αντίθετα δεν είχε καταδικασθεί ως εξαρτημένος, αλλά στη συνέχεια κατόπιν διάγνωσης της εξάρτησης στο πρόσωπό του παρακολούθησε κάποιο πρόγραμμα, τότε δε δύναται να χορηγηθεί

<sup>446</sup>Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ.261

<sup>447</sup>Βλ. σχετικά για την απόλυση υπό τον όρο του κατ'οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση σε Ανδρέου Φ., ό.π., σ. 360-364.



υφ'όρον απόλυση.<sup>448</sup> Ωστόσο αυτή η άποψη δεν μπορεί να ευσταθήσει, κάτι το οποίο επιβεβαιώνει και μια σημαντική μερίδα της νομολογίας<sup>449</sup>, σύμφωνα με την οποία για την εφαρμογή του μέτρου αυτού δεν αποτελεί εμπόδιο η τυχόν προηγούμενη τελεσίδικη κρίση του δικαστηρίου ότι ο δράστης δεν ήταν εξαρτημένος κατά την τέλεση της πράξης. Αυτό που έχει σημασία, αντίθετα, είναι ο κρατούμενος να είναι και να κρίνεται εξαρτημένος κατά το στάδιο έκτισης της ποινής.<sup>450</sup>

Για λόγους όμως πληρότητας θα πρέπει να αναφερθεί ότι πριν την τροποποίηση που επήλθε με το ν.4322/2015, η εν λόγω διάκριση ήταν τριπλή, καθώς συμπεριελάμβανε και την περίπτωση των κρατουμένων που εκτίουν ισόβια κάθειρξη (Άρ.35 παρ.5). Προβλεπόταν συγκεκριμένα ότι «*όποιος καταδικάστηκε για έγκλημα του άρ.23 με ποινή ισόβιας κάθειρξης μπορεί να απολυθεί υπό τον όρο της ανάκλησης, εφόσον έχει εκτίσει τουλάχιστον είκοσι πέντε έτη. Στον κατάδικο αυτόν δεν μπορεί να χορηγηθεί η απόλυση υπό όρο αν δεν έχει παραμείνει στο κατάστημα κράτησης για χρονικό διάστημα είκοσι ετών. Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται οι διατάξεις των άρ.105 επ. του ΠΚ*». Με τη διάταξη αυτή όμως, ανατρεπόταν αδικαιολόγητα με κριτήριο το είδος του τελεσθέντος εγκλήματος το γενικό καθεστώς της υφ'όρον απόλυσης<sup>451</sup> Όπως η ίδια η Αιτιολογική Έκθεση του ν. 4322/2015 αναφέρει, η εν λόγω ρύθμιση καταργείται, και εφεξής οι περιπτώσεις που υπάγονταν σε αυτή θα διέπονται από τα άρ.105 επ. του ΠΚ. Με την εν λόγω κατάργηση «*θεωρείται ότι αίρονται διαφοροποιήσεις στην αντιμετώπιση καταδικασθέντων σε ισόβια κάθειρξη για πράξεις του ν. 4139/2013 έναντι άλλων περιπτώσεων κρατουμένων στους οποίους επιβάλλεται η ίδια ποινή. Κάτι τέτοιο ήταν αναγκαίο, καθώς με τη ρύθμιση αυτή επαναξιολογείτο ανεπίτρεπτα το είδος του εγκλήματος που τελέστηκε, αφετέρου παραβλεπόταν η ειδικοπροληπτική δυναμική της σύνδεσης της απεξάρτησης με την υφ'όρον απόλυση*».<sup>452</sup>

Περαιτέρω με βάση την παραδοχή που αναφέρθηκε ανωτέρω, ότι η υφ'όρον απόλυση δε θεωρείται απαλλαγή από την ποινή, αλλά στάδιο έκτισής της, στην τρίτη παράγραφο ρητά ορίζεται και ότι ο χρόνος παραμονής στο σχετικό θεραπευτικό κατάστημα θεωρείται ως χρόνος έκτισης της ποινής.

<sup>448</sup>Μπρακουμάτσος Παν. «Ερμηνευτική και νομολογιακή προσέγγιση του άρ.31 ν.3459/2006 (άρ. 21 ν.2331/1995)», ό.π., σ.70. Βλ.και σχετ. νομολογία.: ΣυμβΕφΠειρ 4/2016, ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 796/2014, ΝΟΜΟΣ, ΣυμβΕφΛαμ 76/2003, ΠοινΔικ 2003, 1329, ΣυμβΕφΠειρ 61/2000, ΠοινΔικ 2002, 537, το οποίο μάλιστα έκρινε επιπλέον ότι η βαρύτητα της πράξης (εν προκειμένω η εμπορία) δεν επιδρά στη χορήγηση ή μη της υφ'όρον απόλυσης.

<sup>449</sup>Πρβλ.ΣυμβΠλημΑθ 5472/2013, ΠοινΔικ 2014, 476 (με αντίθ.εισαγγελική πρόταση),ΣυμβΠλημΘεσ 726/2013, ΠοινΔικ 2014, 478.

<sup>450</sup>Συμεωνίδου-Καστανίδου Ελ. «Μεταξύ θεραπείας και καταστολής: Η ποινική μεταχείριση των εξαρτημένων δραστών αξιόποινων πράξεων», ΠοινΔικ 2017, 1024, Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ. 232

<sup>451</sup>Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ., ό.π., σ.290

<sup>452</sup>Αιτιολ. Έκθ. ν. 4322/2015

Συμπλέουσα με το πνεύμα που διαπνέει γενικώς τον ισχύοντα νόμο περί ναρκωτικών και με σκοπό το μη στιγματισμό του καταδικασθέντος, προβλέπεται στην τέταρτη παράγραφο ότι εφόσον χώρησε επιτυχώς παρακολούθηση εγκεκριμένου θεραπευτικού προγράμματος και χορηγήθηκε υφ'όρον απόλυση, η εν λόγω καταδικαστική απόφαση για κάποιο από τα εγκλήματα του άρ.32 καθώς και το βούλευμα που διατάσσει την απόλυση δεν εγγράφονται στα δελτία ποινικού μητρώου, παρά μόνο σε εκείνα που προορίζονται για δικαστική χρήση.

Όπως ήδη αναφέρθηκε η πέμπτη παράγραφος του άρ. 35, με το περιεχόμενο που είχε πριν, καταργήθηκε με το ν. 4322/2015 και πλέον στη θέση της υπεισήλθε μία νέα ρύθμιση καίριας σημασίας. Πιο συγκεκριμένα, προβλέπεται ότι αν ο καταδικασθείς απολυθεί υφ'όρον κατ'άρ.35, και παρακολουθεί σχετικό θεραπευτικό πρόγραμμα εκτός σοφρωνιστικών καταστημάτων, τότε στην περίπτωση που είχε επιβληθεί και χρηματική ποινή και χώρησε βεβαίωση αυτής και των εξόδων, αναστέλλεται υποχρεωτικά με απόφαση του προϊσταμένου της αρμόδιας δημόσιας οικονομικής υπηρεσίας η λήψη κάθε δυσμενούς ατομικού μέτρου, κάθε μέτρου αναγκαστικής είσπραξης συναφούς οφειλής καθώς και κάθε τοκογονία ή προσαύξηση του ποσού αυτού.<sup>453</sup> Με την εισαγωγή της ρύθμισης αυτής, όπως είναι προφανές, και όπως επιβεβαιώνει και η ίδια η Αιτιολογική Έκθεση, επέρχεται μία ευθυγράμμιση με το πνεύμα της διάταξης του άρ.32 παρ.1 γ' του ίδιου νόμου.

## **6. Ο ΑΝΗΛΙΚΟΣ ΧΡΗΣΤΗΣ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΟΥΣΙΩΝ ΚΑΙ Η ΠΟΙΝΙΚΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ(Άρ. 39 ν. 4139/2013)**

Ιδιαίτερη κατηγορία δραστών στο πεδίο της εγκληματικότητας των ναρκωτικών, διακριτή από εκείνη των υπολοίπων, είναι αυτή των ανηλίκων. Η –προνομιακή- αντιμετώπιση που επιφυλάσσει γι'αυτούς το εγχώριο Ποινικό Δίκαιο εντοπίζεται αφ'ενός στις κοινές διατάξεις περί ανηλίκων στα άρ.122-133 ΠΚ, και αφ'ετέρου στο άρ.39 του ν. 4139/2013.

Ως ανήλικος κατά τον ΠΚ θεωρείται το άτομο, που κατά το χρόνο τέλεσης μίας άδικης πράξης βρίσκεται στην ηλικία μεταξύ του όγδοου και του δέκατου όγδοου έτους.<sup>454</sup> Κατά το

---

<sup>453</sup>Εδώ ωστόσο ο νομοθέτης φαίνεται να παρέβλεψε ότι ειδικά για τις περιπτώσεις της δεύτερης παραγράφου, ενδέχεται να μην τεθεί καν από το δικαστικό συμβούλιο ο όρος παρακολούθησης κάποιου θεραπευτικού προγράμματος εκτός καταστήματος κράτησης, με αποτέλεσμα οι καταδικασθέντες της περίπτωσης αυτής και μετέπειτα υφ'όρον απολυθέντες να μένουν εκτός πεδίου προστασίας και ισχύος της εν λόγω διάταξης. Θεωρώ ωστόσο ότι βάσει του σκοπού του νομοθέτη, το ως άνω κενό δεν ήταν ηθελημένο, γι'αυτό και θα πρέπει η σχετική ρύθμιση να εφαρμόζεται και για τις περιπτώσεις της δεύτερης παραγράφου, όταν με το βούλευμα δεν τέθηκε σχετικός όρος παρακολούθησης.

<sup>454</sup>Άρ. 121 παρ.1 ΠΚ

άρ.126 παρ.1 και 2 ΠΚ, οι ανήλικοι δράστες ηλικίας 8 και μίας ημέρας έως 15 ετών θεωρούνται από το ποινικό μας δίκαιο ως ακαταλόγιστοι, και συνεπώς ποινικώς ανεύθυνοι. Αυτό συνεπάγεται ότι δεν τους επιβάλλονται ποτέ ποινές για τυχόν άδικη πράξη που έχουν τελέσει, παρά μόνο αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα κατά τα άρ.122 και 123 ΠΚ, αντίστοιχα.<sup>455</sup> Ποινικώς όμως ανεύθυνοι θεωρούνται κατά κανόνα και οι ανήλικοι δράστες που τέλεσαν άδικη πράξη σε ηλικία από 15 ετών και μία ημέρα έως 18 ετών. (άρ.126 παρ.3 ΠΚ εδ.α') Κατ'εξαίρεση τα άτομα αυτά μπορούν να θεωρηθούν ποινικά υπεύθυνα, και άρα ικανά προς καταλογισμό και δεκτικά ποινής, αν πληρούνται οι αντίστοιχες προϋποθέσεις του άρ.127 ΠΚ με αποτέλεσμα να μπορεί να τους επιβληθεί η ποινή του περιορισμού σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων.

Σύμφωνα δε με το άρ.39 παρ.1 του ν.4139/2013 «σε ανήλικους ή σε νεαρούς ενήλικες που τέλεσαν πράξεις προβλεπόμενες στον παρόντα Κώδικα εφαρμόζονται οι διατάξεις των άρθρων 121 έως 133 του Ποινικού Κώδικα, εφόσον είναι ευμενέστερες γι'αυτούς.» Η ρύθμιση αυτή της πρώτης παραγράφου υπήρχε ήδη στο νομοθετικό μας σύστημα, και συγκεκριμένα προβλεπόταν σχεδόν αυτούσια στο άρ.18 παρ.1 του ν.1729/1987, ενώ στη συνέχεια τροποποιήθηκε με το ν. 3189/2003 και ως είχε διατηρήθηκε και στον μεταγενέστερο ν.3459/2006, στο άρ.36 αυτού. Οι επόμενες παράγραφοι 2-4 όμως αποτελούν καινοτομία του ισχύοντος νόμου, συνιστώντας ουσιαστικά την αντίδραση του νομοθέτη στην κάλυψη των έως τότε υπαρχόντων κενών.<sup>456</sup> Ειδικότερα, προβλέπεται μία εναλλακτική διαδικασία για τους εξαρτημένους ανήλικους, με την δυνατότητα παρακολούθησης ειδικού προγράμματος αντί της επιβολής ποινής, εφόσον συντρέχουν συγκεκριμένες προϋποθέσεις (παρ.2), ενώ η ίδια δυνατότητα υπάρχει και για τους νεαρούς ενήλικες, ήτοι αυτούς ηλικίας 18-21 ετών (παρ.3)<sup>457</sup>, ποτέ όμως η διάρκεια παραμονής σε αυτό δεν μπορεί να παρατείνεται πέραν του 25ου έτους (παρ.4).<sup>458</sup>

<sup>455</sup>Κοτσαλής Λ.-κ.λπ., ό.π., σ.303

<sup>456</sup>Όπως έχει –ορθά– επισημανθεί η προηγούμενη ρύθμιση είχε δύο σημαντικά ελλείμματα: α) δεν προβλεπόταν μία εναλλακτική διαδικασία για την απεξάρτηση των εξαρτημένων ανήλικων δραστών του νόμου περί ναρκωτικών, και β) δεν προβλέπονταν εναλλακτικά μέτρα απεξάρτησης για δράστες μετεφηβικής ηλικίας, ήτοι 18-21 ετών. Έτσι σε Παρασκευόπουλο Ν., ό.π., σ. 265. Επίσης σε Παρασκευόπουλο Ν.-Κοσμάτο Κ., ό.π., σ.297

<sup>457</sup>Πριν την εισαγωγή της νέας αυτής πρόβλεψης, στη δικαστηριακή πρακτική η μετεφηβική ηλικία συνιστούσε απλώς ελαφρυντικό, το οποίο παραχωρούταν μέσω της επίκλησης της με αυτοτελή ισχυρισμό, δεκτού γενομένου του οποίου μειωνόταν η επιβλητέα ποινή. Για το ορισμένο του σχυρισμού αυτού αρκούσε ότι ο δράστης κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης ήταν μικρότερος από 21 ετών. Έτσι ΑΠ 927/1999, ΠοινΧρον 2000, 433επ. Βλ. σχετ. σε Παρασκευόπουλο Ν.-Κοσμάτο Κ., ό.π., σ.222-223.

<sup>458</sup>Συγκεκριμένα σύμφωνα με τις παρ. 2-4 του άρ. 39 προβλέπεται ότι:

«2. Σε ανήλικους οι οποίοι κρίνονται ποινικώς υπεύθυνοι κατά το άρθρο 127 του Ποινικού Κώδικα: α) για πράξεις οι οποίες προβλέπονται από τα άρθρα 20, 21, 22, 24, 25 του παρόντος ή β) για τις πράξεις που προβλέπονται στο άρθρο 32 παράγραφος 1 του παρόντος, εφόσον έχουν κριθεί εξαρτημένοι από ναρκωτικά, μπορεί να επιβάλλεται αντί της ποινής η παρακολούθηση ειδικού προγράμματος απεξάρτησης ανηλίκων.

3. Το παραπάνω μέτρο μπορεί επίσης να επιβάλλεται σε δράστες ηλικίας 18-21 ετών, οι οποίοι εμπίπτουν στις προβλεπόμενες στην προηγούμενη παράγραφο κατηγορίες.

Εμμένοντας στη ρύθμιση του άρ.39 του ν. 4139/2013, στις περιπτώσεις που ο δράστης είναι ανήλικος, προβλέπεται η εφαρμογή των άρθρων του οικείου κεφαλαίου του ΠΚ, το οποίο πρακτικά συνεπάγεται ότι δύνανται να επιβληθούν αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα κατά τα άρ. 122 και 123 ΠΚ. Κατά δε τη δεύτερη παράγραφο του άρ.39, αν ο ανήλικος, που κρίνεται ως ποινικώς υπεύθυνος κατά το άρ. 127 ΠΚ, έχει τελέσει άδικη πράξη του άρ.20, 21, 22, 24, 25 ή κάποια από τις πράξεις του άρ.32 παρ.1, ήτοι πέραν των προαναφερθέντων, και των άρ.23 και 29, ή πράξη για διευκόλυνση της χρήσης του, τότε, εφόσον αυτοί οι ανήλικοι έχουν κριθεί ως εξαρτημένοι, υποβάλλονται σε παρακολούθηση ειδικού προγράμματος απεξάρτησης, αντί να υποβληθούν σε ποινή.

Ωστόσο μία διείσδυση στο περιεχόμενο του άρ. 127 θα προβάλει το άτοπο της ρύθμισης του άρ.39 παρ.2 του ν. 4139/2013. Πιο συγκεκριμένα, κατά το άρ.127 ΠΚ<sup>459</sup> στον ανήλικο ή νεαρό ενήλικα δράστη επιβάλλεται η ποινή του περιορισμού σε ειδικό κατάσταση κράτησης αν συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις και μόνο τότε: α) ο ανήλικος να έχει συμπληρώσει το 15ο έτος της ηλικίας του, και β) η τελεσθείσα πράξη να ήταν κακούργημα απειλούμενο με ποινή ισόβιας κάθειρξης, αν την τελούσε ενήλικας. Από αυτά συνάγεται ότι, με τη μορφή που έχει σήμερα το άρθρο<sup>460</sup> ποινικώς υπεύθυνος και άρα δεκτικός της ποινής<sup>461</sup> του περιορισμού σε ειδικό κατάσταση κράτησης μπορεί να θεωρηθεί μόνο ο ανήλικος που τελεί κάποια από τις προβλεπόμενες στο άρ.23 του ν.4139/2013 πράξεις και κάποιο από τα λοιπά εγκλήματα που απαριθμούνται στο άρ.39 παρ.2 του ίδιου νόμου, κατά των οποίων όμως μπορεί να χωρήσει επιβολή ισόβιας κάθειρξης.<sup>462</sup>

---

4. Η παραμονή των παραπάνω στο ειδικό πρόγραμμα δεν μπορεί να παρατείνεται πέραν του 25ου έτους της ηλικίας τους. Αν ως τότε ο παρακολουθών το πρόγραμμα δεν το έχει ολοκληρώσει επιτυχώς, μετάγεται στα γενικά σωφρονιστικά καταστήματα. Ο χρόνος παραμονής του στα καταστήματα όπου εκπονούνται τα παραπάνω προγράμματα λογίζεται ως χρόνος έκτισης ποινής».

<sup>459</sup>Ως αυτό έχει, μετά την τροποποίηση του από το άρ. 7 παρ.3 του ν. 4322/2015 και το άρ.26 του ν.4356/2015.

<sup>460</sup>Πριν ωστόσο από την τροποποίηση του άρ.127, προβλεπόταν ότι ο περιορισμός σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων μπορούσε να επιβληθεί υπό τις εξής προϋποθέσεις: α) ο ανήλικος να είχε συμπληρώσει το 15ο έτος της ηλικίας του, β) η πράξη του να ήταν κακούργημα αν την τελούσε ενήλικας, και γ) η πράξη να ενείχε στοιχεία βίας, ή να στρεφόταν κατά της ζωής ή της σωματικής ακεραιότητας ή να τελούταν κατ'επάγγελμα ή κατά συνήθεια. Συνεπώς υπό την προϋπόθεσή του, το άρθρο αυτό εφαρμοζόταν επιπλέον και στις περιπτώσεις πράξεων διακίνησης ναρκωτικών των άρ.20 και 22, , εφόσον αυτές τελούνταν κατ'εξακολούθηση, καθώς και στην περίπτωση οδήγησης μεταφορικού μέσου υπό την επήρεια ναρκωτικών, εφόσον προκλήθηκε θάνατος. Βλ. σχετικά σε Πανταζή – Μελίστα Ε., «Θεραπευτικά μέτρα ή περιορισμός σε ΕΚΚΝ΄ Ποια η σύγχρονη βούληση του νομοθέτη για την αντιμετώπιση των ανηλίκων εξαρτημένων παραβατών του Νόμου περί ναρκωτικών (άρ.123, 127 παρ.1β΄ΠΚ και 39 ν.4139/2013)», ΠοινΔικ 2014., σ.1089

<sup>461</sup>Όπως επισημαίνεται σε Πανταζή – Μελίστα Ε., ό.π., σ.1089: το μέτρο του άρ.127 παρ. 1 ΠΚ συνιστά ποινή στερητική της ελευθερίας κατά το άρ.51 ΠΚ, γιατί και ποινή επιβάλλει και ενοχή αναγνωρίζει. Ομοίως βλ. Πιτσελά Α., «Ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων», Εκδ. Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2008, σ.126-129.

<sup>462</sup>Μάλιστα, όπως προβλέπει ρητά το άρθρο, μία τέτοια απόφαση θα πρέπει να έχει ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία, από την οποία θα προκύπτει ο λόγος της ανεπάρκειας των λοιπών μέτρων, κρίση βασισμένη και στη συνεκτίμηση των ιδιαίτερων συνθηκών τέλεσης και της προσωπικότητας του ανηλίκου.

Συνεπώς θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο ανήλικος χρήστης ναρκωτικών ουσιών, άλλως ο ανήλικος που τελεί οποιαδήποτε άδικη πράξη του Κώδικα περί Ναρκωτικών, εκτός αυτών του άρ. 23 και αυτών που προβλέπονται στο άρ.32 παρ.1 και οι οποίες θα απειλούνταν με ποινή ισόβιας κάθειρξης αν την τελούσε ενήλικας, δεν μπορεί να υπαχθεί στη ρύθμιση του άρ.127. Ο ανήλικος αυτός θα υπαχθεί στις διατάξεις του άρ.126 ΠΚ, και έτσι σε αυτόν θα μπορούν να επιβληθούν μόνο τα αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα των άρ.122 και 123 ΠΚ, και όχι η ποινή του περιορισμού σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων.

Στην περίπτωση όμως που ο ανήλικος δράστης κριθεί ως εξαρτημένος, ήτοι ότι έχει αποκτήσει την έξη της χρήσης ναρκωτικών ουσιών και δεν μπορεί να την αποβάλει με τις δικές του δυνάμεις, τότε τυγχάνει διαφορετικής μεταχείρισης. Πιο συγκεκριμένα, στο άρ.123 ΠΚ προβλέπεται μία σειρά από καταστάσεις η αντιμετώπιση των οποίων απαιτεί ειδική μεταχείριση. Σε αυτές συμπεριλαμβάνεται και η ουσιοεξάρτηση, συνεπώς αν το δικαστήριο κρίνει ότι ο ανήλικος δράστης είναι εξαρτημένος από ναρκωτικές ουσίες, και στη κατάσταση αυτή τέλεσε είτε το έγκλημα της χρήσης είτε οποιοδήποτε άλλο του νόμου 4139/2013 ή του κοινού ποινικού δικαίου προς διευκόλυνση της χρήσης του, τότε έχει την υποχρέωση να του επιβάλει ένα ή περισσότερα εκ των θεραπευτικών μέτρων που προβλέπονται στο ίδιο άρθρο. Ωστόσο, ο κανόνας αυτός δεν ισχύει σε μία μόνο περίπτωση: στην περίπτωση που το τελεσθέν έγκλημα είναι από τα αναφερόμενα στο άρ.23 του ν.4139/2013. Εν προκειμένω ο νομοθέτης έκρινε ότι η τέλεση τέτοιας βαρύτητας πράξεων δεν μπορεί να δικαιολογηθεί από την κατάσταση της ουσιοεξάρτησης και ο συγκεκριμένος ανήλικος θα αντιμετωπιστεί όπως κάθε άλλο πλήρως καταλογιστό άτομο.<sup>463</sup>

Από τα ως άνω εκτεθέντα προκύπτει ότι η καινοτόμος διάταξη του άρ.39 παρ. 2 του ν.4139/2013 και η ευνοϊκή ρύθμιση της παρακολούθησης ειδικού προγράμματος απεξάρτησης αντί της επιβολής ποινής δεν μπορεί να τύχει εφαρμογής. Ο λόγος αυτής της αδυναμίας εντοπίζεται ήδη στο ότι η διάταξη αυτή βασίζεται σε μία εσφαλμένη αφετηρία: κάνει δεκτό – ίσως από αβλεψία- ότι η επιβολή ποινής είναι ο βασικός τρόπος αντιμετώπισης του ανηλικού εξαρτημένου δράστη, με την επιβολή θεραπευτικών μέτρων να θεωρείται απλώς ως εναλλακτική δυνατότητα αντιμετώπισής του, ενώ στην πραγματικότητα το άρ.127 προβλέπει ακριβώς το αντίθετο.<sup>464</sup>

Προσπερνώντας αυτήν τη νομοθετική αστοχία, όσον αφορά στη διάγνωση της εξάρτησης, η συνδρομή της οποίας θα οδηγήσει στην υποχρέωση του δικαστή επιβολής θεραπευτικών μέτρων, η κρίση για το αν υπάρχει ή όχι εξάρτηση μπορεί κατά το άρ.30 παρ.2 του ν.4139/2013

<sup>463</sup>Βλ. Πανταζή-Μελίστα Ε., ό.π., σ.1089

<sup>464</sup>Έτσι η Πανταζή-Μελίστα Ε., ό.π., σ.1091

να γίνει σε κάθε φάση της ποινικής διαδικασίας, ενώ για την κρίση αυτή συνεκτιμώνται και τα στοιχεία της τρίτης παραγράφου του άρ.30. Σε κάθε περίπτωση «τα θεραπευτικά μέτρα διατάσσονται ύστερα από προηγούμενη διάγνωση και γνωμοδότηση από εξειδικευμένη ομάδα ιατρών, ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών» (άρ.123 παρ.2 ΠΚ), ενώ κατά την τρίτη παράγραφο του άρ.123 πριν την επιβολή θεραπευτικών μέτρων διατάσσεται ψυχιατρική πραγματογνωμοσύνη και εργαστηριακή εξέταση. Στην πράξη βέβαια σπάνια διεξάγεται ψυχιατρική πραγματογνωμοσύνη και επιβάλλονται θεραπευτικά μέτρα, καθώς δεν έχουν καν συσταθεί οι ομάδες που προβλέπονται στο άρ.123, ενώ αυτή η κατάσταση επιτείνεται από το γεγονός ότι ακόμα και οι ίδιοι οι ανήλικοι σπάνια ομολογούν ότι είναι εξαρτημένοι.<sup>465</sup>

Ωστόσο στο δικονομικό πεδίο δεν έχουν επέλθει αλλαγές, συνεπώς ως αρμόδιο δικαστήριο εξακολουθεί να θεωρείται το δικαστήριο ανηλίκων, το οποίο δικάζει κεκλεισμένων των θυρών, προκειμένου να επιτευχθεί μία άμεση επικοινωνία του δικαστή με τον ανήλικο δράστη. Η δικογραφία του ανηλίκου δεν ακολουθεί την πορεία της δικογραφίας ενός ενήλικα δράστη του νόμου περί ναρκωτικών, κάτι που σημαίνει ότι δεν υποβάλλεται στον εισαγγελέα εφετών αλλά εισάγεται στο συμβούλιο πλημμελειοδικών εφαρμοζόμενου και κατά τα λοιπά του ά. 308 παρ. 1 ΚΠΔ. Στην περίπτωση όμως που ένας ανήλικος κατηγορείται ως συμμετοχος ή παραπέμπεται με ενήλικα λόγω συνάφειας για παράβαση του νόμου περί ναρκωτικών, τότε η δικογραφία από τον εισαγγελέα πλημμελειοδικών θα υποβληθεί στον εισαγγελέα εφετών, ο οποίος αν κρίνει ότι δε χρήζει συμπλήρωσης, την επιστρέφει στον εισαγγελέα πλημμελειοδικών, για να προβεί ο τελευταίος στο διαχωρισμό και να εφαρμόσει για τον ανήλικο τη διάταξη του άρ. 308 παρ. 1 ΚΠΔ, και να επανυποβάλει τη δικογραφία ως προς τον ενήλικα στον εισαγγελέα εφετών.<sup>466</sup>

Από όλα τα παραπάνω προκύπτει ότι πέραν της ομολογούμενης πρακτικής αδυναμίας της νέας ρύθμισης του άρ.39 να αντιμετωπίσει τους εξαρτημένους ανήλικους, η έλλειψη δομών που επικρατεί οδηγεί σε ένα και μόνο αποτέλεσμα: οι εξαρτημένοι ανήλικοι να αντιμετωπίζονται με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, όπως και οι μη εξαρτημένοι, ήτοι με την επιβολή σε αυτούς αναμορφωτικών μέτρων.<sup>467</sup> Με τον τρόπο όμως αυτό ο νομοθέτης παρορά ένα από τα βασικότερα σημεία της νομοθεσίας περί ναρκωτικών. Καθώς οι ανήλικοι συνιστούν το αύριο

<sup>465</sup> Βλ. σχετικά με τα προβλήματα εφαρμογής του άρ.39 παρ. 2 σε Πανταζή-Μελίστα Ε., ό.π., σ.1092

<sup>466</sup> Βλ. σχετ. σε Ανδρέου Φ., ό.π., σ. 398

<sup>467</sup> Αυτό καταδεικνύει και η Ετήσια Έκθεση για την Κατάσταση του Προβλήματος των Ναρκωτικών του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά (2017), σ. 94, η οποία στηρίχθηκε στα στοιχεία των δικογραφιών του (Μονομελούς και Τριμελούς) Δικαστηρίου Ανηλικών Αθηνών του δικαστικού έτους 2014-2015. Σύμφωνα με αυτήν, από τους 207 ανήλικους κατηγορούμενους, οι 43 εισήχθησαν για κακουρηματικού χαρακτήρα παράβαση, και από αυτούς μόνο οι δύο τέθηκαν υπό περιορισμό σε Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων. <http://www.ektepn.gr/Documents/PDF/EE2016.pdf>

Τα ως άνω επιβεβαιώνει και η νομολογία, η οποία έχει ασχοληθεί μόνο με τη επιβολή αναμορφωτικών μέτρων και όχι θεραπευτικών: ΤρΔικΑνηλ Σπάρτης 5/1998, ΠοινΔικ 1999, 1120επ., ΜονΔικΑνηλΠειρ 5/1999, ΠοινΔικ 1999, 1119, ΜονΔικΑνηλΠειρ 4/1999, ΠοινΔικ, ΠοινΔικ 1999, 1119, βλ. Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.-Συμεωνίδου-Καστανίδου, «Νομολογιακές Εφαρμογές Ειδικών Ποινικών Νόμων», ό.π., σ.511

αυτής της κοινωνίας, η αδυναμία θεραπείας ενός εξαρτημένου, άρα ψυχικώς νοσούντος νεαρού ατόμου, θα σημαίνει τη διαιώνιση και τη διατήρηση με τη βούλα της νομοθεσίας αυτής της νοσηρής κατάστασης, καθ' ότι δύσκολα ένας εξαρτημένος ανήλικος που δε θεραπεύεται, θα μπορέσει αυτοδύναμα να ξεφύγει από το σκοτεινό κόσμο των ναρκωτικών.

## 7. ΤΙΜΩΡΗΣΗ Ή ΘΕΡΑΠΕΙΑ;

Η εγχώρια νομοθεσία περί ναρκωτικών ήδη από τη θέσπιση του ν. 1729/1987 και με όλο και πιο αποφασιστικά βήματα αποτυπωμένα στις επακολουθήσασες νομοθετικές μεταρρυθμίσεις μπορεί πλέον να χαρακτηριστεί ως διεπόμενη από ένα πνεύμα θεραπευτικής προσέγγισης προς τον εξαρτημένο δράστη. Είναι αλήθεια ότι το ζήτημα του ορθού τρόπου αντιμετώπισης αυτού του τύπου δράστη ήταν ανέκαθεν ιδιαίτερα λεπτό κι έχει στο πέρας του χρόνου προκαλέσει θεσμική αμηχανία, κάτι που αντικατοπτρίζεται και στις ποικίλες νομοθετικές μεταβολές που έχουν επέλθει. Στο σημείο αυτό καθοριστικό ρόλο έπαιξε η Σύμβαση της Βιέννης, η οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με το ν. 1990/1991, και η οποία υπαγόρευε στους νομοθέτες έκαστου κράτους-μέλους τη δυνατότητα χάραξης μίας πολιτικής όχι μόνο κατασταλτικής, αλλά ταυτόχρονα και θεραπευτικής απέναντι στον εξαρτημένο δράστη.<sup>468</sup> Έχοντας την υποχρέωση εναρμόνισης με τη Σύμβαση αυτή, ο νομοθέτης προέβη σταδιακά στην πρόβλεψη καίριων ρυθμίσεων, με τις οποίες ο εξαρτημένος δράστης θα αντιμετωπιζόταν πια περισσότερο ως ασθενής παρά ως εγκληματίας. Περαιτέρω, νομοθετικό σταθμό σε αυτήν την προσέγγιση αποτέλεσε ο ν. 2331/1995, με τον οποίον τέθηκε μία νέα βάση ως προς την αντιμετώπιση του εξαρτημένου δράστη, εισάγοντας ρυθμίσεις προστατευτικές γι' αυτόν αλλά και παρέχοντάς του σημαντικά κίνητρα για την απεξάρτηση και την κοινωνική του επανένταξη.<sup>469</sup> Η εισαγωγή όλων αυτών των ευνοϊκών μέτρων, τα οποία έκτοτε συνεχώς αναμορφώνονται προς εύνοια του εξαρτημένου, δεν είναι απλώς μία ένδειξη επιείκειας, αλλά

---

<sup>468</sup>Συγκεκριμένα στο άρ. 3 παρ.4 εδ.β',γ' και δ' της Σύμβασης προβλέπεται ότι: «β) Τα Μέρη μπορεί επιπλέον να προβλέψουν εκτός από την καταδίκη ή την τιμωρία για οποιοδήποτε έγκλημα από αυτά που θεσπίζονται σύμφωνα με την παράγραφο 1 αυτού του άρθρου, ότι σε βάρος του δράστη θα επιβάλλονται μέτρα, όπως θεραπεία, εκπαίδευση, περίθαλψη, αποκατάσταση ή κοινωνική επανένταξη, γ) Παρά τις προηγούμενες υποπαραγράφους σε ανάλογες υποθέσεις μικρότερης σημασίας, τα Μέρη μπορεί να προβλέψουν αντί της καταδίκης ή τιμωρίας, άλλα μέτρα όπως εκπαίδευση, αποκατάσταση ή κοινωνική επανένταξη, καθώς και όταν ο δράστης του εγκλήματος είναι χρήστης ναρκωτικών, θεραπεία και περίθαλψη. δ) Τα Μέρη μπορεί να προβλέψουν είτε ως υποκατάστατο της καταδίκης ή της τιμωρίας, είτε πρόσθετα προς την καταδίκη ή τιμωρία ενός εγκλήματος που θεσπίζεται σύμφωνα με την παράγραφο 2 αυτού του άρθρου, τη λήψη μέτρων για την θεραπεία, εκπαίδευση, περίθαλψη, αποκατάσταση ή κοινωνική επανένταξη του δράστη».

<sup>469</sup>Κριτσίλη Β. «Ο ρόλος της ποινικής δικαιοσύνης στην κοινωνική επανένταξη των απεξαρτημένων ατόμων: Παρουσίαση και Σχολιασμός της εφαρμογής του θεσμικού πλαισίου», ό.π., σ.95

κάτι πολύ παραπάνω: η χορήγηση και η αναγνώριση σε αυτόν ενός δικαιώματος θεραπείας.<sup>470</sup> Όπως μάλιστα εύστοχα επισημαίνεται, ορθή ερμηνεία αυτών των διατάξεων μπορεί να γίνει μόνο αν ο εξαρτημένος από τις ναρκωτικές ουσίες αντιμετωπίζεται ως ασθενής. Στις περιπτώσεις αυτές η επιβολή κάποιας στερητικής της ελευθερίας ποινής ίσως αποτελεί μεν ενίοτε αναγκαία όχι όμως πάντα ικανή συνθήκη για την αντιμετώπιση των εγκλημάτων σχετικών με τα ναρκωτικά, ενώ παραμένει ως ζητούμενο το κατά πόσο η στέρηση της ελευθερίας ενός εξαρτημένου δράστη μπορεί να θεωρηθεί ως αντικειμενικά και κοινωνικά πρόσφορη για το σκοπό αυτόν.<sup>471</sup>

Καθίσταται λοιπόν σαφές ότι στο ισχύον νομικό σύστημα η εξάρτηση δεν αποτελεί και δεν πρέπει να αποτελεί κάτι άλλο παρά μία ασθένεια. Τα ως άνω επιβεβαιώνει και η ίδια η Αιτιολογική Έκθεση του ισχύοντος νόμου, σύμφωνα με την οποία «η ουσιαστική μεταχείριση του εξαρτημένου δράστη θα πρέπει να έχει ως βασική αφετηρία τη θεραπευτική του προσέγγιση (με την αυτονόητη συναίνεσή του)[...]». Και μολονότι όλα αυτά αποτελούν μία θέση που γίνεται ευρέως δεκτή στους κόλπους της θεωρίας, εν τούτοις αυτό δεν ισχύει –τουλάχιστον στον ίδιο βαθμό- στη δικαστηριακή πρακτική, με τους δικαστικούς λειτουργούς να είναι ιδιαίτερα διστακτικοί στην εφαρμογή των εν λόγω διατάξεων. Τα παραπάνω καθιστούν αναγκαία μία τελική απάντηση στο ερώτημα: ποια είναι η πιο αποτελεσματική παρέμβαση (συμπεριλαμβανομένης και της καλύτερης δυνατής σχέσης κόστους-οφέλους) για την αντιμετώπιση της διάδοσης των ναρκωτικών και της εξάρτησης από αυτά, ο εγκλεισμός ή η θεραπεία;

Αναφορικά με την απάντηση στο ερώτημα αυτό, χρήσιμη είναι σε ένα πρώτο στάδιο η αποτύπωση της κατάστασης που επικρατεί στις ελληνικές φυλακές. Έτσι, όπως επισημαίνεται και στην Αιτιολογική Έκθεση του ν. 4139/2013, μέχρι τουλάχιστον και τη θέσπιση του εν λόγω νόμου, το 40% των κρατούμενων στις ελληνικές φυλακές, ήταν εγκλειστοί για παραβάσεις του νόμου περί ναρκωτικών. Αυτό το ποσοστό μάλιστα θα ήταν ακόμα υψηλότερο, αν προσέθετε κανείς και τον αριθμό όσων εξέτιαν στερητική της ελευθερίας ποινή για τέλεση έτερων αδικημάτων, που όμως συνδέονταν με τη διάδοση και τη χρήση ναρκωτικών, όπως ληστείες ή κλοπές.<sup>472</sup>

Αυτό σημαίνει ότι τουλάχιστον μέχρι και την περίοδο διεξαγωγής της έρευνας, το κύριο μέσο αντιμετώπισης της χρήσης και εν γένει της διάδοσης των ναρκωτικών ήταν η στέρηση της

<sup>470</sup> Αυτό φαίνεται ήδη από την Αιτιολ. Έκθ. του ν.2161/1993 (σημαντικότερο σημείο του οποίου υπήρξε η ίδρυση του OKANA), στην οποία ρητά προβλέπεται ότι τα ναρκωτικά προσδιορίζονται και στη νομική κοινότητα ως ένα «ιατροκοινωνικό πρόβλημα». Βλ. Ζαραφωνίτου Χρ., «Ναρκωτικά: Η ποινικο-θεραπευτική αντιμετώπιση ενός κοινωνικού προβλήματος», ό.π., 1186

<sup>471</sup> Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙ, σ.54

<sup>472</sup> Βλ. σχετικά και σε Ετήσια Έκθεση του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά και την Τοξικομανία (2006).



ελευθερίας. Ωστόσο, ο εγκλεισμός σε ένα σοφρωνιστικό κατάστημα δεν μπορεί να σημαίνει άνευ άλλου τινός τη διακοπή της χρήσης και την αυτόματη επίλυση όλων των εγγενών προβλημάτων. Αντίθετα αποτελεί κοινό μυστικό ότι τα ναρκωτικά εξακολουθούν να υπάρχουν ακόμα και μέσα στους χώρους των φυλακών, και μάλιστα λόγω της περιορισμένης διαθεσιμότητάς τους, οι τιμές τους είναι σε μεγάλο βαθμό αυξημένες.<sup>473</sup>

Επιπλέον η απομόνωση και το καταθλιπτικό περιβάλλον της φυλακής τις περισσότερες φορές οδηγούν στη χρήση ουσιών τόσο από ήδη εξαρτημένα άτομα, στην προσπάθεια αυτοθεραπείας τους, όσο και από μη εξαρτημένα άτομα που βλέπουν τη χρήση ουσιών ως μία διαφυγή από το σκότος του εγκλεισμού τους.<sup>474</sup>

Την ως άνω αρνητική άποψη για τη φυλάκιση ως τρόπο αντιμετώπισης της εξάρτησης έρχονται να συμπληρώσουν και τα πορίσματα ποικίλων ερευνών, από τα οποία αποδεικνύεται αντίστροφα ότι η επιλογή της θεραπευτικής οδού μέσα από την παρακολούθηση κι ολοκλήρωση θεραπευτικών προγραμμάτων οδηγεί σταδιακά στην απομάκρυνση από το χώρο της εγκληματικότητας και στην κοινωνική επανένταξη των εν λόγω προσώπων. Χαρακτηριστική είναι η έρευνα που πραγματοποίησε το ΚΕΘΕΑ –υπό διεθνή επίβλεψη- και την οποία μάλιστα έλαβε υπόψη του ο νομοθέτης του ν. 4139/2013 προκειμένου να προχωρήσει στην εισαγωγή όλων των ανωτέρω αναλυσάμενων ευνοϊκών ρυθμίσεων και μέτρων. Σύμφωνα δε με την έρευνα αυτή, από τα άτομα που παρακολουθούσαν τα οικεία θεραπευτικά προγράμματα για διάστημα τουλάχιστον ενός έτους, το 73% αυτών δεν είχε καμία ποινική εκκρεμότητα στην ακόλουθη πενταετία. Επίσης το 100% αυτών δεν είχε προβεί σε κάποια παράνομη δραστηριότητα το τελευταίο διάστημα ούτε είχε κάποια εμπειρία εγκλεισμού την τελευταία πενταετία πριν τη διεξαγωγή της έρευνας. Επιπλέον ένας πολύ μεγάλος αριθμός (83,7%) είχε καταφέρει να απασχοληθεί επαγγελματικά. Όσο δε μακρύτερη ήταν η παραμονή και η παρακολούθηση ενός θεραπευτικού προγράμματος, τόσο μεγαλύτερα ήταν τα αντίστοιχα ποσοστά.<sup>475</sup>

Όπως μάλιστα επισημαίνεται και στο ίδιο το κείμενο της Αιτιολογικής Έκθεσης, η σύγκριση των αριθμών αυτών με το αυξημένο ποσοστό υποτροπής που παρουσιάζεται όταν έχει

---

<sup>473</sup>Πουλόπουλος Χ., «Θεραπευτικές παρεμβάσεις σε εξαρτημένους στο πλαίσιο του σοφρωνιστικού συστήματος» σε «Αξιολογήσεις Παρεμβάσεων Απεξάρτησης», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2009, σ.129

<sup>474</sup>Ετσι σε Παπαδαμάκη Αδ. «Σκέψεις για το πρόβλημα της ποινικοποίησης της χρήσης ναρκωτικών», Αρμεν. 1989, 703επ., Πουλόπουλος Χ. «Τα δικαιώματα των εξαρτημένων στη θεραπεία και στην κοινωνική ένταξη», ΠοινΔικ 2009, 459

<sup>475</sup>Βλ. αναλυτικά για τα πορίσματα της έρευνας και την επιρροή της παρακολούθησης θεραπευτικών προγραμμάτων στη μετέπειτα οριστική απομάκρυνση από το χώρο της εγκληματικότητας σε Πουλόπουλο Χ. «Τα δικαιώματα των εξαρτημένων στη θεραπεία και στην κοινωνική ένταξη», ό.π., σ.461-462. Επίσης του ίδιου «Θεραπευτικές παρεμβάσεις σε εξαρτημένους στο πλαίσιο του σοφρωνιστικού συστήματος», ό.π., σ. 134-137

προηγηθεί στέρηση της ελευθερίας χωρίς κάποια παρακολούθηση θεραπευτικού προγράμματος καθιστά εμφανές ότι *«η προληπτική δυναμική της απεξάρτησης είναι πολύ ισχυρότερη από την αντίστοιχη της φυλακής»*.<sup>476</sup>

Εξάλλου, η επιλογή της θεραπευτικής οδού είναι επωφελέστερη ακόμα και από οικονομική άποψη. Το κτίσιμο φυλακών και η δαπάνη χρηματικών ποσών για τη λειτουργία τους, που υπαγορεύει η μέθοδος της καταστολής και του εγκλεισμού, όπως γίνεται δεκτό, αγνοεί σε μεγάλο βαθμό -εκτός από τα επιστημονικά και- τα οικονομικά δεδομένα, καθώς έτσι επιβαρύνεται πολύ περισσότερο ο κρατικός προϋπολογισμός σε σύγκριση με την επένδυση σε θεραπευτικά προγράμματα αντιμετώπισης της εξάρτησης.<sup>477</sup>

Οι ως άνω παραδοχές, όπως ήταν αναπόφευκτο, οδήγησαν τις ευρωπαϊκές έννομες τάξεις<sup>478</sup> και κατ'επέκταση και την ελληνική, στη σταδιακή υιοθέτηση όλων εκείνων των ρυθμίσεων, με τις οποίες, όπως αναλύθηκε ανωτέρω, επιδιώκεται η θεραπεία του εξαρτημένου δράστη, απομακρυνόμενη με αυτόν τον τρόπο από την παρελθοντική άτεγκτη ποινικοκατασταλτική αντιμετώπιση του εξαρτημένου δράστη ως ενός στεγνού εγκληματία. Ωστόσο, όπως πολλές φορές συμβαίνει, είναι όλως αμφίβολο αν και κατά πόσο το μοντέλο που τελικά υιοθετείται από τη δικαστηριακή πρακτική είναι όντως θεραπευτικό ή αν αντίθετα εξακολουθεί να είναι τιμωρητικό.<sup>479</sup> Πράγματι, όπως επισημαίνεται, οι εφαρμοστές του δικαίου, εμφανίζονται δυστυχώς ιδιαίτερα επιφυλακτικοί απέναντι στην εφαρμογή των προβλεπόμενων ευεργετικών για τους εξαρτημένους δράστες μέτρων, επικαλούμενοι ενίοτε και την ενδεχόμενη ασάφεια του σχετικού νομοθετικού πλαισίου, με αποτέλεσμα να καταφεύγουν στην -όλως ανεπιθύμητη- επιβολή ποινικών κυρώσεων.<sup>480</sup> Τα παραπάνω επιβεβαιώνει και η Αιτιολογική Έκθεση του ν. 4139/2013, σύμφωνα με την οποία, κατά την εφαρμογή της νομοθεσίας, φαίνεται να υπάρχει μία διστακτικότητα εκ μέρους των δικαστικών λειτουργιών απέναντι στα εναλλακτικά μέτρα απεξάρτησης, *«με αποτέλεσμα την αδυναμία κοινωνικής επανένταξης και άσκησης δευτερογενώς προληπτικής πολιτικής»*. Ωστόσο, η παραπάνω πρακτική των δικαστηρίων πέρα από τη σαφή μη εφαρμογή των σχετικών ρυθμίσεων μπορεί να έχει και έμμεσες συνέπειες, εξίσου αρνητικές για τη θεραπεία των εξαρτημένων δραστών, αφού ο φόβος του πιθανού εγκλεισμού μπορεί να

<sup>476</sup> Αιτιολ. Έκθ. ν. 4139/2013

<sup>477</sup> Πουλόπουλος Χ. «Τα δικαιώματα των εξαρτημένων στη θεραπεία και στην κοινωνική ένταξη», ό.π., 459

<sup>478</sup> Για το πώς η θεραπευτική διαδικασία και προσέγγιση του εξαρτημένου δράστη έχει επηρεάσει τη διαμόρφωση της πολιτικής άλλων κρατών σε πανευρωπαϊκό επίπεδο βλ. Πουλόπουλο Χ., «Θεραπευτικές παρεμβάσεις σε εξαρτημένους στο πλαίσιο του σοφρωνιστικού συστήματος», ό.π., σ.131

<sup>479</sup> Βλ. επίσης και Ζαραφονίτου Χρ., ό.π., σύμφωνα με την οποία, *«στο θεσμικό μας πλαίσιο συνυπάρχουν το τιμωρητικό με το θεραπευτικό μοντέλο αντιμετώπισης αποκλεισμένου αντίστοιχα του φιλελεύθερου»*, σ. 1188

<sup>480</sup> Πουλόπουλος Χ. «Τα δικαιώματα των εξαρτημένων στη θεραπεία και στην κοινωνική ένταξη», ό.π., 460. Επίσης Κοσμάτος Κ. «Τα εξαρτημένα άτομα στη νέα νομοθεσία για τα ναρκωτικά (άρθρα 21 παρ.1α', 30-35 ν. 4139/2013)», ό.π., σ. 810. Βλ. επίσης Πίτσουνα Αλ., ό.π., κυρίως σ. 88-93, όπου καταγράφονται οι απόψεις των ίδιων των δικαστικών λειτουργιών ως προς τις ευεργετικές ρυθμίσεις του νόμου περί ναρκωτικών και τα θετικά ή μελανά σημεία των εν λόγω διατάξεων.

οδηγήσει και σε πρόωρη παραίτηση από τη θεραπεία των ήδη συμμετεχόντων σε θεραπευτικό πρόγραμμα, καθώς και στην από μέρους τους υποτροπή.<sup>481</sup>

Στα ως άνω έρχεται να προστεθεί ως επιχείρημα υπέρ της υπεροχής της θεραπείας έναντι της καταστολής η παραδοχή ότι ακόμα και μετά την αποφυλάκισή τους πολλοί χρήστες ναρκωτικών ουσιών επιστρέφουν στη φυλακή, πολλές φορές με χειρότερα προβλήματα και έχοντας τελέσει μεγαλύτερης βαρύτητας αξιόποινες πράξεις<sup>482</sup>. Το επιχείρημα αυτό ενισχύεται ακόμα περισσότερο από το πόρισμα έρευνας που διεξήχθη το 2002, από την οποία προέκυψε ότι παρά την πλούσια νομοθεσία για την ποινική καταστολή της αντιμετώπισης των ναρκωτικών, τα εγκλήματα που σχετίζονταν με αυτά υπερδιπλασιάστηκαν, αντί να μειωθούν.<sup>483</sup> Το γεγονός ότι η έρευνα αυτή διεξήχθη σε μία εποχή όπου ακόμα δεν είχαν παγιωθεί τα ευεργετικά μέτρα -τουλάχιστον με τη μορφή που έχουν σήμερα- και η ποινική καταστολή ήταν σίγουρα πολύ πιο έντονη, θεωρώ ότι δεν έχει καμία σημασία καθώς η υιοθέτηση των εν λόγω μέτρων του ν. 3459/2006 αλλά και μεταγενέστερα των ακόμα πιο ευνοϊκών μέτρων του ν. 4139/2013, ακριβώς λόγω της φύσης τους και του περιεχομένου τους, θα μπορούσαν να έχουν ως θετικό αποτέλεσμα μόνο τη μείωση του αριθμού των κρατουμένων στις φυλακές για παραβάσεις της αντιναρκωτικής νομοθεσίας (λόγω της αναστολής της εκτέλεσης των ποινών, της υφ'όρον απόλυσης, της αναγνώρισης της θεραπείας ως ελαφρυντικής περίπτωσης κατά την επιμέτρηση της ποινής, κτλ) και όχι φυσικά τη μείωση του αριθμού των κατηγορουμένων (κάτι που θα μπορούσε να επέλθει μόνο αν εφαρμοζόταν άνευ φειδούς η διάταξη περί αναβολής και οριστικής αποχής από την ποινική δίωξη). Αυτό ακριβώς επιβεβαιώνεται και από την Ετήσια Έκθεση για την Κατάσταση του Προβλήματος των Ναρκωτικών του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης (2017), από την οποία καταδείχθηκε ότι αφ'ενός πράγματι ο αριθμός των κρατουμένων για παραβάσεις του νόμου περί ναρκωτικών ήταν αυξημένος την περίοδο 2004-2009, αλλά αισθητά μειωμένος την περίοδο 2010-2017 (οπότε και τέθηκαν σε ισχύ τα εμφανώς πιο ευνοϊκού χαρακτήρα μέτρα του ν. 4139/2013), και αφ'ετέρου ότι ο αριθμός των κατηγορηθέντων για παραβάσεις του νόμου περί ναρκωτικών όχι μόνο δε μειώθηκε, αλλά αντίθετα αυξήθηκε την πενταετία 2011-2015.<sup>484</sup> Τα παραπάνω συνιστούν τη μέγιστη απόδειξη ότι η απειλή και η επιβολή του εγκλεισμού σε σοφρωνιστικό κατάστημα δεν μπορεί να οδηγήσει στην αποτελεσματική αντιμετώπιση της

<sup>481</sup>Πουλόπουλος Χ., «Τα δικαιώματα των εξαρτημένων στη θεραπεία και στην κοινωνική ένταξη», ό.π., 462

<sup>482</sup>Πουλόπουλος Χ., «Θεραπευτικές παρεμβάσεις σε εξαρτημένους στο πλαίσιο του σοφρωνιστικού συστήματος», ό.π., σ.130

<sup>483</sup>Βλ.σχετ. σε Ζαραφονίτου Χρ., ό.π., σ.1188

<sup>484</sup>Ετήσια Έκθεση για την Κατάσταση του Προβλήματος των Ναρκωτικών του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά (2017), σ. 94-94 και 105.  
<http://www.ektepn.gr/Documents/PDF/EE2016.pdf>

εγκληματικότητας στο πεδίο των ναρκωτικών, αντίθετα, όπως αποδεικνύεται, οδηγεί με απρόβλεπτα ταχείς ρυθμούς στην επιδείνωση αυτής.

Εκ των ανωτέρω καθίσταται σαφές ότι η χρήση ναρκωτικών, ιδιαίτερα όταν έχει φθάσει στο επίπεδο της εξάρτησης, συνιστά ένα τεράστιο κοινωνικό φαινόμενο που δεν μπορεί να αντιμετωπίζεται με απλοποιημένους όρους καταστολής και κοινωνικής περιθωριοποίησης.<sup>485</sup> Η διαδικασία της απεξάρτησης, η πρόληψη της εγκληματικότητας στο πεδίο των ναρκωτικών, η αποτροπή της υποτροπής και η εξασφάλιση της κοινωνικής επανένταξης των εξαρτημένων δραστών μπορεί εκ των πραγμάτων να πραγματοποιηθεί μόνο μέσα σε ένα κατάλληλο θεραπευτικό πλαίσιο, σε ένα περιβάλλον ελευθερίας μακριά από κάθε χώρο φυλακής, αφού, όπως εύστοχα έχει επισημανθεί, η ίδια η φυλακή αποτελεί κοινό τόπο ότι αποτελεί μία «αγορά ναρκωτικών» και ένα «σχολείο κατασκευής παραβατών».<sup>486</sup> Αντίθετα, η θεραπεία των εξαρτημένων δραστών είναι σε κάθε περίπτωση πιο αποτελεσματική από τον εγκλεισμό τους, υπό την προϋπόθεση πάντα ότι αυτή γίνεται σε περιβάλλον ισότητας και σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων των ατόμων αυτών.<sup>487</sup> Η υιοθέτηση και η ορθή εφαρμογή ενός θεραπευτικού μοντέλου, και όχι ενός στείρου κατασταλτικού, εκτός του ότι, όπως αποδείχθηκε ανωτέρω, οδηγεί στη θεραπεία του δράστη και στην περαιτέρω πρόληψη της εγκληματικότητας, υποδεικνύει πάνω από όλα την ύπαρξη μίας κοινωνίας στηριγμένης στο σεβασμό του ατόμου και της υγείας του.

Τα παραπάνω και το σαφές προβάδισμα της θεραπείας έναντι της καταστολής και της στέρησης της ελευθερίας έγιναν δεκτά και σε διεθνές επίπεδο στα πλαίσια της Ειδικής Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ, που πραγματοποιήθηκε τον Απρίλιο του 2016 (UNGASS). Το τελικό κείμενο της Συνέλευσης αυτής περιείχε κάποια πολύ θετικά σημεία, στα οποία συγκαταλέγεται αυτό της αναγνώρισης της ανάγκης προώθησης εναλλακτικών της φυλάκισης και της τιμωρίας μέτρων, καθώς στα πλαίσια της διεξαγωγής της διαπιστώθηκε και αναγνωρίστηκε ότι μόνο η θέληση του εξαρτημένου δεν αρκεί, αλλά αυτή πρέπει να συνοδεύεται από τη δυνατότητα πρόσβασης σε οργανισμούς και κέντρα θεραπείας.<sup>488</sup>

<sup>485</sup> <https://cannabishellas.com/oi-nomoi-kai-ta-dikaiomata-mas/i-poiniki-metaxeirisi-tou-eksartimenou-xristi-sto-plaisio-tis-nomothesias-peri-narkotikon>

<sup>486</sup> Μάτσα Κ., «Γίνεται καλά ο τοξικομανής; Η αποτελεσματικότητα της απεξάρτησης» σε «Αξιολογήσεις Παρεμβάσεων Απεξάρτησης», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2009, σ.146

<sup>487</sup> Βλ. σχετικά με την αποτελεσματικότητα της θεραπευτικής οδού και της υπεροχής αυτής έναντι της καταστολής, υπό την προϋπόθεση ότι αυτή λαμβάνει χώρα σε ένα περιβάλλον χωρίς πίεση προς τον ασθενή, και ότι έστω εμμέσως η επιλογή της θεραπείας, είναι προϊόν δικής του βούλησης και όχι πίεσης και καταναγκασμού σε Brochu Serge και Scheenberger Pascal «Η αποτελεσματικότητα και οι δυσκολίες της παραπομπής των τοξικομανών παραβατών σε ένα κέντρο θεραπείας της κοινότητας», ΠοινΔικ 2002, 279επ.

<sup>488</sup> ΔΙΟΓΕΝΗΣ – Διάλογος Πολιτικής για τα Ναρκωτικά «Drug policy reform- the UNGASS 2016 a catalyst for change?», βλ. σε: <https://fileservr.idpc.net/library/Drug-Policy-Reform-NEO-1.pdf>, σ.10 και 26

Κλείνοντας την ενότητα αυτή, θα μπορούσε να παρατεθεί εδώ ως πρόταση για τη μέλλουσα διαμόρφωση των δικαστηριακών δομών με άξονα πάντα την υιοθέτηση ενός θεραπευτικού μοντέλου και την εύρυθμη λειτουργία αυτού, η –κατά τα διεθνή πρότυπα- θέσπιση των αποκαλούμενων «Δικαστηρίων Ναρκωτικών». Με τον όρο αυτόν νοούνται εξειδικευμένα δικαστήρια, που έχουν σχεδιασθεί με αντικείμενο την εξέταση ειδικά των υποθέσεων που συνδέονται με ναρκωτικά. Η ιδιαιτερότητα και το θετικό στοιχείο των δικαστηριακών αυτών δομών είναι ότι θα στελεχώνονται από δικαστές ανώτερου επιστημονικού επιπέδου, οι οποίοι όμως θα συνεπικουρούνται από επαγγελματίες διάφορων ειδικοτήτων.<sup>489</sup> Η εν λόγω θεραπεία θα συνίσταται στην έκδοση κάποιας δικαστικής απόφασης με την οποία θα ορίζεται ότι αντί της επιβολής ποινής, θα διατάσσεται –κατόπιν φυσικά και της συναίνεσης του ενδιαφερομένου- η ένταξή του σε σχετικό θεραπευτικό πρόγραμμα, η εφαρμογή του οποίου θα υπόκειται σε παρακολούθηση από το δικαστικό εκπρόσωπο. Η λύση αυτή μπορεί να αποτελεί την απάντηση στο υπάρχον πρόβλημα, που έγκειται στην έλλειψη κατάρτισης των δικαστικών λειτουργών σε ιατρικά ζητήματα, όπως είναι αυτό της εξάρτησης, ενώ παράλληλα ανταποκρίνεται στις ανάγκες μίας εξορθολογιστικής επιβολής θεραπευτικού προγράμματος κατάλληλου για κάθε ασθενή. Ωστόσο πρέπει να αναφερθεί ότι η πρακτική αυτή έχει επικριθεί για ύπαρξη στοιχείων καταπίεσης, που ενδεχομένως υποκρύπτει. Για το λόγο αυτό πρέπει να γίνει δεκτό ότι η ενδεχόμενη θέσπιση των δικαστηρίων ναρκωτικών θα πρέπει να ακολουθείται πάντα από την αρχή της ισότητας και το σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων των υποκειμένων στη θεραπεία προσώπων.<sup>490</sup>

## 8. Η ΑΠΟΠΟΙΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΧΡΗΣΗΣ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΟΥΣΙΩΝ

Όπως καταφαίνεται μέσα από μία πληθώρα ερευνών –και δη παγκόσμιας κλίμακας- η χρήση ναρκωτικών ουσιών καταλαμβάνει το μεγαλύτερο ποσοστό των παραβάσεων που αφορούν στο πεδίο των ναρκωτικών.<sup>491</sup> Με αφορμή τις παραδοχές που έγιναν σε προηγούμενη ενότητα αναφορικά με το προστατευόμενο έννομο αγαθό των σχετικών εγκλημάτων, ανακύπτει αβίαστα

<sup>489</sup> Μαλλιώρα Μ.-Κωνσταντοπούλου Κ. «Εναλλακτικά της φυλάκισης προγράμματα για παραβάτες χρήστες παράνομων ουσιών», ΠοινΔικ 2009, 471

<sup>490</sup> Brochu Serge-Scheenberger Pascal, ό.π., σ.286

<sup>491</sup> Βλ. σχετ. και σε «Ποινικό Δίκαιο και Ναρκωτικά: Πρακτικά του Η' Πανελληνίου Συνεδρίου», της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου, Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλα Αθήνα 2003, σ. 38

το ερώτημα κατά πόσο είναι αναγκαία σε ένα κράτος δικαίου η ποινικοποίηση<sup>492</sup> της χρήσης ναρκωτικών ουσιών.

Αρχικά για την ορθή προσέγγιση του ζητήματος αυτού και την κατάληξη σε μία ορθή λογικά και δικαιοπολιτικά απάντηση, πρέπει να τονιστεί ότι από τα ίδια τα κείμενα των διεθνών συμβάσεων δεν υπάρχει καμία δέσμευση ως προς την τυποποίηση της χρήσης ως ποινικού αδικήματος.<sup>493</sup> Μόνο η Διεθνής Σύμβαση του 1988 φαίνεται να καταλείπει ένα μικρό περιθώριο διακριτικής ευχέρειας στα κράτη, καθώς σύμφωνα με αυτήν η τιμώρηση ή μη της χρήσης μπορεί να εξαρτάται από το αν κάτι τέτοιο συνάδει με τις «συνταγματικές αρχές και τις θεμελιώδεις έννοιες της έννομης τάξης» των κρατών αυτών. Όπως είναι εμφανές, ο ρευστός και ασαφής χαρακτήρας της ρήτρας αυτής οδήγησε σε διαφορετική ερμηνευτική προσέγγιση της διάταξης από τις επί μέρους έννομες τάξεις, κάτι που διαφαίνεται μέσα από τις ποικίλες και ανομοιόμορφες νομοθετικές επιλογές έκαστου κράτους.<sup>494</sup> Ωστόσο και παρά την έλλειψη ρητής υποχρέωσης από κάποιο διεθνές κείμενο ως προς την τυποποίηση της χρήσης ναρκωτικών ουσιών ως εγκλήματος, ο Έλληνας νομοθέτης διαχρονικά και σε σταθερή βάση επιλέγει την ποινικοποίηση αυτής. Αυτό φυσικά ισχύει και υπό το καθεστώς του ν. 4139/2013, στον οποίο η χρήση ψυχοδραστικών ουσιών τυποποιείται ως έγκλημα στο άρ. 29 αυτού.<sup>495</sup> Η δικαιολογητική βάση της νομοθετικής αυτής επιλογής αποτυπώνεται στο κείμενο της οικείας Αιτιολογικής Έκθεσης, στην οποία αναφέρεται χαρακτηριστικά: «[...] τόσο η χρήση ναρκωτικών ουσιών όσο και οι αναγκαία συνεχόμενες με αυτήν πράξεις της προμήθειας και κατοχής ναρκωτικών προς ιδίαν αποκλειστική χρήση του προσώπου συνεχίζουν να αποτελούν αξιόποινη πράξη, καθότι τούτο εμπεδώνει την αντίληψη ότι αποτελούν πράξεις που η πολιτεία δεν επιδοκιμάζει». Αυτή όμως η θέση ελέγχεται στο βαθμό που δεν τεκμηριώνει επαρκώς την επιλογή της διατήρησης της ποινικοποίησης και υπό το νέο νόμο, ενώ δε φροντίζει καν να αποκρύψει ότι οι λόγοι αυτής της διατήρησης δεν είναι δικαιοπολιτικοί και νομικοί –όπως θα έπρεπε να είναι. Αντίθετα αιτία και κίνητρο της νομοθετικής αυτής επιλογής συνιστά η έλλειψη επιδοκίμασias από την πολιτεία, και συνεπώς και από την κοινωνία, η οποία δεν εμφανίζεται ακόμα έτοιμη να

---

<sup>492</sup> Η έννοια της αποποινικοποίησης της χρήσης δε θα πρέπει να συγχέεται με την έννοια της νομιμοποίησης. Στην πρώτη περίπτωση μία πράξη παύει πλέον να είναι αξιόποινη, να συνιστά ποινικό αδίκημα. Μπορεί όμως να παραμένει άδικη με βάση είτε το αστικό είτε το διοικητικό δίκαιο. Στη δεύτερη περίπτωση η πράξη της χρήσης δεν αποτελεί άδικη συμπεριφορά σε κανέναν κλάδο του δικαίου.

<sup>493</sup> Βλ. χαρακτηριστικά το άρ. 3 πα.2 της Σύμβασης της Βιέννης ΟΗΕ 1988

<sup>494</sup> Κώνστα Ελ. «Ναρκωτικά: Κοινωνιολογική προσέγγιση και προεκτάσεις του προβλήματος», ό.π.

<sup>495</sup> Πρέπει να επισημανθεί ότι ήδη στο νέο νόμο, η χρήση μολονότι ακόμα αποτελεί ποινικό αδίκημα, επισύρει αισθητά μικρότερη ποινή σε σύγκριση με το παρελθόν. Για παράδειγμα, ενώ σήμερα απειλείται με ποινή φυλάκισης έως 5 μήνες, στο άρ.12 του ν. 1729/1987 η αντίστοιχη ποινή ήταν αυτή της φυλάκισης, ήτοι 10 ημέρες έως 5 χρόνια, ενώ στο άρ. 29 του ν.3459/2006 η αντίστοιχη ποινή ήταν φυλάκιση (από δέκα ημέρες) μέχρι ένα έτος.

αποδεχθεί κάποια αντίθετη θεώρηση. Δεν μπορεί ωστόσο να παροραθεί ότι η θέση αυτή του νομοθέτη έρχεται αντιμέτωπη με θεμελιώδεις αρχές του ποινικοδικαϊκού μας συστήματος.<sup>496</sup>

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα άρ. 14 και 15 ΠΚ, βασική προϋπόθεση για να μπορεί μία πράξη<sup>497</sup> να τυποποιείται ως ποινικό αδίκημα είναι αυτή να έχει ένα κοινωνικό νόημα, να αποτελεί δηλαδή «δράση προς έτερον».<sup>498</sup> Ωστόσο δύσκολα μπορεί να γίνει αντιληπτό κατά πόσο μία πράξη χρήσης ναρκωτικών μπορεί στην πραγματικότητα να προσβάλλει κάποιον τρίτο, πέραν του ίδιου του χρήστη. Συνεπώς πρόκειται για μία από τις ελάχιστες εξαιρέσεις του εγχώριου ποινικού δικαίου στις οποίες η αυτοπροσβολή ανάγεται σε ποινικό αδίκημα, κάτι που αυτονόητα θέτει υπό αμφισβήτηση τον μετά κόπων κεκτημένο φιλελεύθερο χαρακτήρα του Ποινικού Δικαίου, ο οποίος υπαγορεύει την ελευθερία κάθε ανθρώπου να προσδιορίζει τη συμπεριφορά του χωρίς νομικούς καταναγκασμούς.<sup>499</sup> Αφ'ης στιγμής δε ο φιλελεύθερος αυτός χαρακτήρας, όπως αυτός αντικατοπτρίζεται στο δικαίωμα αυτοκαθορισμού κάθε ατόμου, κατοχυρώνεται στα άρ.2 παρ.1 (για το σεβασμό και την προστασία της αξίας του ανθρώπου), 5 παρ.1 (για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας) και 7 παρ.1 του Συντάγματος (για την κατοχύρωση της αρχής *nullum crimen sine lege*), η ποινικοποίηση της χρήσης καθίσταται και συνταγματικά έωλη.<sup>500</sup> Δε θα πρέπει να αγνοηθεί εν τούτοις το γεγονός ότι στην ως άνω ελευθερία αυτοδιάθεσης, που κατοχυρώνει ένα φιλελεύθερο πολιτικό και κατ'επέκταση ποινικό σύστημα, και τη συνεπαγόμενη μη τιμώρηση οποιασδήποτε μορφής αυτοβλάβης δύνανται να υπάρχουν περιορισμοί στο βαθμό που το εν λόγω άτομο, λόγω κάποιας ιδιότητας που φέρει, ενσαρκώνει και έννομα αγαθά άλλου φορέα. Αυτός είναι και ο λόγος τιμώρησης από το ποινικό μας δίκαιο κάποιων μορφών αυτοπροσβολών, όπως είναι η τεχνητή πρόκληση ανικανότητας προκειμένου να αποφύγει κάποιος τη στρατιωτική του υπηρεσία (άρ.203 ΠΚ), ή η αυτοπροσβολή στην οποία προβαίνει ένας πολίτης, φέρων την ιδιότητα του ασφαλισμένου, προκειμένου να εισπράξει τα ασφάλιστρα (άρ.388 ΠΚ). Δύσκολα όμως μπορεί να γίνει δεκτό

<sup>496</sup>Αξίζει να σημειωθεί η θέση της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου στο 8<sup>ο</sup> Πανελλήνιο Συνέδριό της, όπου και προτάθηκε η απεγκληματοποίηση της απλής χρήσης ναρκωτικών και όσων πράξεων σχετίζονται αναγκαία με αυτήν (προμήθεια, καλλιέργεια, κατοχή για ίδια χρήση), αφού οι πράξεις αυτές θα μπορούσαν να επισύρουν διοικητικές μόνο κυρώσεις, και εν γένει να αποτελούν αντικείμενο ιατρικής και κοινωνικής αρωγής. Βλ. σχετ. σε Πρακτικά Η' Πανελλήνιου Συνεδρίου Ε.Ε.Π.Δ., «Ποινικό Δίκαιο και ναρκωτικά», Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλα Αθήνα 2003, σ.191

<sup>497</sup>Κατά το Μανωλεδάκη Ι., πράξη στο νομικό κόσμο αποτελεί εκείνη η ανθρώπινη δράση που δημιουργεί μία κοινωνική σχέση και αυτός είναι ο λόγος που η πράξη είναι πάντα «δράση προς έτερον». Έτσι σε Μανωλεδάκη Ι. «Ποινικό Δίκαιο Έπιτομή Γενικού Μέρους», Εκδ. Σάκκουλα Θεσσαλονίκη 1985, σ. 111.

<sup>498</sup>Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικό Ποινικό Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ. II, ό.π., σ.30

<sup>499</sup>Βλ. και σε Παρασκευόπουλο Ν., ό.π., σ. 157, όπου αναφέρεται ότι στο ποινικό μας δίκαιο υπάρχουν ακόμα λίγες εξαιρέσεις που εκ πρώτης όψεως ποινικοποιούν την αυτοπροσβολή, όπως η τεχνητή πρόκληση ανικανότητας για στρατιωτική υπηρεσία, ή η οδήγηση οχήματος χωρίς ζώνη ασφαλείας, ωστόσο αυτές παρουσιάζουν μία ιδιομορφία καθώς στο πυρήνα τους εμπεριέχουν και τη συμπροσβολή αγαθών τρίτων.

<sup>500</sup>Βλ. Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικό Ποινικό Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ.ΙΙ, σ.30, Παπαδαμάκη Αδ. «Σκέψεις για το πρόβλημα της ποινικοποίησης της χρήσης ναρκωτικών», Αρμεν. 1989, 703, Παρασκευόπουλο Ν., ό.π., σ.161.

πώς τέτοια ενσάρκωση ενός αγαθού κάποιου άλλου πλην του ατομικού του φορέα, μπορεί να συντρέχει στην περίπτωση της τιμώρησης των ναρκωτικών.<sup>501</sup>

Περαιτέρω, όπως είδαμε και σε προηγούμενη ενότητα, μέσα από την ποινικοποίηση της χρήσης δεν παροράται μόνο το ποινικό δόγμα που απαιτεί να έχει τελεστεί μία πράξη προς άλλο πρόσωπο, αλλά αφήνει να διέλθει απρόσκοπτα στο νομικό σύστημα ένας ωμός πατερναλισμός, ο οποίος υπαγορεύει ουσιαστικά στον κοινωνό του δικαίου ποια στάση πρέπει να τηρεί προκειμένου να μην αποτρέπεται η βλάβη των δικών του αγαθών, ανεξάρτητα από το αν ο ίδιος θέλει να τα προστατέψει.<sup>502</sup>

Η ποινικοποίηση όμως της χρήσης ναρκωτικών ουσιών δε δικαιολογείται νομικά και για το λόγο ότι με αυτήν δεν επιτελείται ούτε η ειδικοπροληπτική ούτε η γενικοπροληπτική λειτουργία της ποινής. Πιο συγκεκριμένα, η ειδική πρόληψη θεωρείται ανύπαρκτη καθώς οποιοδήποτε θετικό αποτέλεσμα θα μπορούσε θεωρητικά να έχει η πρόβλεψη κι απειλή ποινής για τη χρήση εξασθενίζει και κάμπτεται από την ίδια την πραγματικότητα, η οποία χαρακτηρίζεται από μία στερεοτυπική πλέον κοινωνική περιθωριοποίηση του χρήστη. Αλλά ούτε για γενική πρόληψη θα μπορούσε να γίνει λόγος, γιατί κάτι τέτοιο θα σήμαινε ότι ο λόγος που επιβάλλεται ποινή στο χρήστη είναι για να αποτραπούν τρίτα πρόσωπα από την τέλεση σχετικών αδικημάτων. Αυτό όμως θα συνεπαγόταν ότι ένας άνθρωπος, ο χρήστης, αποτελεί το μέσο για την επίτευξη ενός πολιτικού στόχου, θεώρηση ανεπίτρεπτη για το ισχύον νομικό μας σύστημα.<sup>503</sup>

Εκτός όμως των ανωτέρω επιχειρημάτων, πρέπει να επισημανθεί και ότι η ποινικοποίηση της χρήσης στερείται λογικής και νομικού ερείσματος αφ'ης στιγμής δε χαρακτηρίζεται από κάποια επικινδυνότητα. Μάλιστα αυτή η έλλειψη επικινδυνότητας (και όχι ο μειωμένος βαθμός της) δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ούτε από τους πολέμιους της αποποινικοποίησης, καθώς συνιστά το λόγο που ο νομοθέτης προβλέπει τόσο χαμηλή ποινή –τουλάχιστον συγκριτικά με τα υπόλοιπα αδικήματα του ίδιου νόμου.<sup>504</sup> Αντίστροφα, ακριβώς το γεγονός ότι η έννοια της επικινδυνότητας αποτελεί σύστοιχο της ενοχής και δικαιολογητική βάση της τιμώρησης μίας πράξης, αποτελεί και το λόγο που ποινικοποιούνται άλλα εγκλήματα, όπως αυτό της διακίνησης. Ωστόσο, στην περίπτωση της χρήσης δεν στοιχειοθετείται η έννοια της επικινδυνότητας, αφού με τη χρήση, το μοναδικό αγαθό που προσβάλλεται είναι η ίδια η υγεία του χρήστη και όχι έτερων προσώπων. Εξάλλου, η άποψη που επικρατεί εν γένει, και κυρίως σε

<sup>501</sup> Βλ. έτσι και σε Μανωλεδάκη Ι., «Διάλογος με τον (ποινικό) νομοθέτη», ό.π., σ. 23-25 και 35-36

<sup>502</sup> Βαθιώτης Κ., «Τα εγκλήματα του μη εξαρτημένου χρήστη ναρκωτικών ουσιών: (Αντι)πατερναλιστικές αναγνώσεις σε σχέση με το αξιόποιο του χρήστη ναρκωτικών ουσιών», ό.π.

<sup>503</sup> Βλ. σχετ. σε Παπαδαμάκη Αδ. «Σκέψεις για το πρόβλημα της ποινικοποίησης της χρήσης ναρκωτικών», Αρμεν. 1989, 704.

<sup>504</sup> Έτσι και σε Θεολόγη Β., ό.π., σ. 817



κοινωνικό παρά σε νομικό επίπεδο, ότι το έγκλημα της χρήσης ενέχει στοιχεία επικινδυνότητας, είναι λανθασμένη, καθώς, όπως ορθά επισημαίνεται, «δεν είναι η επικινδυνότητα του χρήστη που προκαλεί το έγκλημα της χρήσης, αλλά το έγκλημα της χρήσης, που προκαλεί την επικινδυνότητα του χρήστη».<sup>505</sup>

Τα παραπάνω φαίνεται να έλαβε υπόψη σε ένα βαθμό ο νομοθέτης του ν. 4139/2013, τουλάχιστον σε ένα αρχικό στάδιο, καθώς στην Αιτιολογική Έκθεση του αρχικού σχεδίου, που είχε κατατεθεί από την αρμόδια επιτροπή, προβλεπόταν η επιβολή ποινής φυλάκισης μέχρι τριών μηνών μόνο για τις περιπτώσεις που κάποιος έκανε χρήση ναρκωτικών δημοσίως. Ατιμώρητη έμενε η χρήση, ενώ η καλλιέργεια φυτών κάνναβης, η προμήθεια και η κατοχή ναρκωτικών που γινόταν προς αποκλειστικά ίδια χρήση τιμωρούταν με κράτηση μέχρι δύο μήνες ή με πρόστιμο μέχρι 1.000 ευρώ. Ωστόσο, λόγω κριτικής και πολιτικών αντιπαραθέσεων, η διάταξη αυτή, όπως προκύπτει από την αντιπαραβολή της με την ισχύουσα του άρ. 29 του ισχύοντος νόμου, δεν ακολουθήθηκε τελικώς.<sup>506</sup>

Στο σημείο αυτό, για λόγους πληρότητας της παρούσας, και πριν γίνει αναφορά στην αντίθετη άποψη, χρήσιμη είναι μία σύντομη επισκόπηση στις νομοθετικές επιλογές, που έχουν ακολουθήσει τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Σουηδίας, στην οποία εφαρμόζεται μία μορφή άτεγκτης αυστηρότητας απέναντι στα άτομα που τελούν οποιοδήποτε έγκλημα της νομοθεσίας περί ναρκωτικών. Συγκεκριμένα απαγορεύεται η χρήση κι η κατοχή και κάθε άλλη συμπεριφορά σχετική με τα ναρκωτικά, ωστόσο για την επιβολή ποινής λαμβάνεται υπόψη η φύση και η ποσότητα της επίδικης ναρκωτικής ουσίας. Στο άλλο άκρο βρίσκεται η Ολλανδία, η οποία δεν έχει προβεί στη νομιμοποίηση, ωστόσο η χρήση μαλακών ναρκωτικών δεν επισύρει ποινή παρά μόνο αν συντρέχει λόγος δημόσιας τάξης ή αν τελείται σε σχολεία ή δημόσιες συγκοινωνίες. Επίσης ατιμώρητη μένει και η κατοχή κάνναβης ποσότητας κάτω από 0,5g. Στη Γαλλία η χρήση και η κατοχή συνιστούν ποινικά αδικήματα και είναι στην ευχέρεια του Εισαγγελέα το αν θα ασκήσει δίωξη για χρήση ή εμπορία ή αν θα απόσχει οριστικά από την ποινική δίωξη. Στη Γερμανία και στην Ιταλία η χρήση μόνο δε συνιστά ποινικό αδίκημα, ενώ η κατοχή στην πρώτη τιμωρείται και στη δεύτερη επισύρει απλώς διοικητικές κυρώσεις. Τέλος, στην Ισπανία τόσο η χρήση όσο και η κατοχή τιμωρούνται με διοικητικές κυρώσεις.<sup>507</sup>

Ωστόσο κατά την αντίθετη άποψη, εκτεθειμένη εν μέρει και στη σχετική με το προστατευόμενο έννομο αγαθό ενότητα, εκκινώντας από τη θέση ότι από τη χρήση ναρκωτικών

<sup>505</sup> Θεολόγη Β., ό.π., σ.817

<sup>506</sup> Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.: «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», ό.π., τ. II, σ.32

<sup>507</sup> Βλ. αναλυτικά για το τι προβλέπεται στα επί μέρους κράτη-μέλη της Ε.Ε. σε Κώνστα Ελ., «Ναρκωτικά: Κοινωνιολογική προσέγγιση και προεκτάσεις του προβλήματος», ό.π.

ουσιών βλάπτονται έννομα αγαθά όχι μόνο του χρήστη αλλά και τρίτων<sup>508</sup>, υποστηρίζεται ότι η ποινικοποίηση της χρήσης –και μάλιστα με αυστηρότερα των ισχύοντων κυρωτικά πλαίσια-, συνιστά υποχρέωση της πολιτείας. Αυτή η υποχρέωση απορρέει από την παραδοχή ότι κάποιες αξίες δεν μπορούν να προστατευθούν αποτελεσματικά παρά μόνο μέσω της ποινικοποίησης των συμπεριφορών που τις απειλούν. Όπως μάλιστα έχει επισημανθεί, διαφορετική εκδοχή και μη ποινικοποίηση των αντίστοιχων συμπεριφορών θα σήμαινε τη διάπραξη εκ μέρους του κράτους «αδικίας διά παραλείψεως».<sup>509</sup> Υποστηρίζεται επίσης ότι οποιαδήποτε αποποινικοποίηση και χαλάρωση των νομοθετικών ινίων στο πεδίο της εγκληματικότητας των ναρκωτικών θα ήταν ολέθρια για την ελληνική έννομη τάξη, καθώς θα μετέφερε το λανθασμένο μήνυμα στην κοινωνία ότι αφ'ης στιγμής δεν τιμωρείται η χρήση, δεν είναι βλαπτική για την υγεία.<sup>510</sup> Κατά την ίδια δε άποψη η φιλελεύθερη φυσιολογία του ποινικού δικαίου δε σημαίνει σε καμία περίπτωση δικαίωμα στην αυτοκαταστροφή.<sup>511</sup> Μία αυτοκαταστροφική διάθεση θα ήταν παραλογισμός και για την πιο φιλελεύθερη έννομη τάξη.<sup>512</sup> Το ίδιο συμπέρασμα όμως υπαγορεύεται και από το ίδιο το Σύνταγμα, αφού με βάση τα άρθρα 5 παρ.1 και 25 παρ.3 το δικαίωμα αυτοπροσδιορισμού και ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας ενός ανθρώπου έχουν τα όρια τους στο σημείο που δεν υπάρχει κατάχρηση των δικαιωμάτων των υπολοίπων.<sup>513</sup>

Στο ίδιο πλαίσιο κινείται και η Ευρωπαϊκή Έκθεση για τα Ναρκωτικά του 2018<sup>514</sup>, όπου σημειώνεται ότι η χρήση ναρκωτικών ουσιών συντελεί στη νοσοεπιβάρυνση. Συγκεκριμένα επισημαίνεται ότι τα υψηλά επίπεδα επικράτησης της χρήσης ναρκωτικών ουσιών –και κυρίως

<sup>508</sup> Συγκεκριμένα υποστηρίζεται ότι μέσα από τη χρήση ναρκωτικών ουσιών, εκτός του ίδιου του χρήστη βλάπτεται και η υπόλοιπη οικογένεια και εν γένει ο κοινωνικός του περίγυρος αλλά και τα τέκνα που είτε μεγαλώνουν χωρίς την κατάλληλη γονεϊκή φροντίδα είτε δεν επιβιώνουν λόγω κακών συνθηκών διαβίωσης. Επιπλέον η χρήση ναρκωτικών ουσιών μπορεί να οδηγήσει και στη διάπραξη άλλων εγκλημάτων σε βάρος τρίτων προσώπων. Από την οπτική αυτή η χρήση ναρκωτικών ουσιών βλάπτει την ίδια τη δημόσια υγεία. Βλ. σχετ. σε Μυλωνόπουλο, ό.π., σ. 160-161. Βλ. όμως και τεκμηριωμένη αντίκρουση της άποψης αυτής από Καρανικόλα Γ., σε «Ποινικό Δίκαιο και Ναρκωτικά, Πρακτικά του Η' Πανελληνίου Συνεδρίου», της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου, Εκδ. ΔίκαιοκαιΟικονομίαΠ. Ν. ΣάκκουλαΑθήνα 2003, σ. 178.

<sup>509</sup> Lacey, State Punishment. Political Principles and Community Values, 1988, σ.140

<sup>510</sup> Κουράκης Ν., «Αποποινικοποίηση της χρήσης ουσιών: Υπέρ ή Κατά; Ένα ψευδοδίλημμα της Ελληνικής Αντεγκληματικής Πολιτικής, ΠοινΛογ 2001, 1240

<sup>511</sup> Πρβλ. όμως και τη χαρακτηριστική παράθεση ενός παραδείγματος εξαχθέντος από ένα πολιτικού χαρακτήρα μυθιστόρημα, σύμφωνα με το οποίο ακόμα και σε μία κοινωνία βασισμένη αποκλειστικά στην απόλυτα ίση ελευθερία και αυτονομία των πολιτών, ακόμα και εκεί μία ποινικοποίηση της χρήσης θα παρέμενε ανονυμοποίητη, αφού η υποχρέωση του κράτους συνίσταται στην παροχή στους πολίτες του ίσων ευκαιριών και αυτονομίας. Ο βαθμός όμως κατάκτησης αυτών των αξιών αποτελεί προσωπική υπόθεση κάθε πολίτη, ο οποίος δρα σύννομα όσο δεν προκαλεί άδικη βλάβη στο αγαθό της αυτονομίας του άλλου. Συνεπώς, αφού με τη χρήση ναρκωτικών ουσιών δε βλάπτεται η αυτονομία των άλλων, δε μπορεί να βρεθεί ουσιαστικό νομιμοποιητικό έρεισμα για την ποινικοποίησή της. Βλ. σχετ. σε Καρανικόλα Γ., ό.π., σ.175-179.

<sup>512</sup> Μανωλεδάκης Ι. «Υπάρχει δικαίωμα στο θάνατο;», Υπερ. 1994, 528

<sup>513</sup> Κουράκης Ν., ό.π., σ.1240

<sup>514</sup> «Ευρωπαϊκή Έκθεση για τα Ναρκωτικά. Τάσεις κι Εξελίξεις 2018», σ.59, του Ευρωπαϊκού Κέντρου Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας:

[http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/8585/20181816\\_TDAT18001ELN\\_PDF.pdf](http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/8585/20181816_TDAT18001ELN_PDF.pdf)

της κάνναβης- «δεν αποκλείεται να έχουν συνέπειες για τη δημόσια υγεία», ενώ η ποικιλία και η καθαρότητα των διαθέσιμων ουσιών αυξάνει τις δυνητικές βλάβες.

Ωστόσο η ως άνω εκτεθείσα άποψη, συνοδευόμενη από τα αντίστοιχα επιχειρήματα, φαίνεται να αγνοεί το πιο σημαντικό: ότι στην περίπτωση της χρήσης, σε αντίθεση με την περίπτωση της διακίνησης, δεν τίθεται ένας όρος που να μπορεί χωρίς νέα πράξη του δράστη, να οδηγήσει σε βλάβη τρίτων προσώπων.<sup>515</sup> Σε κάθε περίπτωση και παρά τα πορίσματα σχετικά με την ευρεία διάδοση της χρήσης ναρκωτικών, οποιαδήποτε ποινικοποίηση της χρήσης στερείται νοήματος αν δεν συνοδεύεται κι από παράλληλη λήψη μέτρων, που στοχεύουν στη θεραπεία του χρήστη, μέσω, παραδείγματος χάριν, της παρακολούθησης θεραπευτικών προγραμμάτων. Αυτό δηλαδή που πρέπει να ενδιαφέρει το νομοθέτη (όχι μόνο τον ποινικό) δε θα πρέπει να είναι η κατασταλτική αντιμετώπιση της χρήσης, αλλά η διάνοιξη μιας οδού θεραπευτικής διαδικασίας για το χρήστη, που θα αποσκοπεί στην εξάλειψη της ενδεχόμενης εξάρτησης και στην κατ'επέκταση μείωση της οφειλόμενης στη χρήση ναρκωτικών ουσιών εγκληματικότητας.

Η ποινικοποίηση της χρήσης φαίνεται όμως εκτός των άλλων να στερείται και οποιασδήποτε προσφορότητας και αποτελεσματικότητας ως τρόπος καταπολέμησης της διάδοσης των ναρκωτικών. Στο συμπέρασμα αυτό καταλήγει κανείς αν αναλογιστεί ότι μέσω της απαγόρευσης της χρήσης η τιμή των ναρκωτικών στην παράνομη αγορά αυξάνεται, με περαιτέρω συνέπεια τη μη εύκολη πρόσβαση σε αυτά από άτομα με περιορισμένες οικονομικές δυνατότητες, τα οποία τελικώς καταφεύγουν στην αναγκαστική εμπλοκή τους στην πλεκτάνη της εγκληματικότητας του πεδίου των ναρκωτικών, προκειμένου να ικανοποιήσουν και τις δικές τους ανάγκες χρήσης. Συνεπώς, η τιμώρηση της χρήσης όχι απλώς δε συντελεί στην αντιμετώπιση του «φαινομένου», αλλά αντίθετα φαίνεται να αποτελεί αιτία επιδείνωσης και διάδοσής του.<sup>516</sup>

Αποτελεί κοινή παραδοχή, επί της οποίας δε χωρεί αμφισβήτηση, ότι η χρήση ναρκωτικών ουσιών μπορεί να οδηγήσει ακόμα και σε οξεία βλάβη της υγείας του ατόμου. Η διασωστική όμως επέμβαση προκειμένου να προστατευθεί η υγεία του χρήστη σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να αποτελεί μέριμνα του ποινικού δικαίου. Αντίθετα, η αποποινικοποίηση της χρήσης θα οδηγούσε στη λήψη άλλων κατάλληλων μέτρων, όπως αυτό της θεραπείας του δράστη, και της καταφυγής σε δράσεις πρόληψης του φαινομένου.<sup>517</sup> Επιπλέον η παύση της τυποποίησης

<sup>515</sup>Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ .159

<sup>516</sup>Μανωλεδάκης Ι., «Πρόλογος του Μανωλεδάκη Ι. στην Α΄ Έκδοση» σε «Η καταστολή της διάδοσης των ναρκωτικών στην Ελλάδα» του Παρασκευόπουλου Ν., Γ΄ Έκδ., Εκδ. Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2010

<sup>517</sup>Υπέρ της ανάγκης πρόληψης κι ανάπτυξης μίας θεραπευτικής διαδικασίας τάσσεται και η Ευρωπαϊκή Έκθεση για τα Ναρκωτικά, όπου αναφέρεται ότι «η πρόληψη της χρήσης ουσιών και των συναφών προβλημάτων στους νέους συνιστά κεντρικό στόχο των ευρωπαϊκών εθνικών στρατηγικών[...]» Μάλιστα για

της χρήσης ως ποινικού αδικήματος θα συνεπάγεται και την ευχερέστερη επίτευξη του απώτερου στόχου της έννομης τάξης, ήτοι αυτόν της αποτελεσματικής καταστολής της διακίνησης. Εξάλλου όπως εύστοχα έχει επισημανθεί, σε ένα κράτος δικαίου αυτό που πρέπει να αιτιολογείται και να δικαιολογείται ειδικά δεν είναι η αναγνώριση της ελευθερίας αλλά η στέρησή της. Συνεπώς, ειδική αιτιολόγηση θα έπρεπε να απαιτείται μόνο για την ποινικοποίηση της χρήσης και όχι για το αντίστροφο.<sup>518</sup>

Το αποφασιστικό βήμα προς την αποποινικοποίηση της χρήσης όμως δεν έχει πραγματοποιηθεί ακόμα ούτε σε διεθνές επίπεδο. Κι ενώ οι ελπίδες όλων είχαν στραφεί και βασιστεί στην Ειδική Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ (UNGASS), που έλαβε χώρα τον Απρίλιο του 2016, ωστόσο το αποτέλεσμα αυτής ήταν λίαν αποθαρρυντικό. Μολονότι στο τελικό κείμενο αυτής αποτυπώνεται η γενική παραδοχή της ανάγκης αποποινικοποίησης της χρήσης, προκειμένου να διανοιχτεί η οδός της αποτελεσματικής θεραπείας των χρηστών, εν τέλει δεν επετεύχθη να εξαχθεί ένα γενικό συμπέρασμα προς διαμόρφωση μίας καθολικής πολιτικής βαίνουσας προς την απεγκληματοποίηση της χρήσης, αποδεικνυομένης έτσι της διστακτικότητας και της αμηχανίας του πολιτικού κόσμου απέναντι στο θέμα αυτό.<sup>519</sup>

Τέλος και παρά την επιμονή του εγχώριου νομικού συστήματος στην ποινικοποίηση της χρήσης των ναρκωτικών ουσιών και των συνοδευτικών αυτής πράξεων, ο νομοθέτης προχώρησε στη θέσπιση του ν. 4523/2018, με τον οποίο ουσιαστικά αναγνωρίστηκε νομοθετικά για πρώτη φορά στην Ελλάδα η δυνατότητα αξιοποίησης για θεραπευτικούς σκοπούς των ιδιοτήτων του φυτού της κάνναβης. Συγκεκριμένα με το νόμο αυτό προστέθηκε στο σώμα του ν.4139/2013 το άρ. 2<sup>A</sup>, με το οποίο παρέχεται πια –υπό αυστηρές προϋποθέσεις– η δυνατότητα σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα να παράγουν, να κατέχουν, να μεταφέρουν, να αποθηκεύουν και να προμηθεύονται πρώτες ύλες και ουσίες των ποικιλιών κάνναβης του είδους Cannabis Sativa L περιεκτικότητας σε τετραϋδροκανναβινόλη (THC) άνω του 0,2%<sup>520</sup>, υπό την προϋπόθεση όμως ότι τελικός κι αποκλειστικός σκοπός των ενεργειών είναι η παραγωγή τελικών προϊόντων φαρμακευτικής κάνναβης, τα οποία είτε θα διατίθενται για προμήθεια του κρατικού μονοπωλίου προς περαιτέρω διάθεσή τους σε ασθενείς, είτε θα

---

πρώτη φορά αναφέρεται μία νέα μέθοδος πρόληψης, η οποία συνίσταται και στην ανάπτυξη κι αξιοποίηση των νέων ηλεκτρονικών προγραμμάτων κι εφαρμογών στα κινητά τηλέφωνα, μέσω των οποίων γίνεται ακόμα πιο ευχερής η πρόσβαση σε θεραπευτικές υπηρεσίες. Βλ. σχετ. σε Ευρωπαϊκή Έκθεση, ό.π., σ.61-62

<sup>518</sup>Παρασκευόπουλος Ν., ό.π., σ.155

<sup>519</sup>Βλ. σχετ. σε: ΔΙΟΓΕΝΗΣ» – Διάλογος Πολιτικής για τα Ναρκωτικά «Drug policy reform- the UNGASS 2016 a catalyst for change?», ό.π., σ. 10, 53, 59

<sup>520</sup>Αναφορικά με τις ποικιλίες κάνναβης του είδους Cannabis Sativa L περιεκτικότητας σε τετραϋδροκανναβινόλη (THC) κάτω του 0,2%, αυτές βρίσκονται εκτός πεδίου ισχύος του ν. 4139/2013, καθώς σύμφωνα με το άρ. 1 παρ. 3 του ίδιου νόμου δεν θεωρούνται ως «ναρκωτικές ουσίες».

εξάγονται για ιατρικούς σκοπούς.<sup>521</sup> Η θέσπιση του νόμου αυτού δεν μπορεί παρά να αποτελεί ένα νομοθετικό εγχείρημα με θετικό πρόσημο, το οποίο όχι μόνο αναδεικνύει τις θεραπευτικές ιδιότητες του φυτού της κάνναβης, αλλά ενισχύει περαιτέρω και την εθνική οικονομία.<sup>522</sup> Τη σημασία μάλιστα αυτής της ρύθμισης ανέδειξε το 2016 και η Ειδική Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ (UNGASS), όπου, μολονότι εν γένει επικράτησε σιωπή ως προς το θέμα της κάνναβης, ωστόσο με ενάργεια επισημάνθηκε ότι ένας συνεχώς αυξανόμενος αριθμός κρατών έχει ήδη προβεί στη νομιμοποίηση της χρήσης φαρμακευτικής κάνναβης, επιλογή που εν τέλει δύο χρόνια αργότερα υιοθετήθηκε και στην ελληνική έννομη τάξη.<sup>523</sup>

Κι ενώ ως προς την κλωστική κάνναβη, ο νομοθέτης ρητά προέβλεψε την υπό όρους νομιμοποίησή της, το ζήτημα της αποποινικοποίησης της χρήσης τόσο της ινδικής κάνναβης για ψυχαγωγικούς σκοπούς όσο και όλων των λοιπών εν γένει ναρκωτικών ουσιών εξακολουθεί να αποτελεί ζητούμενο, μη επιδεκτικό προς το παρόν νομοθετικής αντιμετώπισης.

Καθίσταται εκ των ανωτέρω σαφές ότι η αποποινικοποίηση της χρήσης<sup>524</sup> αποτελεί επιτακτικό αίτημα προς τον εγχώριο νομοθέτη, στο οποίο ο τελευταίος, ως θεματοφύλακας των θεμελιακών αρχών το ποινικού δικαίου, οφείλει να υπακούσει. Εξάλλου με μία επισκόπηση της τρέχουσας κατάστασης, δεν μπορεί να παραβλέψει κάποιος ότι η μέχρι σήμερα απαραβίαστη τακτική του ιστορικού νομοθέτη της προσπάθειας καταστολής της χρήσης μέσω της ποινικοποίησής της όχι μόνο δεν μπορεί να αποτελέσει λύση και τρόπο αντιμετώπισης της διάδοσης των ναρκωτικών, αλλά αποτελεί ακριβώς την αιτία για τη διόγκωση κι επιδείνωση του «φαινομένου».<sup>525</sup>

---

<sup>521</sup> Πρέπει ωστόσο να επισημανθεί ότι, όπως αναφέρεται ρητά και στην Αιτιολ. Έκθ. του ν. 4523/2018, επιτρέπεται η εξαγωγή μόνο τελικών προϊόντων κάνναβης, και όχι σπόρων.

<sup>522</sup> Βλ. Αιτιολ. Έκθ. ν. 4523/2018, σ. 2.

<sup>523</sup> «ΔΙΟΓΕΝΗΣ» – Διάλογος Πολιτικής για τα Ναρκωτικά «Drug policy reform- the UNGASS 2016 a catalyst for change?», ό.π., σ. 10 και 58

<sup>524</sup> Η προτεινόμενη λύση περί πταισματοποίησης της χρήσης, ενδεχομένως θα μπορούσε να αποτελέσει μία μέση και συμβιβαστική επιλογή, ωστόσο δεν αναιρεί το γεγονός ότι και ως πταίσμα, θα εξακολουθούσε να αποτελεί ποινικό αδίκημα.

<sup>525</sup> Η αποτυχία της ποινικοποίησης της χρήσης ως τρόπου καταπολέμησης του «φαινομένου» των ναρκωτικών διαφαίνεται κι από το γεγονός ότι η ίδια η ποινικοποίηση αυτή έχει οδηγήσει στην συνεχώς διογκώμενη ανάπτυξη των παράνομων κυκλωμάτων εμπορίας, και στη συνεχή αύξηση των κερδών τους. Βλ. σχετ. σε Μανωλεδάκη Ι., «Διάλογος με τον (ποινικό) νομοθέτη», ό.π., σ.42-43.

## 9. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Μέσα από την παρούσα εργασία έγινε μία προσπάθεια προσέγγισης, εξέτασης κι ανάλυσης της ειδικής μεταχείρισης, της οποίας τυγχάνει ο χρήστης ναρκωτικών ουσιών από το ποινικό μας σύστημα. Στα πλαίσια της εξέτασης αυτής εντοπίστηκαν αφ' ενός οι προβλεπόμενες από την ειδική νομοθεσία ρυθμίσεις, κι αφ' ετέρου ο τρόπος αλλά και ο βαθμός στον οποίον αυτές υλοποιούνται από τον εφαρμοστή του δικαίου. Εντοπίστηκαν τα θετικά σημεία, καθώς και οι καινοτομίες του σύγχρονου νομοθέτη, ο οποίος σταδιακά αλλά με αποφασιστικά βήματα φαίνεται να εγκαταλείπει οριστικά την αυστηρή και στεγνή αντιμετώπιση του χρήστη ως εγκληματία. Η –αναμφισβήτητα- θετική όμως αυτή πορεία του νομοθέτη χαρακτηριζόμενη από ένα εν γένει ευνοϊκό πνεύμα προς το χρήστη ναρκωτικών ουσιών δυστυχώς δε σήμαινε και την έλλειψη «τρωτών σημείων» και ατελειών του σχετικού νόμου, οι οποίες και παρουσιάστηκαν στις οικείες ενότητες.

Επιπλέον, όπως αναφέρθηκε μέσα από την παράθεση και την ανάλυση των επί μέρους διατάξεων, υπό το ισχύον νομοθετικό καθεστώς, η χρήση διακρίνεται σε μεγάλο βαθμό από τα υπόλοιπα εγκλήματα της σχετικής νομοθεσίας. Παράλληλα η ύπαρξη ειδικών ρυθμίσεων που αποσκοπούν στην ευνοϊκή μεταχείριση του εξαρτημένου δράστη μαρτυρούν ότι τώρα πια η εξάρτηση αναγνωρίζεται ως ασθένεια με αποτέλεσμα ο νομοθέτης πιο έντονα από κάθε άλλη φορά στο παρελθόν να εξασφαλίζει – έστω υπό κάποιες προϋποθέσεις- ένα δικαίωμα στη θεραπεία για τον κρινόμενο ως εξαρτημένο δράστη. Κατέστη έτσι σαφές ότι ο νομοθέτης του ν.4139/2013 διάκειται από ένα πνεύμα επιείκειας προς το χρήστη ναρκωτικών ουσιών, η οποία είναι ακόμα μεγαλύτερη όταν επιπλέον συντρέχει και το στοιχείο της εξάρτησης.

Ωστόσο και παρά τον αναμφισβήτητα ευνοϊκό χαρακτήρα των διατάξεων αυτών, δεν έγινε ούτε υπό το καθεστώς του ισχύοντος νόμου το νομοθετικό άλμα προς την αποποινικοποίηση της χρήσης. Αντίθετα, η χρήση έστω κι αν απειλείται με ελαφρύτερες σε σχέση με το παρελθόν ποινές, εξακολουθεί να διώκεται ποινικά, κάτι, που, όπως είδαμε, δεν αποτελεί παρά μία έκφραση ωμού πατερναλισμού με αποτέλεσμα την παραβίαση βασικών αρχών του ποινικού δικαίου.

Βέβαια μία στείρα κριτική ενός συστήματος δε θα είχε κανένα απολύτως νόημα αν δε συνοδευόταν κι από την επίκληση αντιπροτάσεων και εναλλακτικών λύσεων προς αποτελεσματική αντιμετώπιση του υπό εξέταση προβλήματος. Για το λόγο αυτό κρίνεται επιβεβλημένη μία ριζική νομοθετική μεταρρύθμιση, η οποία θα υπαγορεύει την παύση της τυποποίησης της χρήσης ναρκωτικών ουσιών ως αδικήματος, ενώ στη θέση της ποινής μπορεί

να προβλέπεται η επιβολή διοικητικών ή αστικών μόνο κυρώσεων.<sup>526527</sup> Επίσης, θα μπορούσε η αντιμετώπιση της χρήσης ναρκωτικών ουσιών και της διατάραξης που ενίοτε αυτή προκαλεί σε τοπικές κοινωνίες να αποτελεί μέριμνα μόνο των τοπικών αυτοδιοικήσεων, κάτι που ήδη συμβαίνει σε αλλοδαπές έννομες τάξεις, οι οποίες με αυτόν τον τρόπο έχουν απαλλάξει τα ποινικά δικαστήριά τους από την ενασχόληση με ήσσονος σημασίας πράξεις, όπως είναι αυτές της χρήσης ναρκωτικών ουσιών.<sup>528</sup> Επιπλέον, όπως ορθά έχει παρατηρηθεί και προταθεί, μία μέση λύση η οποία ενδεχομένως θα ικανοποιεί τόσο τους υποστηρικτές της ποινικοποίησης όσο και τους πολέμιους αυτής, θα ήταν αυτή της ενεργοποίησης της ποινικής δικαιοσύνης μόνο για υποθέσεις χρήσης που άπτονται της δημόσιας τάξης, όπως όταν αυτή τελείται δημοσίως. Φυσικά, οι ως άνω προτεινόμενες λύσεις θα πρέπει να λειτουργούν πάντα συνδυαστικά με ανεπτυγμένα και κατάλληλης υποδομής θεραπευτικά προγράμματα, των οποίων η αναβάθμιση και η ομαλή λειτουργία θα πρέπει να αποτελούν πρωταρχικό μέλημα της πολιτείας, καθώς, όπως ήδη τονίστηκε, στον αγώνα της καταπολέμησης της διάδοσης των ναρκωτικών, η απεξάρτηση είναι πάντα –διαπιστευμένα πλέον– πιο αποτελεσματική έναντι της τιμωρίας. Στο πεδίο αυτό, μέριμνα θα πρέπει να δίδεται και στην αποκαλούμενη τριτογενή πρόληψη, η οποία συνίσταται στην πρόληψη υποτροπής κατά τη διάρκεια των οικείων προγραμμάτων, και στην οποία περιλαμβάνονται και μέτρα ψυχοκοινωνικής στήριξης και μετά το τέλος της θεραπείας καθώς και επαγγελματική αποκατάσταση.<sup>529</sup> Συμπληρωματικά προς τα ανωτέρω και με αφετηρία τη σκέψη ότι η διακίνηση είναι η γεννεσιουργός αιτία και ο λόγος διάδοσης της χρήσης ναρκωτικών ουσιών, θα μπορούσε να προβλεφθεί και ρύθμιση, με την οποία θα παρέχεται δικαίωμα αξίωσης αποζημίωσης από τον έμπορο προς τον εξαρτημένο, ή τους δικαστικούς του αντιπροσώπους για την κάλυψη των δαπανών θεραπείας και απεξάρτησης αυτού.<sup>530</sup>

Αποτελεί αναγκαιότητα της σημερινής εποχής η εμπέδωση της άποψης ότι η αποτελεσματικότητα της διάδοσης της χρήσης ναρκωτικών ουσιών θα μένει απλώς ως ένα αναπάντητο αίτημα, όσο η χρήση αντιμετωπίζεται ως ποινικό αδίκημα κι όσο ο εφαρμοστής του δικαίου κλείνει τα μάτια του ερμητικά απέναντι στην ανάγκη θεραπείας της οποίας χρήζει

---

<sup>526</sup> Στην προσπάθεια αυτή αρωγός μπορεί να είναι η αξιοποίηση της καταγραφείσας εμπειρίας άλλων κρατών. Για παράδειγμα, την επιβολή διοικητικών κυρώσεων αντί ποινής προβλέπουν οι έννομες τάξεις της Αυστρίας, της Ιταλίας, της Ισπανίας, της Πορτογαλίας.

<sup>527</sup> Εξάλλου δε πρέπει να παροραθεί και η άποψη ότι οι βραχυχρόνιες αυτές στερητικές της ελευθερίας ποινές δεν έχουν πια ιδιαίτερη πρακτική αξία, λαμβανομένου υπόψη ότι κατά το άρ. 82 ΠΚ το όριο της μετατρεψιμότητας των ποινών αυτών έχει αυξηθεί. Βλ. έτσι και σε Μανωλεδάκη Ι., «Διάλογος με τον (ποινικό) νομοθέτη», ό.π., σ.30

<sup>528</sup> ΔΙΟΓΕΝΗΣ» – Διάλογος Πολιτικής για τα Ναρκωτικά «Drug policy reform- the UNGASS 2016 a catalyst for change?», ό.π., σ. 13

<sup>529</sup> Πρακτικά Η' Πανελλ. Συνεδρίου, ό.π., σ.63

<sup>530</sup> Βλ. σχετικά και σε Πρακτικά Η' Πανελλήνιου Συνεδρίου, ό.π., σ.58

ένας εξαρτημένος δράστης. Λαμβανομένου δε υπόψη ότι το φαινόμενο των ναρκωτικών αποτελεί στην ουσία του ένα ιατροκοινωνικό φαινόμενο, καθίσταται εμφανές ότι αν ο παγκόσμιος -και κατ'επέκταση- εγχώριος νομοθέτης θέλει πραγματικά να πατάξει το φαινόμενο των ναρκωτικών, τότε απαιτείται να γίνουν πολύ πιο δραστικές και ριζικές κινήσεις, που άπτονται των κοινωνικών εκείνων παραγόντων των οποίων αναπόφευκτο αποτέλεσμα είναι η μέχρι σήμερα διάδοση της ποινικά κολάσιμης χρήσης των ναρκωτικών ουσιών.<sup>531</sup>

---

<sup>531</sup>Έτσι ο Κουράκης Ν., ό.π., σ. 1246



## ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ – ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- Αθανασέλη Σ.**-Μαραβέλια Κ.-Σπηλιοπούλου Χ., «Τοξικολογική ανάλυση τριχών. Μύθοι και πραγματικότητα.», ΠοινΧρον 2006, 97.
- Αλεβιζόπουλος Γ.**, «Εξάρτηση από Ναρκωτικά», ΠοινΧρον 2008, σ.493
- Αναγνωστόπουλος Η.**, Παρατηρήσεις σε ΑΠ 936/1990, ΠοινΧρον 1991, 292
- Ανδρέου Φ.**, «Ναρκωτικά ν.4139/2013: Κατ'άρθρο ερμηνεία, νομολογία, βιβλιογραφία», 5η Έκδοση (2014)
- Ανδρέου Φ.**, «Κακουργήματα ή πλημμελήματα τα εγκλήματα των τοξικομανών;», ΠοινΔικ 2002, 299
- Ανδρουλάκης Ν.Κ.**, «Συμβολή στην επίλυση κάποιων προβλημάτων φαινόμενης συρροής», ΠοινΧρον 1982, 337
- Αντωνίου Ευριπίδης**, «Η νομοθεσία για τα ναρκωτικά με παράθεση σχετικής νομολογίας», Έκδοση Ένωσης Δικαστών και Εισαγγελέων, Αθήνα, Νοέμβριος 2008
- Βαθιώτης Κ.**, «Ειδικά ζητήματα διακίνησης ναρκωτικών ουσιών σύμφωνα με τον νέο νόμο 4139/2013», ΠοινΔικ 2013, 789
- Βαθιώτης Κ.**, «Τα εγκλήματα του μη εξαρτημένου χρήστη ναρκωτικών ουσιών: (Αντι)πατερναλιστικές αναγνώσεις σε σχέση με το αξιόποινο του χρήστη ναρκωτικών ουσιών», εισήγηση σε Επιμορφωτικό Σεμινάριο της Εθνικής Σχολής Δικαστών με θέμα «Ναρκωτικά και χρήστες ουσιών. Αντιμετώπιση του προβλήματος από την κοινωνική πλευρά και από τον ποινικό νόμο», Θεσσαλονίκη 11-12/5/2017.  
<http://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2017/eisigisibauivth.pdf>
- Γιαννακούλα Αθ.**, «Η διεθνής διάσταση στον συντονισμό και στην εναρμόνιση των νόμων για τα ναρκωτικά» σε Επιμορφωτικό Σεμινάριο της Εθνικής Σχολής Δικαστών με θέμα «Ναρκωτικά και χρήστες τοξικών ουσιών. Αντιμετώπιση του προβλήματος από την κοινωνική πλευρά και από τον ποινικό νόμο», Θεσσαλονίκη 11-12/5/2017  
<http://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2017/Giannakoula.pdf>
- Γιαννίδης Ι.**, «Στηρίζοντας νομικά την απεξάρτηση: Η παροχή νομικής βοήθειας στο ΚΕΘΕΑ», σε «Αξιολογήσεις Παρεμβάσεων Απεξάρτησης: Από την προδικασία ως την εκτέλεση της ποινής», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2009, σ.117
- Γκρόζος Κ.**, Παρατηρήσεις σε ΣυμβΠλημΞανθ 16/1999, Υπερ. 2000, 876
- Γρίβα Κλ.**, «Ναρκωτικά: το τίμημα της καταστολής», Θεσσαλονίκη, «Εκδοτική» (1991)

- Δημητράτος Ν.**, «Προμήθεια και διάθεση μεταξύ χρηστών μικρών ποσοτήτων ναρκωτικών ουσιών για ίδια χρήση», ΠοινΔικ 2002, 1190
- Δημητράτος Ν.**, «Το πρόβλημα της ψυχιατρικής πραγματογνωμοσύνης στο πλαίσιο των μεταρρυθμίσεων του Ν. 4139/2013», ΠοινΔικ 2015, 153
- ΔΙΟΓΕΝΗΣ** – Διάλογος Πολιτικής για τα Ναρκωτικά «Drug policy reform- the UNGASS 2016 a catalyst for change?», <https://fileserv.idpc.net/library/Drug-Policy-Reform-NEO-1.pdf>
- Ετήσια Έκθεση για την Κατάσταση του Προβλήματος των Ναρκωτικών του Εθνικού Κέντρου Τεκμηρίωσης και Πληροφόρησης για τα Ναρκωτικά (2017):**  
<http://www.ektepn.gr/Documents/PDF/EE2016.pdf>
- Ευρωπαϊκή Έκθεση για τα Ναρκωτικά. Τάσεις κι Εξελίξεις. 2018**, του Ευρωπαϊκού Κέντρου Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας:  
[http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/8585/20181816\\_TDAT18001ELN\\_PD F.pdf](http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/8585/20181816_TDAT18001ELN_PD F.pdf)
- Ζαραφονίτου Χ.**, «Ναρκωτικά: Η ποινικο-θεραπευτική αντιμετώπιση ενός κοινωνικού προβλήματος», ΠοινΔικ 2004, 1184
- Ζύγουρας Α.**, «Η επίδραση της ιδιότητας του δράστη ως τοξικομανούς εις τον χαρακτήρα ως κακουργημάτων πράξεων τινών του νόμου περί ναρκωτικών», ΠοινΔικ 2000, 290
- Ηλίας Ι.**, «Κωδικοποίηση της ισχύουσας νομοθεσίας για τα ναρκωτικά: αφετηρία νέων αντεγκληματικών προβληματισμών ή το τέλος τους; Νομοτεχνική προσέγγιση του Ν. 3459/2006 «Κώδικας Νόμων για τα Ναρκωτικά» και σημειολογικές επισημάνσεις», ΠοινΔικ 2006, 709
- Θεολόγη Β.**, «Η επικινδυνότητα του δράστη (ή του ναρκωτικού) στις νομοτεχνικές επιλογές του νομοθέτη», ΠοινΔικ 2013, 817
- Καϊάφα-Γκμπάντι Μ. - Συμεωνίδου-Καστανίδου**, «Νομολογιακές Εφαρμογές Ειδικών Ποινικών Νόμων», Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα 2008
- Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.**, «Οι πρόσφατες τροποποιήσεις του ν.1729/1987 για την καταπολέμηση της διάδοσης των ναρκωτικών από το ν. 2721/1999», Υπερ. 1999, 1521
- Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.**, Παρατηρήσεις στην ΟλΑΠ 7/1995, Υπερ. 1996, 755
- Καϊάφα-Γκμπάντι Μ.**, «Θα'πρεπε μήπως το πόρισμα της ψυχιατρικής πραγματογνωμοσύνης να είναι δεσμευτικό για το ποινικό δικαστήριο;», Αρμεν. 1983, 1046
- Καίσαρης Α.**, «Προϋποθέσεις παραδεκτού πολιτικής αγωγής-Απαράδεκτη πολιτική αγωγή γενικώς και ειδικότερα στα ναρκωτικά», ΠοινΔικ 1999, 266

-**Καρανικόλας Γ.**, σε «Ποινικό Δίκαιο και Ναρκωτικά: Πρακτικά του Η' Πανελληνίου Συνεδρίου», της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου, Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π. Ν. Σάκκουλα Αθήνα 2003, σ. 175

-**Καρπώνη Μ.**, «Προβληματισμοί σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 31 ΚΝΝ (Ν. 3459/2006)», σε «Αξιολογήσεις Παρεμβάσεων Απεξάρτησης: Από την προδικασία ως την εκτέλεση της ποινής», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2009, σ. 109

-**Κοσμάτος Κ.**, «Ο «εξαρτημένος» δράστης – η ποινική μεταχείρισή του», Επεξεργασμένη εισήγηση στο Επιμορφωτικό Σεμινάριο της Εθνικής Σχολής Δικαστών με θέμα «Ναρκωτικά και χρήστες τοξικών ουσιών. Αντιμετώπιση του προβλήματος από την κοινωνική πλευρά και από τον ποινικό νόμο», Θεσσαλονίκη 11-12/5/2017

[http://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2017/kosmatos\\_narkvtika.pdf](http://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2017/kosmatos_narkvtika.pdf)

-**Κοσμάτος Κ.**, «Τα εξαρτημένα άτομα στη νέα νομοθεσία για τα ναρκωτικά (άρθρα 21 παρ. 1α', 30-35 Ν. 4139/2013)», ΠοινΔικ 2013, 805

-**Κοσμίδης Χρ.**, «Η ειδική μεταχείριση των εξαρτημένων ατόμων ως προς τις ποινικές τους εκκρεμότητες», ΠοινΔικ 2009, 447

-**Κοτσαλής Α. – Μαργαρίτης Μ. – Φαρσεδάκης Ι.**, «Ναρκωτικά: Κατ'άρθρο ερμηνεία του ν. 4139/2013», Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη (2013)

-**Κοτσαλής Α.** «Ποινικό Δίκαιο: Γενικό Μέρος», Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα 2013

-**Κοτσαλής Α.**, «Νομοθετική εξέλιξη των διατάξεων για τα ναρκωτικά: από το χθες στο σήμερα» σε «Αξιολογήσεις Παρεμβάσεων Απεξάρτησης: Από την προδικασία ως την εκτέλεση της ποινής», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2009, σ. 45

-**Κουράκης Ν.**, «Αποποινικοποίηση της χρήσης ουσιών: Υπέρ ή Κατά; Ένα ψευδοδίλημμα της Ελληνικής Αντεγκληματικής Πολιτικής», ΠοινΛογ 2001, 1237

-**Κριτσίλη Β.**, «Ο ρόλος της ποινικής δικαιοσύνης στην κοινωνική επανένταξη των απεξαρτημένων ατόμων: παρουσίαση και σχολιασμός της εφαρμογής του θεσμικού πλαισίου» σε «Αξιολογήσεις Παρεμβάσεων Απεξάρτησης: Από την προδικασία ως την εκτέλεση της ποινής», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2009, σ. 95

-**Κώνστα Ελ.**, «Ναρκωτικά: Κοινωνιολογική προσέγγιση και προεκτάσεις του προβλήματος», σε Επιμορφωτικό Σεμινάριο της Εθνικής Σχολής Δικαστών με θέμα «Ναρκωτικά και χρήστες τοξικών ουσιών. Αντιμετώπιση του προβλήματος από την κοινωνική πλευρά και από τον ποινικό νόμο», Θεσσαλονίκη 11-12/5/2017

[http://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2017/kvnsta\\_narkotika.pdf](http://www.esdi.gr/nex/images/stories/pdf/epimorfosi/2017/kvnsta_narkotika.pdf)

- Κωνσταντινίδης Αγγ.**, «Εξάρτηση και πραγματογνωμοσύνη: Η αποδεικτική ισχύς της πραγματογνωμοσύνης» σε «Εγκληματικότητα και Κράτος Δικαίου» της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργιών, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα 2009, σ. 275
- Κωσταράς Αλ.**, «Χρήση ναρκωτικών: Ατιμώρητη αυτοπροσβολή ή αξιόποινη συμπεριφορά;» σε «Εγκληματικότητα και Κράτος Δικαίου» της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργιών, Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα 2009, σ.71
- Λαμπάκης Χρ.**, «Η υποχρεωτική αναβολή της δίκης και η "ειδική" αναστολή της παραγραφής κατ'άρ. 32 παρ.2 στοιχ.γ' του ν.4139/2013», ΠοινΔικ 2013, 823
- Μαλλιώρη Μ. – Κωνσταντοπούλου Κ.**, «Εναλλακτικά της φυλάκισης προγράμματα για παραβάτες χρήστες παράνομων ουσιών», ΠοινΔικ 2009, 471
- Μανωλεδάκης Ι.**, «Ποινικό Δίκαιο Επιτομή Γεν. Μέρους», Εκδ. Σάκκουλα Θεσσαλονίκη 1985
- Μανωλεδάκης Ι.**, «Πρόλογος του Μανωλεδάκη Ι. στην Α' Έκδοση» του συγγράμματος «Η καταστολή της διάδοσης των ναρκωτικών στην Ελλάδα» του Παρασκευόπουλου Ν., Γ' Έκδ., Εκδ.Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2010
- Μανωλεδάκης Ι.**, «Διάλογος με τον (ποινικό) νομοθέτη», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 1995
- Μανωλεδάκης Ι.**, «Υπάρχει δικαίωμα στο θάνατο;», Υπερ. 1994, 528
- Μαργαρίτης Λ.**, «Ναρκωτικά και αναστολή εκτέλεσης της ποινής», ΠοινΔικ 2005, 185
- Μαργαρίτης Λ.**, «Ναρκωτικά και Υποτροπή», ΠοινΔικ 2007, 450
- Μαργαρίτης Λ. – Σατλάνης Χ.**, «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι», Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα 2015
- Μαργαρίτης Λ.-Σατλάνης Χ.**, «Ποινικά και ποινικοδικονομικά ζητήματα από την πρόσφατη νομολογία», ΠοινΔικ 2016, 1030
- Μάτσα Κ.**, «Γίνεται καλά ο τοξικομανής; Η αποτελεσματικότητα της απεξάρτησης» σε «Αξιολογήσεις Παρεμβάσεων Απεξάρτησης: Από την προδικασία ως την εκτέλεση της ποινής», Εκδ.Αντ. Ν., Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2009, σ.145
- Μπιτζιλέκης Ν.**, «Το τιμωρητικό και το φιλελεύθερο στοιχείο στο ποινικό δίκαιο», ΠοινΧρον 2001, 289
- Μπρακουμάτσος Π.**, «Ερμηνευτική και νομολογιακή προσέγγιση του άρθ.31 ν.3459/2006 (21 ν.2331/1995)» σε «Αξιολογήσεις Παρεμβάσεων Απεξάρτησης: Από την προδικασία ως την εκτέλεση της ποινής», Εκδ.Αντ. Ν., Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2009, σ.60
- Μπρακουμάτσος Π.**, «Η αναστολή της παραγραφής και η λήξη αυτής στ άρθρα 59, 432 ΚΠΔ και 32 παρ. 2 περ.γ' Ν. 4139/2013», ΠοινΔικ 2017, 232

- Μυλωνόπουλος Χ.**, «Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος», Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν.Σάκκουλα Αθήνα 2007
- Μυλωνόπουλος Χ.**, «Προμήθεια, κατοχή και καλλιέργεια ναρκωτικών προς ίδια χρήση», ΠοινΔικ 2013, σ. 159
- Νούσκαλης Γ.**, «Ορισμένες σκέψεις γύρω από την εφαρμογή των ευεργετικών διατάξεων του άρθρου 31 ΚΝΝ σχετικά με την παρακολούθηση προγραμμάτων απεξάρτησης – (Με αφορμή πρόσφατες νομολογιακές προσεγγίσεις)», ΠοινΔικ 2009, 395
- Πανταζή – Μελίστα Ε.**, «Θεραπευτικά μέτρα ή περιορισμός σε ΕΚΚΝ Ποια η σύγχρονη βούληση του νομοθέτη για την αντιμετώπιση των ανηλίκων εξαρτημένων παραβατών του Νόμου περί ναρκωτικών (άρ.123, 127 παρ.1β΄ΠΚ και 39 ν.4139/2013)», ΠοινΔικ 2014, σ.1088
- Παπαδαμάκης Αδ.**, «Προβλήματα της απόπειρας στο ποινικό δίκαιο», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα 1995, σ. 63
- Παπαδαμάκης Αδ.**, «Σκέψεις για το πρόβλημα της ποινικοποίησης της χρήσης ναρκωτικών», Αρμεν. 1989, 702
- Παρασκευόπουλος Ν.-Κοσμάτος Κ.**, «Ναρκωτικά: κατ'άρθρο ερμηνεία ν. 4139/2013», Γ΄ Έκδοση, Εκδ. Σάκκουλας Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2013
- Παρασκευόπουλος Ν.**, «Η καταστολή της διάδοσης των Ναρκωτικών στην Ελλάδα μετά το ν.4139/2013», Γ΄ Έκδοση, Εκδ. Σάκκουλας Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2010
- Παρασκευόπουλος Ν.**, «Η καταστολή της διάδοσης των Ναρκωτικών στην Ελλάδα», Δ΄ Έκδοση, Εκδ. Σάκκουλας Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2014
- Παύλου Στ.**, «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά προβλήματα του ν. 1729/1987», Β΄ Έκδ., Εκδ. Π.Ν.Σάκκουλας Αθήνα 2002
- Παύλου Στ.**, «Ναρκωτικά. Δογματικά κι Ερμηνευτικά Προβλήματα των Ποινικών Διατάξεων του Κώδικα Νόμων για τα Ναρκωτικά –Κ.Ν.Ν. ν. 3459/06», 3η Έκδοση, Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας Αθήνα 2008
- Παύλου Στ. – Σάμιος Θ.**, «Ειδικοί Ποινικοί Νόμοι: Ναρκωτικά», Εκδ. Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας 4η ενημέρωση, Μάιος 2014
- Παύλου Στ.**, «Ο "διακινητής", ο "χρήστης" και ο "διακινητής-χρήστης" ναρκωτικών», σε «Εγκληματικότητα και Κράτος Δικαίου» της Εθνικής Σχολής Δικαστικών Λειτουργών, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη 2009, σ. 93
- Παύλου Στ.**, «Ο πρόσφατος Ν.3811/2009 και ειδικότερα οι τροποποιήσεις της νομοθεσίας για τα ναρκωτικά (ΚΝΝ)», ΠοινΔικ 2010, 457

- Πεπόνης Γρ.**, «Η νομοθετική αστοχία του υποβιβασμού της παρακολούθησως εγκεκριμένου θεραπευτικού προγράμματος υπό τοξικομανούς, ως σημαντικού αιτίου αναβολής της κατ'αυτού ποινικής δίκης», ΠοινΧρον 2009, 81
- Πίσχοινα Αλεξάνδρα.**, «Απόψεις των δικαστικών λειτουργών για την ειδική μεταχείριση των εξαρτημένων χρηστών» σε «Αξιολογήσεις παρεμβάσεων απεξάρτησης: Από την προδικασία ως την εκτέλεση της ποινής», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2009, σ. 81
- Πιτσελά Α.**, «Ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων», Εκδ. Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2008
- Πουλόπουλος Χ.**, «Θεραπευτικές παρεμβάσεις σε εξαρτημένους στο πλαίσιο του σοφρωνιστικού συστήματος» σε «Αξιολογήσεις Παρεμβάσεων Απεξάρτησης: Από την προδικασία ως την εκτέλεση της ποινής», Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα-Κομοτηνή 2009, σ.127
- Πουλόπουλος Χ.**, «Τα δικαιώματα των εξαρτημένων στη θεραπεία και στην κοινωνική ένταξη», ΠοινΔικ 2009, 459
- Σαββόπουλος Εμμ. - Τσατσάκης Αρ.**, «Η τμηματική ανάλυση τριχών στην τεκμηρίωση της τοξικοεξάρτησης», ΠοινΧρον2005, 589
- Σορβατζιώτη Δήμ.**, «Η εξάρτηση από τα ναρκωτικά και η εξάρτηση από τον τζόγο», ΠοινΔικ 2013, 1123
- Σταθέας Γ.**, «Ερμηνεία του νέου νόμου περί ναρκωτικών (νόμος 1729/1987)», Αθήνα, 1988
- Σταμάτης Κ.**, «Η συρροή ποινικών νόμων εν γένει και η μη τιμωρητή προτέρα ή υστέρα πράξις», Αθήνα 1967
- Συμεωνίδου-Καστανίδου Ελ.**, «Μεταξύ θεραπείας και καταστολής: Η ποινική μεταχείριση των εξαρτημένων δραστών αξιόποινων πράξεων», ΠοινΔικ 2017, 1017
- Τσόλιας Γρ.**, «Η ποινική αντιμετώπιση του τοξικομανούς δράστη σύμφωνα με τη νομολογία του Αρείου Πάγου και συναφείς προβληματισμοί», ΠοινΔικ 2009, 464
- Τσούκαλη-Παπαδοπούλου Ελ. – Ράικος Ν.**, Αλληλογραφία Ποιν.Χρον, 2006, 672
- Φαρσεδάκης Ιάκ.-Συλίκος Γ.**, «Ναρκωτικά. Νομική κι εγκληματολογική διάσταση στην Ελλάδα και στην Ευρωπαϊκή Ένωση», Εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη Αθήνα 1996
- Bailey F. Lee και Rothblatt B. Henry**, «Handling Narcotic and Drug cases», Εκδ. The lawyers co-operative publishers co. και Bancroft-Whitney co. (1972)
- Brochu Serge και Scheenberger Pascal**, «Η αποτελεσματικότητα και οι δυσκολίες της παραπομπής των τοξικομανών παραβατών σε ένα κέντρο θεραπείας της κοινότητας», ΠοινΔικ 2002, 279

-**Cancrini Luigi**, Tossicomanie, Εκδ. Editori Riuniti, 1980

-**Günther Jacobs**, «Το Ποινικό Δίκαιο του πολίτη και το Ποινικό Δίκαιο του εχθρού», ΠοινΔικ  
2005, 868

-<https://cannabishellas.com/oi-nomoi-kai-ta-dikaiomata-mas/i-poiniki-metaxeirisi-tou-eksartimenou-xristi-sto-plaisio-tis-nomothesias-peri-narkotikon>